

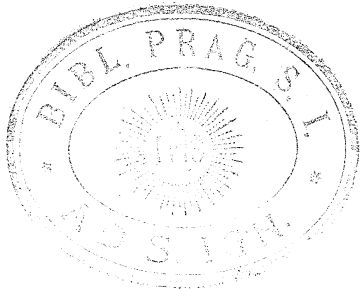
MUSEUM.

LIST BOHOSLOVCŮ ČESKOMORAVSKÝCH.

Ročník XXIV. (tiskem V.)

Léta Páně 1889—90.

428/8

*Dvě krásk spanilých duše mé ovlád-
nulo stánek:
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla
nebes.
Církev a vlast — ty v mojích miluji
sestersky se nádrech;
Každá píl, každá má moje srdce celé.
SUŠIL.*

Pořadatel:

František Soukal.

V BRNĚ, 1890.

TISKEM BENEDIKTINSKÉ KNIHTISKÁRNÝ. — NÁKLADEM VLASTNÍM.

Obsah ročníku XXIV.

	Strana
<i>Jar. Slavík*</i> (Pr.): Chor cedrů na Libanu	1
K. Th. Kotrouš (Bud.): Chudinství v církvi katolické	5
Fr. Ehrman (Br.): Úkol křesťanské filosofie v přítomnosti	12
Jos. Horký (Bud.): Život křesťana	17
Fr. Knížek (Kr. Hr.): Pan správce	17
<i>Fr. K. Sionský</i> (Kr. Hr.): Sursum corda	31
Alois Černík (Kr. Hr.): Matce	32
Jak. Procházka (Br.): Filosofská trichotomie a katolická dichotomie	33
<i>K. Visecký</i> (Litom.): O nesmrtnosti duše lidské	42
—a— (Br.): Několik slov o reklamě	46
Fr. Skalík (Ol.): Zajatému orlu	53
Antonín Knotek (Ol.): Jiskra. Naděje v lepší kraje. Klekání	54
K. N. (Ol.): Zásada rozkošnictví	56
K. Th. Kotrouš (Bud.): Smíli kněz býti vlastencem	67
Al. Musil (Ol.): Můj přítel	74
Rud. Zháněl (Br.): Darwinismus a nauky zemězpytné	82
A. K. Dub (Pr.): Útočiště	93
Jan Gabmayer (Br.): Jak působil kult Marie Panny na osvětu a vzdělanost	98
F. Leubner (Pr.): Ballady	111
<i>Alojs Vítkovec</i> (Br.): Česká poesie a bible	117
H. Podlesák (Pr.): Z Chodských písní	164
Vincenc Černoch (Ol.): Z cyklu „Mé matce“	167
Ant. Lujka (Br.): Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému	168
Frant. Husar (Bud.): Úvaha o sociální otázce	174
<i>A. V—ec</i> (Br.): Vzpomínka na † P. Antonína Wagnera	181
Jednatelské zprávy: Z Brna, Olomouce, Prahy, Budějovic, Králové Hradce a Litoměřic.**)	

*) Jména vytisknuta kurs. jsou pseud.

**) Při výběru prací dbáno bylo toho, by vůbec byly všechny semináře česko-moravské zastoupeny.

Red.

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXIV. (tiskem V.)

Léta Páně 1889—90.

Chor cedrů na Libanu.

Z Lamartina přeložil Jaromír Slavík.

O Svatý, Svatý, Svatý Pán, jež hora vzývá,
až za hvězdami kdes jej v duchu vidí zor,
když balsamovým dechem noc nás sklání snívá
pod boží rukou třtinou kloní se náš vzdor!
Proč shýbáme se však? toť modlitby je chor!
Nás pudí vnitřní silou Boha vůle živá
a chvěje kmenem, až i v koruně nám zpívá
jak vzduchu van, když hněv jej v rudá chřípí vlívá
lvům, v prsou divý budí spor,
že rozvlní se šíje hadovitá hřívá.

O spějte bludné vánky sem
a změňte ve strun šumný sněm
změť listí, chmýří v jase!
Jsme nástroj zvučný, v každý mžik
v něm zmírá Jméno, lunny dík
jež velebí, by stromů šik
zas v bázni pěl je v žase.

Sem přijďte noci vlažné dechy
výš z pláně, dolů s nebes střechy
v sněť naši, jména toho těchy
vždy plnou, spějte zas a zase!
A hledáтели zmámeny
hlas, jenž je hlásá ztajený:
zde nechte blesk a plameny,
pláň, lán i moře prameny!
My též jsme duší nadšeny,
již každý list zní v hlase.

Je noční nebe zná, s nímž mluví naše témě,
vy, skály, nohou svou jež protknem v hloub až země,
kde kořen hledá šťávu, mízu živíci,
vy, slunce, jejichž paprsk pijem zářící,
vy znáte je, o noci, naše listy v touze
vám kradou polibky a perly, rcete pouze:

zda v nás jest smysl cítící?

Totť smysly, jimiž není žádný dařen tvor,
jež v celou přírodu svůj mocný noří zor,
jež dýší beze rtů, bez zraku mohou zříti,
jež cítí počasy dřív, nežli povstávají,
jež hmatat mohou vzduch a jež jej rozkládají,
jsou síly mystické nekonečného žití.

Však pro koho ten život věky trvající,
však pro koho náš duch, náš cit vše chápající?

Zda všechno to pro pouhý strom
a větev, hmyz či pro atom,
neb člověka jest, mdlý fantom,
jenž slámou schne u mojich nohou
a královstvím zve zemi mnohou,
a mizí dřív, než listy kleslé tišinou
sled jeho kročejů na cestě zasypou?
Neb věky před námi jen „dnes a zítra“ jsou!

O sláva Tobě, Otče světa!
rei, jaký hrozný prst se vplétá
v sil slabou jenom zpružinu,
že plodu našemu dal's vlohu,
jenž člověka v mžik zdrtí nohu,
že má těl našich příčinu?

Proč z této šišky síla chvátá,
bující jenom v trošce bláta,
hned pilíře se týčíce
v svých patrech nesou obrovitých
jak mraky roje stínů skrytých
a vrabečů mnohé tisíce.

A jaký kvas života ještě
jest v míze naší, kapce deště,
již zobec ptáka dychtiv pil,
proč vždycky plné tyto vlny,
jež žíznivou síť marně plní,
se množí v nitru našich žil?

Pro koho tento pramen živý
všech v potocích bystrinu živí
ve toku nepřerušném,
a od hřebene do úpatí
vrch nesmírný se v zeleň šatí
a žije v kmeni jediném?

V den který zrozeny jsou naše kořeny,
o rcete, skály, jež nám potravou jste, půdou!
i hory, korunou vlnivou krásleny,
vy nesčíslná s vнадou chudou
vyhaslá slunce, ty jež budou
plát nocí Bohem vzňaté hvězdné plameny,
ta chvíle zda vám známa všem?

Náš peň kdo otevřel démantu tvrdší víc,
tam našel dlouhých let až na sta, na tisíc,
jež v srdci žil a cév jsou psány písmeny
jak v lůžku živlu útulném.

Nad hlavou naší letící,
o rcete, orlí, větrům vzňatým,
v boj zovem jejich vichřici
se stěžněm naším kořenatým.
Nechť ženou se vln tyranové,
jich křídlo hřmí a v shluku klove
útokem v našich ramenech!
Jen dál! jich víry nejzlostnější
naš kmen v kolébce ukonejší
jen hvízdat budou ve vlasech!

Skal děti s dávným pravěkem
nás vštípila zde Boží ruka,
my zelený jsme diadem,
jejž v Edenu on vrhl luka.
Naš dutý bok v čas potopy
vln v sváru zcela obklopí
vše pokolení Adama,
z dřev našich děti patriarchy
si vyhotoví tělo archy
pro Boha otce Abrama.

Až zajatý lid uzří tém
a výše hory Hermona,
my svými trámy pokryjem
chrám nesmírný Salomona.

Až Slovo lidstva bude členem
a Otce nejsvětějším jménem
ctít bude Svatý s výše kříže,
s oltáře velké oběti,
za nástroj, by moh' trpěti,
mu bude větví našich tíže.

A v paměť těchto zázraků
sem přijdou sklánějíce čela
ctít paty naše lidé v mraku,
své přitknou rty na naše těla;
zde svatí, básníci a kmeti
ve korun našich zpěvné změti
vod velkých slyšet budou šum,
a v stínů prorocké zde tísni
ku nejkrásnější jejich písni
je nadehne listí našich tlum.

O plyňte, jak na harfě chvějné ruka spěje,
od struny k struně dál, v týž vyluzujíc čas
vždy z každé struny duši, z každé duše hlas;
o leťte noci, nerv a každá céva v ráz
pod vaším prstem nechť se v svaté hrůze chvěje!
Ať vaše perutě nám v klenbách vířící,
ať slzy nebeské, krůpěje zvučící,
ať slavík v tlukotu v svém hnízdě nyjící,
ať moře v lůžku svém se kolébající,
ať voda v kapkách, tráva v sklonu,
ať štáva v deště kanouc tonu,
zvěř vyjíc aneb křičíc v shonu
zvuk žití silný v jednom zvonu,
ježž ticho rozmnožuje v skonu,
a šumot zemské vegetace v hlučném slovu,
jež bije u nohou nám v trávy stéblu, v kovu,
se v jeden veliký chor sleje
v tom vzduchu, v němž náš stín se chvěje,
ať zdvihne se a v spolku pěje
čest Boží, chválu, jenž je stvořil, jenž je slyší,
k jich potřebám má zrak svůj božský vždycky bližší,
Bůh, moře bez břehů, vše chová jeho vlna,
krb, každá jiskra v něm jest žití síla plná,
jest balvan, každičká část jeho bytuplná!

Ať žije život svůj, jenž věčný
a dokonalý, nekonečný,
před vznikem přírody a po ní
ať žije na věky vždy týž!
ať žije stále mladší spíš,
vzdech každé hodiny ať k němu vstoupá již
jej vzýváje, zkad vše se roní!

Chudinství v církvi katolické.

Socialní náčrtek od K. Th. Kotrouše.

Chudoba a bída v naší době vzrostly úžasně, k čemuž nemálo přispěl rychlý rozvoj užívání páry a elektřiny — tak že nyní střední stav ponenáhlu mizí a povstávají dvě ohromné třídy nepřekročitelnou propastí od sebe oddělené, — třída chudásův a třída boháčů. V tísní odtud vzniklé ohlížejí se všickni po nějakém prostředku, jenž by hrozící bouři zažehnal, a vlády světské úsilně pracují, jak každý den pozorovati můžeme, aby tísnící bídu svých spoluobčanů co možná zmírnily. Tu každý prostředek jest vítaným, každá pomoc spásonosná, — ať pochází od kohokoliv. Leč přece opravdu pomoci a zažehnati hrozící zlo pouze jedna moc dovede, a tou jest církev katolická. Ano, církev katolická jediná jest s to, překlenouti onu ohromnou propast, která počíná zeti mezi kapitálem a mezi bídným chudásem. Jediná církev katolická má ten zázračný talisman, jenž dovede i vzbouřené lvy vášní zkrotiti a z divocha mírného beránka udělati, — a tím talismanem jest zákon, který jí zanechal božský její zakladatel Ježíš Kristus, když učeníkům svým louče se s nimi nakazoval: „Synáčekové moji, milujte se vespolek!“

Chudí na světě býti musí; to jest věc, která se žádným zákonem nedá oddiktovati, a žádným i sebe lepším zřízením odčiniti. To jest věc samým Bohem ustanovená a tudíž nemůže pominouti. „Bohatý i chudý potkali se; učinitel obou jest Hospodin!“ (Přísl. 22, 2.) A zle by bylo ve světě, kdyby jednoho dne všichni chudí vymizeli, a zůstali sami boháči. „Neboť chudí,“ jak praví Fr. Sláma, „jsou v obci tolik, co kosti v lidském těle, co vlády v zemi; jako tělo bez kostí, taktéž lidskou společnost bez chudých pomysliti si nemůžeme.“ — Chudí tedy vymizeti nemohou se světa, na to nemůže nikdo, leč snad ve snách, pomysliti, ale každý může a má pomýšleti na prostředky, kterými by se nouzi ulehčilo, a má nové cesty hledati, na kterých by lazarové přede dveřmi boháčů dále líhati nemusili! Ci mají chudí ve své nouzi opuštění a své vlastní síle zůstaveni býti? Nemá bohatství žádných povinností k chudobě? Jak se má tedy chudým pomáhati? Tato otázka jest zajisté

důležitá a hodná toho, by o ní největší mudrcové přemýšleli. Leč všimneme-li si světových dějin, nalezneme, že otázka tato nedošla nikde náležitého povšimnutí, až teprve v církvi katolické. Pohanství sice otázku tuto také ve své zákonodárství pojalo, ale ne tak z humanity a dobročinnosti, jako spíše z politické prozíravosti a z ohledů policejních (jak bychom asi nyní řekli). Jinak stav chudiny ve státech starověkých byl opravdu politování hodným. O lásce k nuzným nemohlo býti ani řeči tu, kde největší muži doby své tak opovrhlivě o chudině se vyjádřovali a všecku almužnu jako zbytečnou, ano dokonce hříšnou zavrhovali. Tak řekl na př. Cicero: „Neminem esse misericordem nisi stultum et levem.“ Seneka se vyjádřil: „Sapiens non miseretur“, a Plautovi líto bylo každé almužny žebráku poskytnuté, protože prý dárce ji sám ztrácí a chudému bídný život se tím jen prodlužuje. — Trochu snesitelnějším byl stav chudiny u Židů, kde zřízením theokratickým bylo chudých spíše dbáno, než ve státu pohanském, a kde i soukromníkům nařízena byla péče o chudé samým Bohem Hospodinem velicím: „A ovšem nuzného a žebráka nebude mezi vámi. Jestliže by někdo z bratří tvých . . . zchudl; nezatvrdíš srdce svého, aniž skrčíš ruky, ale otevřeš ji chudému a půjčíš, čeho bys viděl, že potřebuje.“ (V. Mojž. XV, 4, 7, 8.) Leč přece i u Židů byl stav chudáasů bídným a opovrženým, nač ukazuje zajisté podobenství Krista Pána o bohatci a chudém Lazaru, a k čemuž zajisté i směřují slova jeho: „Běda vám Fariseům, že desátky dáváte z máty a routy a ze všeliké zeliny a opouštíte soud a lásku Boží.“ (Luk. XI. 42.) Utěšeně změnil se stav chudých teprve tehdy, když spása naše, Slovo tělem učiněné, člověkem se stalo a mezi námi přebývalo. Ježíš Kristus, Syn Boží, přišel a již příchodem svým posvětil stav chudých: On, Syn Boží, jenž mohl naroditi se jako dítě největšího velmože světa, on zvolil si za svou matku chudičkou Pannu z opovrženého městečka Nazaretha, on svolil se naroditi ve chlévě a ovinutý hadříky dal se položit do jeslí, kam kladl se pokrm nerozumné zvěři. Již tím dokázal Ježíš Kristus, že stav chudých není bídný a opovržený, alebrž vznešený a krásný. A počav hlásati božské učení své hned na počátku se vyjádřil, že „chudým evangelium se zvěstuje.“ (Mat. XI. 5.) On sám nechtěl oběti, ale milosrdenství (Mat. XI. 13), nechtěl, aby jemu dobře činili, ale chudým: „Pokudž jste co činili jednomu z těchto nejmenších, mně jste činili.“ (Mat. XXV. 40.) Proto také na otázku člověka chtějícího se státi dokonalým odpovídá: „Chceš-li býti dokonalým, prodej co máš a rozdej chudým.“ A jinde opět odměnu slibuje těm, kteří se o chudé starají, řka: „Čině hody, nezvi přátel a sousedů bohatých, ale povolej chudých, mdlých, kulhavých a slepých a blahoslavený budeš.“ (Luk. XIV. 12.) Jeho božské přikázání: „Miluj bližního svého jako sebe samého“ jest prvním a nejstarším zákonem chudinským, na jehožto základě založena byla v církvi

všeliká, jak veřejná tak soukromá péče o chudé, která pak v lůně jejím vždy více a více se rozhojňovala a mohutněla, berouc oživující sílu svou a vroucí oheň lásky ze samých pravd náboženství křesťanského. Kristus první účinně se ujal chudých; on první — abychom tak po lidsku řekli — počal vážně přemýšleti o zlepšení i časného údělu chudších. A proto hleděl jako moudrý zákonodárce nejen zameziti a odkliditi zlo již stávající, nýbrž i vypátrati a ucpati prameny jeho, aby takto zlo aspoň na nejmenší míru přivedeno býti mohlo. Prameny chudoby vězí buď v člověku samém, anebo v lidech jiných. A k tomu i směřovala činnost Krista Pána. Prikazuje bohatému péči o chudé a vybízí všechny lidi, aby se milovali vespolek a nenechávali hynouti svých nuzných spolubratrův (odstraňuje takto prameny chudoby zevnější, nemilosrdenství a necitelnost lidskou), prikazoval spolu chudým pracovitost, šetrnost, střídmost, opatrnost a jiné ctnosti, kterými odklízí se chudoba člověkem samým a ucpával tak prameny chudoby vnitřní. A by lid tím spíše pohnul k pracovitosti, byl on sám vzorem výtečným. Již o mládí Pána Ježíše vypravuje zbožná legenda, že pomáhal sv. Josefu v práci tesařské. Když pak dospěl a kázal, ani tu neustával pracovati. Jeho pracovitost celý den zříme; ano, jeho pracovitost neumdlévá ani tenkrát, když celá příroda se na odpočínutí bere a vše v sladkém spánku si hoví. Ba on v čas potřeby i sobotního dne jako ustavičně pracující otec nebeský bližním dobrodiní prokazuje, nepřestává dříve pracovati, dokud mu poslední krůpěj síly neušla a dokud pečetní slovo k celému dílu lidského vykoupení: „Dokonáno jest!“ zvoláno nebylo.

Proto zajisté měl Kristus právo, tázati se: „Co tu stojíte, zahálejíte?“ (Mat. XX. 6.) Avšak nejen pracovati učil Kristus Pán lidstvo, aby tak zamezil jeden pramen chudoby, on i jiné prameny vynašed hleděl chudobu zameziti, a proto přísně vydal zákazy proti nestřídmosti, proti marnotratnosti a neopatrnosti. Proto velí Kristus dvakrát po zázračném nasycení opatrně drobty sbíratí, proto šetrně žehná pokrmy jakožto vzácný dar Otce nebeského, jímž plýtvati nesmíme; proto se vyhlašuje každý pokrm za čistý, aby se pověrou nebo předsudkem nic záživného nezmařilo a chudobě lidské by se hráz postavila. Tak bráně chudobě a ujímaje se účinně těch, kteří mimo vůli svou a mimo svou vinu do chudoby upadli, Kristus položil základ, aby na něm církev jeho dále pracovala.

A církev skutečně následovala příkladu božského Zakladatele svého a slovem i skutkem ujímala se chudoby. Aby zabránila rozmáhání se chudoby, učila a naváděla ku práci sama předcházejíc dobrým příkladem v představených svých. Tak sv. apoštol Pavel křesťany bratrsky a pro Krista prosí, — jenž sám úřad apoštolský zastává vlastníma rukama, čeho třeba bylo si dobýval, a darmo chleba nejeda v práci a v uondání, ve dne i v noci pracuje,

žádného neobtěžil (2. Tess. III. 8), — aby v pečování neleniví, duchem vroucí (ad Rom. XII. 11), pilnost přičinili pracující svou (dle povolání) práci rukama svýma (1. Tess. IV. 11, 12), aby nechodili nepokojně nic nedělající a všetečné věci činíce, dokonce pak aby se vystříhali všetečného, zahálčivého a štěbetného chování po domech, což nesluší (1. Tim. V. 13). Proto také volá ku křesťanům: „Kdo nepracuje, ať nejí!“ (2. Tess. III. 10.) Církev pak po všechny doby nabádající ku práci, varující od nestřídmosti v jídle a pití a zapovídající i marnotratnost a neopatrnost a zase s druhé strany lakotu a nemilosrdenství, — kladla tak mocné hráze chudobě a nedostatku, které čím dále tím více mizely ze společnosti křesťanské. Jmenovitě pak na počátku církve rozvil se duch křesťanské dobročinnosti v nejkrásnější květ, neboť tu v první obci křesťanské v Jerusalemě setkáváme se s výjevem komunismu v pravdě ideálního. Měšťané tamější skládali dobrovolně k nohám apoštolů statky své, aby nikdo s nimi nouze netřel. A tak apoštolové z těchto milodarů věřících konali rozsáhlou péči o chudé. A když břímě u vykonávání vlastních jejich povinností přílišné bylo, zavedli ku prospěšnému vývoji církevního chudinství diakonat, jakožto zvláštní církevní úřad a při tom stanovili spolu základní zásady, dle nichž mělo se chudinství prováděti. A těmito zásadami řídila se církev stále, za všech dob svého trvání. Ona ucpávající a odstraňující všeliké prameny chudoby, a jiné podobné vady a hříchy zakazující a trestající, a s druhé strany opět vydatně chudoby se ujímající, stala se pravou matkou a dobroditelkou veškeré chudiny. Ona chudým zaopatřovala práci, stavějí nádherné chrámy a kláštery, provádějí rozsáhlé budovy a jiné stavby a práce; ujímala se neduživých ubožáků, kteří bez její péče byli by snad zhynuli, jako se stávalo často ve státech pohanských. Církev zakládala zvláštní úřady ku péči o nemocné, schvalovala a hojnými privilegii nadala řády, které si obraly za povinnost, starati se o takové ubožáky, kterých si nikdo nevšímá a kteří v bídě a opovržení tráví strastiplný život. Co církev pro chudobu vykonala, těžko vypočítati, ale kdyby se měly psáti annaly těch skutků, které vykonala v této příčině, žasnouti by musil celý svět, co pouhé přikázání Ježíše Krista: „Miluj bližního svého jako sebe samého“, co toto přikázání krásných vydalo plodů. Proto dobře napsal francouzský spisovatel Chateaubriand ve svém spise „Génie du Christianisme“: „Co by se z Evropy, ba z veškerého pokolení lidského bez křesťanství bylo stalo? Naši otcové byli tak neuměli barbarové, že jim křesťanství ukazovati musilo, jak by se živiti měli!“

Tato péče církve katolické o chudé vysvitla teprve jasně, když tak zvaná „reformace“ zhoubné učení své počala rozšiřovati. Kdyby protestanté sami nebyli bývali lepší než jejich učení, zle bylo by se dařovalo nešťastným jejich chudákům. Neboť učení o nepotřebnosti dobrých skutků, tedy především almužen, dokořán

otevřelo dvěře opět chudobě a nedostatku mezi protestanty. Ale církev jako dříve tak i nyní něžnou péčí svou i na dále na chudé pamatovala, otvírajíc jim své kláštery a domy svých služebníků dokořán, a sytíc žíznivé i lačné, jak jí to přikázal božský Zakladatel její. O její dobročinnosti vypravují země na víru Kristovu obrácené, jimž blahobyť a štěstí přinesla, vypravují ty četné řády ku podporování chudých a nuzných založené, ty nesčíslné spolky a dobročinná bratrstva, jež tisíce a miliony nešťastníků nasýtíla a zaopatřila, tisíce slz hladem a bídou vynucených setřela, a tisíce vzdechův ukojila. Co vykonal sv. Vincenc z Paula, co vykonal kněz italský, Jan Bosko, co vykonal milosrdné sestry a milosrdní bratři — to vše skvělé vydává svědectví o péči církve sv. o chudé. „Leč v našem století systém státní omnipotence, která všechno ovládati chce, a měrou nemalou i úbytek křesťanské lásky u lidí rationalismem a pantheismem i humanitou, již do světa chlubně vyhlašují, načichlých, vytlačily církev z jejího odvěkého vlivu na chudinství a odejmuly církvi úřední či veřejnou péči o chudé. Stát chudinství vzal zcela do rukou svých a církvi ponecháno, starati se toliko soukromě o chudinu.“ „Nechceme sice zavrňovati státní chudinství,“ praví veld. p. Dr. Jiráek v Ord. Listu d. Bud. z r. 1888., „ale nemůžeme zapřítí, že zákony, jež stát v příčině této vydal, daleko nevyhovují tak, jako kdyby úřední péče o chudé byla v rukou církevních. Nejlepším dokladem slov našich jest zákon chudinský pro království České vydaný r. 1868. Díváme-li se na zákon ten se stanoviska křesťanského a zkoumáme-li motivy jeho, a hledíme-li ku praktickým výsledkům, jichž se zákon ten dodělal, nemůžeme se ubrániti přání, aby zákon ten brzo žádoucně byl opraven. Vady zákona tohoto, pozorujeme-li jej se stanoviska křesťanského, jsou asi následující: 1. Náš chudinský zákon není zákonem diktovaným láskou a milosrdenstvím, nýbrž zákonem diktovaným ohledy policejními, jak z § 4. jasně vysvítá, jenž dí, že účelem jeho jest „zamezení obtížné žebroty“. 2. Proto zákon ten nemá také žádného rázu křesťanského, žádného vyššího církevního posvěcení, poněvadž nevšímá si vyšších, morálních motivů k zamezení a k odstranění bídy chudých; na místo nich nastupuje mrtvá, chladná litera, — již prováděti mají státní zřízení. Církev zákonem tímto docela skoro práva ve příčině chudinství je zbavena. Přísluší sice farářům podle § 31. místo i hlas v místní chudinské radě, ale kdo zná blíže poměry, ví, že od této výhody velmi málo se dá očekávati! Nebývát farář často k těmto poradám ani volán, jmenovitě je-li p. předsedovi chudinské rady nemilým, anebo nepohodlným. 3. Zákon tento podporuje jistou měrou i samovolné rozmáhání chudoby, neboť podle §§ 2., 3. a 4. mají chudí právo na podporu od své domovské obce. Co to znamená, může si každý na prstech vypočísti. Neboť má-li chudák právo, aby ho podporovala obec, proč by vlastně pracoval, proč by šetřil, proč by si vůbec

nedopřál, — vždyť obec jej podporovati musí! A s druhé strany, — je-li obec povinná podporovati své chudáky, rozumí se, že se tomu bude vzpouzeti a že často jen z donucení jim bude poskytovat tu almužnu, byť sebe hodnější byli, — utlačuje se tím láska k bližnímu, dusí se milosrdenství a jiné ušlechtilé, dobročinné city. Tím také velmi často se stává, že stydliví chudáci, kteří nechtějí se dotěrně domáhati podpory od své domovské obce, obyčejně ničeho nedostávají a bídu trou, kdežto lecjaký drzý tlučhuba dovede na obci vymačkat poslední groš, při tom nic nedělá a propije podporu, často z mozolů svých spoluobčanů nuzně vyplacenou. Připočteme-li k tomu ještě mnohostranné nedostatky, jak rozumu tak srdce u těch, jichž rukám kolikráte péče o chudinu svěřena bývá, vidíme jasně, jak o chudinu při vši dobré vůli otčímsky jest postaráno, a proto nemůžeme potlačiti vřelé touhy, aby stát popustil správu chudinství a odevzdal ji církvi katolické, již vším právem náleží, a která jediná jest s to, aby mateřsky se starala o chudé a tím bojovala účinně proti zhoubnému socialismu, který nyní celou Evropu zachvátiti a všechn dobrý řád zničiti hrozí. Církev spravujíc se jediným, avšak výtečným zákonem chudinským: „Miluj bližního svého, jako sebe samého“, nejen chudobu, nýbrž i příčinu její vnější i zevnější odstraňuje a o blaho časné i věčné ubožáků všemožně se stará. Proto přáli bychom si na celém světě, ve všech zemích — jmenovitě ovšem u nás — na místo chudinství státního, úředně zřízeného chudinství církevního Zásady, jimiž by se chudinství toto spravovati mělo, byly by asi tytéž se zásadami, jimiž řídili se sv. Apoštolové, když první chudinskou radu zřídili. Neboť zásady tyto nehodily se snad jen pro první křesťanství, ony zachovaly svou platnost, a hodí se velmi dobře na doby naše. „A po našem zdání“ — píše veld. p. Dr. Al. Jiráček — „právě doba přítomná ukazuje k tomu, že by to stálo aspoň za zkoušku, vzkřísiti starocírkevní chudinství. Teprve tímto způsobem mohla by církev rozvinouti zázračnou sílu své lásky k chudým a v plné míře splniti a dostáti své veliké sociální úloze.“

Základem, na němž by spočívalo církevní chudinství, mohly by býti snad následující zásady (podle Ord. L. Bud. D. z r. 1868.):

Duší a střediskem a ovšem nejvyšším představeným tohoto chudinského úřadu byl by biskup diecése. Vlastním a nejbližším představeným v každé osadě byl by místní farář. Jeho radu jaksi mohli by tvořiti starší, vážení občané, kteří vliv, zkušenost a úctu u svých spoluobčanů mají, obojího pohlaví, poněvadž faráři bylo by se starati o všechny, mužské i ženské. S těmito rádci a pomocníky svými měl by farář chudé, stydlivé snad, vyhledávati, o chudobě jiných se přesvědčovati, a kde třeba jest rychle pomáhati duševní i tělesnou pomocí. Pomoc tělesná měla by sestávati hlavně z darů ve viktualiích a jiných věcech přírodních, poněvadž udělování peněz ne vždycky se osvědčuje. A kde by pomoci nemohl, anebo ne hned, měl by aspoň potěšiti, útěchy dodati, k víře a naději v Boha

povzbuzovati a zmužilosti k zápasu s bídou dodati. Chudým, kteří by mohli a chtěli pracovati, měl by se o vhodnou práci a výdělek postarati, dotěravé však a lenochy úplně podpory zbaviti. Příspěvky na podporování chudých měl by farář vybíratí buď od těch, kdož by dobrovolně chtěli dáti milodary, a když by ty nestačovaly, musil by farář vybíratí ode všech určité, zákonem ustanovené dávky. Takovýmto zřízením zajisté velice by se prospělo všem chudým a většího užitku by přineslo než zřízení státní. Avšak na takovouto reformu nelze nyní ani pomyslití, poněvadž ztěžka se dá mysliti, že by stát pustil, co jednou již ve svou správu vzal.

Ale nemůže-li církev úředně o chudé pečovati, má tak činiti aspoň soukromě, a na duchovních správcech a kněžích vůbec jest, aby nahradili to, v čem zákon zemský nevyhovuje. Církev sama nabádá k tomu duchovní správce, aby o chudé pečovali se vši bedlivostí. Ona zajisté považuje jmění kněze toliko jako „patrimonium pauperum“, z něhož kněz má chudinu podporovati; a proto i sněm Tridentský nepřímou příkazuje kněžím péči o chudé, zapovídaje totiž, aby kněží z jmění svého neobohacovali svých nepotřebných příbuzných. „Omnino his interdicat Synodus, ne ex redditibus Ecclesiae consanguineos familiaresve suos augere studeant. Cum et Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quae Dei sunt consanguineis donent, sed si pauperes sint iis ut pauperibus distribuant (sess. 25. c. 1).“ Není-li však sám kněz dosti zámožným, má aspoň jiné jmenovitě bohatší osadníky své vlídným slovem, ukazuje na příklad Krista Pána, k tomu nabádati, aby z hojnosti přebytku svého pamatovali na nuzné spolubratry své a nenechávali jich hynouti v nedostatku, k čemuž příležitost hojná se jim naskytá, neboť, jak praví Kristus Pán, „máme chudé vždycky s sebou.“ Sám však nabádati má lidi své péči svěřené ku práci, ku střídmosti v jídle i pití, k opatrnosti a sporiivosti; má navštěvovati chudé své osady, aby viděl, kde nejdříve a nejvíce je pomoci třeba; těm chudým pak, kteří mohou pracovati, a jen proto v nouzi mají úpěti, že se jim práce nedostává, má duchovní správce zaopatřiti práci, neboť on jediným slovem na příhodném místě více zmůže, než takový ubohý chudák. Aby pak jiným ku právu mohl dopomoci, nemá vzdávati se výsady, již zákon mu vyhrazuje § 31tým, vedle něhož má míti místo i hlas v chudinské radě místní. Má toho dbáti, aby vždy byl ku schůzím volán, a opominou-li ho, může je k tomu i mocí donutiti. V chudinské radě pak má se snažiti o to, aby vše dělo se v pořádku, aby nepáchalo se žádné stranicství, aby chudí podle práva podělování byli. Kněz, maje větší vzdělání, větší zkušenost i větší znalost lidí, bude moci také blahodárněji působiti a radou svou neumělé často a nevědomé osadníky své podporovati. Mimo to má se starati o to, aby na osadě jeho zavedly se spolky chudinské, jmenovitě spolek sv. Vincence z Paula, jenž zaveden jest ve všech

skoro zemích evropských a jehož blahodárná působnost ve službách lásky k bližnímu první místo zaujímá.

A věru, takto si počínaje velice uleví kněz chudobě na osadě své a získá si nehynoucí díky chudiny a požehnání tisícův a tisícův ubožáků bude se za něho vznášeti před trůn Všemohoucího. Takto si počínaje získá si i úctu a vážnost všech poctivě a vážně smýšlejících lidí, neboť takto nabádá jiné, aby konali skutky milosrdenství, dělá lidi lepšími a pomáhá zažehnávati onu děsnou bouři, která zdá se nám nastávati a všecken dobrý řád zvrátiti.

Kéž by každý kněz dbal tedy slov Písma sv.: „Synu, v almužně chudého neklamávej a oči svých neodvracuj od chudého!“ (Eccli. 4. 1.) A aby pak na něm splniti se mohla další slova Písma sv.: „Blahoslavení milosrdní, neboť oni milosrdenství dojdou.“ (Mat. 5. 7.)

Úkol křesťanské filosofie v přítomnosti.

Reč Fr. Ehrmana o akademii na počtu sv. Tomáše konané.

Moderní spekulace opovrhla zpupně vůdčí hvězdou božího zjevení a proto se roztříštila v chaos různých směrů na vzájem co nejprudčeji se napadajících. Boj tento je tím zuřivější, čím více se vyvinula zbraň, vědecké to pomůcky, které téměř ani nepřipouštějí mírnosti k nepříteli. Spor mezi filosofií moderní a křesťanskou se tak přiosříl a po všech téměř oborech lidského poznání rozšířil, že jak živ nebyl duševní boj tak nezbytný, tak krutý a pro mnohé záhubný.

Co tu má počítí křesťanská filosofie? Smí snad jednoduše přijati poklad filosofických pravd, jak z věků dřívějších se nám dochoval, smí pravdy pokladu tohoto toliko dále pěstiti, potomkům podávati a tak pouze filosofickou tradici udržovati? Věru to by byla její úloha v čas míru; ale nyní jest jí jednou rukou stavěti, druhou meč třímati; trpké zášti a úsilovné námahy nepřátelské musejí povzbuzovati křesťanské filosofy, aby základy od předkův položené proti nynějšímu pokročilému válečnictví novými, pevnými zákopy ohradili. Tu nelze přestati na pouhé důvěře v pravdivost oněch základů — taková bezstarostnost zničila již mnohého vojevůdce, — nýbrž útoky nepřátelské na základy filosofie naší musejí nás přiměti, bychom zkoušeli základů těchto pravdivost a je, budeli potřeba, ještě pevněji podepřeli. A proto je stavěti na základech kriticky zjištěných budovu filosofickou výš a výše, uvnitř pak ji upravovati podle oprávněných nárokův a jistých výzkumů vědy novější. I nesmíme promeškati, vyrovnati se ve svých pracích přesností metody, bystrostí kritiky a bohatostí empirického materialu vědě

moderní: sice by nebyla naprosto neoprávněna výtku, že chceme bojovati šípy a luky proti dělům a bombám dynamitovým.

Ale, je-li pak skutečně pravda, že máme tak mohutné a nebezpečné nepřátele? Poohlédneme se po nynějších vědeckých oborech! Zdaž nestojí v čele šiku protikřesťanského vědy přírodní? Vždyť jsou skoro všechny buď bezděčně založeny na materialismu, nebo mu docela patrně slouží! Nyní nehýbá nic tak mysle, jako Darwinova descendenční theorie. Přírodopytce pěstují hlavně zoologii, anthropologii, botaniku a palaeontologii, nešetříce ani práce ani nákladu. I ukazují na překvapující výsledky v těchto vědách řkouce: „Může-li bludičkou býti světlo, které tolikýrý obor vědecký osvětluje?“ „Ale,“ odpovídáme, „nemůže člověk jda za bludičkou poznati míst a předmětů, kterých by byl nespátril za normalních okolností? A jsou nálezy, učiněné při hledání kaménku moudrosti, důkazem, že kamének tento skutečně nalezen?“

Než mýlil by se věru velice, kdoby myslil, že tak ohromná námaha přírodopytců plyne ze snah čistě vědeckých; neboť mocněji, než touha po vědě, rozněcují mysl lidskou otázky náboženské. Či je snahou čistě vědeckou hledět dokázati, že člověk povstal ze zvířete a že z člověka povstane ještě vyšší tvor? Je snahou čistě vědeckou duševěda zvířecí? Je snahou čistě vědeckou dokazovati, že na počátku člověk žil jako zvíře a teprve později rozvojem přírody že povstaly mravy, náboženství, státnictví a vzdělání duševní? a dokazovati, že náboženství bylo člověku potřeba, jen dokud byl nedospělý, nesamostatný, nyní že jenom překáží jeho rozvoji? A kam směřují snahy tvrdící, že geologické útvary povstaly mechanickými silami? že i soustava hvězdná vznikla přirozeným výběrem v boji život? Nejsou-li to vesměs snahy povrhnutí účelnosti v přírodě? Nejsou-li to snahy odstraniti ze světa Boha a zbyti se nepohodlného, jak říkají poměru člověka k Bohu, trapné vzpomínky na věčnost!? Ano tam směřují přírodopytce a to netoliko svými hypothesami, nýbrž i skutečnými výsledky vědeckými. Neboť hle! jak výborně užili nejstkvělejší vymoženosti novověké, totiž zákona o zachování síly, dle něhož v přírodě síly ani neubývá ani nepřibývá, nýbrž se jen síla v sílu mění! Podle toho zákona prý není možna síla duševní od těla rozdílná, podle toho zákona prý ani hmoty ani síly nelze stvořiti, nýbrž obě prý jsou věčné!

Tak přírodověda!

A jako přírodověda, tak téměř všechna moderní věda pokládá za svůj nejvyšší ideal zjevy netoliko ústrojného, nýbrž i duševního života vysvětliti ze sil přírodních, mechanicky působících. Mravověda, právo, státnictví, výchova, umění jsou prý jen různými zjevy a tvary mechanického pohybu hmotného, člověk prý nemá svobody, podléhá prý ve všem psychickému mechanismu. Stát a rodina nemají původcem Boha, nýbrž jako povstal řád fysický z atomů a mechanickými silami, tak prý vznikl společenský pořádek!

Jednotliví lidé udržují se pohromadě buď zevnějším násilím anebo z vlastního prospěchu! V ty konce svedl vědu moderní materialismus!

Ale ještě radikálněji pohrdá křesťanskými názory nynější pozitivismus, jenž naprosto popírá veškero poznání nadsmyslné. Původcem jeho jest August Comte a nejhlavnějším zástupcem Angličan John Stuart Mill. Jedině viditelná, hmotná příroda prý je pozitivní jestotou, jiné jestoty není: filosofie, má-li zůstatí vědou, smí se obíratí jenom zjevy smyslnými, jenom bytostmi hmotnými. Jen, co hmatám, vidím, slyším, jen to skutečně jest; kamene, stromu, zvířete, člověka jak živ nikdo neviděl, nýbrž jen určitý diamant, určitou jabloň, určité zvíře, určitého člověka a vůbec vždy určitá, jistá individua.

Protož pryč z filosofie s pojmy všeobecně platnými, ať si o nich blouzní, kdo chce, filosofie obírej se jen skutečnými, makavými jedinci!

Ano pozitivisté nepřipouštějí ani základu vší vědy, prvních zásad rozumových; nejsou prý nic jiného, než experimentální pravdy, generalisace jednotlivých zjevů, empirií pozorovaných.

Metafysiky a theologie prý není; jsou prý obě jen poblouzením rozumu: a přece tvrdí pozitivisté, že metafysika a theologie byly průpravou k nynější osvětě. Ejhle! nová pravda, nová vymoženost pozitivismu! blud a klam může býti průpravou k pravdě! Nyní prý již nastala doba, kdy duch lidský musí se sebe setřásti jho všech dosavadních domněnek o pojmech a pravdách nadsmyslných, transcendentálních; především pojem bytosti naproste je prý z filosofie vymýtiti. Tam vede rozum lidský, jenž v pýše a nadutosti zpupně povrhne vůdčí rukou Otce vševědoucího!

Ale na pozitivismu moderní filosofie ještě nezastavila vynalézavého ducha, nýbrž ještě hlouběji a hlouběji hloubala, až se dohloubala — — bídného nihilismu! Vždyť také ani jinak není možno. Či můžeme život potomní hmatati, viděti, slyšeti? Zajisté že ne. Není tedy života nadzemského, není odplaty spravedlivé za život strastný. Nač se tedy má člověk trápití na světě ze všech možných nejšpatnějším? Tak táže se Schopenhauer a vítězně odpovídá: „Zkратíme si ustavičnou bídu a strasti tohoto života, zničme lásku k životu strohou askesí! Vzhůru za indickými kajeníky do naproste nicoty, vzhůru do nirvany!“ A Hartmann se jej snaží předstihnouti, neboť podle něho jest zoufalost a samovražda nejmoudřejší skutek života lidského!

Tot výsledek, jehož konečně došla moderní filosofie! Ano k pessimismu a nihilismu, k samovraždě a do nirvany nás vyzývá. Jak hrozný to výsledek! jaké poblouzení!

I myslili bychom, že ustanou moderní filosofové od tohoto zhoubného směru, že zmoudřejí. Ale hle! jak zmoudřeli! „V Kantu je spása, k němu se vraťme, Kant nás vytrhne z bídy!“ Tak tu volají mnozí z nich. Než, kterak se může Kantianismus na odpor

postaviti empirismu, positivismu, pessimismu? Vždyť je všecky v samém zárodku v sobě zavírá! Proč se tedy k němu vraceti? Snad abychom zase, a to podle moderního kvapu tím dříve dospěli těchže smutných konců?

Hle, jaký to labyrint zmatků?! Co počíti? kde hledati pomoci? Takové a podobné zaznívaly hlasy po všem světě. A tu, jakoby Bůh s nebe anděla strážného, tak vyslal sv. Otec ze středu křesťanského přeslavnou encykliku „Aeterni Patris,“ v níž zcela určitě odpovídá na rozpačité ony otázky: „Víra křesťanská spoléhajíc na auktoritu Boží nejbezpečnější je učitelkou pravdy; kdo ji následuje, nebývá ani osidly bludů polapen, aniž vlnami nejistých domněnek zmítán. Proto kdokoliv studium filosofie s poslušenstvím křesťanské víry spojují, nejlépe rozumují; jelikož lesk pravd božských v ducha přijat byv, podporuje i sám rozum, jemuž netoliko ničeho z pravdy neubírá, nýbrž jej raději zušlechťuje, upevňuje, zdokonaluje.“ Tak sv. Otec. I tu bychom mohli říci a radostně zajásati: „Roma locuta est! Proto není sporu o prostředek, jenž z bídy nás vytrhne. Ano jediné filosofie křesťanská nás v pravdě spasí!“

Máť filosofie křesťanská přede všemi ostatními tu neocenitelnou přednost do sebe, že „není systematickou smyšlenkou toho onoho filosofa, té oné školy filosofické, nýbrž největší myslitelé všech věků složili v ní výsledky prací svých. Avšak: „Všickni lidé všecko vědí, concordia magnae res crescunt!“ Proto filosofie křesťanská stojí na tak pevné postati, proto „mnoho hrdých soustav filosofických rozbilo se a rozbije o ni jako drobné pískovce o mohutný balvan žulový.“

Základy má již více než tisícileté. Již tehdy ve starověku Sokrates, Plato, Aristoteles, toto zářné trojhvězdi ve tmách starověkých, majíce dobrou vůli poznali a vědecky dokázali mnohé pravdy přirozené, které jsou průpravou nauce křesť., jako jedinnost Boha všemohoucího, vševědoucího, nesmrtelnost duše a j. pravdy. Což tedy přirozenějšího, než že hned první učitelé křesťanští tato zlatá zrnka ze spisů Platonových a Aristotelových vylovili a jich na průkaz a obranu pravdy křesťanské užívali? Na Platonovi a Aristotelovi budovali všichni pozdější myslitelé křesťanští. Na nich stavěl sv. Augustin; na nich stavěl též sv. Tomáš Aquinský, až dostavěl onen velikolepý chrám pravdy, pravý to dóm gotický, v němž daleko vzhůru do výšin nebeských se povznášely mysle křesťanstva. Vždyť sv. Tomáš spojuje v sobě učenost všech učitelů křesťanských. „Slunci“, tak dí sv. Otec ve zmíněné encyklice, „jsa podoben zahřívá teplem svých ctností a osvěcuje září své nauky okrášek celého světa. Neníť jediné části filosofie, o níž by byl duchaplně a zároveň spolehlivě nepojednal. Rozum a víru ve přátelskou uváděje shodu, i práva obou zachoval i důstojnosti jejich posloužil, tak totiž, že rozum na perutech sv. Tomáše až na chlum smrtelníkům dostižitelný povznesen jsa jakořka již ani výše vystoupiti nemůže, a víra

nikdy platnějších služeb od rozumu nedojde, než jakých už skrze sv. Tomáše došla.“ Tak sv. Otec o důstojném repraesentantu filosofie křest., která po něm slove thomistickou.

Ano zdá se, že ve sv. Tomáši povstává z mrtvých Aristoteles, že povstává, aby pokračoval v ohromném díle, v němž nedovedli pokračovati chabí jeho žáci, ba zdá se, že povstává, by z kořen vyvrátil všechny bludy věku minulého i nepřemožitelnou zbrojí naplnil zbrojnicí filosofie křestánské proti všem bludům budoucím, že povstává, by výsledky svého bádání spojil ve svazek přátelský s pravdami nadpřirozenými, pro něž byly připraveny. A právě přátelský svazek, právě shoda filosofie křestánské s pravdami nadpřirozenými, s pravdami theologickými, toť největší a nepřekonaná přednost thomistiky! Neboť jako theologie není pouhou teorií, nýbrž mocně do života praktického zasahuje a v něm všude požehnání boží zakládá, kdekoli se jí místa dopřává, tak i filosofie thomistická! A tent' jest veliký význam její! Proto ji velepastýř světového stádece Kristova tak nadšeně velebí, proto ji tak vřele veškerému světu doporučuje, proto od ní s pevnou důvěrou spásu nynější společnosti očekává. Vždyť je to filosofie čerpaná z moudrosti nejvyšší, z moudrosti nekonečné, z moudrosti božské, je to filosofie, která světla a jasnosti nabývá ze samého Krista! Kristus, jenž pravil: „Ego sum veritas; Já jsem pravda“, Kristus je jí středem zářným, jako je středem věd theologických! A jako se kol Krista vine kruh věd theologických, aby Kristu sloužily, tak se ku vědám theol. druží kruh filosofie thomistické, aby pravdy zjevené rozumu pochopitelnějšími činila, aby byla čestnou služkou theologie. A obojí tento kruh pronikají jasné paprsky ze společného středobodu, ze zářné pravdy nekonečné, pravdy naprosté — z Krista! Odtud tak veliká jasnost, odtud ona moc thomistické filosofie na praktický život! Neboť sv. Tomáš, jak praví sv. Otec Jan XXII. při jeho blahorečení: „Tot miracula patravit, quot articulos scripsit; quia omnes resolvit lumine plus quam humano!“

Která tedy může býti úloha filosofů křestánských v přítomnosti? Která jiná, než vrátiti se k této v pravdě spasné filosofii sv. Tomášské, ji vzdělávati hledíc i k formě podle oprávněných požadavků pokroku moderního a takovým způsobem jednak statečně hájiti nauky křestánské a ji vysvětlovati, jednak pádnými důvody vyvracet bludy nepřátelské? Práce je dosti. Příležitost převhodná, dokázati nepřátelům, že pravda Kristova nikterak neomezuje ducha lidského, že mu nikterak nebrání, až do poslední chvílky života pozemského co nejpilněji bádati. Nuže ruče k dílu! Spojenými silami! A zapuzeny budou chmůry, stahující se nad společností lidskou, pomine hrůza a božský klid rozhostí se po veškerém světě!

Zivot křestana.

Začni s Bohem každým slovem
v životě svém, křestane;
povrz kovem,
blaho stále zůstane
pod tvým krovem!

Řádným mravem, dobrým stavem
všemu světu vždycky zař;
v žití pravém
všechna protivenství zmař
v boji dravém!

Žij jen s Bohem každým slovem
v životě svém, křestane:
tam za rovem
blaha se ti dostane
v žití novém!

Jos. Horák.

Pan správce.

Obrázek z naší doby. Napsal F. Knížek.

I.

„Jak povídám, pánové, my musíme vystoupiti rázně, my nesmíme sbírat drobtý pod stolem. Co nám prospěje ta stará politika? — Ne — ne — to se musí změnit!“

A na doklad svých slov pozvedl pan správce ruku, která dosud na měšci s tabákem spočívala, uchopil sklenici a řádným douškem zvlažil vyprahlé hrdlo. Pak vypustil několik silných kotoučů dýmu z pěkné pěnovky, již v levici svíral.

Z oblaku dýmu zasvítlo jen dvě malých, potměšilých, očí a jen zvolna objevovaly se i ostatní obrysy tváře. Nad nízkým čelem ježilo se prořídle strniště světlých vlasů a červená, podezřele naduřená, tvář věčena přizrzlým, krátce stříženým, vousem.

A jako na povel chopila se celá malá společnost — jež zde v maloměstském hostinci byla se sešla k obligátnímu „maxlu“ — sklenic a jen oči všech přes jejich okraj upíraly se na pana správce.

Tento, stlačiv ukazováčkem tabák hlouběji do dýmky, pokračoval: „Jak povídám, to se musí změnit! My musíme volit ze sebe, naším zástupcem může být jen rolník. Ten přece nejlépe

pochopí naše nedostatky, ten se nás nejlépe zastane, ten do toho musí sekat, že těm pánům se divně bude jiskřiti v očích.“

„Ono ovšem, to je má řeč — jen ze sebe — kam by to s námi došlo? Vždyť je to horší, než za dob deklarace — vždyť jsme se měli lépe za Bacha, Herbstu a kdo pak si to všecko pamatuje. Je to v pořádku, aby teď kde kdo provozoval řemeslo? Takový, ať neřeknu »floutek« — je rok ve světě, pak jde na vojnu a chce být mistrem? Ničemu se nenaučil, nic neumí, práci jen »fušuje«, pracuje zadarmo, a s těmi máme my starší mistři se pak měřit, konkurovat?“

Tak horlil starý krejčovský mistr Vodrážka a uhodiv sklenicí, hladil si holou hlavu, hned opět suchými prsty vjížděje zuřivě do řídkého vousu, jenž věčil pod krkem špičatou bradu.

„Ale, ale, sousede, jen se tak nezlobte!“ — zahovořil od vedlejšího stolu sedlár Vrána, muž asi padesátník.

Dobrácké jeho modré oči jen se usmívaly zpod hustého obočí. Vlasy dosud černé, husté, sčísnuty byly k jedné straně, kdežto dlouhý vous již prokvétal stříbrem.

Všichni obrátili se po smělém mluvčím, než tento nedal se vytrhnouti a pokračoval: „Ale proč se zlobíte? Což nejste vy svobodomyšlným, což nejste vy synem svobody, osvěty, pokroku?“

„To jsem, toho nezapru,“ hájil se krejčí Vodrážka, „a kdyby bylo tolik čertů — —“

„Jen nechte, nechte, snad se pamatujete, jak tehdy, dokud jste býval ještě »staro« jste podobně deklamovával —“

„Ano, ovšem — ale — —“

„Ale nyní prohlédl, tma spadla s jeho očí a nyní teprve jest mužem — jest charakterem“ — pomohl pan správce krejčímu z nesnázi.

„Snad od té doby, co šil panu správci několik kabátů“ — usmál se jeho odpůrce u vedlejšího stolu.

„Já však nechápu,“ pokračoval pak, nevšímaje sobě ani, že krejčí sebou několikrát trhnul, „jak osvětář takový nemůže naléztí pravou příčinu úpadku řemeslnictva.“

„No, tu bych rád slyšel,“ uštěpačně usmál se pan učitel, žmole v ruce kousek nedokouřené viržinky.

„Můj názor jest ten: Kdyby škola zbytečně neubírala chlapcům času, kdyby hoch mohl jíti na učení o dvanácti místo o čtrnácti letech — pak by se dobře vyučil, mohl by pobýti ve světě, v řemesle se zdokonaliti a tak bychom neměli nedostatek dobrých řemeslníků.“

„Ha, ha, ha,“ smál se z plných plic pan správce a s ním celá společnost. „Totě rozkošná, stará písnička, která jest již ve všech flašinetech přemleta.“

„Ano přemleta, ale bez zralého uvážení, ve strannické zaslepenosti,“ odvětil sedlár Vrána a nad bílou jeho skrání zarděla se klikatá žila.

V tom prudce rozlétly se dvěře a jimi přihopkoval nepatrný mužik, čepičář Hrdina, ohlašuje již na prahu svůj příchod sípavým hlasem: „Na zdar, vašnosti!“ což bezpochyby platilo panu správci.

Podav za mnohých úklon všem u bíle prostřeného „panského“ stolu ruce a nedbale se ukloniv ke stolu sousednímu, červeně prostřenému, poklepal důvěrně krejčímu Vodrážkovi na rameno: „Kmotře, už ji mám, už ji mám!“

„Koho pak?“ jednohlasně tázali se všickni.

„No“ — a otevřev tabatěrku, oddílel malou, kostěnou, lžičkou svému nosu jemný pel; pak rozestřev modrý šátek, složil a zlehka jím přejel štětinaté vousy. „No — tu kandidátní listinu pro nastávající obecní volby.“

„No, tak třeba já — tuhle kmotr Vodrážka — pan správce —“

Čepičář pokračoval ve své kandidátní listině, nedbaje posměchu několika přítomných, a začal přetrženou řadu několikráte znova, ovšem se svým „já“ vždy na prvním místě. Když byl hotov, šňupl si po svém zvyku a prstem nos oklepav, jal se řečniti: „Co? My máme stále jen nechat sebou vláčet? Co pak to bylo liberální, když jsme o svěcení radnice museli si každý oběd a pivo zaplatiti? A co s těmi knihami, co pak já nejsem zdejší, že nedostaly mé děti ani školních knih ze školního fondu? To by byl čistý pořádek!“

„Nu, vždyť jsem vám již jednou řekl,“ ozval se Vrána, „že fond založen je pro dítky měšťanů zdejších. Složte padesát zlatých a máte právo to i vaši potomci na věky.“

„Ne a ne — fond se musí zrušit — když nemám nic mít já, ať druhý nemá také nic,“ téměř zuřil pan Hrdina, poklepávaje do taktu svým dlouhým ukazováčkem.

„A to jste mi pěkně liberální!“ pochvaloval si Vrána.

„Já — já že nejsem liberální?“ vyskočil nyní Hrdina. — „Pánové,“ obrátil se k ostatním, „pánové, to je dobré, já, potomek slavných Husitů a slavného Žižky — já vám ukáži, sousede Vráno, co to je radikál, já vám posvítím na tu vaši starou obecní správu — já vám dokáži, co zmůžeme my, my neodvislí — —“

„Ha, ha, pěkně jste neodvislým, když jen útekem a úskokem zaskočíte si mezi nás a potom pln bázně a strachu, s hlavou sklopenou jako zloděj vracíte se pod vládu . . .“ pokračoval Vrána.

Jindy celá společnost byla by vypukla v bouřlivý smích, ale pan správce kousal se do pysků, a to bylo povellem ostatním k mírnosti, ačkoli přece nikdo úsměvu se nezdržel.

„Aby zakryl zřejmé rozpaky, začal pan správce, bubnuje na stůl: „Nu — soukromé záležitosti nenáleží na pole politické — tam bojuje se ostrím ducha — tam rozhodují zásady — radikální — svobodné smýšlení — — —“

„Hm, však on pan správce také jedná někdy až příliš liberálně“ — pravil roztrpčeně Vrána — „když rozdílí náhrady za poškození polí od zvěře. Někomu dá málo a jinému zcela nic, jako mně se stalo.“

„Vy se opovažujete!“ vykřikl pan správce a čelo jeho stáhlo se ku zlověstné bouři.

„Ano, pane správče, já se opovažuji,“ odtušil již v patrném rozčilení Vrána. „Vy chcete být svobodomyšlným, vy, jenž necháváte dělníky trpěti hlad a pak teprve najímáte je za nepatrný peníz na panská pole — a jenž řemeslníku strhnete polovici mzdy, když podá vám účet, a když s pláčem nařiká, že rodina jeho hladem zahyne, osopujete se naň, proč takový žebrák se opovažuje míti rodinu — — —“

„Vráno, nezapomínejte, koho urážíte!“ hrozivě postava správceova se vztýčila.

„Ano, vím, dobře vím, že mám tu čest s panem správcem,“ usmál se Vrána, „dokládám, s horlivým panem správcem, jenž snaží se všemožně na ubohých služebnících udržeti, co panstvo za několik dní prohýří s rodinou oné fifleny — té . . .“

„Pane, zapomínáte, že také vy jste v naší práci a že mohu ihned vás panské práce zbaviti.“

„Té hrozby se nelekám — proto se ještě neuchopím žebrácké hole — jak se snad ve své pýše domníváte. Ha, ha, ha“ — smál se Vrána nuceně — „zbavíte mne práce — snad myslíte, že to potěšením spravovat staré věci a nechat se vždy vypeskovat, jako malý kluk, že nedrží tak, jako nové — totě malá radost. Pan vrchní rada dávno již snad zapomněl, jak matka jeho nuzná pensistka často s pláčem chodívala dům od domu a bídně sháněla nepatrný groš, aby mohla jej poslati svému synu, jenž v kadetní škole chtěl se vyrovnati nejzámožnějším synkům. Anebo snad příliš dobře na to vzpomíná a proto nepřeje lidem domácím — a by ukázal nyní svou moc, objednává vše z Vídně, nebo z ciziny, ač zde obdržel by vše za polovici; — námi, kteří slitovali jsme se nad jeho matkou, pohrdá — stydí se za svou kolébku, za svou řeč —“

„To je příliš!“ — „To jsou osobní věci — ty sem nepatří!“ — „Ven s ním!“ — Tak a podobně ozývaly se hlasy od panského stolu.

A u vedlejšího stolu vyskočili, by chránili svého druhu.

„Nenamáhejte se, pánové,“ přemáhaje se, mocně zavolal Vrána. „Půjdu sám — jsem dostatečně přesvědčen o vašem svobodném smýšlení a radikálních činech — a myslím, že odměna vás za ně nemine.“ — Chopiv se své hole a klobouku odkvapil, na pana správce ani nepohlédnuv.

Za ním odebírali se v malé chvíli jeho přátelé.

Společnost u panského stolu dlouho pak ještě hovořila o svobodě a osvětě, připíjela radikálnímu panu správci a krejčí Vodrážka dále

vykládal, jak nyní stále kráčíme zpět, krok za krokem ztrácíme půdu — centralismus — absolutismus — byrokratismus — klerikalismus — šosáci — copaři — zpátečníci — tmáři — vše lítalo kolem něho v divokém víru — a v to mísilo se nesčíslné „brávo“ a „na zdar“, jež provolávala rozjařená společnost nadšenému řečníku. Na maxla nebylo již ani pomyslení.

Druhý den šeptaly si utrhačné sousedky, že paní Hrdinová nechtěla pustit svého muže domů a tento, že až do rána na lávce před domem ponocoval.

II.

Vrána měl nepokojnou noc. Zdálo se mu, že večer v hádce udeřil holí pana správce a tento, že nyní krví zbrocen, sténá vedle na loži.

Probudil se, již svítalo. Bázlivě ohlédl se po světnici, zrakem hledaje zkrvácený trup pana správce. Zhluboka si oddechl, jako kdyby mu kámen s prsou spadl, pozoruje, že to byl jen sen.

Nyní teprve pokojně usnul. Když se probudil, byl již bílý den a paprsky sluneční vnikaly dotěrně do skromné jizby. Otevřeným oknem zalétal sem zvuk ranní písně, již lahodným hlasem prozpěvovala si dcera jeho, Augusta, přerušujíc jednotlivé sloky svoláváním svých miláčků — slepic a holubů.

Pomodliv se, rychle se Vrána přistrojil. Zatím již otevřely se dvěře a s hlasitým smíchem vběhla Augusta.

„Dobré jitro, tatínku!“ — volala již na prahu zvonivým hláskem. — „Jak jste mne v noci polekal! Co se vám zdálo, že jste tak hlasitě volal o pomoc?“

„Nic, Justo — zhola nic. — Včera nepohodli jsme se trochu s panem správcem. — Snad jsem byl rozčilen.“ — A Vrána přejel si pravicí čelo.

„Ale to jste přece neměl, tatínku,“ pravila smutně Justa. „Již pro Boženu ne; vždyť víte, že ubohá jest sirotek a rozhněvá-li se na ni paní správcová, jež jí jest téměř matkou, rozhněvají se i ostatní paničky a Božena bude bez práce. Komu pak jinému bude v našem městečku šíti?“

„Však jí hladem zahynout nedáme,“ poněkud prudčeji ozval se Vrána. „Beztoho, kdyby tam déle chodila, byla by jen taková fiflena, jako jsou ty ostatní.“

„Ale, tatínku, tedy aspoň pro Josefa, jste to měl udělat a nerozhněvat pana správce — víte, jak má Josef Boženku rád!“ přimlouvala plačtivě pokusitelka.

„Božena se rozhodne!“ rázně promluvil otec. „Buď půjde s námi a pak požehnám jí a svému synu, anebo zůstane věrna

správcovům a pak jí nechci znáti. — A kdyby Josef přece — avšak to není možno, vždyť jest to má krev — pak — pak —“ a vztyčiv se, máchl ve vzduchu pravicí.

„A co byste učinil, otče?“ tázala se dívka nesměle.

„Pak nechci znáti ani syna svého,“ odtušil temně a usednuv, podepřel hlavu o dlaň.

Chvilku panovalo ticho. Justa pohrávala si v rozpacích cípem zástěrky a oči její upíraly se v dálku. — Probravši se z myšlének, začala sama hovor: „No, vždyť nebude tak zle; raději přinesu snídání, je beztoho již čas.“

Po snídání počal se Vrána přebírat v zápisní knize a pak horlivě cosi přepisoval.

Sotva dokončil svou práci, přišel posel od pana správce pro účet.

Vrána byl patrně na to připraven a vzav dokončený právě spis, mlčky podal jej poslovi. Tento ve dveřích ještě se obrátil, chtěje snad něco vyřídit — na jeho přihlouplé tváři mihl se slabý úsměv, rty začaly se pohybovati, avšak zmizel beze slova. Jen ještě na záhrobcí se zastavil, urovnáváje si na hlavu kulatou starožitnou čepici.

Vrány to nermoutilo, že se s panem správcem nepohodl, dávno již chtěl mu říci do pravdy. Měl pěkný domek, několik korců polí a práce přece byla nějaká.

Vrána byl přes rok již vdovcem a na místo dobré ženy obstarávala mu domácnost svižná Augusta. Syn Josef učil se truhlářem; přišed však do světa, docházel do pokračovací školy a pilností svou a schopností tak vynikl, že byl právě nyní jmenován učitelem na odborné škole.

Vránovi nechybělo ničeho ku spokojenosti a při malém uskrovnění oželel snadno práci z panských dvorů.

Do hostince v radním domě umínil si pevně, že již nepůjde, ale za to tím horlivěji že se bude nyní scházeti s rovnými sobě sousedy a potichu připravovati půdu pro příští volby. A úmysl svůj také prováděl. Sousedé stejně s ním smýšlející scházivali se u Vrány, radíce se o věcech důležitých.

Tak plynulo vše klidně. U Vránů od rána až do soumraku ozýval se skřivánčím hrdlem veselý zpěv Augusty, ob čas přerušován zvonivým smíchem, jemuž často ani Vrána neodolal.

Za to však u správce denně znělo piano, na něž paní správcová již od mládí snažila se aspoň jednou správně vylouditi „Modlitbu panny“; ale dosud marně. Ob čas vmísil se ve tklivé ty zvuky drsný hlas páně správce, jenž hromoval na celý svět a nejvíce na milostivé panstvo, jemuž v ničem nedovedl se zachovati. Vránovi vyhybal se zdaleka, ač tento vždy jako schválně mu smekal.

Bylo již skoro po žních, když přiblížil se čas slavnostní akademie, pořádané slavnou „besedou“ pod protektorátem pana hraběte.

V sále „u slunce“ sešla se všechna městská honorace. Sedělo se kolem stolů, a sálem šumělo to, jako když vítr zaduje v koruny stromů, ježto u přítomnosti pana hraběte téměř nikdo neodvážil se hlasitě promluvit.

Pan správce s chotí usedli u zadního stolu, aby byli s očmi milostivému panstvu. S nimi zasedla Božena a skrývajíce se za vějířem, nenuceně bavila se s mysliveckým příručím Kratochvílem. Vránových u vedlejšího stolu si ani nepovšimla. Ba ani na Augustu nepromluvila, ač byly v důvěrném přátelství a sňatkem s Josefem měly i v blízké příbuzenství vstoupiti.

Vrána zdál se napjatě poslouchati zvukům hudby, avšak ob čas zablesklo oko jeho prudším žářem, zavavšíc náhodou o vějíř Boženin.

Sotva vyčerpán program, odklizeny ze středu sálu stoly, aby akademie, jako většina slavností na venkově, zakončena byla tancem. Vždyť již dávno tancechtivá mládež pokyvovala si do taktu nohami.

Pan hrabě povstal a lehkým krokem bral se přes sál. Levicí potahoval si černý knír a zvolna se rozhlédnuv, zamířil k zadnímu stolu a k velikému podivení všech poklonil se před Augustou, aby s ní zahájil tanec.

Paničky, z nichž každá domnívala se, že bude první a již jako v rozpacích klonila k zemi zraky, náhle sestrčily hlavy a pouštěly stavidla své výmluvnosti. Mladší družky se závistí pohlížely na šťastnou, dle jejich domnění, Augustu, jež vznášela se jako vánkem kolébaná růže.

Přetancovali několikrát kolem a hrabě dvorně doprovodil Augustu na místo.

Teď teprve jako na povel počalo se vše točiti divým rejem.

Pozornost paniček obrácena byla nyní na tančící párky a tak nepozorovaly ani, jak se Vrána prudce vzbouřil a s dcerou odešel. Když jí v kole pohřešovaly, hledaly ji svým pronikavým zrakem, než Augusty tam již nebylo. Kráčela zatím k tichému, révou porostlému, domku po boku otce, jenž k ní cestou prohodil: „Bál jsem se, že již pouhé dotknutí toho hýřila tě poskvrní — ostatně nebyla to společnost pro nás.“

III.

Po zábavě, jak to již na venkově bývá, zmítáno bylo veškero obyvatelstvo spoustou různých, nejrozmanitějších povídek.

„Jen si pomyslete,“ horlila paní důchodňová v kávové společnosti úřednic, „taková — — inu nechci ji ani pojmenovat! —

Kam jen ten pan hrabě dal rozum, že se tak zahodil a šel zrovna pro ni! Já myslela, že mne raní mrtvice. To víte, nechci se snad chlubit, Bůh uchovej, ale to moje Laura jí ani vody nepodá.“

„Ale mamí“ — polo rozhněvaně ozval se vřeštivý soprán bledé, suchoučké Laury.

„Jen co je pravda — taková žebrota!“ vedla svou řeč dále paní důchodňová. „Nevídáno, Vránovic Justa — vždyť ji pamatuje celé městečko, jak pásávala husy a teď bude se chtít vyrovnati nám! Je to smělost od těch lidí!“ Tak a podobně hovořilo se dále.

Naopak nižší třída smála se zase potaji, jak městská dcerka zastínila ty pyšné, nakřidované panské slečinky.

Brzy však ustoupily podobné klevety jiným, důležitějším. Proslechlo se totiž, že pan správce má býti propuštěn ze služby. Z počátku se o tom jen šeptalo, ale záhy počalo se o tom již veřejně mluvit, ano udávány i různé příčiny, proč upadl pan správce v nemilost. Jisto však nebylo dosud nic. Než celkem ani řeči takové nerušily klid vážných a usedlých občanů.

Až stalo se, co pramenem bylo mnohých a dlouhých řečí.

Byl tichý večer pozdního léta. V kalužinách slavily žáby své sněmy a tu tam zatíkalo ještě opozdžené ptáče.

V tom však projel vzduchem pronikavý zvuk zvonku na poplach. „Ponocný běžel klusem po náměstí, douvaje z plných plic na svůj roh. Vyděšení vybíhali lidé z domkův a ze všech stran ozývaly se hlasy: „hoří!“

Nebe zahaleno krvavou záplavou a daleko zalétaly doutnající jiskry. V divém honu pádili lidé směrem k požáru a od prvních, kteří dospěli k nedalekému kopečku, roznášelo se volání: „Filipínský dvůr hoří!“

Z opačného konce města, kde stál zámek, ozval se koňský dusot. Od podkov se jen jiskřilo a lidé rychle ustupovali s cesty. Jezdec jen se mihl ulicí; právě zahýbal kolem Vránova domku, když za ním zavzněla hasičská trubka, zarachotila stříkačka — kůň vzepjal se na zadní nohy, mohutný skok stranou — a již uháněl, jako běsy štván, dále — než — bez jezdce. Trubka stále za ním zvučela tím smutným tónem, jenž kosti proniká a mrazí v celém těle.

Lidé sběhli se kolem nešťastného jezdce. Přineseno rychle světlo — a hle! — pan správce ležel tu ve mdlobě. Krev řinula mu z levého spánku. Pokoušeli se posaditi jej, avšak jen bolestný sten vydral se vždy ze zaťatých rtův a levá noha křečovitě sebou trhala.

Do zámku daleko, rychlé pomoci třeba, nikdo však nevěděl si rady. V tom přikvapila Augusta a na její prosbu donesen pan správce do malé světničky ve Vránově domku. Přikvapil lékař a ohledal raněného.

„Rána na hlavě není tak nebezpečna, za to však levá noha — koleno úplně roztrženo o ostrý kámen,“ zněl výrok lékařův, jenž povážlivě kroutil hlavou, a Augusta nespouštěla očí s jeho rtů, jakoby vyčísti z nich chtěla nejtajnější jeho myšlenku. Zvážnělá tvář lékařova znepokojovala ji. Pomáhala vymývati ránu na hlavě; když pak dotkli se raněné nohy, zaúpěl správce, hlava se pohnula — oči divoce vytřeštil a s namáháním vydechl: „Co se to děje — kde to jsem?“

„V dobrých rukou,“ odvětil lékař; než nemocný opět již zavřel oči.

Učiniv nezbytná opatření a poučiv Augustu, jak by se chovati měla, odešel lékař, slibiv, že záhy ráno se opět dostaví.

Augusta usedla u lože nešťastného správce; v bázni a plná starostí sledovala rychlý jeho dech. Tělo nemocného sebou nepokojně škubalo, hlava jen sálala horkem, tepny byly vždy rychleji — pokoušela se o něho horečka. Jen málo pomáhaly ledové obklady, jež Augusta často střídala.

Svítalo již, když mizela záře požáru na obloze, až zanikla docela. Nad místem včerejšího požáru stál ještě sloup dýmu, dohořivaly zuhelnatělé zbytky. Hasiči, zanechavše na místě neštěstí stráže, vraceli se zemdleni domů. Augusta vyběhla tiše vstříc otci, jenž byl velitelem hasičův a vždy první spěchal života svého nasadit na ochranu bližního. Kladouc prst na ústa, pověděla pečlivá Augusta tiše otci, co se bylo stalo, ač Vrána již při ohni kusé zprávy byl o tom zaslechl.

Políbiv svou dceru na čelo, zachmuřil se a k odpočinku krátkému se ukládaje, uvažoval, jak podivny jsou osudy lidské zde na světě a čím jest člověk, jenž tak často se chce protiviti i samému Bohu.

Za chvílku přichvátal lékař; prohlížel roztržité koleno a na tváři jeho bylo znáti nemalou starost. Neřekl však ničeho. Pochválil jen Augustu za její neunavnou péči a obratnost a rychle se vzdálil.

Odpoledne přijel z nedalekého krajského města chvalně známý doktor Klenka a společně s městským lékařem odebrali se k Vránovům. Po delší poradě usnesli se, má-li býti správce na živu zachován, třeba mu nohu nad kolenem odejmouti. Augusta vypukla ve hlasitý pláč a sám Vrána byl nemálo výsledkem porady té zaražen.

Ze zámku se nikdo po celý den ani neukázal, jen dvakráte přišel posel otázat se, jak se panu správci daří. Na přenesení jeho nebylo ani pomyšlení, neměl-li stav jeho povážlivě se zhoršiti.

Operace se zdařila a Vrána se nyní střídal s dcerou u lože nemocného. Ten několikrát volal v horečném blouznění svou choť a svého syna, jenž studoval v Praze filosofii.

Vrána nebránil se slze, která skanula mu po osmáhlé tváři. Augusta přišla ho vystřídat a on odešel do města.

Ve světnici již rozkládalo se šero a jednotlivé předměty kreslily hluboké stíny po podlaze. Na okně mizel ponenáhu i poslední záblesk jasného dne a hvězdičky předstihovaly se, zvědavě nazírajíce oknem do smutné nyní světničky; snad čekaly, že i dnes je osloví Augusta svou obvyklou písní: „Postujte vy hvězdy bílé s bledolícím měsíčkem . . .“

Dnes se však zpěvu nedočekaly.

Za chvíli otevřel pan správce oči. Nerozeznával ničeho kolem sebe, chtěl sebou pohnouti — než hrozná bolest mu to zabránila. Sbíral své myšlenky a snažil se rozpomenouti na události minulého dne. V tom otevřely se dveře a jimi opatrně vstoupil Vrána.

„Kdo to?“ namahavě tázal se nemocný, pro tmou osoby nerozeznávaje.

„Tatínek!“ radostně odpověděla Augusta.

Správce vytřeštil oči a pln rozčilení mluvil: „Jaký hlas? — Co se to děje? — Kde jsem? — Pryč — co se mnou chcete? — Pomoc, oni mne usmrtí — chci domů — musím pryč — pryč —“

„Nemáte domova!“ vážně pronesl Vrána.

„Ha — to jste vy — což jsem upadl v ďábelská tenata? Jakým právem mne držíte v moci své? — Slyšíte, jsem správce Peška, zpátky pravím — sice — —“ Silou nadlidskou se vzpřimil na loži, pravou nohou sestoupil na zem, při tom však zraněnou zavadil o pelest. Divou bolestí stáhla se jeho tvář, zoufalý výkřik se vydral z hrdla jeho a bez vlády a vědomí klesl na lože. Vrána s dcerou spěchali mu pomoci; po dlouhé teprve době podařilo se jim, přivést ho k vědomí.

„Bože — tedy nebylo vše jen hrozný sen — vše jest pravda, jsem mrzákem!“ zalkal nemocný a čelo jeho se zachmuřilo, když spatřil u lože svého nenáviděného Vránu a sličnou jeho dceru. Poznával již, že sám nemůže sebou hnouti — avšak chtěl co nejdříve dostati se z té chaty žebráků, jak v pýše své řemeslníky nazýval; vždyť zdálo se mu, že celá jizba se naň boří a v sutinách svých jej pochovati hrozí.

„Dojděte pro mou choť!“ pravil potichu.

Vrána byl v patrných rozpacích a váhal s odpovědí.

„Což chcete se pásti ještě déle na své oběti? Jste tak nelidským, že chcete mne stále mučiti svou přítomností? Či snad chcete těžiti z nahodilého neštěstí panského správce?“ pobouřen zalkal nemocný.

Vránovi zajiskřilo se v očích a husté černé obočí se svraštilo: „Nechci těžiti z vaší nehody, ale lituji vás, jako každého nešťastného člověka, — neboť správcem již nejste.“

„Co pravíte?“ poděšen tázal se Peška. „A kde je má choť?“
„Ta s vaším odbytným, jež jí pan rada vyplatil, odjela již odpoledním vlakem — — kamsi pryč k tetě.“

Peška smutně zahleděl se před sebe, — pak klesla mu hlava do podušek a oči se přivřely. Prsa se mu bouřlivě dmula a celé tělo sebou nepokojně trhalo, jakoby mocí chtěl se probuditi ze strašlivého snu. Vrána nemohl se naň déle dívati a kvapně odešel do vedlejší světničky.

IV.

V městečku bylo živo. Jak by také ne? Zpráva za zprávou přicházela a těžko říci, která z nich byla pro obyvatele jeho závažnější.

V radnici hovořilo se o bývalém správci a Hrdina, jenž právě všecek udýchán, prehaje bezpochyby před svou ženou, vrazil do jizby se svým: „Na zdar, vašnosti!“ vykládal denní společnosti kolem panského stolu příčinu páně správceva okamžitého propuštění. „O, já to věděl, já to tušil“ — dokládal — „kde pak takový dům, sotva pan hrabě žil nádherněji. Prosím vás, Vodrážko, toho byste vy také dovedl — z pokladny brát a brát a o doplnění její se nestarat, že ne? No tak vidíte! A nebyla to maličkost, celých pět tisíc, — povídám pět tisíc!“ Při tom rozhlédl se vítězně po ostatních, že on první pravou příčinu vypátral. A bývalí přátelé pana správce snažili se nyní druh přes druh dokázati, jak dávno již něco takového očekávali. Na konec však zase přešel čepičář Hrdina na své obvyklé thema a vypočítával kandidáty pro nastávající volby, ovšem po svém způsobu. Na místo pana správce se mu nikdo nehodil. — U paní důchodňové rozebírali opět rodinné poměry pana správce. Bylo sice všeobecně známo, že manželé správcevo žili každý pro sebe. Paní správceva byla z těch žen, které vdávají se, aby se zaopatřily a před světem mohly se pak vynášeti důstojností svého muže. Z počátku byl pojítkem mezi nimi jedináček Karel. Než tomu brzy více se líbilo u babičky, než doma, a od té doby byli si manželé úplně cizími; ani nejmenší paprsek náklonnosti nevedral se do chladného jejich nitra. Ale, že by tak paní správceva se zachovala, toho neočekával nikdo. Byla to dáma moderního vychování a praktického ducha. Vyznala se poněkud ve frančině, mluvila plyně německy, přečetla celou spoustu moderních románů a na piano cvičila se již přes třicet let.

Cit, mravní síla, šlechetné srdce, toť u našeho novověkého vychování věci vedlejší, ba dle domnění některých překážkou.

Nač měla tu déle zůstat? U svého muže? Ona chtěla býti paní správcevou — a čím byl nyní její muž? Či měla se snad voditi městem s mrzákem a poslouchati potupné řeči? K tomu neměla chuti ani síly mravní.

Než dítě — vždyť měla syna! Ani ho neznala! Když byl mlád, býval stále u babičky; když ta zemřela, přijel jednou domů jako absolvovaný gymnasista, nepohodl se však s otcem. Odjel — a od té doby ho ani nespatriła, jen věděla, že jest někde vychovatelem. —

Zatím Augusta bděla u lože nemocného. Teprve k ránu pokojně usnul. Nahnula se nad ním a pozorujíc dosti pravidelný jeho dech, odkvapila opatřit domácnosti.

Za okamžik se Peška probudil. Rozhlédl se — byl sám. „Tedy pravda vše — jsem opuštěným, bídným lazarem!“ povzdechł. A v duši rozechvělé dodal tajemný hlas: „Svou vlastní vinou!“ „Co bude dále?“ přemítal. „Budu lidem na obtíž — k posměchu a ten Vrána — ne, ten se mi nesmí smáti —! Nač dále žíti? Měl jsem ženu — ne paní jsem měl, ženou mi nebyla, jinak by mne nebyla opustila — — Než mám dosud syna — ne, měl jsem syna, avšak byl jsem mu otcem?“ — „Nebyl! — nebyl jsi ani otčímem, byl jsi tyranem!“ burácel opět v duši ten tajemný hlas. — „A ta, pro kterou jsem obětoval svou čest, dopustila se podvodu, krádeže — ta odjela — opustila mne! Bože, toť strašný trest! — Bůh — jest Bůh?“ zastavil se náhle. „Matka má mi říkala, že jest spravedliv — ne — není —“ A v nitru opět silou zdvojenou to bouří: „Jest — jest!“ — „Ne, ne tak nemohu žíti — smrt — smrt, jen jak — jak?“ a oči v zimničném lesku pátraly kolem. V tom prvý paprsek vycházejícího slunce vnikl v jizbu, zachvěl se na sněhobílé podlaze — spěchal dále — až v lesku jeho nad postelí zableskla se rukověť bosenského handžáru a nad ním — nebesa — toť bambitka. S námahou strhl ji a v divém jásotu zkoušel kohoutek. „Jediné stisknutí,“ šeptal si, „a bude po všem veta, zbaven všeho — všeho — na vždy.“ — „Na vždy?“ mocnou ozvěnou opáčil onen neznámý mu hlas. Zarazil se — ruka klesla — než v tom přiskočil Vrána a mocným trhnutím mu vyrval bambitku. Přikvapil v pravý čas.

„Až za hrob chcete mne stíhati hněvem svým?“ zasténal nemocný.

„Nikoliv,“ pravil Vrána, „jsem snad jediný, jenž s vámi cítí!“

„O, pak nechte mne zemřít!“ prosil Peška.

„Nikoliv,“ rozhodně odvětil Vrána, „domníval jsem se, že jste muž povahy pevné, jenž snese neštěstí. Bůh zkouší každého z nás a blažen, kdo ve zkoušce shledán pevným. Aj, krásná to nauka, jež učila vás užívatí dobrého, radovati se, jásati, když jiní trpěli a pod břemenem žití na smrt zemdlení klesali, — krásná to nauka, která nyní, sotva že Bůh rukou mocnou vás se dotekl, sváděla vás, abyste zbaběle uprchl neštěstí — abyste se stal samovrahem —“

„A nač déle žíti, když zbaven jsem všeho, co mě činilo člověkem, aspoň v očích jiných?“

„V očích jiných lidí ano, ale ne před Bohem. To jest jedna z vad naší společnosti, že lne příliš k té hmotě pozemské, dychtí po rozkoších, po smyslných požitcích a aby si jich zjednatí mohla, lakotně shání se po statech pozemských. A když prohýří nabyté jmění, nebo zmrhá svou čest a poctivost — pak nemá síly, žítí dále. Nedovede se již povznést z kalu hříchův a neřestí, protože ze srdce svého vypustil víru v Boha, násilně umlčel svědomí, zapomněl na vznešený cíl člověka — na blaženost věčnou. — Pošetilci! Opustíte zemi neuniknou spravedlivé ruce všemohoucího Tvůrce. Svévole, střemhlav vrhají se v propast pekelnou, nepokusivše se ani dříve o odpuštění.“

„Odpuštění? — Což možno dosíci prominutí — možno zde na zemi nalézt klidu?“ Tak mluvil Peška jakoby ze sna.

„Nejen odpuštění,“ se zápalen vykládal Vrána, „činí-li člověk pokání — ale i prominutí časných trestů. Kdykoli se pomodlím ze srdce upřímného, vždy nevýslovný pocit blaženosti zachvívá nitrem mým — svět jeví se mi krásnějším — jsem spokojen, šťasten. A tak spokojen můžete býti i vy, vždyť neztratil jste dosud všeho, máte syna . . .“

„Jenž nehlásí se k svému otci,“ povzdechl Peška a bolestný úsměv zahrál mu kolem rtů.

„Jenž vás však miluje a jenž zajisté vás neopustí, nýbrž s radostí přichvátá k vašemu loži.“

„Bože — bylo by to možno — —?!“ nedůvěřivě zvolal Peška a prsa se mu dmula neznámou dosud touhou.

„Psal jsem mu a očekávám jej každý okamžik,“ odvětil Vrána.

V tom na zápraží ozvaly se hbité kroky — slyšeti tlumené hlasy — a již rozlétly se dveře a s hlasitým výkřikem „otče!“ vrhl se Karel v jeho náruč. Na prsou otce svého tlumil svůj pláč, jenž také nebránil slzám, které volně plynuly mu po tvářích, poprvé snad od jeho dětství.

„Odpusť, odpusť mou přenáhlenost!“ šeptal otec.

„Nikoli, já byl vinen; jako syn měl jsem se podvoliti vůli tvé. Než promiň již, různé zásady a nedorozumění nás rozvedlo — neštěstí tvé nás svedlo a nyní nerozvede nás již nikdo — nikdo.“ A vroucími polibky celoval svého otce.

„A proč jsi nechal o sobě ani vědět?“ vyčítal mu otec.

„Nemohl jsem, hrdost má mi bránila. Chtěl jsem předstoupiti před tebe již jako celý muž, mající své pevné postavení; domníval jsem se, že pak mi snáze odpustíš — —“

Peška obrátil se k Vránovi a podal mu ruku, řka: „Děkuji vám, příteli, děkuji — jen vám jsem díkem povinen za krásnou tu chvíli. Zapomeňte na vše, co se událo — byl jsem zaslepen.“

Vrána upřímně potřásl podávanou sobě pravicí a okamžik ten připočetl k nejblaženějším ve svém životě. Pak odešel po své práci a syn s otcem dlouho, dlouho ještě si vyprávěli.

Před polednem přišla ostýchavě Božena otázat se na zdraví pana správce a zastala Vránu právě na dvoře. Opravoval kočár.

„Vítám vás, slečinko,“ obrátil se k ní, „vyřiďte paní správcové, až se s ní shledáte, že nám všem jest již dobře. Myslím, že na dále s takovými nuzáky, jako jsme my, nebudete asi chtít se přáteliti a syn můj rovněž nebude chtít nějakou ženu zpanštělou, ale řádnou a hodnou! Provázej vás Pán Bůh!“ Božena se zarazila, krev vehnala se jí do tváře, ale pak pohodivši vzdorovitě hlavou, odešla.

Vránův Josef, když přijel z malé zkušené, již ze svých úspor byl vykonal, domů, zatruchlil si sice, než časem s rozhodnutím otcovým se spokojil. Žal jeho se ponenáhlu mírnil, zvláště že našel v náhradu přítele upřímného v Karlu Peškovi. Spolu povzbuzovali měšťany, aby nehonili se za planými a jalovými hesly ledajakých lidí, ale aby dbali poctivosti, jaké za našich časů, žel Bohu, tak málo, a ryzí neporušené povahy.

„Pane, ten to zná! — Ten umí mluvit!“ vypravovali si sousedé o mladém Peškovi. „Ten mluví člověku zrovna z duše a pak, víte kmotře, ten chodí do kostela a modlí se — a jak se modlí! Ten jistě nám nelže a neoklame nás jako ti — no, víte kmotře, ti — jak jim říkáme —“

A skutečně při volbách radikálové Hrdina, Vodrážka a celá jejich společnost úplně propadla. Hrdina za nedlouho ohlásil konkurs, vystěhoval se a zkoušel štěstí své jinde.

Peška se nyní vůčihledě zotavoval a Augusta mohla již zase celý den vesele prozpěvovati, neboť kolem otce byl nyní stále Karel.

Pomalů se Peška pozdravil a mohl již o berle, podporován synem, přecházeti. První jeho cesta byla do kostela. Tam svátečně oděna kráčela jednoho dne celá rodina Vránova a oba Peškové; lidé udiveně za nimi vyhlíželi okny, někteří zvědavě i před dům si vyběhli.

A když viděli lidé v kostele, kterak bývalý správce přikláká k zábradlí, podporován Vránou a svým synem, aby přijal nejsvětější Tělo Páně a s ním všichni ostatní, mnohemu zvlhlo oko a šeptem sdělovali si, že přece snad není tak zlý, a počali ho litovati.

Záře vnitřní spokojeností, vracel se Peška do domku Vránova, ježž nyní považoval za svůj domov. Den ten byl velikým svátkem v tomto domku a andělé v nebesích zajisté plesali nad jeho obyvateli. —

Byl krásný podzimní den, jakých málo. V zahrádce před domkem Vránovým zářily ještě plnou krásou astry a jirinky, pestré kytice na hrob dokonávajícího léta. V révovém listí pyšnily se vedle nažloutlých tmavorudé a modravé hrozny a země tu a tam ozdobena již žlutým listem.

Peška hověl si na březové lavičce, zabrán jsa v živý hovor s bodrým Vránou. Opodál hověl si Josef, kresle proutkem rozmanité obrazce v písku. V malé besídce seděli Augusta a Karel.

Karel právě zvednul starý egyptský snář rozložený na stole a vyňav tužku, značil v něm jakési písmeny. Augusta nahnula se k němu a slabikovala zvolna: „Máte mne aspoň trochu ráda?“

Odtrhla hlavu — líc její zbarvila se ještě nádhernějším purpurem — pohlédla vážně na Karla a vzavši snář, učinila zvolna několik teček a ukryla jej na svých prsou. Oči její polo čtveračivě hleděly při tom ve tvář mladíkovu. Tento rychlým trhnutím ruky chopil se snáře — nastal krátký boj, v němž ukořistil aspoň onu popsanou půli. Augusta, zahodivši druhou část, prosebně vztahovala k němu ruce a rty šeptaly: „Ale já se budu zlobiti!“ Karel rychle přehlédl stránku, a hle! — stálo tam: „Mám!“ V tom ohlédli se staří — mrkli na sebe významně, stiskli si ruce a Peška, kývnuv hlavou, prohodil: „No nechť!“ Vrána dokládal: „Takových mladých mužů má býti více, jako jest váš syn a pak směle můžeme hleděti budoucnosti vstříc, pak spokojeně můžeme my staří odebrati se na věčnost.“ — „Ale třeba nám i takových dívek, jako jest vaše Augusta,“ dodal Peška.

* * *

Před každými svátky zastavil před domkem Vránovým kočár a z něho vyskočil mladistvý professor Karel a podával ruku své drahé choti Augustě.

Na ulicích otvírala se okna a v jednom z nich zjevila se pravidelně paní důchodňová a vidouc šťastné manžely, hněvivě si bručela: „Vida — taková žebrota a jaké udělá štěstí a tady Laura — ani vody by jí nepodala — —“ a při tom s pyšným pohledem něžné matky utkvěla na své odkvétající dceři a okno prudce se zavřelo, až tabule v něm zařinčely.

Nad Vránovým obydlím rozestřel mír perutě své a jen jednou byl náhle přerušen na čas zprávou o úmrtí bývalé paní správcové, jež na smrtelném loži hořce želela svého činu.

Sursum corda!

„Vznes srdce vzhůru!“ tak mi v duši hřímá,
když s očí kanou slzy — bolu tíž,
„hle ruka boží všechno bříme snímá,
k ní oko pozvedni i srdce výš!“

Já strastí přemožen, jež vše mi vzala,
své oko obracím ku nebes výšinám,
kde hvězda naděje se kmitá stálá
a těchou plní rajskou nádra nám,
kde slunko milosti svým šípem žhavým
led rozhrívá, jímž nádra zavál hřích,
a život chrání lásky svitem smavým,
když tone v zoufalství už perejích . . .
„Nuž srdce, hleď jen stále vzhůru, vzhůru! . . .
Tam Pán Tvůj sídlí, k němu spěj vždy jen,
on los tvůj bleskem píše po azuru,
on mír ti dá, až usneš časný sen!“ . . .

Fr. K. Sionský.

Matce!

Proč uletěla's záhy tak
mi, matičko má milá,
jak holubička bílá,
když uchvátí ji prudký mrak?

Já po tobě tu marně lkám
jak holoubek ten zbylý,
jenž smutně perut' chýlí,
že žítí musí sám, ach sám!

Tys ulétla mi záhy tak!
A vzpomínám-li na tě,
mi blaze vždy a svatě,
že v hvězdnou bář svůj zvédám zrak.

Tam k hvězdám, kde ty, drahá, dlíš!
A mně pak sen tu zdává,
že étherem cos mává
a k zemi letí blíž a blíž!

To jistě jest tvůj drahý duch!
Neb cítím kolem skrání
vždy jemné, něžné vání,
jež kouzelně můj jímá sluch.

I naslouchám. — Mně zdá se pak
jak duší mou by zněla
ta píseň, kterou's pěla
mi nad kolébkou krátce tak.

Ta píseň tklivá, zdá se mi,
mně pudí chmury s tváře,
z nichž prechla štěstí záře,
jež vzácna jest tu na zemi.

Co dal bych za to, kdybych zas
jen mohl zlíbat tebe,
svůj ráj a svoje nebe,
jak ty mě druhdy v dětský čas!

Tys uletěla záhy tak
mi, matičko má milá,
jak holubička bílá,
když uchvátí ji prudký mrak.

Alois Černík.

Filosofská trichotomie a katolická dichotomie.

Jakub Procházka.

Co jsem? Tak táže se každý člověk, jenž k užívání rozumu dospěl; tak táže se největší filosof i nejnižší otrok. A jak kdo tuto otázku si rozřeší, takový i účel si vytkne, jímž mu bráti se jest. Dle toho, co jsem, řídí se také účel můj, pro který zde na světě jsem. Neboť po čem se ptáme slovy: co jsem? Zajisté po lidské bytnosti, po lidské přirozenosti a podstatě. Ptáme se po tom, co nás lidmi činí a ode všech ostatních bytostí ať živých ať neživých liší. Jaká pak bytnost, taková i činnost. Jaká jest přirozenost lidská, jaké má mohutnosti, takové také může skutky konati.

Z tcho viděti, jak důležitá to otázka: co jsem? Na ní závisí zajisté celý náš budoucí život, naše štěstí, naše spokojenost — naše všecko, co jen čekati můžeme.

Proto také u všech národů největší myslitelé touto věcí nejvíce se obírali, ji vykládali, dobře vědouce, že v pravém poznání sebe poznávají i účel, proč jsou tu, i cíl, kam svými skutky směřovati mají, by účelu svého jistě dosáhli.

Hříchem prvních rodičů v ráji byl rozum lidský zatemněn a vůle ke zlému nakloněna. Adam v ráji dobře věděl, čím jest, dobře znal povinnosti, jež mu konati bylo; jinak však tomu bylo po pádu. Poněvadž rozum jeho byl rouškou mlhavou zastřen, nebylo mu lze jasně prozíratí až k bytnosti své, jeho oko pozorovací se zakalilo a mnohdy i lež za pravdu mělo, jsouc sváděno i vůlí, raději cesty volnější — zlé — se držeti, než se zapíratí a žítí dle zákona božího.

Tím se stalo, že mnozí národové, pozorující úkony lidské, stejnými mnohé poznali s tvory nižšími. Tak na př. viděli, že mají společný život vegetativní s rostlinami, život smyslný opět se zvířaty a toliko rozumem nad ostatní tvory že jsou povýšeni.

Nemohouce si vysvětliti úkazů těchto, vkládali v člověka tolik principů, kolik různých činností spatřovali. Poněvadž pak v člověku trojí život nejvíce se jeví, trojí princip také v člověku viděli.

Nauka ta se nazývá trichotomií, jsouc protivou katolické dichotomie.

Trichotomii učili Plato, Manichaeovci a Gnostikové, vkládající do člověka tři podstaty, ducha (πνεῦμα), duši (ψυχή) a tělo (σῶμα), které se od sebe jakostně, bytně liší. Svedeni byli k této domněnce trojím životem lidským: rozumovým, smyslným a vyživujícím.

Plato rozeznává v člověku nesmrtelnou duši rozumovou (λόγος, νοῦς), částku Boha samého, pak duši snaživou (θύμος) a žádostivou (ἐπιθυμία).

Manichaeovci se snášeli s Platonem, pokud dvě duši, jednu rozumovou a druhou nerozumovou, do člověka kladl; ale kdežto Plato rozumovou duši z Boha odvozoval, nerozumovou však částkou duše světové byti soudil, praví oni, že má člověk dvě duše, jednu dobrou a ta že jest z principu dobra, druhou zlou a ta že pochází z principu zla.

Gnostikové rozeznávali tři duše: pneumatickou, psychickou a hylickou.

Napohled od těchto nauk jest protivnou nauka Güntherova, v základě svém však úplně totožná. Kdežto Güntherova škola s církví souzvukuje, pokud naproti starobylé trichotomii k dichotomii se přiznává, není s ní za jedno, kladeli se otázka, máli život tělesný svůj vlastní princip v člověku nebo zdali princip duchového života v něm jest zároveň i princip života sensitivního, nebo ještě lépe psychického a vegetativního. Naproti škole Güntherově učí církev katolická, že nesmrtelný duch v nás jest jediným principem v lidské přirozenosti životním a tak bezprostředním principem života duchového, psychického a vegetativního. Günther učí, že jsou v člověku dva sobě protivné principy, duch (πνεῦμα) a duše přírodní (ψυχή), ana svou podstatou od přírody se neliší. Duch však a duše jsou od sebe ne snad pouze stupněm a druhem, ale podstatou rozdílny. Člověk je tedy spojkou dvou podstat od sebe různých, ducha totiž a těla duší oživeného, ale dvě tyto podstaty nepůsobí jedné přirozenosti lidské, nýbrž v člověku jsou jako dva principy, tak i dvě přirozenosti. Princip úkonů duchových jest nesmrtelný duch; princip života tělesného jest duše tělesná.

Poněvadž všechny nauky jmenované v základě svém jsou tytéž, dostačí vyvrátiti všechny zároveň důkazem všeobecným. Důkaz pak ten jest — zkušenost.

Naše *sebevědomí* na úkor jest trichotomii. Co jest lidské sebevědomí? Každý z nás, když něco dělá, vždy vztahuje na sebe to, co dělá; každý člověk ví sám o sobě a toto vědomí o sobě nazýváme sebevědomím. Tak pravím o sobě: (já) přemýšlím, (já) vidím, (já) rostu; všechno svoje konání přiřítám jednomu principu, svému „já“ či své osobě. Všechny činnosti, i rozumové i smyslné i vyživující (veget.) odnášejí se k jednomu středu — naší úsobě.

Mohl by však člověk sobě, své úsobě připisovati všechny výkony, kdyby dvojitý nebo trojitý princip v sobě připouštěl? Zjistě nikdy této jednoty by nebylo, ježto jako místo jednoho principu duchového přijímají trichotomisté dva nebo tři — duchový a psychický, někteří pak ještě vegetativní, tak nezbytně uznati jim jest dvojitý střed, k němuž by činnosti lidské se odnášely a to tak, že duchové činnosti k principu rozumovému, činnosti vegetativní a smyslové k principu psychickému. Tím však se ruší již úplně jednota v bytosti lidské, dvojitý život se vkládá v nás, který však v nás, jak zkušenost učí, nikdy nebyl.

Naše sebevědomí vyvrací nauku trichotomistickou. Jen za té podmínky mohla by z této mnohosti duší vyplývati jednota, kdyby nad nimi stál princip jednotný, který by je spojoval. Princip sjednocující byl by pak formou vyšší — byl by duší ostatních.

Dalším důkazem proti trichotomii jest vzájemná *odvislost* života duševního od smyslového a vegetativního a naopak.

Člověk, když ponejprv vzduch světa tohoto ucítí a první znamení svého života pláčem na jevo dá, není již dospělým, úplně vyvinutým, jest nepatrným tvorem, jako bylínka, která na jaře hned při prvním paprsku jarního slunce ostýchavě hlavičku ze země povynáší, obávajíc se, by jí mráz tílka jejího útlého nepopálil. Slaboučkým jest člověk, přírůstek lidstva, jako bylínka a také žije jen život bylině podobný — toliko život vegetativní.

Dítě, které na svět přichází, má oči a nevidí, má uši a neslyší. Smyslový jeho ústroj i čidla a ústřední jejich středisko jest úkonu, kterému v dospělém věku slouží, rovněž tak neschopen, jako neschopny jsou chůze jeho nožky.

Kojenec žije toliko svému tělu, všecku svou činnost věnuje toliko vývoji svého těla. Později teprve přistupuje život smyslový.

Vrozena však jest nám schopnost nazírati a poznávati a schopnost ta stává se činností a vhodným upotřebením matkou zkušenosti a poznání. Dítě položeno bývá takřka na práh nového života a otvírá oči na všechny věci plné novoty a divů.

Z počátku jen se dívá na věci, ale brzy počíná je zřítí, pozorovati, srovnávati, pojímati, sbíрати a ukládati v obrysy a pojmy.

K životu vegetativnímu přistupuje sensitivní; z pouhé bylinky vyklubalo se slaboučké zvířátko. Ze života sensitivního, smyslového pak jen krok k životu rozumovému. Jakmile dítě v názoru tak daleko dospěje, že vidí, slyší, hmatá věci, setřásá se sebe jho pouhé

receptivity, pouhého přijímání a vstupuje do řad tvořících a pracujících bytostí: začíná si hrát. Hra jest prvním výtryskem samostatnosti dětské a přirozeným krokem v rozvoji životním.

Mnohem hojnější material než jizba a hra v ní poskytuje dítěti příroda, nejlepší ze všech učitelka a nejlepší ve všem vůdkyně. Takový vidíme postup v životě lidském; nejprve život vegetativní, až ten se dosti vyvinul, přistupuje k němu vyšší — smyslný, sensitivní — a konečně se v člověkově zažehá jiskra z boží Moudrosti vyšší, — rozum lidský se vyvíjí. Nelze nepozorovati, že vyšší činnost jest závislou na nižší. Třeba nejprve, by tělo lidské zmohutnělo a sesílilo, než může v něm činnost smyslová se jevit a tak i přemýšletí počíná dítě, až smysly se dosti vyvinuly.

Jak vysvětlí protivná nauka tento postup? Skládající zajisté člověka ze dvou nebo ze tří podstatně se od sebe lišících bytostí, nezbytně dvojitý nebo trojitý život zároveň úplně od sebe nezávislý v člověka vkládati jim jest; z čehož plyne, že již dítě v lůně mateřském i rostlinný i živočišný, ano i rozumový, duchový život by žiti musilo, což se zkušeností úplně se neshoduje, ano jak jsme ukázali, přímo ji odporuje.

Takový jest poměr jednotlivých činností lidských při vývoji člověka, než pozorujeme jeho život, když již tělo jeho se vyvinulo, smysly způsobilosti nabyly a také rozum vyspěl. Rovněž záhadná jako nevysvětlitelná jest pro trichotomisty *působivost* činností tělesných na rozumové a naopak.

Působivost ta záleží v tom, že jedna činnost buď podporuje druhou, někdy však i druhou zatemňuje. Jako princip vyživující (vegetat.) udržuje tělo při zdraví a síle, tak i podporuje život smyslový i rozumový. Nálada životní a povšechný stav ústrojů tělesných valně působí při tvorbě pocitův a v rozvoji ducha vůbec.

Privrženci dualismu Güntherova sami bezděky přiznávají, že rozumový duch se zračí na tváři tělesné, že se jeví povaha vnitřní duše dobře na těle, že zůstává nepravost i etnost stopy na obličejích a na očích člověka, že se prozrazuje duch intelligentní a genialní v celém vzezření.

Popatřme jen na nesčíslné zástupy dětí v otrhaných šatech ulicemi pobíhajících, popatřme na blbý, bezmyšlenkový výraz tváře jejich a tam uvidíme všechny následky nedostatečné výživy! Tváře bledé, oči mdlé, tělo zakrnělé, chorobou nevyvinuté, smysl pro něco ušlechtilého žádný, všechna činnost obrácena k tomu, jak by se chleba dopídily a svůj hladný žaludek poněkud aspoň upokojily. Udrželi se takový nebohý a chytanou ho do svých klepet zkažení výrostci, zkazí se a jest jen na obtíž spoluobčanů.

Jeli čivstvo čilo a zdrávo, jest i duch čilý a zdrav. In corpore sano mens sana. Zemdlením a tělesnou ochablostí nejen stavy duševní velmi nejasny jsou, ale i proud duševní zdlouhavým se stává, až konečně spaním ukončuje se vědomí. Zrychleným opět proudem

kreyním a se zvýšenou činností životní zrychluje se život duševní. Ve stáří, kdy životní činnost jest ochablá a tím i duševní činnost vázne, pohání se stroj životní prostředky mírně rozčilujícími.

Ukázali jsme zde, že život duševní jest závislým na tělesném, že jest jím podmíněn. Než také opak shledáváme v přírodě. Jako působí život nižší, tělesný na duševní, tak i stavy vnitřní, duševní spojeny bývají s projevy tělesnými, jinými slovy: život duševní jeví se na našem těle.

„Duše, v těle jsou, bez těla nic nemůže činiti,“ praví Komenský. Veliký žal spojen bývá s tělesnými projevy, vzlykotem, pláčem, lomením rukou a j. Lidé méně vzdělaní, kteří příjemnost nějakou smíchem a všelikými stavy tělesnými prováží, na příjemnost tu myslíce, nemohou se zdržeti obvyklých projevů zevnějších.

Trichotomie nikdy této vzájemné působivosti těla na ducha nedokáže, poněvadž život rozumový od smyslného podstatně rozlišuje. Kdybychom připustili více duší v člověku, nabyli bychom tolik bytostí v něm, kolik duší bychom kladli. Pak by nebyl člověk bytostí jednotnou, nýbrž pouhá sloučenina několika bytostí.

Pozorujeme dále život lidský, shledáváme, že sobě činnosti rozumové i smyslné i vyživující často překážejí, sobě odporují, jedna druhou bývá přemáhána. Spotřeba živé síly naší totiž rozděluje se na dva díly, z nichž jeden vyčerpán jest prací mechanickou a činností tělesnou, druhý prací duševní. Nastane-li spotřeba na některé straně větší, nahrazuje se ze strany druhé, neboť mezi duševním a tělesným životem člověkovým jest přímá vzájemnost. Kdo pracuje tělem nad obyčej, bezděky přestává mysliti, a kdo zahloubá se v proud svých myšlének, tomu padá práce z rukou; kdo veškerou fysickou sílu vynaloží na práci ruční, nemůže zároveň pracovati nohama nebo hlavou, a kdo ponoří se ve smyslový názor, tomu nezbývá síly na hluboké přemýšlení.

Kdo hoví příliš svému tělu, obrací všechnu činnost k tělu a jeho vývoji. Tím se vysvětluje, proč na př. po dobrém obědě člověk zvláště nakloněn bývá ke spaní. Žaludek totiž větší měrou pracuje než obyčejně, tím soustředí se v něm více krve, spotřebuje se více kyslíku, který tím ostatním částem tělesným se odnímá, takže tyto se stávají ku práci namahavější, tělesné i duševní, méně schopny. *Plenus venter non studet libenter.*

Nasloucháli někdo skladbě hudební, která ho velice zajímá, tak ho upoutá, že nic kolem sebe nevidí, necítí, neslyší, jen onu skladbu vnímá.

Stavy dosti mocné mnohdy prahu vědomí nepřekračují, poněvadž naše vědomí soustředěno jest ve skupině, která se stavy zmíněnými v nížádném bližším není styku. Známo jest, že v rozmluvu nebo práci nějakou zabrání jsouce neznamenať toho, že někdo do pokoje vstoupil.

Dle trichotomistů každá činnost sama pro sebe by se vyvíjela, druhé nikterak nepřekážejíc. Tak by mohl člověk docela pohodlně starati se o svůj žaludek a hojnými jidly mu hověti, zároveň však nejtěžšími pracemi ať tělesnými tělo, ať duševními ducha zabavovati. Nic by nevadilo v lese dříví štípati a zároveň básněmi Homérovými svého ducha napájeti. — Vždyť jiný člověk jí, jiný dříví štípe a jiný Homéra čte. Jinýli pak každou tu práci koná, jak si mohou překážeti navzájem?

Viděti z toho, jak daleko svou naukou o více duších v člověku uchýlili se trichotomisté od pravdy potvrzené zkušeností každodenní.

Člověk po pádu vůli má více k zlému než k dobrému nakloněnu, žádost zlá ho svádí, by zákona božího neposlouchal, pýchu v něm rozněcuje, jako ďábel v ráji, slibuje mu, že bude jako Bůh. Tomuto ponoukání nesmí člověk sluchu dopřávati, nýbrž *stálý boj* proti němu vésti. — Každý z nás předobře ví, jaké boje musí podstoupiti proti svému vlastnímu tělu, proti jeho smyslné žádosti, chtěli jednati tak, jak mu svědomí káže. Tu se zdá, jakoby rozdělen byl člověk. Jakási tajná síla ho téměř neodolatelně vábí a táhne ku smyslným rozkoším a požitkům tělu lahodícím, jiná síla však mu velí odporovati těmto zlým žádostem a poslechnouti hlasu svědomí a vykonati, co káže zákon mravný. Člověk postaven uprostřed dvou zákonů, mravného a smyslného, a může voliti; poněvadž však smyslný daleko větší mocí doráží na člověka než mravný, musí bojovati proti němu, aby nepodlehł nástrahám ďáblovým. Toho boje nelze popírati nikomu. „Člověk dokaváde žije, není nikdy před pokušením docela jist, poněvadž zřídlo všeho pokušení jest v nás, v žádostivosti totiž, s kterou se rodíme,“ praví krásně ctihodný otec Tomáš Kempenský ve „Zlaté knížce“. Aristoteles pak o tomto boji praví: „Duch panuj nad tělem jako pán nad služebníkem. Rozum panuj chťícům jako panovník poddaným. Jestliť patrnó, že dle běhu přírody tělu prospěšno jest, aby duše jím vládla a že užitečno jest žádostem, rozumeli a umu jsou poslušny.“

Jak tento boj ducha proti tělu vysvětlí trichotomie? Jak může povstati boj mezi dvěma podstatami bytně se od sebe lišícími? Jako dvě byliny podle sebe na jedné mezi svorně se radují ze světa, jedna druhé nepřekážejíc, tak by i principy ony v člověku podle sebe bez překážky žítí měly. Tělo by mělo beze všeho ozvuku svědomí hověti všem svým žádostem smyslným a duch opět povinnou vzdávati úctu Nejvyššímu, jenž mu dal poznati sebe. Než nelze dvěma pánům sloužiti, praví Pán; nelze tedy jinak vysvětliti tohoto boje, než že jeden jediný jest princip v člověku, jenž veškeru činnost lidskou řídí a spravuje.

Objasnivše nauky trichotomistův i subtilného dualismu Güntherova, jakož i mylnými je poznávše, porozhlédněme se, jak by asi, ve společenský život uvedeny byvše, působily na veškeru činnost lidskou! Zda by došel člověk cíle, ježž mu Prozřetelnost vytkla?

Tu nám jest odpověděti, že by veškeren řád, všechny zákony, veškera zodpovědnost ze skutků byly úplně nemožny. Za všechny svobodně volené skutky jest se nadíti každému buď odměny nebo trestu podle toho, souhlasili se zákonem božím anebo jsou protivny jemu. Jsouli však v člověku dva principy, z nichž jeden, psyche, úplně jest částkou fysické jeho podstaty, z toho plyne, že i skutky, jež tímto principem by původ vzaly, nezbytny by byly a proto nepřičetny, jelikož pramen, z něhož by vyřinuly, není a nebyla vůle volná, ale psyche hmotná; pak by všechny úkony k žádostivosti se nesoucí, k žádosti těla a očí, úplně byly nezbytnými a tím nikdy člověku přičetnými. Neníli však svobodné vůle, pak přestává všečen život společenský, veškera mravouka, veškeren život křesťanský, jenž mrtvení těla a boj proti žádostem káže.

Kdyby život tělesný podstatně byl rozdílným od činnosti rozumové, od života duševního, proč by nemohl člověk pít i jísti, co by jen srdce ráčilo, beze vši urážky svědomí? Čím by bylo samo svědomí? Zda by nebylo zbytečným strašákem, kterým leda děti škádliti rozumno by bylo?

Nanejvýš by svědomí místo mělo v životě duševním, tam kdyby člověk jednal proti rozumu, mohlo by ho svědomí napomínati, že nejedná, jak by měl. V životě však tělesném nikdy nemohl by člověk jednati proti žádostivosti, poněvadž duše tělesná jest hmotná a proto nesvobodná, nutnosti podrobena. Je-li však hmota činná, jest to vždy nějaká zevnitřní příčina, která na hmotu působí. Jeli však duše tělesná nesvobodná, nač by bylo v ní svědomí, tu by bylo úplně zbytečno.

Jak rozkošný život by nastal tímto učením, jak vzorné plnění všech povinností, jak rychlé zdokonalování sebe a konečně jak utěšený život společenský, o tom každý člověk zdravého rozumu utvoří si obrázek až příliš věrný.

Ještě však horší následky vyplývají z nauky trichotomistů. Nejsouli úkony tělesné přičetny, nemohou také býti zadostčiniteli. Nemohl tedy Kristus za nás umřítí a nás vykoupiti, poněvadž smrt jeho nemůže mu k zásluze připočtena býti. Jest smrt Kristova dle trichotomistů toliko ukončení života tělesného; jako však život tělesný jest nesvobodný, tak i ukončení jeho není dobrovolné, nýbrž nezbytné a tím i nezáslužné. Snad by se mohlo namítati — a to také trichotomisté i Günther namítají, — že Kristus Pán duševně za nás trpěl. Duševním svým utrpením ovšem Kristus Pán by dostiučinil za naši duši, než dle učení katolické církve nepřišel Vykupitel na svět, aby toliko duši z područí ďáblova vysvobodil, nýbrž aby i tělo i veškeru přírodu vykoupil ze služebnosti porušení. „Neb se zalíbilo (Otcí), aby v něm (Kristu) všecka plnost přebývala, aby skrze něho smířil s sebou všecko, v pokoj úvodě skrze krev kříže jeho, i co na zemi, i co na nebi jest,“ praví apoštol národů v listě ke Kolossenským (1. 19.).

Dokázali jsme zde, že nelze nám vysvětliti života lidského úplně dle nauky trichotomistické, učící, že jsou dva neb i tři principy podstatně od sebe rozdílné v člověku nebo tím jednota bytosti, osoby lidské úplně by podvrácena byla; bez jednoty však bytosti nelze si vysvětliti mnohé činnosti člověkovy. Proto nezbytně jest nám uznati toliko jeden princip v člověku — duši rozumovou.

Nauka katolická učí, že člověk skládá se ze hmotného těla a duchové, nesmrtelné duše, ale tak, že duše jest formou těla. Aby duše formou těla byla, musí míti všechny vlastnosti, jež při každé podstatné formě nalazáme. — Předně jest nám tu stanoviti pojem formy, a pak zkoumati, zda i na duši naší nějaké znaky formě náležející spatřiti lze.

Všecky věci tělesné skládají se ze hmoty a formy. Hmota metafysicky znamená podmět v sobě ještě neurčitý a teprv určitelný. To však, co tuto látku neurčitou skutečně určuje a nějakou skutečnou věcí činí, jest metafysickou formou věci. Forma jest to, co vlastně věc činí věcí, kterou jest, co věci skutečnost dává, ji ode všech ostatních věcí liší; jak již scholastikové říkávali: forma dat esse rei.

Zdali spatřujeme něco podobného i při těle a duši lidské? Zda jest taková vzájemnost, dle níž by tělo bylo podkladem a duše jeho tvarem podstatným neboli formou? Pohledme, kterak mluví písmo sv. o těle a duši. Čteme v první knize Mojžíšově (2. 7.): „Učinil tedy Hospodin Bůh člověka z hlíny země a vdechl v tvář jeho dechnutí života i učiněn jest člověk v duši živou.“ Vzal tedy Hospodin hlínu země, z níž všechno ostatní, což jest, utvořil; z hlíny pak té učinil podobu lidského těla. Bylali tato z hlíny uhnětená podoba člověka celým člověkem? Zajisté nebyla, vždyť nebylo v ní života, byl to toliko kus mrtvé hmoty. Ve hmotu tuto však Bůh vdechl duši a tím se stala podoba ona skutečnou bytostí lidskou. Ani tedy tělo samo o sobě, ani duše není osobou lidskou, nýbrž spojení duše s tělem tvoří člověka. „Žádná část,“ praví sv. Tomáš Akvinský, „není dokonalou dle své přirozenosti, jelí oddělena od celku; tudíž duše, jsouc částí lidské přirozenosti, není dokonalou, leč spojena jsouc s tělem.“ Ani tělo ani duše netvoří samy pro sebe druhu úplného, druhem se stávají teprve spojením. Druh však, k němuž duše náleží, jest druh člověka. Stává se tedy člověk člověkem teprv a jedině spojením duše s tělem.

Vidíme z toho, že dává duše člověku jméno člověka; bez duše byl by pouhou neživou hmotou, jako kámen na cestě nebo kapka vody v řece. Duše člověka od ostatních bytostí liší, mnohými ho přednostmi obdařuje a povyšuje vysoko nad vše stvořené. Duše jest formou těla, dávajíc mu bytnost a přirozenost lidskou.

Není duše pouhým principem hybným v těle, jak Plato učil tvrdě, že jest duše v těle pouze jako lodník na lodi. Nebo tím jednota přirozenosti úplně se ruší. Jako lodník není žádným podstatným znakem v pojmu lodi, ani loď v pojmu lodníka místa nemá

ani spojení jsouce žádného druhu nového netvoří, tak aby ani tělo ničeho nemělo společného s duší ani duše s tělem, tím méně by pak mohly nějaký druh spojivše se tvořiti. Nelze tedy jiného výkladu se držeti leč toho, že duše jest formou těla, tvořící jednotnou přirozenost lidskou.

Přirozenost každé bytosti jeví se v její činnosti; jak která bytost působí, taková jest. Činnost každé bytosti řídí se dle bytnosti neboli přirozenosti své. Poněvadž pak má každá věc svou druhovou přirozenost formou, následovně touto formou i působí. Z toho jde, že bytost tím, co ji bytostí činí, tedy formou také činna jest. Duše však patrně jest to, čím tělo živo jest. Život pak jeví se v rozmanitých druzích činnosti, jeví se jako činnost vegetativní, citící a myslící. Aby však byla jednota mezi těmito jednotlivými činnostmi, nezbytně, jak svrchu dokázáno, třeba jest uznávati toliko jeden princip, z něhož by všechny činnosti lidské vycházely. Tím pak může býti jediné duše nehmotná, duše rozumová. Kdyby byla duše hmotná, činnost její by nepřekračovala řádu hmoty, nechápala by nic jiného leda hmotu. Poznáváme však mnoho, co není hmotným, co jest nadsmyslným. Nehmotná tedy duše jest jediným principem všeho života lidského, jest formou těla lidského.

Fysické spojení těla a duše rozumové, dvou od sebe rozdílných podstat, v jednu přirozenost lidskou jest tajemstvím řádu přirozeného. Günther udává jakousi napohlednou příčinu, aby spojení duše rozumové s tělem v jednu přirozenost lidskou vyložil pravě, že nezbytným spojidlem mezi oběma jest „duše sensitivná, citící, psyche.“ Než jaká jest podstata psyche? Pneumatická či hmotná? Jeli duchová, nevysvětluje spojení duše s tělem a jeli hmotná, také ne.

Daleko jednodušší jest dichotomie církevní, podle níž duše lidská není duchem andělským, ale duší lidskou, ana má mohutnosti duchové, ale „virtute“ i vegetativné i smyslné, a tím jest nejen určená spojití se s tělem, nýbrž i způsobila.

Nelze nám tedy jinak než uznati duši za jediný princip všeho života lidského, za podstatnou formu těla lidského, jiné však učení tomuto protivně pokládati za blud proti učení zdravého rozumu i proti víře a učení církve svaté, jež na sněmě cařihradském IV. v kan. 11. takto zavrhl bludy trichotomistické: „Ačkoli podle učení starého i nového zákona člověk pouze jednu duši, umem a rozumem obdařenou, má a veškerí Duchem božím mluvící Otcové a učitelé církevní totéž mínění dotvrzují, přece jsou někteří, k vynálezům zlých věcí mysl svou obrátivše k takové bezbožnosti dospěli, že se neostýchají tvrditi, že má dvě duše, a toto své kacířství nerozumně moudrostí, ano se stalo bláznovstvím, odůvodniti se snaží. Za tou příčinou dává svatý a všeobecný sněm ty, kdož takovou bezbožnost vynalezli a páchají, do klatby.“

Pomůcky : Dr. V. Hlavatý : Rozbor filosofie sv. Tom. Akv. ; Dr. Ant. Lenz : Anthropologie kat. ; Dr. Jos. Pospíšil : Filosofie, „O nesmrtel. duše“ v Čas. kat. duch. 1884. ; J. Kapras : Zkuš. duševěda, Počátky duš. živ. lidsk.

O nesmrtelnosti duše lidské.

Vyňatek z řeči K. Víseckého, proslovené ve schůzi bohoslovců litoměřických.

Není jistě nikoho mezi vámi, pánové, jemuž by znám nebyl slavný dialog Platonův „Phaedon“. Bylo by vroucím přáním mým hovořiti s vámi též tak nadšeně, tak velebně, slovy tak vznešenými o nesmrtelnosti duše lidské, jako rozmlouval Plato v tomto proslulém dialogu s filosofickou školou svou. Neboť není pravdy — vyjmemeli ovšem pravdu o jsoucnosti boží — jež by byla pro nás důležitější nad pravdu o nesmrtelnosti duše naší. Než představy, jež rozum, jež duch náš si osvojil, jsou již dokonalejší představ žáků Platonových, jsou osvíceny světlem pravdy nadpřirozené, a z té příčiny nemůže se rozhovor náš bráti cestou, jakou se dal Plato. Účelem rozhovoru našeho spíše jest, aby nám pravdu tak důležitou dokázal a objasnil důvody vnitřními i zevnějšími.

Stanovím tudíž o nesmrtelnosti duše naší tuto thesi: Duše lidská jest dle své přirozenosti nezrušitelná; třeba tudíž, aby i po smrti člověka a po odloučení svém od těla dále žila jako bytost poznávající, chtějící, svobodná a sebevědomá.

Ježto poznání naše, dokud jest duše s tělem spojena, netoliko na předmětech smyslných a smyslech jest závislo, nýbrž na smyslnosti i vázáno, znázorním vám prve pravdu o nesmrtelnosti duše srovnáním vzatým ze přírody. Má se asi duše k bytu (existenci), jako se má světlo ku svícení, ku světlosti. Jako jest průhledné těleso proto jasným, svítícím, že má světlo v sobě, z téže příčiny jest a existuje i tělo naše skutečně (žije), že chová duši v sobě. Průhledné těleso může přestati osvěcovati, poněvadž může ztratiti světlo; ale světlo nemůže nikdy a za žádné podmínky pozbyti své jasnosti. Může tedy tímto způsobem i tělo naše zaniknouti, ježto hmota, ze které se skládá, může duši, od níž své bytí má, ztratiti; duše však skutečně jsoucnosti své pozbyti nemůže, právě jako nemůže světlo pozbyti jasnosti a světloty.

V přirovnání tomto jest zároveň naznačeno dvoji hledisko, s jakého jest nám v otázce této o duši uvažovati. Může totiž nějaká věc pozbyti své jestoty, poněvadž se ruší sama sebou buď vnitřním odporem prvků, ze kterých jest složena, buď vlivem nějakým zevnějším; tímto způsobem zaniká každá podstata tělesná; může však věc ona též zaniknouti, když něco jiného, v němž jaksi bytuje, jest zničeno nebo změněno; tímto pak způsobem zanikají formy, síly a vůbec vše, co neexistuje samo v sobě. Vysvětleme věc příkladem; voda přestává býti vodou, rozložíme ji v prvky, v kyslík a vodík. Vodík však může jen tehdy zaniknouti, oddělíme formu od látky, což však se státi nemůže. Proto jsou prvky hmotné přirozeně nezrušitelné. Barva zaniká jen tím, že zaniká těleso, jehož barvou jest. Abychom si tudíž mohli učiniti úsudek o nesmrtelnosti duše, jest nám ji pozorovati a zkoumati předně samu v sobě, pokud

totiž je podstatou, a pak poměr její k tělu, pokud jest formou jeho. Tvrdíme, že jest duše lidská přirozeností svou nezrušitelná; nemůže zajisté býti zničena ani jako podstata, ani jako forma těla. Nemůže býti zničena jsouc podstatou, ježto jest přirozeností svou jednoducha. Jednoduchostí duše nerozumíme však jako stoupenci Cartesiovi onu jednoduchosť, která pouze vylučuje kvantitativní části, nýbrž i onu, jež vylučuje složení z formy a hmoty. Poněvadž se tedy duše neskládá ani z prvků hmotných, ani nejsou hmota a forma součástmi bytosti její, nemůže sama sebou, t. j. jakožto podstata býti zničena. Nemůže však býti zničena ani jako forma těla proto, že tělo pomíjí; tím zajisté způsobem zanikají formy, kterým třeba hmoty jakožto nosiče (subiectu). Ale duše naše jsouc formou samostatnou (forma per se subsistens) potřebuje hmoty pouze, aby povstal druh lidský (ad complementum speciei); jest však na hmotě úplně nezávislá i existencí i duchovou působností svou — jest totiž duch. Než v pojmu ducha, jakožto bytosti jednoduché, jest, že nemůže býti zničen ani sám sebou, aniž zbaven svého bytu (existence) nějakou konečnou mocí. „Omnis corruptio,“ dí sv. Tomáš (Contra gentes lib. 2. c. 55. n. 1.), „est per separationem formae a materia, simplex quidem corruptio per separationem formae substantialis, corruptio autem secundum quid per separationem formae accidentalis . . . Ubi autem non est compositio formae et materiae, ibi non potest esse separatio earundem.“

A věru proměnili se nějaká věc v přírodě tak, že úplně zničena není: zbývá z ní něco, co jest pouhou mohoucností (potentia), jež jest nejen něco logického, nýbrž i realního v poměru k věcem skutečně bytujícím. U těles jest to pralátka ve smyslu aristotelsko-scholastickém; u ducha však možno toliko bytnost považovati za mohoucnost, bytí samo pak za kon (actus). Kdyby tedy duch, obdobně, jako bytosti tělesné, zahynouti mohl, musila by jeho bytnost, když konu a existence zbavena byla, dále trvati, což patrně klamno a absurdno. „In omni corruptione,“ praví sv. Tomáš, „remoto actu manet potentia: non enim corrumpitur aliquid in omnino non ens, sicut nec generatur aliquid ex omnino non ente. In substantiis autem intellectualibus actus est ipsum esse; ipsa autem substantia est sicut potentia. Si igitur substantia intellectualis corrumpatur, remanebit post suam corruptionem, quod est omnino impossibile.“ S. Thom. ibid. n. 3.

Nezrušitelnost není však ještě nesmrtelností. Záležíť nesmrtelnost v tom, že duše po smrti člověka žije dále jako bytost sebevědomá, myslící, chtějí a svobodná. Abychom dokázali nesmrtelnost duše lidské v užším smyslu, jest nám dokázati, že může duše i po smrti poznávati a chtíti. Ježto duše zůstává i po smrti duchem, nelze pochybovati, že též myslí, chce a svobodnou jest; toť zajisté jest dvojitá podstatná činnost ducha. Větší obtíž způsobuje objasnění, jak vykonává duše činnost tu bez těla. Pravda sice, že přirozený způsob,

jakým duše, určena jsou přirozeností svou za podstatnou (*substantialis*) formu těla, poznává, podmíněn jest předměty smyslnými a smysly a proto jen jejich prostřednictvím docíliti může rozumového poznání. Pokud jest tudíž spojena s tělem, závisí její čistě duševní činnost, t. j. myšlení na poznávání smyslném. Jako pak duše přechází po smrti do stavu, jenž není proti její přirozenosti, nýbrž toliko mimo její přirozenost, tak jest i její poznání mimo přirozenost, ale nikterak proti přirozenosti její. Neboť, jak říkají scholastikové, *agere sequitur esse*. Žijeli však duše po smrti člověka mimo způsob přirozený (*praeter naturam*, t. j. vzhledem k tělu, jež oživovala), poznává pak také mimo způsob přirozený. Existujíc však zároveň jakožto duch, poznává rovněž po způsobu duchů. Patrně tudíž netoliko, že jest poznání po smrti možným a skutečným, nýbrž že jest i dokonalejším, že jest obor poznání mnohem širší a vznešenější, než jaký máme, dokud dlíme v tomto smrtelném těle dle slov moudrého Šalomouna (*Sapientia*: IX. 15.): *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam et terrena inhabitatio deprimit sensum, multa cogitantem*. Duše, byvši od těla odloučena, poznává především samu sebe, a to přímo, bezprostředně, nejen z vlastních svých činů jako v pozemském životě; poznává nepřímo, též sama ze sebe Boha, jako první původ a nejvyšší cíl svůj. Abstrakce, jíž se děje rozumové poznávání v tomto životě, není sice po smrti možná, za to však poznává duše po způsobu bytostí ryze duchových takovými vidy (*species*),¹⁾ kterých se jí dostává z osvětlení božího. Avšak duše naše bude po smrti ještě bohatší než pouzí duchové, bude totiž míti poklad rozumového empirického poznání. Než budeli duše po smrti poznávati, bude i mysliti, bude chtít (voliti), bude tedy bytostí sebevědomou. Jak z vnitřních těchto důvodů patrně, zakládá se nesmrtelnost a nezrušitelnost duše na vlastní její přirozenosti.

Nesmrtelnost duše možno nejen vnitřními, nýbrž i zevnějšími důkazy obhájeti jako: důkazem z prozřetelnosti božské, ze spravedlnosti boží, důkazem z řádu mravního a ze všeobecného lidstva souhlasu. Božská spravedlnost a prozřetelnost s dostatek dokazuje, že duše lidská trvá, i když tělo zanikne. Neboť, jeli Bůh spravedlivý a prozřetelný, zvláště vzhledem k tvorě rozumnému a svobodnému, jenž jest mravní zásluhy a trestu schopen, není pochybnosti, že se nepravosti trestu, ctnosti však odměny dostane. Než tak se neděje v prchavém životě tomto, aspoň ne tou měrou, jak by bylo potřebí. Často totiž zlosynové a ničemové statky oplývají, a naopak vidáme lidi šlechtěné a čacké, ani vedou život strastiplný a téměř nesnesitelný. Nechcemeli tedy říci, že Bůh na lidi zapomněl, zcela

¹⁾ *species* zove se obraz a podoba předmětu v duchu vytvořená, kterou duše předmět poznává a v níž ho poznává. Termíny technické jsou z části vzaty ze slovníku česko-latinského, připojeného ku spisku: „O bytí a bytnosti“, jež ze sv. Tomáše Akvinského do češtiny přeložil Jan Křt. Votka z T. J.

jisto jest, že po tomto věku vratkém a pomíjejícím jiný nastává život, ve kterém se jednotlivcům udílí podle zásluh trest aneb odměna. Nenili duše lidská nesmrtelná, přestává a zvrací se úplně veškeren řád mravní. Neboť řád tento, jímž se řídí špatnost a šlechetnost skutků našich, žádá naprosto, aby měl člověk dostatečné důvody a pohnutky, jimiž by činy své řídil a k dobrému konání ustavičně byl nábádán. Avšak hlavní takový důvod by scházel, kdyby duch lidský zanikl. Neboť člověk, aby dobře a čestně jednal, musí stále dráždidlům smyslným odporovati a smyslnost svou podrobovati a poslušnou činiti rozumu; ba často netoliko v pohromy se vydati, nýbrž i smrti samé v náručí se vrhnouti, aby se uvaroval nepravosti a zločinu, jak zdravý rozum rozkazuje. Než tento příkaz přirozenosti nebyl by správný, kdyby duši neočekával život jiný, ve kterém se ctnostem lepších statků dostane za odměnu. Ctnost zajisté ve prospěch a dokonalost ctnostného obrátiti se musí; toho by ovšem nebylo, kdyby po nynějších strastech život všecken, jenž jest základem každého dobra, přestal. Mravní tento důkaz, jakož i důkaz ze spravedlnosti a prozřetelnosti božské jest tím významnější, tím důležitější, že jej uvádějí už mudrcové starého věku, hlavně Plato a Cicero, oživující a potvrzující takto všeobecné, v každém člověku hluboko kotvící přesvědčení o životě po smrti.

Mimo to plyne pravda tato z jednomyslného a společného souhlasu všech národů, který odnikud jinud původ míti nemůže, leda z přirozenosti lidské. Všichni totiž kmenové a národové, ať vzdělání, ať barbarští, v této věci ku podivu souhlasí. Z filosofů pak, mimo ty, kteří mrzkým vášním úzdu popouštějí, a z té příčiny pravdu schválně zatemňují, jsou všichni ostatní s námi jedné myslí. Dobře bude uvést zde překrásná slova, jimiž Cyrus umíraje těšil syny své: „Nolite arbitrari, o mihi carissimi filii, me, cum a vobis discessero, nusquam aut nullum fore; nec enim dum eram vobiscum, animum meum videbatis, sed eum esse in hoc corpore ex iis rebus, quas gerebam, intelligebatis. Eundem igitur esse creditote, etiamsi nullum videbitis. Nec vero clarorum virorum post mortem honores permanerent, si nihil eorum ipsorum animi efficerent, quo diutius memoriam sui teneremus. Mihi quidem nunquam persuaderi potuit animos, dum in corporibus essent mortalibus, vivere; cum exissent ex iis, emori; sed cum omni admixtione corporis liberatur purus et integer esse coepisset, tum demum esse sapientem.“ (Cicero: „Cato seu de Senectute.“)

Posléze nelze nám nezmíniti se o důkazu, jenž obzvláštní nabývá důležitosti proto, že jest vážen z doby naší, z doby materialismem úžasnou měrou prosáklé, který však zároveň do-
svědčuje, jak prozřetelnost boží o lidstvo pečuje, je řídí a ne-
dopouští, aby upadlo v blud tak záhubný a nebezpečný; myslím totiž důkaz vzatý ze spiritismu. Neboť buďto se zjevy spiritistické zakládají na skutečnosti, a tu dokazují existenci duší lidí zemřelých,

anebo jsou zjevy ty pouhým klamem a podvodem, a pak dokazují, že jsou lidé o nesmrtnosti duše přesvědčeni; kde jinde jest zdroj oné touhy, spojení bytí s říší zemřelých, než v přesvědčení, že duše, vyjdouce z těla, dále žije?

Jeli však duše lidská nesmrtelná, musí býti i věčně živa. Mámeli na zřeteli moc Stvořitelovu, nemůže ani mimo něho býti ničeho, co by zničitelno nebylo; než okolnost tato nikterak nevádí, že jsou bytosti stvořené, jež jsou sice nahodily, tudíž také mohly nebýti, jsouce však jednou již zde, nemohou opět zaniknouti. Nepříčí se tvoru, aby byl bytostí svou neproměnitelným. U duše lidské jest to tím nutnější, čím větší a neukojitelnější má člověk touhu po trvání věčném, po věčné blaženosti. Zvířata, jejichž poznání přestává na časném a okamžitém bytí, pokud jest předmětem jejich pozorování, dychtí jen po tomto a snaží si je zachovati; člověk však, poznáváje jestotu a bytosti samy v sobě bez omezení časového i prostorového, touží z přirozené nutnosti po trvání, po životě věčném. Čím hlouběji pak tato touha zakotvena jest v přirozenosti lidské, tím pravdivější musí býti a tudíž dosíci splnění. „Unumquodque naturaliter,“ dí sv. Tomáš v díle svém: *Summa theologica*, „suo modo esse desiderat. Desiderium autem in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem. Sensus autem non cognoscit esse nisi sub hic et nunc. Sed intellectus apprehendit esse absolute et secundum omne tempus. Unde omne habens intellectum naturaliter desiderat esse semper. Naturale autem desiderium non potest esse inane. (S. p. 1. qu. 75.)

Čím vznešenější jest pravda, kterou jsme právě dokázali, tím větší jest i útěcha, jež nám z ní plyne, a to zvláště v době naší, kdy nesmrtnost duše lidské sofistickými důkazy materialistův a pantheistů ze srdcí tak mnohých vyhlazena a u celých tříd ohrožena jest. Ona nám otvírá i za hrobem nový, vznešenější život, ona nám poskytuje utěšenou vyhlídku do věčnosti, ona jediná může vezdejšímu životu našemu vyšší význam a cenu propůjčiti, pokud totiž pozemský život náš jest přípravou na budoucí lepší a dokonalejší život věčný.

Použito spisů; S. Thomae Aquinatis: *Summa theologica* edit. 14.; S. Thom.: *Contra Gentes*; Jos. Kleutgen: *Die Philosophie der Vorzeit*; Dr. Albert Stöckl: *Lehrbuch der Philosophie*; P. Matthaeus Liberatore: *Institutiones Philosophicae*.

Několik slov o reklamě.

—a—

K Isáku Morgenšternovi v O. vešla stará babička koupit si nějaký ten hadýrek na hlavu. Už chodí dlouhý čas ve staré pléně, už se skoro stydí do toho božího kostelíčka v ní jíti. — Žid chválí

pestré šátky, přeleželá bavlna obratem ruky mění se v pravé hedvábí, takové krásné plény nemá nikdo v celé dědině. Babička prohlíží plénu, dívá se po krámě, a zrak její padne na stěnu, kde pod obrazem marianským v červené lampičce hoří světlo.

„I ty svatá patronko moje, matičko bolestná, však už přijdu brzo za tebou!“ vzdychne babička, zaplatí plénu a pomalu vychází z krámu

Ulicí šourá se stará Blažková.

„Pozdrav Pán Bůh, babičko, co pak jste koupila nového?“

„Ale tuhle tu hadýrku na hlavu; už nemám na sebe co plechého vzít.“

„Pěkná pléna,“ chválí Blažková, „a co jste za ni dala, neošidil vás žid?“

„Ale kde pak, babičko; tenhle žid to je vám jeden zbožný křesťan. Má vám tam sedmiboletnou Panenku Marii a světlo nechá před ní hořet celičký den“

A stará Blažková kývá hlavou, i jí se líbí tento zbožný křesťan a žid Morgenštern má o několik zákazníků více . . .

Obraz Panny Marie dělal židovi reklamu.

Přičítá se lidstvu stáří as 6000 let. Kdyby měla reklama svůj rodný nebo křestný list, o mnoho méně let by sotva udával. Americký spisovatel Bret Harte nazývá sice reklamu dítkem devatenáctého století. Jest to trochu staré dítko a spíše mohli bychom přisvědčiti panu Garrètovi, jenž v pařížském „Figaru“ kdysi napsal: „Jmenuji člověka tvorem společenským. Budiž, nemám ničeho proti tomu. Ale já pojmenoval bych jej také tvorem reklamy. Bez reklamy nemohl by utvořiti společnosti a bez společnosti nemohl by žíti. A proto před společností byla reklama.“ —

Nu, což na tom, možná konečně, že oba pánové mají pravdu. Přijde na to, jak to kdo dokáže, a dokázati dá se nyní skoro všechno. Hegel dokázal, že nic a něco jest vlastně jedno, že černé jest bílé a naopak, lidé dokazují na potkání, že špatné jest vlastně dobré, lump, který ukradne někomu kabát, vezme si advokáta, by dokázal, že on vlastně ten kabát ani neukradl, že on si jenom vzal svou věc, ba že ještě tomu neb onomu tím učinil dobrodiní tož proč by tahle maličkost se nedala dokázati?

Než ať jest reklama stará jakkoli, v tom přece pan Bret Harte má pravdu, že naše století teprve reklamě pomohlo z kolébky. Jak si dříve v té věci počínali, toť hříčka proti tomu, jak si nyní lidé vedou.

Ptámeli se, co to vlastně reklama jest, setkáváme se s definicemi velice různého znění. Zajisté jednou z nejoriginalnějších jest ona Saltykova Ščedrína: „Reklama toť tolik jako balamucení lidí.“ Jak to myslí, kdož to ví, to musí nejlépe věděti on sám. A že takový pán jen tak na prázdno nemluví, to musíme už ze zdvořilosti předpokládati.

Ostatně jiní také promluvili o tom jinak.

Tak na př. napsal o reklamě Jar. Vrchlický, jenž ovšem má reklamu pro sebe, pro umění: „Býti slavným a zachovati sobě slávu, stačí k tomu pouze talent či genius? Nestačí, k tomu potřebí jest reklamy. I reklama může pomáhati v umění v dobrém slova smyslu. Jde o to povzbuditi pozornost toho štvaného a tisícerymi interessy unaveného obecenstva, že musí nechati všeho a všímati si díla uměleckého, jak se patří a důkladně. Člověk jest takto více méně konservativní tvor, jde denně za svým povoláním nebo řemeslem prostě proto, že musí býti živ. Třeba ho vzíti za ruku, někdy za uši a houknouti si naň: „Milý příteli, zvedni se ze svého začarovaného kruhu, povstaň, ohlédni se!“ . . .

Jest tedy reklama asi tolik, jako umění vynutiti pozornost. A kde jest pozornost, tam vyskytne se i zájem a sympathie, a ta ovšem tomu, komu na reklamě záleží, nikterak škoditi nemůže.

Reklama vtírá se za člověkem jako jeho stín, věší se mu na paty, pronásleduje ho, křičí, volá, hladí, strká, jen aby lidstvo donutila k pozornosti. „Reklama“ — píše kdosi — „nedá se tak lehce zastrašiti; znát ona příliš dobře slabé stránky člověka; tam ho chytne a nepustí tak lehce. Reklama se nebojí ani škandálů, jen aby získala pozornosti.“

Reklama slouží všemu a bez ní sotva dalo by se co provéstí. Katexochen arciť známa jest reklama pouze obchodní. Než není tomu tak. Umění, tento ideální obor, musí se často snížiti hodně nízko, do praktického, prosaického proudu, a musí použiti reklamy, aby mohlo existovati. Dnes není obecenstvo tak nadšeno, aby nespalo a čekalo, až dojde poštovní zásilka nových básní, ještě vlhkých z tisku, dnes nerve se obecenstvo o první výtisky básně, jako kdys o Mickiewiczova Konráda Wallenroda — ah, kde pak, dnes musí pěkně kniha vytisknuta a elegantně svázána objeviti se za oknem knihkupcovým s lákavým oznámením: !!Sensační novinka!! Dnes musí statisíců prospektů proletěti po vlastech, kde se kniha vychvaluje, velebí, vynáší, jako nejkrásnější dílo, že by i starý Ben Akiba byl nucen přiznati: „No, tohle tady přece ještě nebylo.“ —

Dnes obecenstvo nedychtí, nehledá umění, dnes umění hledá si a dychtí po obecenstvu. A toto bez reklamy nejde. Reklama stala se pro literaturu tak nezbytnou, že bez předcházejících bombastických a sáhodlouhých ohlášení nevydá se pomalu ani egyptský snář, ba i tomuto pomohl Rud. Štorch ku lákavé reklamě, ovšem že obezřetně všude přidává: „Kdo zašle 60 kr. . . .“

Nechceme tuto nikterak tvrditi, že by reklama byla pro umění zbytečnou nebo snad škodlivou. Jest opravdu někdy třeba „vzítí člověka za ruku a někdy i za ucho a houknouti si na něho: „Milý příteli, ohlédni se kolem, umění jde mimo, nezaspi!“ — Dnes staročeské přísloví: „Sedávej, panenko, v koutě, budešli hodna, najdou tě“ — již neplatí. Statistika udává, že čím dále tím více přibývá

krátkozrakých lidí; nesmíme se tedy diviti, když lidstvo nyní ledacos lehce přehlédne a když musí se někdy důrazně na to upomenouti. Ale i zde můžeme citovati národní přísloví, „že prázdný hrnec nejvíce zvučí.“ Často, a skoro obyčejně, co za nic neb aspoň za mnoho nestojí, nadělá tolik hluku a tolik se dovede vychválit, že každý, kdo není právě příliš dobrého zraku, si pomyslí, že tohle jest pravá perla, pravý výkvět všeho krásného. A naopak něco opravdu krásného, opravdu pravá perla, vyjde — a trvá to hezky dlouho a může si to pokládati za štěstí, když si jí obecenstvo uráčí všimnouti.

Nakladatel myslí si zcela logicky: „Když někdo něco nechce, z toho ještě nejde, že to nevezme a rovněž z toho nejde, že to nezaplatí.“ Malý příklad. V Gothě počali před nějakým časem páni Bichteler, Lingenburg et Comp. vydávati slovník „Pierre's Conversationslexikon.“ Jelikož ale první vydání tohoto slovníku němečtí učenci důkladně zřezali, pomýšleno na to, jak by kolossální náklad se s užitkem odbyl. Obvyklou cestou to nešlo, a proto zvolen způsob, který dosud nemá v knihkupectví sobě rovného.

Společnost v Gothě má či měla na skladě přes 100.000 výtisků zmíněného díla, které jest ve 126 sešitech po 1 říšské marce. Aby se tudíž těch 100.000 slovníků po 126 markách rázem odbylo, obdržel každý kupec Pierrova lexikonu 1 los k veliké loterii, jako prémii zdarma. A rozkošné výhry k onomu literárnímu dílu byly následující: První výhra 100 koní, druhá výhra 40 koní, pak 20 koní, 3 výhry po 10 koních, 10 výher po 4 koních, 40 výher po 2 koních, 400 výher po 1 koni. Další výhry byly: ekypáže se čtyřmi koni, ekypáže o dvou i o jednom koni atd. atd.

Právem mohlo se tehdy psáti: „Koně v literatuře.“¹⁾

Než hlavní pole pro reklamu přece jen ideální umění není, a pokud musí na reklamu spoléhati, jest to jen se stránky obchodní. Tuto v obchodním životě, jest právě působiště moderní vládkyně. Tímto smyslem má Bret Hart úplně pravdu, že reklama slaví v devatenáctém století neli svoje zrození, tedy aspoň svoje obrození. Ostatně pan Bret Harte jest Amerikán a pro něho má cenu zase jen Amerikán a v Americe jest opravdovým zakladatelem reklamy pověstný Barnum a proto nedivme se, že slavný romanopisec teprve od Barnuma datuje reklamu.

V obchodním světě dospěla reklama ohromné výše a ohromného významu. Bez reklamy neotevře svůj krám ani zcela obyčejný hokynář, ba reklamy chopili se i hadrníci, a páni Ogrové, pařížští hadrníci milionáři, mohli by vypravovati kousek zajímavé obchodní historie, jak možno z obyčejného hadráře, který nemá nic než svou nůši, státi se milionářem, když si člověk získá známosti a učiní se interessantním.

¹⁾ Jos. M. Hovorka: Z ptačí perspektivy.

Obchodnická reklama má dvě hlavní známky a dvojí druh repreasentantů. Na jedné straně vyniká reklama vtipem a originalitou, a tu hlavní její repreasentanti jsou bez odporu Amerikáni — a na druhé straně vyniká drzostí a nestydatostí, a tu hlavními zástupci jejími jsou zase bez odporu Židé. —

Americká reklama skutečně chápe se mnohdy prostředků velice důmyslných, jen aby vynutila a upoutala pozornost. Co všechno provedl pověstný Barnum, nedalo by se ani tlustou knihou vypsati. Když si po mnohých podnicích zařídil konečně v New Yorku svoje „Museum American“, sbírku to všech možných i nemožných zvláštností, již nejbombastičtějšími oznámeními doporučoval, přišel jednou do musea londýnský velkoobchodník Dolly. U kasy, kde Barnum sám prodával lístky, vybral si první místo a drže tobolku v ruce hleděl zkoumavě na Barnuma. Konečně zaplativ prohodil: „Děkuji, chtěl jsem jenom viděti muže reklamy“, a pozdraviv odešel z musea. A od té doby vystavoval Barnum sám sebe.

Amerikán dovede upotřebiti všeho, jen aby způsobem co možná sensačním vzbudil zájem. Pražský jeden list přinesl vloni zajímavou zprávu o americké reklamě pod názvem: „Ztřeštěná reklama“. V Lincoln City byl odsouzen na šibenici nebezpečný zločinec. Krátce před popravou dostavil se do vězení elegantně oděný muž a vykázal se doporučenkou guvernérovou, jež mu dovolovala, by několik slov s odsouzencem promluvil. Nechali jej u zločince přes čtvrt hodiny a když odcházel, pravil k němu odsouzenec: „Učiním to, když vyplatíte mým příbuzným 2000 dollarů.“ — „Přisáhám to!“ — Na to odsouzence spoutali a odvedli k šibenici. Stojе na popravišti použil zde svého práva, promluvit několik slov k lidu zde v ohromném množství shromážděnému a zvolal hromovým hlasem: „Vy všichni, kdož mne slyšíte, vězte: Nejlepší čokoláda jest od firmy Williamson a spol., Lincoln City, Piccadilly . . .“ —

Originelní reklamu učinil sobě obchodní dům Charles Palm v New Yorku. Jednoho dne vynikalo číslo newyorského „Heraldu“ místo insertů jasnou bělostí své zadní strany. Celá strana byla prázdná, jen dole drobným písmem bylo poznamenáno: „Firma Char. Palm, Brodway 126, nemá potřebí, aby inserovala. Chtíc však podporovati vynikající časopis, zakoupila tuto stranu. Mimo to dodává výtečnou bavlnu!!“

Ani divadelního představení neušetří americká reklama. Divadelní představení v Americe musí býti ovšem trochu jinším než ve střízlivé Evropě. Amerikán chce viděti v divadle každý den něco překvapujícího a zvláštního. Reditel bostonského městského divadla připravil jednou obecenstvu překvapení, oznámiv, že v „sensačním“ kuse vystoupí dva skuteční a pověstní zloději, kteří odemknou nedobytnou kasu. Divadlo bylo nabito. Jevišť představovalo pokoj se zamřížovanými okny, kde v koutě stála pokladna. V udanou

chvíli skutečně dva lupiči, objednaní z věznice, přepilovali mříže, vhoupli se oknem na jeviště a jali se odmykati kasu. Obecenstvo sledovalo tuto scénu s nejživějším účastenstvím. Ale kasa byla opravdu nedobytna. Cvičení zlodějové se potili a namahali, režisér volal: rychle, rychle! — ale nešlo to. Obecenstvo začalo vtípkovati a do všeobecného šumotu zahoukl hlas: „Pánové, tyto kasy do-
dávám já, Robert Line, Grantova třída!“ — Bouřlivá pochvala byla mu odpovědí, a pan Line udělal obchod. —

Za reklamou americkou nezůstává daleko reklama evropská. Arciť není nikterak tak sensační, nýbrž jeví více střízlivosti a učinili semotam pokus nebo náběh k nějaké zvláštnosti, zaběhne spíše do bombastu beze vší vtipné myšlenky. Básničky na ševcovské boty v humoristických listech jsou již otřepány. V Evropě nejvýstřednější reklamu pěstuje Sára Bernhardtova, jež jest takřka vtělenou reklamou sama. Sára, by upoutala pozornost, jest všechno. Dnes jest herečkou, zítra sochařkou, později maluje nebo věnuje se spisovatelství. Dnes slaví triumfy v divadle a zítra se rozkmotří s tím divadlem a jezdí po světě. Pak se vdá, soudí se s celým světem, prodá se nějakému impressariovi, dá se zajati od lidojedů, — a když už nic neví, vláčí s sebou rakev, aby obecenstvo přece mělo něco podivínského.

Evropská reklama spočívá skoro výhradně v rukou židů. Duch židovský jest duch obchodní a k obchodu žid potřebuje buď peněz nebo reklamy. Bez peněz však žid se vždycky obejde, ale bez reklamy nikoliv. Zvláštním druhem reklamy, jež vynalezli židé a který se brzo všude ujal, jsou agenti. Agent, kočující agent, toť živá reklama, toť živý krám! A v rukou židovských jest tento aparát někdy až hrozným. Agent vleze všady, křičí, volá, nabízí. Vyhodí ho dveřmi, vleze oknem a neodejde dříve, až něco odbude. Nadej mu, on se ti usměje, pokloní a řekne pěkně: „Milostpane, račte . . .“, třebas ubohý milostpán právě pálil kolomaz. Agent předstihuje agenta, haní a tupí zboží druhého, snižuje jeho obchod a není divu, že v zápasu tomto solidní obchodník, který nepočítá ve svém obchodě na drzost a nestydatost, nevydrží, nýbrž klesá.

Jiným aparátem, jímž židovský obchodník povznáší svůj kšeft, jsou „výprodeje“. — Věru, šikovnější reklamy nad „solidní výprodej“ není. Všechny noviny obyčejně přinesou zprávu, že tu a tam následkem toho neb toho lze dostati všechno možné za báječně levnou cenu. Mnoho jich uvěří a přijdou do krámu přejíce si tedy toho neb onoho. Než běda — „velká poptávka . . . právě výtečně to zboží došlo . . . avšak má na skladě jiné, přišlo právě z Vídně, z Paříže . . . ovšem nemůže je dáti tak lacino . . .“ a konec konců je, že zaplatí kupec čerstvé zboží hezky draze a může býti rád, dostaneli se mu zboží aspoň trochu dobrého.

Na zvláštní druh reklamy připadl berlínský obchodník žid Süß. Poslal na všechny známé osoby korrespondenční lístky tohoto znění: „Svým ctěným pp. zákazníkům a odběratelům činím důvěrné

oznámení (důvěrné! na kor. lístku) o veliké sázce, kterou jsem učinil, že do jistého času odbudu určité množství svého zboží. Sázka jest příliš značná, a proto obracím se s prosbou na své ctěné příznivce, aby mne v té věci dobrotivě podporovali . . atd.“ Jak se mu to podařilo, vyhráli sázku, čili nic, není známo, ale že z toho škody neměl, tolik jest asi jisto.

Obchodník, žid Em. Storch, který teď oblažuje Vídeň svojí geniální spekulací, byl před několika lety v Brně svojí reklamou pověstným. Malounký krámek v dominikánské uličce, krámek jako u obyčejného hokynáře, ale po venkově byl znám jako první velko-obchodník Brna. Noviny se jen hemžily jeho inseráty, kde odporučován byl jeho závod jako „nejlepší a nejlevnější pramen k nakoupení všeho druhu zboží.“ Ano, pan Storch vydával i zvláštní humoristické listy — a to ku podivu jen české — kde na každé straně byl tak pro jméno jakýs takýs vtíp a pak samé odporučování samých výborných věcí. —

Ba často ani na pouhém odporučování a na vychvalování židovský obchodník nepřestává. Žid, když to nejde po dobrém, dovede i násilím vnutit své „výtečné zboží.“ —

Reklama má své dobré i své špatné stránky. Reklama jest užitečná a prospěšna mnohdy jak pro obchodníka tak i pro obecnstvo. Vlastně pro obchodníka jest prospěšna vždycky, poněvadž pozornost něčemu věnovaná škoditi nikterak nemůže. Jinak jest tomu při obecnstvu. Někdy skutečně prospívá, dozvíli se obecnstvo, kde by sobě mohlo opatřiti to neb ono co nejvýhodněji a za nejlepších podmínek.

Ale jen reklama poctivá. Reklama nepoctivá a úskočná dovede býti mocnou zbraní v rukou toho neb onoho nesvědomitého obchodníka nebo továrníka. Nepoctivou reklamou provozuje nepoctivou konkurenci, svého spolukonkurenta ničí, poněvadž tento nemá tolik odvahy, tak nestydatě lháti, a obecnstvo klame, poněvadž toto si myslí, takhle lháti že člověk přece jenom nemůže. Ovšem řekne se snad, že se obecnstvo napálí jen jednou. To také kupec dobře ví a proto nereklamuje jen pro úzké vrstvy obecnstva, nýbrž jeho reklama bývá skutečně jako letoší influence, která zastihla najednou nejširší kraje. „A napálili se každý jen jednou, rozjímá vypočítavý obchodník, úplně postačí, pak budu míti dost.“ —

A jak zkušenost učí, málo kdy se přepočítá.

Zajatému orlu.

I.

Denně v růžové se koupals zoří,
denně pít směls vonný horský vzduch,
směls plout k nebi, odkud Vládce Bůh
tvůrčí zor svůj ve vír světů noří.

Volným byls v tom blankytovém moři!
nedonikal ve tvůj bystrý sluch
s nížin zemských zhoubných zbraní ruch,
lidská lest kde říše staví, boří.

Šťastným byls, ty nebes modra kníže!
každý den tě zvalo k hovoru
ve svůj palác slunko zlatovlasé.

Nyní, žal! — tvou nohu pouto víže,
a kol lůza hlučném ve sboru
kruté bolesti tvé posmívá se!

II.

Strastí čas by uplynul ti spíše,
k spánku zamhouřils svůj dumný hled;
sen pak, soucitně co k tobě slet',
unesl tě do své černé říše.

Sníš, že zas tě hostí modrá výše,
pod tebou že širý boží svět,
lesů čern i lučin smavý květ, —
oj! — jak blahem vše to plá a dýše!

Ve tvém nitru bouřným plesem víří
příboj nevýslovný slasti, štěstí,
jako plavci, zem když jest již blízka.

Peruť ve snu maně v let se šíří,
vzlétáš, — běda! pouto mocně chřestí,
a krev z nohy spoutané ti tryská.

III.

Duše lidská, dechu Tvůrce živý,
tvůj jsem obraz v orlu jatém zřel,
ubohou když třímá tě — o žel!
ve svých spárech temnot vládce lstivý.

A mým nitrem pokaždé bol divý
pralesem jak orkán burácel,
kdykoli chřest pouta v sluch mi zněl,
kdykoli hlas vězně zalkal tklivý.

Duše lidská, orel sténá bolně,
ty však skláníš čelo královské
do poroby ďáblu dobrovolně! —

Duše lidská, k nebi zvedni zraky,
rozbij, rozbij pouto katovské
a v říši svoji zalet nad oblaky!

František Skálík.

Jiskra.

Ach, jak by to krásné bylo :
vzlétnout vzhůru
do azuru,
volným letem
kroužit světem . . .
— v ohni jiskra sní až milo. —

Sní a aj! již vzhůru letí :
volně krouží
tam, kam touží; —
však v tu chvíli
v zem se chýlí,
mrtva padá — mezi smetí . . .

Antonín Knotek.

Naděje v lepší kraje.

Vítej mi družko při pouti světem :
naděje v lepší, šťastnější kraje!
Tebou mi trní vonným je květem,
tebou mi kámen rubínem plaje.
Tebou mi lehké denní jsou boje,
tebou mi sladký pelyněk žití;
ty měníš v perly skrání mých znoje,
ve chmurách dlaň tvá blahem mne sytí.
Palmou jsi stinnou v života poušti,
zdrojem jsi čerstvým v písčinách světa :
tebou, když duch již peruti spouští,
napojen opět do výšin vzlétá. —
Milé ty poupě ve bolů stínu,
věčnosti zorou v růži jež pílí !
vůní tvou skojen v sen se duch chýlí,
procitá v nebes milostném klínu . . .

Antonín Knotek.

Klekání.

Ticho, němé ticho kolem :
mlčí luh a mlčí les,
i ten vánek usnul kdes,
přes den jenž se honil polem.

Mlha tiše k zemi kleká,
s blankytu hvězd jasný sbor
k zemi s touhou kloní zor :
s napjetím svět kohos čeká . . .

V tom hlas slavný zazněl zvonů :
slavík jása, jása vzduch,
les se sklání : divný ruch
světem víří sladkých tonů. —

Proč tak znějí zvuků roje ?
proč se chvěje země lán ?
— „Světlem kráčí světů Pán.“ —
Ve prach, ve prach srdce moje ! . . .

Antonín Knotek.

Zásada rozkošnictví.

Napsal K. N.

Sv. apoštol Pavel píše: „Jako ve dne poctivě choďme; ne v hodování, v opilství, ne ve smilstvích a nestydatostech.“ (*Rím. 13; 13.*)

Lidé praví: „Pojďte, vezměme víno a opojme se: a bude jako dnes, tak i zítra a mnohem více.“ (*Is. 56, 12.*)

Snad ani jediná otázka nepřípadla lidem tolikráte na mysl od prvopočátku bytí jejich na této zemi a snad ani jediná nebude tolikráte ještě naplňovati duši učencův i prostých, jak otázka, proč je člověk stvořen, proč zde žije, jaká příčina bytí jeho a jaký konečný cíl? Otázka tato však není nikterak podivnou: jesti už podmíněna povahou přirozenosti lidské, ba jest sama částí přirozenosti, takže ji každý cítí, byť ani slovy ji nepronesl. Cítil ji tak dobře první člověk, jako ji cítilo a cítí miliony jeho potomkův, a jak on v přirozenosti své našel na ni odpověď, tak všem potomkům jeho odpovídá na ni vlastní přirozenost, a tato přirozenost stanoví cílem konečným veškerého jednání lidského blaženost.

Hned, jakmile se člověk narodí, postaven je mezi dva protivné póly, z nichžto jeden jej k sobě láká a přitahuje, druhý naopak od sebe odpuzuje; je to cit libý a nelibý, slast a strast, radost a žalost. Rozdíl tento jeví se sice u každé živoucí bytosti, přece však nejvíce pocituje jej člověk, a nejvíce u člověka je zřejmo, že se jím řídí. U bytostí nerozumných možno se domýšleti, že pudem zvláštním už jsou nabádány, aby hleděly dosíci toho, co vzbuzuje v nich cit libý, všeho opačného však aby se vystříhaly. Mimo to tvorové nerozumní nikdy nekonají, co teprve někdy v budoucnosti bylo by u nich příčinou libého pocitu; člověk však, veden rozumem svým, dobře dovede poznati, že co jej nyní naplňuje nelibostí, odporem a hořkostí, v pozdějších dobách bude mu pramenem rozkoše a blaha. A v tom jeví se onen podstatný rozdíl mezi člověkem a tvorem nerozumným, že tento za poslední cíl svůj pokládá pocit libý, jenž trvá pouze okamžik, onen pocit libý, jenž stále trváje v síle své nikdy by nepřestal, jenž je živěn touhou, aby nekončil se tímto životem, ale za hrobem teprve započal v úplné dokonalosti své a trval věčně: jinými slovy: zvířeti posledním cílem je rozkoš, člověku blaženost. Proto je od pradávna uznána pravdivou věta, že člověk vším, co koná, dosíci chce dobra, že zdravým rozumem obdařen zla sobě naprosto nemůže přát, a chceli je, chce je pouze za tím účelem, aby dobra nějakého dosáhl, anebo zbavil se jiného zla, jež mu plodí nelibost.

Rozkoš však ani blaženost, samy o sobě, nejsou pohnutkou činů lidských. Pohnutkou pravou lidských činů bývá žádost, zbaviti

se nějakého pocitu nepříjemného, a pocit příjemný, jenž pak z toho vznikne, jest cílem tohoto jednání. Jsou tedy každého činu pohnutky vlastně dvě: záporná, jež je činu silou pudnou, a kladná, jež je činu posledním cílem. Záporná proto je silou pudnou, protože ji člověk chová v sobě, jí je pobádán jednati, kdežto kladná více zevně naň účinkuje, možno říci, je jako vzdálená, hvězda která ve tmách se třpytí, jej vybízí a ukazuje směr, jímžto by se měl bráti.

A takovým cílem posledním, jenž k sobě láká a ukazuje cestu člověku, kterou kráčeje by nezbloudil s pravé dráhy, jest blaženost. Blaženost vábí jej k sobě, ale nepudí ho k činu; to konají spíše všechny okolnosti, jež v zápětí mají pocity nepříjemné: těch člověk hledí se zbaviti a unikaje jim dochází pocitů libých, dospívá k blaženosti.

Blaženost v pravém slova smyslu je nepomíjející stav pocitů libých a příjemných. Takového stavu ovšem je nemožno člověku dosíci, dokud žije na této zemi; ježto však touha po něm spočívá v samé přirozenosti lidské, a přirozenost nikdy neklame ani klamati nemůže, jisto je, že stavu toho někdy přece dosáhne, neli za živa, tedy až po smrti. Blaženost, které zde na zemi možno dosíci, je nedokonalou, blažeností v nepravém slova smyslu, a to právě je příčinou, že hned od prvopočátku lidé u věci té upadali v bludy, za onu blaženost nedokonalou považující rozkoš, pocit libý, chvilkový, který sotva vznikl, ihned zase zaniká. V blud tento upadl hned první člověk Adam a blud tento stal se dědičným rozmáhaje se z pokolení na pokolení, a přece předmět jeho není ničím jiným, než pouhým bleskem blaženosti, pouhým obrazem jejím, který však barvami svými k sobě láká více než obraz sám, že člověk vznešenější odhodí a přidržuje se nízkého a všedního.

Co však je bludu toho příčinou? Vždyť přece blaženost je konečným cílem každého člověka, proč tedy právě o tomto posledním cíli, o věci nejdůležitější, jež má býti východištěm a koncem všelikých snah lidských, proč právě o této věci rozmohlo se tolik bludů mezi lidstvem?

Částkou podstaty lidské po pádu prvních lidí je žádostivost, jež velmi mocný má vliv na všechna konání lidská, ba velmi snadno může se státi pravidlem, jímžto člověk téměř je nucen se řídit ve všem, cokoli podniká. Tento vůdce na cestě životní je přirozeně člověku udělen, je částkou jeho podstaty, a byl hned v prvním člověku, ačkoliv ovládan, po pádu však nabyt vrchu a je sám vládcem. Představme si nyní člověka, jenž úplně jedná jen podle toho, jak žádostivost tato jej vede a pobádá k činům. Člověk ovšem žádati si může jen dobra; i žádostivosti posлуouchaje jen dobra si žádá, buďto skutečného, nebo zdánlivého, a dokud ho nedosáhl, dotud nemá pokoje, dotud jeho duše je v napjetí, jehož by se ráda

zbavila. A klid žádostivosti, dosaženým dobrem způsobený, je rozkoš.¹⁾ Jako pak si žádáme dobra jen pro ně samo, tak i rozkoš jen pro sebe samu a pro nic jiného bývá žádána. A v tom právě spočívá blud těch, kteří považovali rozkoš za poslední cíl člověka, ježto posledního cíle si lidé žádají pro cíl sám, a jiného všeho jen k vůli němu. Avšak i rozkoš je takovou, že bývá žádána pro sebe samu. Jí všichni žádají si z lidí, ano i tvorové nerozumní: jak snadno tedy může býti sveden člověk k myšlence, že proto právě je dobrem největším, a že blaženost v ní se zakládá. Vliv, síla a moc cíle poznává se podle toho, jak si ho lidé žádají: čeho tedy si lidé nejvíce žádají, to nutno uznati posledním cílem. Toť tedy celý průběh děje, jímž rozkoš určena za poslední a jediný cíl lidstva, tak, jak se odehrával v duších jednotlivcův i v duši té části lidstva, jemuž učení takové stalo se praktickou nebo i theoretickou zásadou.

Považujeli se však rozkoš za poslední cíl veškerého jednání lidského, tak že co člověk koná, všim jenom jí hledí dosáhnouti, vzniká tak princip, prvoť či zásada rozkošnictví. Ve skutečnosti provádí se tato zásada již od pradávna, a v Písmě sv. na několika místech sv. spisovatel uvádí mínění lidí takových, kteří se touto zásadou řídí. Tak na př. v knize Moudrosti²⁾ popsáni jsou takoví lidé, ani vybízejí se navzájem k rozkošem, dokud zde žijí na zemi, protože po smrti budou jakoby nikdy nebyli bývali, a jako z ničeho se narodili, tak zase v nic se promění; zajdou a zmizí jako lehký větérek, a jako mlha, která rozehnána bývá paprsky slunečními. Proto „pojdtež tedy“ — praví — „a požívejme dobrých věcí, kteréž tu jsou, a užívejme tvorstva jako v mladosti rychle . . . Nikdo z nás nebuď prázden hýření našeho: všude pozůstavme znamení veselosti: neboť ten je díl náš a ten je náš los.“ A u proroka Isaiáše³⁾ taže skoro slova vycházejí z úst lidí podobných, když volají „jezme a pijme, neboť zítra zemřeme.“

Z praxe, jak ani jinak téměř nemohlo býti, vyvinula se i theorie. Znamenati lze v ní hlavně dva směry: jedni za poslední cíl prohlásili rozkoš pouze smyslnou, druzí ji poněkud zjemnili, majíce zření též k duchu.

Nejhlavnějším zastancem rozkošnictví, ba zakladatelem nauky té, pokud se jeví prvním směrem, byl Aristipp Cyrenský (okolo r. 400 př. Kr.), původce pověstné školy cyrenaické. Krátký nástin jeho učení je následující: Člověk smysly svými nepoznává pravé podstaty věcí, ale pouze subjektivní stav a cit, jaký ten který předmět v něm způsobil. Z tohoto citu nedá se pranic souditi na předmět sám. Základem každého citu je jakýsi pohyb podmětu citícího. Pohyb ten může býti buďto jemný (*λαία κίνησις*), nebo drsný

¹⁾ Srv. sv. Thom. S. Th. 1—2, q. 2. a. 6.

²⁾ Kn. Moudrosti hl. 2.

³⁾ 22, 13.

a bouřný (τραχέα κίνησις); v prvném případě vzniká cit slastný (ἡδονή), ve druhém strastný (πόνος), neurčitý pak (ἀπονία), neníli vůbec v mysli pohybu.¹⁾ Cílem životním je blaženost (εὐδαιμονία), jež však může býti uskutečněna pouze prvním způsobem — citem slastným, následkem toho pak slast anebo rozkoš je životním cílem. Rozkoš taková však musí býti po výtce tělesnou a okamžitou, vyplývající z požitků hmotných a ze života co nejvíce možno pohodlného. Člověk má se starati pouze o okamžik, ani ne o minulost, ani o budoucnost, protože minulost již unikla a budoucnost je posud nejista. Dobrým je pouze, co plodí rozkoš, zlým pak vše, co je příčinou jakékoli bolesti. Pravá ctnost záleží v tom, aby člověk správně dovedl voliti a použiti okolností a prostředků, jimiž pocity příjemné mohou se rozmnožiti, aby uměl život učiniti si co možná pohodlným, ze strážní a námah pak jen to snášeti, čemu nelze se vyhnouti.²⁾

Žáci jeho v té věci nezůstali nikterak za svým mistrem a tam až dospěli ve své mravouce, že dobrým zvali všechno, co plodilo jen smyslnou, tělesnou rozkoš (an Aristipp přihlížel více k rozkoši všeobecně, nejdříve ovšem též tělesné), nemajíce nikterak zření k tomu, co bylo této rozkoše příčinou. Za dovoleno považovali všechno, cokoli lahodí smyslům jakýmkoli způsobem. Za tou příčinou hlásal Theodor Atheista, že dovolena je krádež, cizoložnictví, svato-krádež, paederastil atd., jsouli věci tyto člověku příčinou rozkoše. μηδὲν γὰρ εἶναι τούτων αἰσχρὸν φύσει, neboť podstata vnitřní těchto věcí není nic špatného, špatné povahy nabývají pouze lidskými předsudky: μηδὲν τε εἶναι φύσει δίκαιον, ἢ καλόν, ἢ αἰσχρὸν, ἀλλὰ νόμος καὶ ἔθος, bylo základní pravdou nauky Cyrenaiků. Ký div tedy, že když povahou svou nic není ani spravedливо, ani krásno, ani ošklivo, než všechno nabylo těchto vlastností pouze zákonem a jakýmsi zvykem, že není třeba ohlížeti se na případnosti, které k věcem přistoupily časem, ale že dlužno věci ty uvažovati ze stanoviska, na kterém přirozeně spočívají, že tedy netřeba ohlížeti se na pozitivní zákony, ale pouze na pocity tělesné, a podle toho, zda je něco příčinou rozkoše nebo bolesti, považovati to za dobré nebo zlé, za právo nebo bezprávi. Theodor přátelství úplně zavrhl, i všeliké oběti za vlast, protože mudrlec, ježto sám sobě dostačuje, nepotřebuje přátel a vlastní má celou zemi. A rozkoš vzniklá tím, že mudrlec takový sám sobě dostačuje, jest jediným jeho cílem, protože je trvalá a od zevnějších věcí neodvislá.³⁾

¹⁾ δύο πάθη ὑφίσταντο, πόνον καὶ ἡδονήν. τὴν μὲν λείαν κίνησιν τὴν ἡδονήν, τὸν δὲ πόνον τραχεῖαν κίνησιν . . . τέλος μὲν γὰρ εἶναι τὴν κατὰ μέρος ἡδονήν (τὴν τοῦ σώματος) . . . Diog. II. 87., 88.

²⁾ Ig. J. Stein, Pathologische Moralprincipien str. 55—58. — Ottův Naučný slovník. — Dölinger, Heidenthum und Judenthum str. 276.

³⁾ Stein n. u. m. str. 58—59. Dölinger n. u. m. str. 277.

V pozdějších dobách někteří Cyrenaikové odchýlili se poněkud od těchto zásad a zjemnili v jistém smyslu takto nauku Aristippovu. Učili totiž, že člověk nemá nechati se uchvátiti pobídkou okamžité, smyslné žádostivosti, než dříve zkusiti, co by způsobovalo rozkoš trvalou. Na dráze té skoro po půldruhém století po Aristippovi octl se Epikur (270. př. Kr.) uče, že člověk nemá si žádati každé rozkoše bez rozdílu, než jenom té, která by byla co největší a nejtrvanlivější a prosta jakýchkoli bolestí. Svou hedonistickou zásadu rozvíjí tímto způsobem:

Každý živočich hned od narození svého přirozeně rozkoše si žádá a z ní se raduje, bolest pak se mu protiví jakožto největší zlo, a pokud může se jí opírá. Z těch, kteří rozkoš nenávidí, jí pohrdají, nikdo toho nečiní pro ni samu, ale že ty, kteří nedovedou rozkoše rozumně užívat, zastihují mnohé strasti. Rovněž ani bolesti nikdo nemiluje pro ni samu, ale že často jí připravuje si cestu k rozkoši. Pravá rozkoš není ta, která příjemně se dotýká lidské přirozenosti a na smysly lahodně působí, než ta, která vzniká vyloučením veškeré bolesti; neboť tím, že zbaveni jsme bolestí, se radujeme, vše pak, následkem čeho se radujeme, je rozkoší, proto zbavení býti strastí je rozkoší. Tak na př. nasýtíme se, odstranili jsme strast působenou hladem, a tím vzniká v nás rozkoš.

Jak vidno tedy, rozkoš u Epikura je něčím negativním, a směřuje poněkud též k duši, kdežto u Aristippa byla pouhá, smyslná, pozitivní rozkoš. Cyrenaikové znali rozkoš jen jedinou, a rozdíly v ní záležely toliko ve stupních síly její, Epikur za nejvyšší považuje tu rozkoš, kdy všechn bol byl odstraněn. Tenkrát je rozkoš na vrcholu, takže zvýšiti se již nemůže, ovšem rozlišovati ve svých hranicích.¹⁾ Člověk vše, co činí, jen za tím účelem má konati, aby dosáhl v duši míru, klidu a souladu, a tím rozkoše. Nijaká práce, ani utrpení v bolestech neláká samo sebou, ani trpělivost, ani stálost, ani pilnost, ba ani statečnost, ale proto věci ty provádíme, abychom žili bez starosti a strachu o tělo a ducha svého, pokud možno, zbavili se všech strastí. Srdnatý ani smrti se neleká, ježto beztoho smrti veškerá jeho bytost promění se v nicotu.²⁾ Dokud se dají strasti snést, může je člověk snášeti, neli, ať tedy odejde klidně ze života jako z jeviště.³⁾ Kdo takto žije, je pouze moudrým, a jenom moudrý může býti blaženým;⁴⁾ když však se jím stane, zůstává stále ve stavu tom a nikdy se neměně žije skutečně jako nějaký bůh mezi lidmi.

¹⁾ Cicero De finibus bonor. et malor. l. 1.

²⁾ Qua qui affecti sunt, in eadem causa sunt, qua antequam nati. (Cic. na u. m. § 49.)

³⁾ Si tolerabiles (dolores) sint, feramus; si minus, aequo animo e vita, cum ea non placeat, tamquam e theatro exeamus. Tamže.

⁴⁾ Igitur neque stultorum quisquam beatus, neque sapientium non beatus. Tamže § 61.

Epikurův názor světový je čistě mechanicko-materialistický. Veškeren svět, všichni tvorové, ano i duše lidská skládá se z atomův, ačkoli atomy duše jsou co nejjemnější. Ačkoli rozkoši duševní dal přednost před tělesnou, protože tělesná trvá jen okamžik, kdežto duševní šíří se do minula i do budoucna vzpomínkou a nadějí,¹⁾ přece i tato duševní rozkoš právě z původu duše je pouze smyslnou. Hlavním pramenem všech rozkoší je ukojování pudu potravního, protože je nejvíce přiměřeno a nejpotřebnější věcí povaze lidského těla. Metrodorus, žák Epikurův, nazval břicho předmětem, k němuž odnáší se veškerá přirozená filosofie, a Epikur sám nazval radosti břicha pramenem všeho dobra. (Dölinger na n. m. str. 334.)

To byli ve starověku hlavní zastancové zásady, že rozkoš je všeho posledním cílem, a mínění své nejen prakticky prováděli, nýbrž i vědecky snažili se je odůvodnit. Takové snahy však nenalezly mnoho následovníkův. Ačkoli všeobecně známo, jak rozkošnictví bujelo mezi Římany, že až vyvrátilo a úplně zničilo světovládnou jejich říši, ačkoli rozkoš byla oslavována básníky, řečníky a filosofy, a třebaš jí na počtu na četných oltářích plál denně obětní zápal, přece ani jediný zvláštní její systém nevyvinul se v pozdějších letech, jenž by byl theoreticky rozkošnictví vyhlásil za jediný pravý cíl člověčenstva, za nejvyšší dobro a pravidlo mravního života, a mínění své hleděl dokázati důvody. Cesta theorie vědecké zůstávala stále opuštěna, ač cesta praxe jenjen se hemžila zástupy nesčetnými, a zůstala opuštěna až do století XVII., kdy v Pierru Gassendim ožil zase Epikur se všemi svými zásadami a s veškerou svou mravoukou. A nezůstal osamocen. Přidali se k němu v pozdějších letech četní stoupenci v Anglii, Itálii, Francii a Německu. Cíl jejich všech byl stejný, povýšiti totiž rozkoš na nejvyšší dobro, prostředky však vedoucí k tomuto cíli nejen že se velmi lišily, ba byly sobě mnohdy úplně protivné, jak už samo sebou vyplývá z povahy nauky, která nezakládá se na přirozených zákonech, než které tyto zákony nutno podržiti. Gassendiho v brzkou následovali v Anglii Collins a v Itálii Genovesi, oba ve svém učení se chýlíce k zásadám Epikurovým. Známe je dále francouzský spisovatel De la Mettrie, jenž úplně hedonismu jsa oddán nic jiného si nepřál, než aby co nejdříve všeobecně zavládl atheismus, jehožto pravda přinese lidstvu pravé štěstí. Člověk podle něho jest pouhým strojem přírodním, z téže látky vzniklým, jako rostlina nebo jiné zvíře, a jako u tohoto, tak i u něho smrtí všechno se končí. De la Mettrie nezůstal ve Francii osamocen. Vždyť žil právě v době, kdy rozkošnictví bylo zrovna modou, ba jakýmsi bohem, jemužto na samém dvoře královském obětovaly se denně hekatomby, a za vládcí spěchal celý národ a klaněl se tomuto bohu, jenž starý jsa

¹⁾ τῇ γοῦν σάρκα τὸ παρὸν μόνον χερμαΐζειν, τὴν δὲ ψυχὴν καὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. οὕτως οὖν καὶ μεϊζόνας ἡρόνας εἶναι τῆς ψυχῆς. Diog. X. 137.

sice, ale v nový a třpytný šat oblečen a napájen mladistvou krví sám zdál se omládlým, a ve vší své odpornosti nanejvýše poutavým. Mirabaud ve spise „Système de la nature“ hlásá bez obalu, že jedinou úlohou člověkovou jest požitek rozkoše co nejvíce možno trvalý, a všech nesnesitelných bolestí že možno docela jednoduše zbavit se sebevraždou, protože takto, an Bůh je pouhým prázdným slovem, všechno skončí se nejsnáze a nejjednodušeji. J. Voltaire, který vystoupil proti Mirabaudovi, sám dí, že Stvořitel ku všelikému jednání pobádá lidi tím, že všeliké činnosti přidělil něco, co na člověka lákavě působí, a v čem člověk má svou zálibu a rozkoš.

Z Francie dostaly se tyto zásady přes Rýn do Německa a našly zde půdu velmi úrodnou. Rozmohly se brzy mezi učenci, tak že zastanců jejich je hezký počet. Mezi předními byl Schlosser se svou zásadou, že člověk má se snažiti požitek co možno prodloužiti, anebo cítili ještě aspoň jeho obraz, jej obnoviti, uskutečniti a strasti všelikých se zbavit. Vše, čím se život udržuje, podporuje zdraví, duševní síly zmohutňují atd., vše to je příjemno vnitřnímu člověku — jak nazval lidského ducha nemoha ho nikterak zapříti; protivně tomu nepříjemno. Co je příjemno, je dobré, co nepříjemno, zlé. Ctnost je nálada vnitřního člověka, ve které velké, trvalé a příjemné pocity více cítí, než nepatrnější a kratší. Ku Schlosserovi za nedlouho přidal se Bendavid taktéž za nejvyšší prvot mravnosti vyhláší rozkoš. K nim přistupuje ještě v minulém století Burke.

Nejinak, ba mnohem lépe ještě dařilo se hedonismu na počátku tohoto století, zvláště v letech třicátých. Hlavní jeho zastance sluší hledati v Itálii a v Německu. Mezi italskými vynikají Gioia, Droz, podle kterého by člověk byl zrovna nucen požívat rozkoší, a Bozzelli, jenž taktéž rozkoš vyhláší účelem veškeru našeho jednání. Ještě dále postoupil v Německu Feuerbach. Jemu pojmy „skutečnost“ a „smyslnost“ jsou úplně totožny, tak že jenom smyslnost může býti skutečností, proto co není smyslné ani vůbec není, proto ani není Boha, ježto Bůh smyslnou bytostí nemůže býti. Život veškeren není nic jiného než pouhý egoismus, ježto žiti je činiti jiné bytosti prostředkem k dosažení vlastního dobra. Spolu s ním kráčí stejný materialista Malleschot a darwinista Vogt.¹⁾

Hlásají se podobné nauky v theorii, ba když slouží i za látku a obsah vědy, ký div, praktický život nejen že od nich se neuchyluje, než ještě je daleko předčí. Co zahubilo nejvzdělanější říši starověku, jež výtvoř duchu svého přemohla vítěze, co vítěze toho, říši nejmocnější, nad nížto ani nezapadalo prý slunce, nežli rozkošnictví? „Atheny byly veliké v umění, písemnictví, ve filosofii a vlastenectví“ — dí Smiles ve svém „Karakteru“. — „Ale osudnou slabostí Athen bylo, že . . . mužové jejich byli mravů lehkých, neli porušených, jejich ženy ani nejvzdělanější nedbaly cudnosti.

¹⁾ Srv. Stein Moralprinc. str. 67.—86.

Proto úpadek jejich stal se nezbytným. Podobným způsobem dlužno úpadek i zkázu Říma přičítati všeobecné porušenosti lidu a přílišné lásce k rozkošem a lenosti Občané římské přestali honositi se ctnostmi svých velikých předkův a říše vzala za své, poněvadž nezasluhovala dalšího trvání. A tak národům lenivým a rozkošnickým nezbytně jest vymřítí.“ Proto právem Juvenal si nařiká, že jenom z rozkoše, jež podmanila si oskeren okršlek zemský, vznikla chudoba a zkáza Říma,¹⁾ a právem dí i Vlček, že smyslnost „zničila na světě největší národy a mnohé ještě zničí, poněvadž nic pod sluncem nad ni není svůdnějšího ani jedovatějšího.“²⁾ Rozkošnictví připravilo záhubu nejen říši řecké a římské, jím zaviněna i zkáza královského trůnu ve Francii a urychlena revoluce. Staří onino původcové nauky hedonistické byli by úplně spokojeni s počtem žáků svých, kdyby mohli popatřiti na všechny z minulého století, a ještě snad více století nynějšího, kdy se epikureismus, sobectví a rozkošnictví víc a více rozmáhají. V románech rozkoš velebí se jako ztracený ráj, který zase lidstvo našlo, a jenž jedině může je učiniti šťastným a blaženým, v básních ověněna je nejkrásnějším okruhem hymnů, že leskem jejich ozářena třpytí se jako ranní slunce na jasné obloze, na divadle předvádí se názorně život v tomto ráji, v paprscích onoho třpytného slunce, a v životě obrazy se oduševňují, nabývají těl živoucích, nabývají krve, a lidé myslí, že skutečně žijí v ráji. V té věci staré pohanství úplně se vrací, a netřeba básníku se těšiti, že by teprve někdy v budoucnosti vrátil se Afroditin radostný věk, kdy střeseme s nohou svých prach minulých časův a krásou opijem se do závratí.³⁾ Věk ten už se vrátil, a poznati to lze v životě i v písemnictví. Vždyť „cudnost je nyní stařenka uvadlá“,⁴⁾ a jediné pravidlo životní, ve kterém jeví se pravá moudrost, zní: „Jen líbej, pij, ať scestí toto je hříchem, je přece sladkým“,⁵⁾ a lepší je plamen pekla za podobné skutky, než za opačné eden.⁶⁾ Zpívali kdysi Voltaire: „Šťastná svoboda — našim hodům předsedá, — sladká rozkoš — po jejím boku trůní“, zpíval tak po něm nejeden básník evropský, a za nynějších dob prostá příroda se všemi svými vlastnostmi, jež protiví se lidskému citu, stala se kouzelnou královnou, jejížto vnady opěvovány pod jehličím sosny i pod citronovým keřem, a mnohý z těchto pěvců je přímo okouzlen, uviděli jenom její stín a závidí těm, kteří

¹⁾ *Luxuria incubuit, victamque ulciscitur orbem; Nullum crimen abest, facinusque libidinis, ex quo paupertas Romana perit.* (Juv. Sat. VI. 293.)

²⁾ Tužby vlastenecké str. 170.

³⁾ J. Vrchl. Sfinx, 41.

⁴⁾ Machar, Conf.

⁵⁾ J. Vrchl. Květy, 1885., str. 317.

⁶⁾ Machar Conf.

v bezprostřední její blízkosti se pohybující okouzlení jsou jejím zjevem a zpíti otravným dechem. Snad úsudek tento bude se zdáti trochu upřílišeným, je však bohužel úplně pravdivým.

Naskytá se nyní otázka, zda skutečně je možno, aby rozkoš byla posledním cílem lidstva, tak že vše na světě jen pro ni by se dělo, zda její negace je skutečně jedinou pudnou silou, pobádající člověka k činům a ona sama vůdkyní ku blaženosti, z ní vyplývající, která by člověka úplně ukojila a vyplnila úplně jeho ducha? A mimo tuto naskytá se ještě jedna otázka, v jakém totiž poměru je hedonismus ku mravouce, ježto posledním cílem může býti jenom dobro, a to dobro mravní.

Rozkoš vzniká jenom následkem smyslů; smysl je sice mohutnost duševní, avšak mohutnost taková, která je podmíněna ústrojí tělesnými. Smysly jsou prvotním, ale nikoli jediným pramenem poznání. Jeť mimo smysly ještě rozum, a poznání mohutnosti smyslové a mohutnosti rozumové velmi se od sebe liší. Smysly dovede člověk poznati pouze to, co za podklad má nějakou látku. Krásu na př. naprostou, nevyplněnou hmotou, člověk smysly nikterak nepozná, smysly nedovede uvědomiti si ani sebe nepatrnějšího tonu, neníli ton ten hmotou vzbuzen a podmíněn. Hranice poznání smyslového nevyšínuje se z mezí pojmů srostitých, kdežto rozum poznává i pojmy odtaziť, jak jsou samy o sobě, bez přispění látky hmotné, jež by jim dodávala tvaru. Proto rozum je mnohem dokonalejší nežli smysl, a poznání rozumové dokonalejší poznání smyslového. A tak i dobro, jež zakládá se na poznání smyslném, je daleko nedokonalejší, nežli dobro, které se zakládá na poznání rozumovém. Rozkoš tedy, protože spočívá na mohutnostech tělesných, jest dobrem nedokonalým, jeli však dobrem nedokonalým v poměru k mohutnostem, jež bytující v člověku žádají si též přiměřeného ukojení, pak nevyplní úplně lidského ducha, a nevyplníli ho úplně, nemůže ani býti posledním jeho cílem.

Blaženost je stálý a nezměnitelný stav pocitů libých; rozkoš spočívá též na pocitech libých, ale tyto pocity nejsou ani stály, ani nezměnitelný. Stav rozkoše může se stále měniti, hledíc k síle i trvání, čili je stupňovitý. Jest tedy rozkoš jen jakýmsi případkem blaženosti vlastním. Při každé totiž věci lze rozeznávati podstatu a případek. Podstata se nemění, případnost je podrobena změně. Podstata bytuje sama sebou a v sobě, nepotřebuje nijakého podmětu, jímžto by byla bytost jeho podmíněna. Blaženost bytuje sama sebou, rozkoš však je podmíněna blažeností, neboť z ní se odvozuje. Proto se někdo raduje, že buďto dosáhl nějakého dobra, nebo na takové dobro má naději. Ale takovým dobrem, jež by člověka úplně

upokojilo, jež by tedy bylo dokonalým, je pouze blaženost. Jeli dobro to nedokonalým, možno je sice též nazvati blažeností, ale pak není to ona pravá blaženost, která se nemění, než blaženost nedokonalá, měnitelná, jež nazvána byla rozkoší, která podstaty blaženosti v sobě nemá, než chovajíc v sobě jenom její si sled její jest jejím případkem. Případek však nějaké podstaty nikdy nemůže býti posledním cílem jednání lidského, než jenom podstata sama; proto ani rozkoš, jakožto případek blaženosti, nemůže býti posledním cílem veškerého lidského jednání.

Než dejme tomu, že by skutečně rozkoš byla jediným posledním cílem, jehož dosáhnouti bylo by úlohou lidstva vůbec i každého jednotlivce. Ježto cílem posledním nemůže býti nic jiného, nežli dobro, tedy i rozkoš byla by dobrem. Každého cíle lze dosáhnouti prostředky, a každý takový prostředek musí býti s tímto cílem sourodý; jeli cíl špatný, i prostředky k němu vedoucí budou špatny, a dobrými prostředky špatného cíle nelze dosíci, jako naopak špatnými prostředky cíle dobrého. Jeli tedy rozkoš dobrem, i prostředky ji plodící musí býti dobré. Než ačkoli rozkoš výměrem je krátká, rozsah její je přece veliký, tak že možno říci, že každý člověk hledá ji v něčem jiném, a tím podstata její je příliš podmíněna subjektivností. A tak i prostředky, které k ní vedou, jsou rozličny a příliš závisly na subjektivním mínění jednotlivců. Někdo rozkoš hledá v požitkářství, jiný v bezúčelném hromadění statků čili lakomství, a opět jiný v prolévání krve. Požitkářství, lakota, krvežíznivost jsou tedy v těchto případech prostředky vedoucími k poslednímu cíli, a mohli býti takovým cílem jenom dobro a prostředky vztahem k němu také dobré, vysvítá z toho, že jmenované prostředky mají na sobě též znak dobra. Něco takového však říci odporuje přirozenému mravnímu zákonu. Jsou sice prostředky, které samy o sobě nejsou dobré, ale dobrými se stávají vzhledem k cíli. Tak na př. jed sám o sobě není dobrým — ovšem nemluvili se o něm se stanoviska ontologického —, ale není také špatným. Naopak může býti v jistých nemocech prospěšným a tedy vzhledem k cíli, kterého se jím hledí dosíci, dobrým. Tak ani amputace některého údu tělesného sama o sobě není dobra, dobrou stává se jen tenkrát, sloužili ku blahu celého těla; avšak ani o ní, ani o jedu nelze říci, že by byly něčím špatným. Naproti tomu vražda, smilstvo, lakomství atd. jsou špatnými již samy o sobě, podstatným znakem jejich není zápor dobra, nýbrž jeho protiva, a věc sama o sobě, nebo absolutně špatná nemůže nikdy nazvána býti dobrou ani jakožto prostředek vedoucí k cíli, protože cíl ten je též špatný. Jsouli tedy zmíněné prostředky absolutně špatny, i cíl, k němuž směřují, je naprosto špatným, a následkem toho nemůže býti cílem posledním. A kdyby skutečně rozkoš byla cílem posledním, zmizí rozdíl mezi dobrem a mezi zlem. Jako totiž jedni lidé hledají a nacházejí rozkoš v nepravostech, tak zase jiní ji hledají a nacházejí ve ctnostech. Následkem toho táž síla pudila by tyto i ony k činům,

a prostředky naprosto sobě protivné byly by pak ne podobnými, ale stejnými. Zásada tato však nejen že příliš je záhubnou pro veškeren život a protiví se lidskému citu jakož i vrozenému zákonu mravnímu, než mimo to sama v sobě obsahuje protivu a již v její podstatě spočívá nemožnost jejího bytí. Podle ní život nebyl by ničím jiným, než neustálým řetězem rozkoší, a tím by byl dokonalejším a tím více jednotlivec by pochopil své určení a dospěl svého cíle, čím více by téměř koupal se v rozkoši a jí odevšad byl obklopen jako pták vzduchem. Aby toho se dosáhlo, potřebí, aby hlavní podmínka, na které rozkoš spočívá, byla stále způsobnou ji uskutečňovati. Rozkoš spočívá na smyslech tělesných, tedy podmínkou tou jsou ústroje smyslové se vším ústrojem nervovým, nebo zkrátka celé lidské tělo. Avšak rozkoš stále požívaná a jen k vůli sobě vyhledávaná nemůže jinak než zhoubně působiti na veškeru soustavu tělesnou, tak že čím je silnější a častější, tím více ničí veškeren organismus a tím tedy též více ničí podmínku svého bytí. Následkem toho vzbuzuje pak rozkoš právě opak svůj, žalost totiž a bolest, a čím je větší, tím větší i tyto následky, čím více takový člověk požívá rozkoší, tím více trpí strastí a tím je nešťastnějším. A konečně, kdo již na takový rozkošnický život si navykl, tomu stává se zvyk ten druhou přirozeností. Jakmile však stane se přirozeností, pozbývá znak rozkoše; člověk pak je nucen žádosti tyto ukojovati, nikdy však jich neukojí, a následkem toho je zbaven vši rozkoše a všeho potěšení.

Konečně též dlužno uvážiti následky takového učení. Jestliže, jak z nauky této vyplývá, není nijakého rozdílu mezi dobrem a zlem, je tím zničena všechna mravnost, ta mravnost, která spočívá na svědomí lidském, na přirozeném zákoně, která přirozeně udává každému člověku směr, jímž by se bráti měl při všech svých skutcích. Kdyby člověk nebyl bytostí rozumovou, kdyby byl jako jiná zvířata jenom bytostí žijící a cítící, pak by taková mravověda byla na místě. Ježto však cíl jeho musí býti mravně dobrým, anebo takovým, který srovnává se s jeho rozumem a se vši jeho přirozeností, patrné, že takovéto mravovědy jemu nelze ustanoviti za vodítko. Záhubnost této mravouky poznávali dobře již staří, a Cicero vyslovil dozajista jen přesvědčení mnoha jiných, když děl, že nebylo dáno od přírody lidem záhubnějšího moru nad tělesnou rozkoš, ježto z ní všeliká zla se pramení. Rozkoš je příčinou vlastizrady, zhouby obcí, tajných s nepřátely úradků, ba není nijakého na světě zločinu, k němuž by nepopouzela; z ní rodí se smilstvo, cizoložství a všeliká podobná neřest. Pročež nic není tak ohavného a tak zhoubného, jako rozkoš, protože konečně, rozmůželi se a trváli déle, ničí veškero světlo duševní.¹⁾

¹⁾ Cic. Cato maior XII.

Než netřeba ani uváděti cizích výroků pro pravdu tvrzení, že jednání podle zásady rozkošnictví je úplně proti mravnímu zákonu, a že tedy rozkoš nemůže býti posledním cílem, zkušenost denní každému dotvrdí. Třeba uvážiti jenom všeobecně známý zjev, že lidé mravnosti bezúhonné velmi často pramálo požívají rozkoše, nemajíce ani nejpotřebnějších věcí k zachování života, kdežto lidé mravně úplně pokleslí žijí v hojnosti, v přepychu a všech možných rozkoších. A ani lidé sami necení mravní hodnoty svého skutku podle rozsahu a síly rozkoše, kterou při něm pocítí, ba právě naopak podle toho, zda více nebo méně bylo jim třeba při činu tom se přemáhati a zapírati, a čím větší k vůli němu vzdali se rozkoše. Sám cit je poučuje o pravdě, že rozkoš nemůže býti nejvyšším měřítkem mravnosti. Co je mravně dobrým, zůstane jím, byť ani hned nebylo s tím spojeno nějaké rozkoše, a mravní zákon zůstane netknut ve všemocné vznešenosti své, byť ani nebyl posvěcen odměnou a trestem, a jeli s ním jakási rozkoš spojena, je pouze jeho následkem a nikoli podmínkou.

Smíli kněz býti vlastencem?

Píše Kar. Theod. Kotrouš.

Vytýkává se kněžím, a já na vlastní uši častokráte to slyšel od jednoho z nejpřednějších básníků našich, že prý čeští kněží nesmí své vlasti tak milovati, jak se na řádného a poctivého vlastence sluší, že prý podle hesla nesmrtelného Jirsíka našeho — Bůh, církev, vlast — všude dávají přednost církvi před vlastní, ano, že pro církev na vlast často úplně zapomínají! Ano, že prý se jim to i poroučí od představených jejich, aby pěstovali zájmy církevní, ale nestarali se o zájmy vlastenecké. Že prý jsou sice dobrými kněžími, ale žádnými anebo velmi vlažnými vlastenci. A tato domněnka pronášena tak často básníkem, jenž posud za velikého se považuje, mohla by ponenáhlu zobecněti a mohlo by se pak mysliti, že ten, kdo věnuje se duchovnímu stavu, úplně musí se vlasti odciziti — na ni zapomenouti. Avšak domněnka ta, pánové, je úplně a naprosto nepravá, ano lživá; neboť kněz netoliko že smí a může, nýbrž kněz povinen jest milovati vlast svou, milovati ten národ, z kterého posel a mezi nímž působí, a sice milovati jej vroucněji a vřeleji než kdokoliv jiný. Abychom však si dobře rozuměli, nebude na škodu, když vyměříme si nejprve definici vlasti a národa, poněvadž těchto slov někdy různě od různých lidí se užívá. Proslavený Bernard Bolzano ve své řeči akademické, jež nadepsána jest „O lásce k vlasti“, tento výměr vlasti podává: „Dle našich představ má každý člověk považovati za

vlast' onu zemi, od které nejvíce dobrodiní přijal a již navzájem největší služby prokázati dovede. Než nebývá to vždy země, v které jsme se zrodili. Neboť, kdybyste byli vzdáleni ze své rodné země již v útlém věku dětském, kdyby vás byla jiná pohostinná země přijala, poskytujíc vám až do tohoto okamžiku pokrm, oděv, obydlí, vzdělávši vás na svých ústavech za lidi rozumné a dobré; vy pak žili v ní dosud a byli s to, abyste jí větší služby prokázati mohli nežli oné prvé zemi, od které jste odloučeni údolími a horami, jejíž zvyky a mravy, zákony a zařízení, potřeby a nedostatky vám neznámy jsou; neníť tu zajisté žádné pochyby pro vás, že země, v níž žijete, jest pravou vlastí vaší. Dobrodiní, za kteréž zavázáni jste rodné zemi, jest sice důležité; snad vzdělávala a živila od dob nepamětných rodiče i prarodiče vaše. Ale ještě důležitější jsou dobrodiní, která jste přijali v druhé zemi; oné, což zvláště tu rozhoduje, nemůžete prokázati tak důležitých služeb jako této.“ Podle Bolzana tedy ta země, v níž od dětství útlého žijeme, jest pravou vlastí naší. — Ale co pak to znamená — tuto vlast' milovati? Milovati vlast' svou znamená: „znáti její přednosti a vážit si jich, považovati zachování a vzrůstání jejích za svůj vlastní prospěch a starati se o to.“ Tak může se honositi láskou k vlasti jen ten, kdo naplněn jest přáním, viděti svou vlast' každým rokem dokonalejší; kdo nejen nečinně tak si přeje, ale pokud dovoluje mu užší nebo širší kruh jeho povinností, pracuje úsilovně o to, aby spoluobčané jeho stávali se každým rokem moudřejšími, lepšími a šťastnějšími; kdo pečlivě pozoruje, zdali pokračují, stojí, nebo jdou zpět v oné trojí příčině; koho každá ztrnulost zarmucuje a každé klesání leká.“ Hle! pánové, toť jest láska k vlasti, a tato láska, tento cit posvátný že by zakázán býti mohl knězi, knězi, kterýž povinen jest milovati celý svět? Kněz, kterýž má ku všem lidem láskou planouti, všechny ve svém srdci objímati, kněz že by nesměl tím více, tím vroucněji milovati své bratry, své krajany, svou vlast'? Jaká to pošetilosť, jaké to bláznovství! „Bez lásky k vlasti nemůže býti žádný stav, ani vyšší, ani nižší. Neboť i nižší vrstvy lidu musí často přinášeti obecnému blahu oběti četné a veliké.“ A což teprve říci jest o těch, kteří se počítají ku stavům vyšším? Tu možno poznati z podstaty věci samé a ze zkušenosti všech století, že jestli vyšší stavy nebude naplňovati láska k vlasti, stanou se nejhroznějšími metlami jejími, jejími zrádci a skutečnými původci jejího zahynutí! Snažší příležitosti, kterou mají ku konání dobra i zla, budou zneužívati vždy ku zlému, jestli nežije v srdci jejích láska k vlasti! — A kněz, pánové, ku kterému počítá se stavu? Patrně, že ku stavu vyššímu. A mezi vyššími stavy jest to právě kněz, který má nejvíce vlivu na lid, nejvíce může vlasti prospívati anebo nejhrozněji škoditi. A proto i kněz nejen může, anobrž on musí milovati vlast' svou, neboť co povinností jest lidí světských, jest tím větší povinností knězovou. Lásku k vlasti lidem přikazuje jak zákon

přirozený, tak i zákon božský. Zákon přirozený, který vryt jest v srdci člověka a proti němuž jednati nikdy není dovoleno, přikazuje knězi milovati tu zemi, kde žili jeho předkové, kde žili a snad posud žijí jeho rodiče, již jej zrodili, již modliti se jej naučili, již se o něho starali, jej líbali a milovali; tu zemi, v níž byl vychován, jejíž řeči se naučil, na jejíchž ústavech vzdělal se v člověka rozumného a dobrého a stal se tím, čím jest; služebníkem božím a správcem darů nebeských. Milovati tu zemi, v níž od dětství útlého žil, jejímiž krásami ducha svého opájel, kde žijí jeho bratři a přátelé nejvěrnější, a kde on sám pochován mezi věrnými soudruhy očekávati bude den soudu posledního! Zákon přirozený velí knězi milovati ten lid, z něhož on sám vyšel, mezi nímž působí a mezi nímž jednou i odpočívati bude. Proto, kdo proti tomuto zákonu přirozenému se prohřešuje a proti vlasti své bojuje, ten — jak praví B. Balbín — větší zločin páše, než kdyby vlastní matku vraždil!

Leč i zákon božský poroučí knězi milovati svou vlast. Psáno jest zajisté ve čtvrtém přikázání božím: „Cti otce svého i matku svou.“ A vlast zajisté jest matkou naší předobrou! A přečítáme-li Starý Zákon, kolik tu shledáme příkladů hrdinné lásky k vlasti! Ejhle, Samson, David, Judith a všichni proroci, což byli jiného než vlastenci israelští? Neznám, pánové, hlubší, tklivější a dojemnější elegie, neznám poetičtější a vroucnější vyjádřeného bolu nad zkázou milené vlasti, než „Pláč Jeremiáše proroka“. Kdož nemiluješ své vlasti, kdož necítíš jejích bolů, kdož nezříš její bíd, přečti si „Pláč Jeremiáše proroka“ a musil bys míti srdce kamenné, aby tebou nehnuly tyto mocné dojemné výlevy srdce tak eminentně vlasteneckého.

A což v Novém Zákoně — jaký vznešený příklad vlastenecké lásky dává nám tu sám Syn Boží, Ježíš Kristus, jenž, ačkoliv ku všem lidem poslán byl, přece zvláštní láskou plál ku svému nešťastnému národu israelskému, jemuž prospěti bylo přední jeho snahou! Proto poroučel svým apoštolům: „Na cestu pohanů nechoďte!“ (Mat. 10, 5) a jinde pravil: „Nejsem poslán leč k ovčím, které zhynuly z domu israelského.“ (Math. 15, 24.) Proto předpovídaje zkázu města Jerusáléma, hořce nad ním plakal, a umíraje za celý svět na dřevě kříže, obzvláštní modlitbou za nešťastný národ svůj u věčného Otce orodoval. Proto i sv. Pavel v listu k Římanům napsal: „Moc boží zajisté jest ku spasení každému věřícímu, židu předně i Řeku“ (ad Rom. I. 16), a opět dále: „Žádal jsem já sám zavrženým býti od Krista pro své bratři, kteří jsou moji příbuzní podle těla!“ (Ibidem 9, 3.) — Hle, tak v samém Písmě sv., příkladem samého Krista Pána i jeho apoštolů přikazuje se knězi láska k vlasti! A stopujemeli dále dějiny církevní, nalezneme, že mezi kněžími kvetla vždycky láska k vlasti co nejvíce. Ano, i na trůně papežském zasedali nezřídka mužové pověstni věhlasem

učeneckým a svatostí života, kteří vroucí pláli láskou k zubožené vlasti a všelijak jí pomoci hleděli. Ať jmenuji jen Lva Vel., Mikuláše, Řehoře a pomlčím o jiných, kteří vynikali mezi tou velikou řadou učených, svatých a o vlast svou velice zasloužilých papežů, jimž nejen celý svět děkuje za přemnohá dobrodiní, ale jmenovitě Italie, již nesčíslněkrátě záhuby uchránili!

Nám pak, pánové, za vzor vlastenecké lásky sloužití mohou svatí apoštolé naši, Cyrill a Methoděj, kteří takovou láskou lnuli k lidu našemu, že opustivše domov svůj k němu se vydali, jemu celý život posvětili, pro něho zvláštní písmo sestavili, knihy svaté na jazyk jeho přeložili, jej jazykem mateřským vyučovali, a což neslýcháno bylo potud, jazykem lidu i bohoslužbu konali, ačkoli proto nejedněch bylo jim zakoušeti příkoří! Proto milující tento lid snažili se, aby mu zanechali kněze, kteří by jej i dále tímto směrem vedli, v kterém oni počali. Pročež vyučovali schopné mládence z lůnu národa vzaté a samého sv. Otce prosili, aby je na kněze posvětil a požehnáním apoštolským posílil, aby mezi svými bratry v duchu národním dále mohli působiti. Pravdivě tedy píše o našich sv. apoštolech veliký biskup Ďakovarský, J. Strossmayer, an praví: „Hlavní starostí svatých apoštolů našich na Moravě bylo: vychovati Slovanům domácí duchovenstvo, které jsouc s národem svým spojeno páskou přirozenou i nadpřirozenou, hotovo by bylo vždy s ním rádo bídu i nouzi trpěti, a po příkladě sv. Apoštolův i krev svou za spásu stáda svého vylíti. Tuto zásadu svatou Kristus sám příkladem svým potvrdil, když apoštolům, kteří jméno jeho všemu světu hlásati měli, dar řeči udělil.“

Hle, pánové, tak zákonem přirozeným i zákonem božím přikázána jest i knězi láska k vlasti; kněz povolán jsa k tomu, aby byl vzorem ostatním lidem, ve všem konání svém má býti lidem vzorem i v lásce k vlasti, a mylný a úplně nepravdivý jest náhled, že by snad kněz, miluje vlast svoji, zanedbával tím povinnosti své kněžské. Ano, právě naopak, historie nám podává četných dokladů, že právě ti kněží, kteří nejvíce milovali svou vlast, byli nejlepšími a nejřádnějšími kněžími, o jejichž zbožnosti, svatosti a čistotě pochybovati nikdo se posud neopovážil. Vizme jen, abychom daleko pro příklad nechodili, naše staré vlastence kněze. Byli vlastenci, že jim podobných nyní marně hledáme, a přece při tom byli kněžími vzornými. Abych jednoho jen uvedl, pánové, zmiňuji se o Sušilovi, o němž píše jeden ze souvěkovců jeho, že byl ve starém již věku ještě zbožným jako dítě! U něho láska vlastenecká a horlivé plnění povinností kněžských daly se výborně srovnati! Vizme druhý příklad našeho nesmrtelného velikého biskupa Jirsíka, jak ten miloval národ svůj, co vše pro něho vykonal, a byl při tom biskupem. A což posud ještě žijící veliký biskup slovanský, J. Strossmayer? A dovedliti toho tito, a na sta jiných ještě, proč by toho nemohl dovésti každý? Proto dobře napsal J. Kollár, že

„každý kněz má býti netoliko kazatelem, ale i vzdělavatelem svého lidu, vychovatelem svého národu, sloupem a podporou národnosti, vzdělavatelem své řeči a pěstounem národní literatury“. — Kněz musí milovati svůj lid, a aby mu tím více prospěti mohl, musí býti dokonale obeznámen se všemi zvyky, obyčeji a mravy jeho, především však, jak výmluvně dokazuje J. Strossmayer, „nesmí býti bez dokonalé známosti jazyka národního, jako Bůh kdysi zázrakem apoštolům dar řeči udělil, aby všemu světu srozumitelní byli, podobně musí každý kněz nyní v době poapoštolské znáti dokonale řeč svého stáda a běda pastýři, který by bez znalosti té opovážil se bráně úřadu apoštolského na sebe vzíti a je mlčky bez řeči, němě nésti!“ A znaje řeč, zvyky a obyčeje svého národa bude kněz tím spíše moci přinést mu celé srdce své, celou duši svou, jak vhodně se o tom vyjadřuje opět J. Strossmayer, říká: „Mimo to musí přinést kněz stádu svému srdce a lásku, jako bylo srdce a láska Pána Ježíše, jenž nad Jerusálemem hořké slzy plakal, že zarytě odpíral postaviti se pod křídlo jeho, jenž na kříži, když za všechen svět umíral, obzvláštní modlitbou za nešťastný národ svůj u věčného Otce orodoval! — Ale to jen tehdy dosíci se dá, vzejdouli knězi z národa samého i znajíli jeho jazyk a tužby, jsouli s národem svým takorča srostlí, cítili s ním rány jeho a bídy, aby je tím jistěji vyhojiti mohli, nestyděli se za opuštěnost jeho, nelekalíli se rozmanitých útoků na lid činěných a jsouli v každém neštěstí hotovi, býti za lid svůj obětí a zavržením, tak jak k tomu každého kněze veliký apoštol národů svatým příkladem svým pobádá.“

Proto kněz nemá se stydět za vlast svou, nemá ji opouštět, když se v bídě nachází a nevymlouvati se tím, že jest knězem a že jeho úřad mu toho nedovoluje. Poslyšme jen, jak veliký náš vlastenec jezuita B. Balbín odsuzuje podobné kněze, kteří vlastní své nemilující, svou nelásku k ní omlouvají svým úřadem kněžským. Pravíť výtečný tento kněz: „Někteří pak, a to hlavně duchovní neb řeholníci, zaslepeni křivým, ať nedím pošetilým ponětím o ctnosti, považují za skutek kněze hodný, když se ani neozývají ať si v míře jakékoliv, před Čechy odstrkovanými dává se přednost jiným (cizím) na kazatelnách, v úřadech a hodnostech, v kostelích a klášteřích ve všem vyučování až do samých infulí. Lidí těchto úsudek převrácený a zmatený považují všickni mudrcové, nejsvětější mužové všech národův a stavů, všech království a obcí též i sám rozum.“ Proto nemůže býti ani nejmenší pochybnosti, může a smíli kněz milovati národ svůj, ona jest to knězova svatá povinnost. Kněz počítá se s chloubou k repraesentaci národa, proto na knězi jest, aby také miloval svůj národ, aby v lásce k němu všechny ostatní předčil, všem ostatním byl vzorem, aby miloval, aby věčné i časné blaho jeho krajanů, jeho bratří vždy víc a více se rozmáhalo. Veliký biskup Strossmayer praví: „Přesvědčen jsem a vím, že žádnému národu nic tak na světě se nemá přát, jako aby kněžstvo jeho

duchem božím, duchem národním nadšeno bylo. Platí to zvláště o národu opuštěném, kterýž přemnoho má nepřátel a přátel pramálo jako národ náš.“

Leč, pánové, jak má kněz tuto lásku k vlasti projevit? Snad hlučnými frássemi, bouřením a mluvením proti všemu stávajícímu řádu, snad voláním slávy národu a po případě tu i tam některým podařeným anebo i nepodařeným vtípem? Nikoliv, takové služby národu prokazovati vzali si u nás na starost jiní pánové, kteří sice slovo vlast stále mají na jazyku, vlasti slávu provolávají, ve prospěch její udatně pijí, ale při tom bedliví jsouce i prospěchu svého dávají si na hlavu věnce stavěti a kapsy na účet „ubohé“ vlasti a „nešťastného“ národa naplňovati, nic nešetříce mozolů toho opravdu bídneho lidu, jemuž vskutku prokázati platné služby žádnému ani na mysl nepřipadne! Kněz musí, pánové, lásku svou k vlasti jinak projevit, než takovýmto způsobem! Kněz věda a přesvědčen jsa, že základ společnosti ruší, kdo náboženství ruší, věda, že „bez náboženství žádný stát a žádná obec trvati nemůže“ (Plato), musí se o to přičiniti, aby svaté náboženství Kristovo ve vlasti jeho milené víc a více se rozmáhalo, kvetlo a proti útokům nevěreckých bezbožníků bezpečno bylo.

Proto vlastenecký kněz bude se snažiti, aby lidu, péči své svěřenému, pevně v srdce vštípil sv. víru, aby ho naučil znáti sv. učení Kristovo a podle něho žíti a jednati. Musí sám s to býti, toto učení hájiti proti jakýmkoliv útokům moderního neznabožství, které berouc lidu víru sv., olupuje jej takto o vše, nejen o blaho věčné, než i blaho časné.

Takovéto lidi pak, kteří berouce lidu poklady jeho nejdražší chvástavě mu mluví o své lásce k vlasti, kněz musí v pravé světlo postaviti, je lidu řádně ze všech stránek ukázati, lid před nimi i před jejich zhoubnými spisy a řečmi varovati a volati k Bohu se slavným básníkem naším:

„Až budou ústy chvástavými lháti,
že za osvětu volnost pádí v seč,
jméno Tvé za clonu křivdy rváti,
Ty přehluš hromem pokryteckou řeč!

(Sv. Čech: Modlitba „Jitřní Písně“.)

Kněz věda dále, že ctnost vyučuje národy, ale hřích že bídnyými činí je, musí se starati o to, aby především zavládla ve vlasti jeho milené ctnost a úcta k Bohu, neboť tam, kde všecky ctnosti pojí se vespolek, tam vejde ve svazek jich i láska k vlasti. Srdce, v něž má se láska k vlasti zakořeniti, musí k ní napřed býti připravováno jinými ctnostmi. Proto kněz, jenž vlast svou miluje, o to bude pečovati, aby ctnost zavládla v jeho národě a se ctností i láska k vlasti, k čemu věru má kněz více příležitosti, než kdo jiný; neboť k tomu může povzbuzovati útlou mládež ve škole, tento květ národa, z něhož šťastnější budoucnost má vzejíti, k tomu může nabádati na kazatelně, na evičeních křesťanských a při jiných a

jiných příležitostech. Kněz má lid učiti milovati svou vlast, neboť ten, kdo své vlasti nemiluje, ztěžka i Boha bude milovati a ztěžka i jinak bude řádným člověkem. On má o to pečovati, aby tento lid jak v ohledu mravním tak i v ohledu hmotném nijaké pohromy netrpěl, ale čím dále tím více se zdokonaloval a šťastnějším a blaženějším se stával. Proto knězi jest o to pečovati, aby lid se vzdělával tou pravou křesťanskou osvětou, aby pro svou nevědomost neupadal do rukou nesvědomitých darebákův a lžiproroků křesťanských i židovských, aby nehubil svého zdraví, svého majetku všelikými nedovolenými hrami a zábavami, aby mezi lidmi nepřicházely záhubné a špatné knihy, jež jsou nejhorším jedem pro náš ubohý lid. Má ten lid učiti znáti tu zemi, kterou obývá, v které se zrodil, která jej živí a do které jednou k časnému se uloží spánku. Má jej učiti znáti její dějiny, učiti jej ctíti její sv. patrony, poznávati její slávu a nabádati ho k neumorné práci ve prospěch její. Neboť máli ten lid svou zemi milovati, musí ji znáti, znáti její krásy, její minulost, ale znáti také její i své vady. A budeli ji znáti úplně, pak zajisté že tím větší láskou k ní vzplane, tím upřímněji bude snažiti ji prací svou prospěti.

A věru, pánové, že takto si počínajíce, více prospějeme vlasti své a většími budeme vlastenci, než ti, kteří vyhlašujíce nás za tmáře, zpátečníky a nevlastence sami národ svůj způsobem všemožným šidí a okrádají a svými spisy a skutky nejen mu neprospívají, ale naopak časný i věčný hrob mu kopají. Proto, přátelé, ukažme, jak my dovedeme milovati svou vlast a učinme v tom sami počátek, neboť jediný příklad působí více, nežli celá kniha sebe nadšenějších řečí. A zahořili naše srdce láskou k vlasti, pak se od nich rozehřejí a roznítí i srdce krajanů našich. Milujme tedy krásnou drahou naši vlast, milujme její lid, starejme se o zájmy a prospěchy jeho, neboť horoucí láska, pánové, mnoho zmůže.

Láska sílu, štěstí, slávu nese. (*Vocel.*)

„Láska plodí nadšení, neláska omrzení, láska vede k blahodějně práci, neláska v černou zoufalost. Láska spojuje, neláska rozptyluje, láska staví, neláska stavby věkův obrací v popel a ssutiny. — Láska je světlo, neláska je temnost, láska je vítězství, neláska vydává v cizí plen, — láska je život, neláska je smrt!“

A za utužení této lásky nejen v sobě, ale i v každém věrném a upřímném Čechu prosme vroucně sv. naše patrony, především pak Toho, jenž po sta let už ochraňuje drahý národ náš a k němuž v dobách bídy největší volal i náš nedostižitelný vlastenec, jezuita B. Balbín, a nebyl oslyšen. Proto spojme dnes, v dobách věru neméně trudných, i my hlas svůj s hlasem Balbínovým a volejme vroucně k sv. Václavu: „Svatý Václave, mučeníku Kristův, jediný dědici země české, oroduj za nás! Svatý Václave, nedej zahynouti nám ani budoucím!“

Můj přítel.

Alois Musil.

Seznámili jsme se spolu ještě na gymnasiu. Method byl v oktávě, když jsem přišel z Moravy do maličkého venkovského města českého, bych tam na zdravém vzduchu studoval sextu. Z počátku cítil jsem se velmi osamocen. Čeští studenti si mne, vetřelce, hrubě nevšimli. Moravan pak byl na gymnasiu jen jeden — Method Souček — oktáván. Ostýchal jsem se k němu přiblížiti. Než k čemu jsem se já nemohl odhodlati, učinil Method Souček — jinoch nevysoký, černých vlasův a jiskrných očí — sám.

Zastavil mne jedenkrát na chodbě v gymnasiu a podáváje mi ruku pravil: „Slyšel jsem, že jsi Moravan. Nu a poněvadž i já jsem Hanák vod Veškova, — myslím, že bude nejlépe, budemeli věrnými přátely.“ — „Promluvil jste mi pane Součku z duše. — Jsem zde tak osamocen, že toužím po druhu, jemuž bych mohl svěřiti vše. Děkuji vám za vaši nabídku, a věřte, že se přičiním, abych byl přátelství vašeho hoden.“ „Nemluv tolik — ale dokaž vše skutkem! Už mi nevykej, — ale říkej mi krátce tak, jak mi moje matka říkává: „Methode.“ A jak ty se jmenuješ křestním jménem?“ — „Alois.“ — „Nu dobře, tak ti budu říkati Alois — myslím, že nemáš ničeho proti tomu.“ — Přisvědčil jsem, a tak počalo naše přátelství. —

Method nade mnou bděl pečlivěji než otec. Učil mne studovati s rozumem, upozorňoval, že nestuduji pro školu, nýbrž pro život — vybízel mne vždy k větší pílí a vytrvalosti. „Uč se všemu,“ říkával — „vše ti bude jednou prospěšno; ale neroztříšťuj sil svých. K čemu máš největší náklonnost, tomu se oddávej zvlášť bedlivě — neboť to bude oborem tvé působnosti v životě.“

Všech dovolených zábav jsme se spolu účastnili, ale nikdy jsme nevstoupili do místností zapovězených. — „Student nestuduje proto, aby rodiče o peníze obíral, nýbrž proto, aby jim pilným studiem radost činil. Takových darebů by neměli mezi studentstvem trpěti, kteří prohrají v karty nebo propijí i peníze i zdraví i drahý čas! — Co se to namozolí ubohý otec a nebohá matka, jen aby mohli synovi na prvního zaslati potřebné peníze — a taký darebák peníze krvavě nastrádané prolumpá. Věru, žalem mi puká srdce, když vidím povahy tak bídné! Není jim líto rodičů, kteří se na ně dřou, není jim líto bratrů a sester, které okrádají, není jim líto sebe samých, — proč jsou tací lidé na světě?“ —

Tak si často naříkal můj přítel, a slova jeho hluboce se mi vštěpovala v paměť. — On mne vychovával více než professoři, — on vytvořil mou povahu. —

Když se již blížil školní rok ku konci, tázal jsem se ho, co miní dále studovati? — „Studovati budu to, čím a v čem bych nejvíce prospěl lidu i sobě — budu studovati theologii. — Bohovědě

věnuji všechny síly své, neboť doufám — ba věřím, že v ní naleznu pravé blaho, po němž toužím. Poznám vznešené pravdy našeho náboženství a budu je moci s větší jistotou hájiti proti útokům nevyspělých nevzdělanců Bohověda mi umožní žiti mezi lidem. Z prostého lidu jsem vyšel a prostému lidu zasvětim svůj život. Náš lid jest velmi ohrožován různými nepřátely — nuže, povedu lid v boj proti nim. —

Všímal jsem si vždy našeho venkovského lidu, znám jeho dobré i slabé stránky, a tato znalost bude mi dobrou pomocnicí. Budu učiti lid všemu — všemu — čeho mu třeba ku blahu časnému i věčnému — jen když mi Pán Bůh popřeje potřebných sil.“ —

O jakým ohněm plálo přítelovo oko, když mi odhaloval tyto své plány!

Vstoupil do bohosloví, ale přátelství naše potrvalo. Dopisovali jsme si často. Svěřoval jsem mu své potřeby, a on mi vždy dobře poradil. Po ukončených studiích gymnasijských navštívil jsem o prázdninách svého přítele, bych se s ním poradil o kroku životním, ježž mi bylo učiniti. Nezastihnul jsem Methoda doma — jen matka jeho — statná selka — mne uvítala. — „Ah, vítám vás, pane studente, to jste hodný, že jste přišel — však již se o vás Method navykládal.“ — „A kde je Method?“ — tázal jsem se. — „Odešel před chvílí do knihovny, ale přijde brzy — víte, on se mi chvílku doma nezdrží. Pořád má všude plno práce. Však se sousedi nemohou vynadiviti — jak všemu rozumí. Jen si považte, pane studente, co on zde všechno nezařídil. Naši sousedi chodívali rádi do hospody, ale domů je pak nemohla žena při zdravém rozumu dostat. V hospodě pili, hráli v karty, hádali se — a když se dovlékli opilí domů — bývalo doma boží dopuštění. Víte — byli krom dobré duše — jak to hovádko. Druhý den nebylo z práce nic — a tak jim hospodářství stále klesalo. Kdo se tomu nejvíce smál, byl hospodský — žid. Měl pronajatu obecní hospodu a sousedé — chtějící obecní podporovati — chodili jen k němu, pili na dluh, vypůjčovali si, když potřebovali — a dluhy rostly u žida stále více. Tak to u nás chodilo pokud nepřišel náš Method do té nejvyšší školy — už nevím jak se jí říká.“ — „Do oktávy“ — pravím. — „Ano, — ano — do oktávy“ — pokračovala selka. „Když tedy přišel do té oktávy a tu zkoušku udělal, pravil mému, že to tak dále v obci jíti nemůže, sice že by bylo půl vsi židovy. Můj kýval hlavou, ale nevěděl, jak by se tomu odpomohlo. Tu povídá Method: „Pomůžeme všem, tatínku, jen mi dovolu svobodně jednati a dle možnosti mne podporujte. Zítřka již s nápravou počneme. — Vy, maminko, upečte trochu buchet a tatínek pozvou k nám strýčky po požehnání na besedu.“ Udělali jsme, jak si Method přál, a v neděli po požehnání přišlo k nám asi pět strýčků.

Method je všechny velice vítal a vykládal jim potom tak divné věci, že jsme se vám všichni divili, kde se to v něm bere. Strýček

od „studně“ jest, víte, trochu čtenář, ale takového ještě jak živ nic nečetl. Nechal kouření a prosil Methoda, by mu půjčil knížku, kde by se o takových věcech mohl více dočísti. Ale to jste měli vidět! Jak mu Method tu knížku dával — však už je na čisto roztrhána — byli by se strýčci málem pobili; každý ji chtěl mít. Tu náš Method je rozsoudil. Navrhl totiž, že jim tu knížku sám přečte. Byli s tím srozuměni všichni. Já jsem donesla buchty, můj poslal pro pivo — a tak pomalu jedli a poslouchali Methoda. — Method četl, jako kdyby kázal. Měla jsem z něho velikou radost, když jsem viděla, jak jej všichni poslouchají. Strýčci seděli jako pěna, jen chvilkami některý něco prohodil — a na hospodu si nevzpomněli. Bylo již na jedenáctou hodinu, když Method přestal čísti. Divili jsme se všichni, jak ten čas utekl. Nechtěli žádný odejít, neboť chtěl každý vědět, jak to dopadlo, ale Method povídal, že si ten zbytek nechají až na neděli. Potom odešli všichni s Pánem Bohem v pokoji domů a druhý den byla plná dědina povídání o knížce, ze které náš Method četl. V neděli nemohli ani všichni vlézt do světnice — tolik jich přišlo — a tak to šlo celé prázdniny. Method jim i domů knížky půjčoval a hospodyně se mu nemohly naděkovati, že jim odnaučil muže do hospody choditi.

Po prázdninách odešel Method do alumnátu — však jsem z toho měla radost — a posýlával co chvíle knížky domů, které pak chodily po celé dědině. Na vánoční svátky přivezl celou knihovnu, kterou jeho spolužáci naší obci darovali, a tak měli sedláci čtení dosti. — Ale to ještě není dosti. Zřídil potom čtenářský spolek a ten se schází u nás. Můj muž jim spravil světničku a tam čte každý, co chce. Víte, mohli se scházeti v hospodě, ale Method nechtěl — tam že prý by se zase chytili pití a karbanu. A tak se scházejí u nás a každou neděli někdo o něčem ostatním vykládá. Když jest Method doma, má on slovo a tu vám mluvívá i o hospodářství a tak rozumně, že se tomu i staří sedláci diví, kde se to v něm bere. Sedláci mu věří a řídí se jeho radou a tak nyní jest v obci pořádek. Dočkali jsme se na něm — chvála Bohu — velké radosti, jen kdyby mu dal Pán Bůh zdraví, aby došel té kněžské hodnosti!

Ale Bože, jak jsem zapomenutá — ani chleba jsem vám ještě nepodala“ — zvolala statná hospodyně a odběhla.

Sotva vešla do síně, již oznamovala vracejícímu se Methodovi můj příchod. Uvítali jsme se upřímně. Method stal se ještě vážnějším než byl na gymnasiu a vážnost tato velmi se hodila k černému rouchu, jímž byl oděn. Pohlížel jsem na něho s úctou a stal jsem se zamlklejším; ale Method pozoruje moji zaraženost pravil: „Jsme přátelé, já jsem týž Method, jenž s tebou chodíval na gymnasiu, k tobě jsem se nezměnil, proto se ke mně chovej i ty tak, jak jsi se choval dříve.“ Na tato slova odvětil jsem radostným úsměvem,

a staré přátelství nejen obnoveno, nýbrž i upevněno. Hovořili jsme o všech důležitých — pro nás zajímavých událostech.

Zatím uchystala hospodyně dobrý oběd, při němž jsem poznal i Methodova otce — nevelkého, rozumného Hanáka, — a dva mladší boubelaté bratry se dvěma sestrami — bylť Method nejstarší. Odpoledne odešel jsem s Methodem do polí na procházku. Cestou vyložil jsem mu účel své návštěvy a žádal, aby mi vyložil, jsouli obtížna studia bohoslovná a radili mi, bych do semináře vstoupil.

„Studia bohoslovná jsou velmi obtížna. Mnozí studující — ba mnozí tak zvaní studovaní lidé si myslí, že bohoslovci jen dobře jedí a pijí, jinak však že nic nedělají. Jedinou jejich práci že jest, učit se obřadům při mši svaté a hledati v missálu. Ale mýlí se velmi. Ty jsi složil zkoušku maturitní s vyznamenáním — pracoval jsi tedy velmi pilně na gymnasiu — ale věř, že budeš v bohosloví pracovati ještě jednou tolik. V bohosloví se přednáší vědy, o nichž jsi neměl a nemáš ani potuchy, a vědy ty jsou pro kněze nevyhnutelně potřebné. Kněz je musí dokonale znáti, checi odrážeti útoky na náboženství činěné; a aby je důkladně poznal, nesmí zmařiti ani chvilky času. V keleji podá professor posluchačům kostru — základ některého oboru — a bohoslovce si musí doma sám dále budovati.

Mimo to jest bohoslovci vzdělati se i v jiných oborech lidského vědění, aby nebyl zahanben od jiných — vždyť víš, že se knězi každá chybička vyčítá — a k tomuto soukromému vzdělávání jest potřebí opět značné píce. Tolik o studijích — ta nejsou, jak vidíš, lehká — neboť se jimi připravuje bohoslovec k veřejnému životu.

Mimo studií musí se bohoslovec učití řádně žíti, musí klásti pevný základ etnostem, taký základ, jímž by nehnuly nástrahy světa. A tato snaha po etnostném životě jest nejdůležitější, a věř mi, i nejobtížnější — Než nelekej se! Mášli čistý úmysl, nevyhledávášli v bohosloví jen pohodlí, laciného zaopatření, upokojení rodičův a pod., — pak vstup do bohosloví — pak překonáš s pomocí boží vše, — budeš šťastným.“ — — —

Tak mi radil Method.

Učinil jsem dle jeho rady — a stal jsem se po krátkých bojích nejspokojenějším tvorem na zemi — nejšťastnějším přítelem Methodovým. —

Šťastné naše přátelství trvalo v bohosloví přes půldruha roku.

Method přišel do čtvrtého ročníku a posvěcen byl na podjáhna. Zářil štěstím, když mi uděloval políbení pokoje po dosaženém svěcení, s pýchou ukazoval na černé cingulum, jímž měl nyní opásáno bedro, a vesele mne vedl do čekárny, kde byl jeho otec s matkou. Otec i matka byli hrdi nad svým synem a vyřizovali mu blahopřání od celé obce. Method s nimi mluvil jen krátkou dobu — bylť zaměstnán breviářem.

Sotva odešel, počala se mi matka chlubit, jak se již chystají oslaviti jeho prvotiny — a jak mu vyjedou sedláci na koních naproti — až pojedou na velikonoce domů.

„Ani nevíte, jak se těším na jeho první kázání. Bože můj, když tak pěkně vykládá, jak bude teprve kázati! A nejen já, celá dědina se těší, že u nás bude na velikonoce kázati náš domácí panáček. To je vám již nyní celá dědina pozdvižena — všechno vykládá jen o našem Methodovi a všichni se chystají, jak jej slavně přivítají. Pokud vím — vždyť prosím vás, já ženská ani nemohu ku všemu přijíti, a tuhle muž neřekne mi ničeho — tož pokud vím, vyjedou mu až k železnici na koních naproti. Před dědinou budou čekati pan farář, děti s panem učitelem, spolek s praporem, potom jej povedou do kostela. No, darmo mluvit — víte, to bude sláva, jaké ještě u nás nebylo. Ale však si jí náš Method také zasloužil. Sám pan hejtman povídá, že nád naši obec v celém okrese není — a kdo to vše učinil, kdo naučil sedláky pořádku? Náš Method, neníli pravda?“ obrátila se hospodyně k muži, čekajíc potvrzení.

Muž, jenž klidně poslouchal, přisvědčil. Dotazoval se mne na různé věci, které při svěcení pozoroval. Potom jsme mluvili o přípravách ku prvotinám, které jsem měl řídit. Hospodyně se vrátila opět k oslavě na velikonoce chystané, dotazovala se na nocleh, stoly a jiné a jiné věci. Zatím byl Method hotov, promluvil opět něco s rodiči, kteří brzy potom odešli.

Spokojený život trval dále. Method se připravoval horlivě na své kázání a pozval mne na velikonoce do svého rodiště. Měl jsem s ním přísluhovat. Velikonoce se blížily velmi rychle. Čtrnácte dní před velikonocemi posvěcen byl Method na jáhna, a zdálo se nám, že další čas jako ve snu uplyne, že se octneme v jeho rodišti, spíše než se nadějeme. Těšil jsem se z té duše na velikonoce, neboť jsem měl uzříti důkaz vděčnosti, jež sedláci svému učiteli, jáhnu Methodovi, chystali.

Těšil jsem se, jak bude Method překvapen, jakou budou mítí on i rodiče radost. — Ale nejvýš moudrý Pán Bůh usoudil jinak!

Ve středu před zeleným čtvrtkem jsme měli jeti na svátky, když tu dostane Method v pondělí telegram, aby hned přijel domů, že si ho přeje spatřiti otec spíše, než umře. Jobova tato zvěst stihla Methoda při obědě. Viděl jsem, jak zbledl, jak se mu slzy vedraly do očí, viděl jsem, jak plakal, když odcházel z jídelny. Díval jsem se na něho, ale ruky jsem mu podati nemohl, neboť domácí rád nedovoluje opustiti v jídelně svého místa. Díval jsem se na něho dobře, vždyť bolest jeho byla bolestí mojí, a viděl jsem drahého svého přítele naposled! —

Otec jeho rozstonal se na černé neštovice, které v okolí silně rádití počaly. Když Method vstupoval do světnice, otec již umíral. — Zavolal na otce; tento ještě jednou pootevřel své oči, pohlédl na

milého syna, pozvednul namáhavě ruku, a ukazuje na nedospělé děti — zesnul v Pánu. —

O nesmírná byla bolest Methodova; a přece se musil přemáhati, musil těšiti zoufalou matku. S matkou nebylo lze rozumně mluvit, byla žalem úplně zmatena. Přátelé se báli nákazy, vyhýbali se domu, k němuž dotud tak rádi spěchali, a tak zůstala všechna starost o pohřeb Methodovi. Byl na nohou ve dne v noci, vše sám obstarával, ničeho se nelekal, jen aby milému otci slušný pohřeb vystrojil. —

Ve středu byl otec se vsí možnou slávou pochován; ale Methodovy síly byly vyčerpány. Velké rozčilení, velké namáhání seslabily jej tak, že si hned po pohřbu ulehnu. V noci ze středy na čtvrtek lomcovala jím silná horečka; tu prý stále volal: „Již jdu k Tobě — Pane můj — ty's část dědictví mého — již jdu . . .“ Jak asi bylo ubohé matce, která sotva pochovala manžela, již opět bděla u lůžka tak volajícího syna -- jáhna — nelze vyložit.

Ve čtvrtek minula horečka, a ukázaly se neštovice. Syn se nakazil od otce. Sotva spatřila ubohá jeho matka první neštovice — známku jisté smrti — neznala její bolest mezi. Rvala si vlasy a naříkala hrozně. Potom přestala lkáti, slzy jí vyschly a chodila jako šílená. „To není možná,“ volala chvílemi, „to není možná, aby byl Bůh tak nespravedliv. Ne, ne, to jest jen sen — můj muž jest živ — syn jest již jáhnem — jest v bohosloví — bude míti kázání — ale přece —“ opět se zamlčela a chodila tiše.

Nemoc vzrůstala — Method poslal pro pana faráře, a smířil se s Bohem, jemuž se úplně věnoval. Tu vrátily se matce slzy opět a naříkajíc vrhla se na synovo lůžko, volajíc, že si smrt udělá, toho že nepřeká.

Method, posílněn jsa chlebem života — chopil upracovanou ruku matčinu a prudce ji líbaje — pravil: „Neplačte — maminko — ještě neumírám. Pán Bůh jest všemohoucí — může mne uzdravit.“ „Ach Bože, kéž by tak učinil, ale ty víš sám, že umřeš — a mne jen tak těšíš. Bože můj, proč mne tak pronásleduješ? Muže jsem ztratila, a nyní mi bereš i toto drahé dítě, na které jsem se tak napracovala, které mělo býti mojí potěchou. Ó Bože můj -- toť nespravedlivé!“ — „Nenaříkejte tak“ — vlídně ale rozhodně pravil Method — „Pán Bůh nejedná nespravedlivě. On mne vám dal — a proto si mne může opět vzít — vždyť jsem jeho. Vy jste svolila, bych se stal knězem — neníliž pravda?“ — „Ach, ba svolila — a s jakou radostí,“ odpovídala s pláčem matka. — „Nu když jste svolila, bych se stal knězem, svolila jste též, abych se od vás úplně odloučil. Víte, že knězi je opustiti všechno, — a jíti mu, kam jej Pán Bůh volá. A mne volá nyní k sobě, proto neplačte, musím jíti.“ — „Ach Bože, vždyť jsem já se tak těšila, že budu s tebou bývati, že ty nás budeš ve stáří podporovati!“ — „Těšila jste se, maminko, na věc, o které jste nevěděla, jestli se vyplní. Nevěděla jste, jestli se stáří dočkáte — nevěděla jste, — jestli já spíše

neumru. Smrt obchází tajně — neznáme ani dne — ani hodiny — ke mně se blíží nyní — spíše, než jste si myslila — a utéci jí nemohu. Co Bůh činí, dobře činí . . .“ — „Nečiní dobře — toto není dobré — ty umíráš tak mladý; víš, tolik jsi stál — a co z toho budeš mít — nic. Proč já — stará — upracovaná — žena raději neumru? To není dobré.“ — „Jest to přece dobře. — Víte vy, na jaké místo bych mohl přijít? — Umírám nyní v mladosti své — a to jest veliké dobrodíní. Jsem smířen s Pánem Bohem, hříchy své mladosti jsem oplakal — Pán Bůh mi je odpustil — a nyní čist odejdu k němu. Studoval jsem mnoho — jest pravda — ale plnil jsem tím jen vůli boží. Kdybych byl býval doma — byl bych pracoval rukama — na studiích jsem pracoval duchem. Čím pilněji jsem studoval, tím větších zásluh jsem si získal u Boha. On mi pilnost moji odmění. Pravíte, že jsem mnoho stál — že jsou peníze vyhozeny. Jest pravda, stál jsem mnoho, ale peníze ty byly mým podílem. Jistě byste mi byli tolik dali, kdybych byl zůstal doma, byla by vás ztráta tolika peněz více mrzela, kdybych je byl nepořádným životem utratil. Nyní jsem spotřeboval svůj podíl, svoje věno, více od vás nežádám ničeho. — Děkuji vám za vše — a chystám se na cestu od vás. Peníze nebyly marně vyhozeny — mně jste je dali — já je utratil — těch vám nesmí líto býti. Neplačte již, maminko, co Bůh činí, dobře činí. Pán Bůh vás neopustí. On ví, že jste se o mně pečlivě starali, že jste mne zbožně vychovali — a proto vám vše odmění.“ — „Ach — což já — já to nějak k té smrti — však již tu dlouho nebudu — doklepu — ale tito sirotci, Bože můj, srdce mi puká, když se na ně dívám. Otec jim umřel — a ty, nejstarší, když bys měl o ně pečovati — umíráš také. Co si s nimi počnu — já ubohá — opuštěná.“ — „Víte, maminko, že Pán Bůh o všechno pečuje. Víte, že On šatí kvítí polní, že bez jeho vůle ani vlas s hlavy nespadne — víte, že On jest Otcem sirotek. On se o vás bude starati, vás neopustí. Odevzdejte se do jeho vůle — snášejte trpělivě tyto rány — a dobře se vám povede . . .“ Tak těšil ve čtvrtek Method matku svoji . . . — Nemoc jeho stále se horšila.

Sotva se rozšířila vsí zpráva, že jest Method nemocen — chvátal kde kdo, by se s ním rozloučil. Tu přemohli sousedé strach před nákazou a naposled chtěli stisknouti ruku svému dobrodinci. — Než Method — nechtěje, by se nákaza rozšířila — nepustil k sobě nikoho. Na velký pátek, kdy měl Method poprvé kázati — upozornil p. farář osadníky na divné cesty Páně — a celý kostel zaléhal pláčem. Po službách božích shromáždila se celá obec před domem, v němž Method ležel — a s pláčem se modlili všichni, by mu Všemohoucí zdraví udělití ráčil. Než Pán Bůh usoudil jinak. Lékař sice ujišťoval, že se Method uzdraví, ale klamal se. Když na bílou sobotu radostně zahlaholily zvony zvouce věřící na slavnost vzkříšení — zaplesala čistá jeho duše — a Method poznal, že se blíží poslední

jeho hodinka. „Rozžehněte hromičku,“ prosil přítomné, „a podejte mi svatý kříž.“ — Sotva uslyšela matka, která důvěřujíc slovům lékařovým doufala, že se uzdraví — toto slovo, padla — omdlela. Method ji volal nejsladšími jmény a jeho hlas a péče přítomných probudily ji k vědomí. „Ach, já nešťastná — ach, Bože můj — co jsem já se natěšila na tu chvíli, kdy spočinou tyto ruce na mé hlavě — kdy mi dá můj syn — kněžské požehnání. — A nyní . . . Ó Bože můj!“ — „Odpustte mi — maminko,“ — počal jasným hlasem Method — „vše — čím jsem vás kdy zarmoutil. Pán Bůh vám zaplať všechnu vaši péči a starost — Pán Bůh vám buď ochráncem. Vy pak, bratři a sestry, ctěte svoji matku, poslouchajte ji, číňte jí radost. — Já na vás nikdy nezapomenu — budu za vás orodovati u Pána Boha. — Nyní mne, maminko, požehňte.“ — Třesouc se na celém těle, učinila mu matka svěcenou vodou kříž na čele — a plačíc objímala jej. Pak klesla na kolena — dívky učinily podobně — a prosila syna, by jim požehnal. — Všichni přítomní poklekli. Method poněkud povstal — a drže v levé ruce kříž, pravou žehnal svým drahým: „Bůh Otec — budiž vám otcem — Bůh Syn — budiž vám pomocníkem — Bůh Duch svatý — budiž vám rádcem — Panna Maria budiž vaší orodovnicí! Opatruj vás všechny Bůh Otec — Bůh Syn — Bůh Duch svatý. Amen. Buďte s Pánem Bohem!“ Vysílen klesnul na lůžko. Ku přítomným již ani slova nepromluvil. Veškerou pozornost obrátil ku kříži, který horoucně líbal. Když slavnostně zahlaholily zvony zvěstující, že vstal Spasitel — zvolal Method: „Alleluja — Ty jsi vstal z mrtvých, Pane můj — hle i já vstávám z bídné země — o vezmi mne s sebou!“ Když pak se přiblížil slavnostní průvod ku rodnému jeho domu a pan farář obrácen k domu velebnou Svátostí žehnal — nazvednul Method kříž a se slovy: „Již jde, Pane, služebník Tvůj“ — odevzdal čistou duši svou Pánu . . . Smutek byl všeobecný — nesmírný. Ač nákaza hrozila — nedbal nikdo péče o své zdraví — a každý chtěl prokázati poslední poctu svému dobrodinci. Sín, v níž odpočíval — byla stále plna, všichni se za něho — ba co dím — k němu modlili.

Pohřeb byl velkolepý. S touž slávou, s jakou měl býti uvítán, byl ke hrobu doprovoben, aspoň tak chtěli sousedé dokázati, jak ctíli dobrodince svého.

Zvěst o smrti jeho způsobila i v semináři veliký smutek. Byltě Method ode všech milován a ctěn pro krásné a vznešené svoje myšlenky i skutky. Všichni jsme chtěli jeti na pohřeb — ale nebylo nám dovoleno ze strachu před nákazou. Účastnili jsme se pouze smutečních služeb božích, — které byly v semináři za něho konány — pamatovali jsme na něho v modlitbách. Žal můj nad ztrátou milého přítele byl nesmírný — ztratil jsem v něm polovici sebe — kdo mi jej nahradí?

Darwinismus a nauky zemězpytné.

Rudolf Zháněl.

I.

V naší době slaví přírodní vědy triumfy: všechny obory jejich horlivě jsou pěstovány, činí pokroky neslýchané a novými výzkumy neustále rozšiřují obor pravd nám známých. Pravdy dříve jen temně tušené jsou již přesně dokázány, mylné názory, dříve za neklamné pokládány, nyní jsou vyvráceny. Zajímavé je proto přirovnání nepopíratelné výsledky bádání ve vědách přírodních s domněnkami, jež sice od původců a jich stoupenců za vymoženost vědy se prohlašují, vskutku však nejen že dokázány nejsou, nýbrž i přechasto pod rouškou vědeckosti v sobě jen nepravdu a lež skrývají. Nebude tedy od místa srovnání Darwinovu theorii, kdysi, ba od některých posud za neklamnou považovanou, s naukami zemězpytnými čili geologickými.

Geologie je věda, jež zkoumajíc vrstvy kůry zemské, jak nyní jsou, soudí na převraty, jež se časem s naší zemí staly; podávajíc jen nepopíratelné děje, jež se po stvoření světa udály, předpokládá svět a hmotu již hotovou. Že svět byl od Boha stvořen, nepopírá žádný nepředpojatý geolog. „Věda může tu tolik o původu světa povědět, co člověk o svém narození. Nic jiného neví a říci nemůže, než co každý již dávno ví: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“¹⁾ — Zcela jinak než se děje v geologii, soudí Darwin; jeho soustava zakládá se na nedokázaných domněnkách a klamných analogiích. Darwinisté totiž mají za to, že všechno nynější tvorstvo: jak rostliny, tak zvířata, ba i člověk sám povstali jen z jediného nebo z několika původních prarodků. Stalo prý se to proměnou a křížením přírodním. Dědičnost a proměnlivost jsou prý hlavní znaky každého organismu, onou přecházejí dokonalé vlastnosti rodičů na potomky, touto zdokonaluje se tvorstvo, neustále postupující od tvarů méně dokonalých k dokonalejším. Soudil tak Darwin podle obdoby pěstování zahradních rostlin a chovu domácího dobytka, kde umělým křížením vypěstiti možno plemena dokonalejší. Čeho člověk takto uměle se dodělá, způsobila prý dříve měrou mnohem větší příroda sama křížením přirozeným.

Srovnávámeli Darwinovu theorii a geologii, tu především namane se nám otázka: Jak vznikl prvý život organický na zemi? Darwin odpovídá na ni takto: „Je to skutečně velikolepá myšlenka, že Tvůrce zárodek všeho života, jenž je kolem nás, jen několika, ba jen jedinému prarodku vdechnul.“²⁾ Nedlouho po tom praví totéž: „Kárali mne, že jsem užil onoho výrazu knihy Mojžíšovy: »prarod, jemuž Bůh život vdechnul.« Snad jsem neměl výrazu toho

¹⁾ Dr. Oscar Fraas, Vor der Sündfluth. S. VIII.

²⁾ O původu druhův. 1859. 1. vydání.

užití v díle výhradně přírodovědeckém; než právě slovem tím vyznáváme, že o původu všeho života tak málo víme, jak o původu sil nebo hmoty.“¹⁾ Uznával tedy zprvu Darwin, že počátek všeho organického života je od Boha. Než jeho stoupenci šli dále, pravíce, že život organický vznikl z hmoty samé působením sil přírodních, hlavně pak processy chemickými. K názoru jejich přidal se později Darwin sám. Za původní ten prátvar, jenž vznikl sám od sebe, považovali někteří, hlavně Hæckel, bathybia, jiní eofoon canadense. Než bathybios jest jen útvar sádrový a o eofoon se vede spor mezi učenici; je pak odůvodněno a pravděpodobno, že Eofoon je látka neorganická. — Nejstarší organismy, o nichž sporu žádného není a býti nemůže, vyskytují se teprve v útvarech palaeozoických, v útvaru silurském. Jsou to: řasy a zvířátka z rodu *lingula* (jazovka) a *battus*. Jak povstaly, jak vzniknul jejich organický život, tím geologie se neobírá, omezujíc se jen na jejich objevení. Tak theorie Darwinova nikterak se nepotvrzuje; není tu žádného prátvaru. Řasy jsou sice nejnižším řádem rostlinstva, *lingula* a *battus* však jsou již z rodů vyšších. — Tam dospěl i J. Barrand, jenž zkoumal po 40 let útvar silurský v Čechách; praví: „Povaha fauny silurské nenasvědčuje naprosto onomu mínění, že ústrojný život na zemi byl zcela nedokonalý v tvarech jen nejnižších a nejprostších.“²⁾ Dobře také dí o původu života organického Quenstedt: „Jestliže nyní ani nepatrná bylinka bez předchozího klíčku vzniknouti nemůže, který rozumný badatel opovážil by se hlásati, že celá říše rostlinstva a živočišstva, ba i člověk by byl mohl vzniknouti v mrtvém, všeho života prázdném lůně zemském? . . . Povídají tak filosofové, přejme jim to; neboť co pak by měli, kdyby již ani vymýšleti nemohli? Ale nám přírodopyscům jest jen ze správných výzkumů souditi a zároveň hranice stanoviti, kterých překročiti nelze.“ Geologie tedy nejen že žádného prátvaru organického nenašla, jenž by sám od sebe byl vzniknul, nýbrž také nepraví, že organický život sám od sebe má původ ve hmotě.

Z původního prátvaru vytvořilo se dle theorie Darwinovy nenáhlou proměnou v dokonalejší všechno ostatní tvorstvo. Je sice pravda, že ve tvorstvu lze pozorovati jakýsi postup; vrstvy kůry zemské, jakož i první listy písma svatého tomu nasvědčují. V nejstarších útvarech prahorních není o životě organickém ani památky; později objevují se v úžasném množství rostliny, hlavně v útvaru kamenouhelném; ryby, obojživelníci a ptáci vyskytují se v následujících vrstvách permských, perských a křídových, obrovští ssavci pak v útvarech třetihorních a čtvrtihorních. Geologie však a palaeontologie nedokazují nic než pouhý postup, jakým tvorstvo z ruky Všemohoucího vyšlo. Souditi z něho na souvislost genetickou

¹⁾ Londýnské Atheneum. 1863.

²⁾ J. Barrand, *Trilobiten*. Prag 1871.

nelze, rovněž jako nikdo zdravého rozumu nepraví, následují po zmatku pořádek, nebo po tmě světlo, že zmatek pořádku a tma světla je příčinou a původem. Dobře praví dr. Čelakovský: „Více nežli postup sám palaeontologie nedokazuje, anať nepodává žádných dat, z nichž by se na originální původ nebo na descendenci souditi mohlo.“

Postup nižších rodů ve vyšší dál se dle Darwina velikou řadou tvarů přechodních. — Ale ani tomu nenasvědčují výzkumy geologické; neboť není tu onoho zmatku a oné směsice tvarů, jak by si darwinisté přáli. Řády a rody vystupují hromadně najednou beze všech tvarů přechodních; vidíme tak i u rostlinstva i u živočišstva fossilního. Tak píše dr. J. Velenovský: ¹⁾ „Doba křídová. Pokud sáhají vědomosti naše o flóře doby této, můžeme říci, že rozvoj rostlinstva tu činí náhlý skok ku předu . . . Jsou to především rostliny dvojděložné, po kterých posud nikde nebylo ani památky. Objevují se tu hned v celém množství rodů v přechetných řádech . . . Bezděky se nám vnucuje otázka: odkud že se vzaly tak náhle rostliny tyto? . . . Podobně má se to i s rostlinami jednoděložnými . . . nedostává se tu tedy opět přechodních tvarů.“ Také podle názoru jiných odborníků je patrné, že soustavy Darwinovy z květeny předvěké dokázati nelze. — Jak s květenou tak má se to i s faunou. Z počátku vyskytuje se jen ono pochybné eozone, jak dříve zmíněno, jakož i rody *lingula* a *battus*; dle nauky Darwinovy měly by v následující vrstvě býti jen dokonalejší formy *pratvarův*. Ale tam jsou již přechetné řády, *tritobitů* neboli *trojlaločnatců*, kteří se řadí v třídu mnohem vyšší, než jsou ony domnělé *pratvary*. — V pozdější době *druhor*, v periodě útvaru *kamenosolného* nalezeno jen skrovné množství ryb, plazův a ptáků; za to však v periodě útvaru *jurského* se rozvíjí bujný život; ve vodách hemžili se tu měkkýši a červi, a v bačinách se brodili slonovití ještěři, kteří tehdy v největší mohutnost dospěli.

Ba mnohdy pozorujeme pravý opak toho, co hlásají darwinisté. Tak jeví se veliký vývoj v rostlinstvu *tajnosnubném* v době útvaru *kamenouhelného*; husté lesy *kapradin* a jiných rostlin *tajnosnubných* pokrývaly tehdy rozsáhlé prostory pevniny; než již v následujícím útvaru *kamenosolném* mizí bujnost rostlin těchto. Za doby útvaru *jurského*, *křídového*, obzvláště pak za doby útvarů *třetihorních* byla země obydlena *obrovskými* zvířaty; v době *čtvrtihorní* žil *obrovský* mamut. Dle Darwina měly by následovati rody mnohem dokonalejší, aneb alespoň tato mohutná zvířata se zachovati. Než nestalo se tak: neboť z *obrovských* těch *ptakoještěřův* a *ohromných* *mnohokopytníků* zbylo arci několik rodů; ty však nedorůstají mohutnosti oněch *předvěkých* *velikánův*.

¹⁾ Rostlinopisný Atlas.

Ale přece nalézají darwinisté v organismech předvěkých, nač by se snad mohli odvolávati; jsou to zvířata, jež majíce na první pohled znaky dvěma třídám společné, zdají se býti oněmi přechodními tvary, o nichž Darwin tak často mluví. Je to zvláště ptakoještěr *archaeopteryx lithographica*, který prý je zřejmě přechodním tvarem plazů na ptáky. Dr. Frič popisuje ho v přírodopisu živočišstva takto: „Tento tvor měl velikost vrány; kosti trupu mají povahu kostí plazích, kosti okončin však podobají se ptačím. Na dlouhém ocasu a na předních okončinách bylo peří.“ Máli *archaeopteryx* skutečně znaky, ptákům i plazům podobné, je tu podobnost jen ideální; ta však nedokazuje ještě souvislosti genetické. Kromě toho tvar tento je úplně ojedinělý; nejenom není tvarů přechodních u tříd jiných, nýbrž i samého tohoto ptakoještěra známo posud jen několik velmi kusých exemplářů. Všechny byly odkryty v kamenopisné břidlici solenhofské. Poprvé r. 1861. objeveno toliko péro tohoto zajímavého tvora, jež znamenitý palaeontolog Meyer prozkoumal. Do doby nynější dokopali se v těchže vrstvách jen 3 více méně kusých zkamenělin. První z nich je dosti chatrná kostra, jež uložena v museu londýnském; druhý zbytek je velmi skrovný. Před několika lety pak vyskytl se třetí kus, jenž je ze všech dosud známých nejzachovalejší; uložen je v geologickém museu v Berlíně. Když byl prozkoumán, ozývaly se mezi učenici oprávněné hlasy, že *archaeopteryx* není přechodní tvar od plazů ke ptákům, nýbrž pouhý pták. Tak mezi jinými hlavně tvrdí Damus, jenž se tímto nejnověji nalezeným zbytkem obíral. Poznalť, že celé ústrojí těla, jakož i okončin je docela ptačí; kromě toho má *archaeopteryx* jako každý pták péra létací jak v křídlech tak v ocasu.¹⁾ — Marně tedy odvolávají se darwinisté na tento tvar.

Nemohouce tedy darwinisté dopátrati se žádného přechodního tvaru, o němž by sporu nebylo, vymlouvají se jednoduše, že se nám žádný nezachoval, ale že různými nepohodami a převraty zemskými úplně zmizely. Jest ovšem pravda, že přemnoho tvorů předvěkých zhynulo beze stopy, buď že některá zvířata, jako na př. ptáci, když pošli, nepadli do měkké kůry zemské, nebo přílišným tlakem vrstev okolních anebo jinými okolnostmi se podoba jejich úplně proměnila. Než proto přece nás došlo přemnoho různých zkamenělin, jak každá kniha zemězpytná dosvědčuje. Tvorové přechodní žili dle Darwina na zemi v množství až úžasném; ač bádání zemězpytná neustále pokračují, ač nám mnoho předvěkých organismů již známo, nebyl přece dosud nalezen ani jediný tvar, o němž by se s jistotou říci mohlo, že je přechodní. Proto je více víře podobno, že tvarů přechodních vůbec ani nebylo. — Vymlouvají se sice ještě stoupenci Darwinovi, že vrstvy kůry zemské nám doposud jen velmi málo známy jsou; my však pravíme: našli se již takové množství

¹⁾ Srovnej Jahrbuch der Naturwissenschaften. II.

zkamenělých tvorů, zajisté by tak toužebné tvary přechodní nebyly ušly pozornosti badatelův.

Podle Darwina bylo třeba mnoho miliard let, nežli se z původního prátvaru mohlo vyvinouti všechno tvorstvo nyníjší; neboť trvaloli to veliké množství let, než se mohl prátvar jen o malý stupeň dokonalosti povznést, tím delší, ba nekonečná doba asi uplynula, nežli dosáhl největší dokonalosti své ve člověku. Než i tomuto odporuje zemězpyt; čítat se nejvíce několik milionů let od toho času, co se vyskytl první tvor na zemi. Že pak odhady mnohých geologů jsou upřílišeny, dosvědčuje kromě jiného, co nedávno pozorováno ve Švýcarsku.¹⁾ R. 1878. byl vykopán v zemi té 10 m. široký průkop hagnekský, by vodu z řeky Aaru do jezera Bělského odváděl; průkopem tím protéče za vteřinu asi 150 m³ vody, za povodně 6—8krát tolik. Jeho spád na počátku je 1,6, na konci 3,75; vede pak v údolí Aaru šterkem a hlinou, od Hagneku šedivíci a pískovcem. Průkop nebyl úplně proveden, nýbrž většina díla ponechána vodě. Již r. 1885. dokonala voda úlohu svou docela, ba místy i rozšířila řečiště ještě více, než bylo určeno. Celá krajina dostala tak úplně cizí ráz: tu sřítily se skály, že velké plochy jsou troskami a balvany pokryty, tam zase nabyly nové podoby. Při ústí pak utvořilo se delta, jehož vrstva je až 6 m. tlustá a na nejprostrannějším místě 600 m. široká. Takovou práci vykonala voda za několik roků; poněvadž před věky se dalo též podobně, soudíme, že nebylo třeba tolik let, jak darwinisté tomu chtějí, by se jednotlivé vrstvy zemské utvořily. Z geologie tedy oněch miliard Darwinových potvrditi nelze. —

Srovnávše výzkumy geologické s hypotézou Darwinovou, poznali jsme, že nikterak ji nenasvědčují; obraťme nyní svoji pozornost ke člověku, jak o něm soudí Darwin.

II.

Výkvětem theorie descendenční je nauka, že člověk je z opice. Sám Darwin obmezoval původně svou hypotézu na zvířata, o člověku neopovážil se totéž pronést. Než stoupenci doplnili dílo jeho; neboť by prý theorie nebyla ukončena, pravil V. Schmidt, kdyby byl člověk výjimkou, a Huxley soudil: „Jsouli Darwinovy hypotézy správné, platí právě tak o člověku, jak o všech nižších ssavcích.“ Häckel pak uvádí již celý rodokmen člověčenstva, a to od tvarů nejnižších. Vývoj člověka z opice podle něho dál prý se asi takto: Nejprve se zdokonalily okončiny opice tak, že mohla zpřímá choditi; to už byl člověk, dosud jen němý; potom vyvíjel se mozek; chřtán se tak upravil, že člověk mohl mluvit, a řeči teprve povstala ona ohromná propast mezi člověkem a zvířetem, tehdy započal duševní

¹⁾ Jahrbuch der Naturwissenschaften. I. S. 266.

život člověka. Nicméně byl tu člověk tělesným ústrojím ještě velice podoben opicím; lebka byla spíše zvířecí než lidská, ruce nepoměrně dlouhé a silné, nohy krátké a slabé, chůze kolísavá. Od doby té uplynulo již přes 100.000 let; ký div prý tedy, že z nedochůdčete toho povstal člověk nyní už tak dokonalý. — Tak vykládají si darwinisté o prvním člověku; než docela jinak líčí nám archaeologie — ono odvětví geologie, jež se zabývá prvním pobytem člověka na zemi; výzkumy archaeologické nepotvrzují v ničem theorie Darwinovy.

Především je nepravda, co Darwinovi stoupenci praví, že totiž stopy života lidského najíti lze již v době třetihor; hlásají tak darwinisté, snažíce se počátek pokolení lidského položit do času od nás, pokud lze, nejvzdálenějšího. Již se sice mnoho jich chlubilo, že odhalili zbytky člověka, neb alespoň nějaký výrobek rukou jeho v útvaru třetihorním, než vždy se dokázalo, že byli na omylu. Tak vyskytly se v třetihorách u Saint-Prest u Chartres kosti slona vlaského, hrocha a několika jelenů se zářezy, v hrabství Suffolk provrtané zuby žraločí a v Pouancé (Dep. Maire et Loire) počmárané kosti zvířete halitherium zvaného. Ve Francii, ve Španělsku a jiných zemích mimo to zpozorováno ve vrstvách třetihorních obroušené kamení, jež někteří považovali za výrobek lidský. Ba na Denim u Le Puy (ep Velay, Dep. Haut Loire), u Salles (Dep. Girond), v Savonně v Italii, v Cavaleras v Kalifornii a j. objeveny prý i lidské kosti ve vrstvách třetihorních. — O zmíněných nálezech důkladně zkoumal v nedávné době Francouz Marquis de Nadaillac; výsledek jeho pátrání byl, že člověka v třetihorách nebylo. Neboť to, co měli za stopy ruky lidské buď povstalo pouhou hříčkou přírody, nebo nebylo ve vrstvách třetihorních. Záhadné řezy v kostech způsobil jakýsi hlodavec, jehož kostra později u Chartres byla vykopána; dírký do zubů žraločíh udělaly jakési mušle; kosti halitheria počmáral jakýsi žralok carcharodon megalodon. Nadaillac také dokázal, že nástroje kamenné, jež byly vyhlašovány za nástroje člověka třetihorního, buď jsou až čtvrtihorní, nebo vznikly příčinou nahodilou. Mimo to poznal také Nadaillac, že kosti lidské považované za třetihorní z třetihor nejsou; byť někdy omylem novější vrstvy pokládány za třetihorní, jindy zase dostaly se kosti jen náhodou do vrstev třetihorních. Dle bádání Nadaillacova není tedy v útvaru třetihorním ani člověka ani stopy jeho.¹⁾ — Ale darwinisté praví: v době té nežil ještě člověk, nýbrž jeho předchůdce, onen přechodní tvar opice. Než Nadaillac marně pátral po něm a proto právem praví: „Ukažte nám anatomické a fyziologické známky onoho tvora! . . Uveďte nám důkazy, z nichž by se na bytí člověka třetihorního, onoho neznámého předchůdce lidského, souditi dalo! Zřejmý důkaz toho ještě podán nebyl. Že jednou podán bude, kdož

¹⁾ Jahrbuch der Naturwissenschaften. II. S. 349.

by o tom pochyboval? Snad bude jednou třetihorní člověk anebo jeho předchůdce právě tak zjištěn, jako nyní člověk čtvrtihorní. Já však pravím, že důkaz ten se musí teprve podati.“ Sám však Nadaillac se dále přiznává, že naděje ta jest jen velmi malá. Pravili tak badatel, jenž neustranným není, ale rád by svými výzkumy theorii Darwinovu podporoval, můžeme býti ujištěni, že ani člověka ani onoho nedochůdce v době třetihorní nebylo; neboť těchže výsledků dodělali se i jiní zemězpytci, na př. O. Fraas, jenž praví: „Stockholmský kongres r. 1873. pohřbil člověka třetihorního, jenž na brusselském sjezdě r. 1872. polo jako nedochůdce, polo jako netvor světlo světa spatřil.“

Darwinisté hledíce prvního člověka zahaliti temnou rouškou dávnověkosti, odvolávají se velmi často na mínění některých archaeologů, kteří pobyt lidský na zemi dělí na dobu kamennou, bronzovou a železnou dle toho, jakých kdy užíváno nástrojů. Náзор takový je darwinistům velmi vhod: člověk je tu přece oním staříckým obyvatelem zemským — neboť každé období trvalo prý ohromnou řadu let, — a pak tu zřejmě vidíme, jak v člověku se znenáhla vyvíjely schopnosti. Než nové objevy nesprávné rozumy tyto již úplně vyvrátily; neboť často bývají nalézány v téže vrstvě zároveň nástroje kamenné, bronzové, ba mnohdy i železné. Tak dr. Wankel píše o té věci podle nálezu svého v jeskyni „Pekárni“ u Ochoze: ¹⁾ „Co mne nejvíce překvapilo, byl železný nůž velmi oxydovaný, který uprostřed neporušené vrstvy kulturní s kamennými nástroji a sobími kostmi ležel. Zároveň mne tato okolnost přiměla, že jsem vrstvu vápennou, jež doposud byla netknuta, důkladně prozkoumal, a hle! našel jsem tam v sobích kostech a v úlomech křesacího kamene na dvou místech kousky železa. Nechci z toho nic dovozovati; ale zmíniti se o tom musím, a to tím více, že professor Oskar Fraas ve Stuttgartě podobné předměty za těchže překvapujících poměrů našel, což zajisté nález můj tím zajímavějším činí a tím větší pozornost starovědeckého bádání na tento předmět by obrátiti mělo. O. Fraas vykopal totiž v tuffu kanštattském železný nůž s otisky dubu zvaného „Quercus mamuthi“, což ho velice překvapilo, že doposud neví, jak to vysvětliti. Řiditel Krasser v Brně vypravuje také o železném noži, který jakýsi student v Pekárni odkryl.“ Řiditel Krasser pak píše o tom: ²⁾ „Máme tedy před sebou jeskyni, jež dřívějšího názoru o době kamenné, bronzové a železné nepotvrzuje, ač předměty nalezené ze všech těchto období jsou. Především leželo železo s kostmi sobími a kamennými nástroji v téže vrstvě, kde s kostmi koně a vepře byl nalezen bronzový prsten.“ ³⁾ Proto rozdělení toto prohlásili již nejznamenitější odborníci

¹⁾ Bilder aus der mährischen Schweiz. S. 357.

²⁾ Maška, Der diluviale Mensch in Mähren. S. 31.

³⁾ Srovnej o Býčí Skále dr. Wankel, Bilder aus der mähr. Schweiz. S. 319.

za nesprávné; tak praví Lindenschmidt: „Toto rozdělení nepodává více vysvětlení, nežli rozdělení přírodnin v rostlinstvo, živočišstvo a nerosty.“ — Podobně i rozdělení dob na palaeo- a neolitskou dle toho, užívali se méně nebo lépe přístřených nástrojů kamenných, nezdá se pravdivým; neboť hrubší a jemnější vybroušení a práci nástrojů možno snáze vysvětliti z různosti látky: některý kámen dal se lépe a snadněji obrousiti, jiný zase méně. Proto také na slovo vzatí učenci, jako Vogt, ač darwinista, rozdělení toho nepřijímají. Není tedy správná domněnka darwinistů, že člověk postupuje od méně dokonalého k dokonalejšímu, žil v době pradávné, od nás mnoho tisíc let vzdálené.

Jiná okolnost, již chtějí darwinisté nauku svou odůvodniti, je: nejstarší známé kosti lidské mají prý na sobě ráz zvířecí, opičí. Než archaeologie mínění jejich nenasvědčuje, neboť nejstarší dosud známé kosti lidské neliší se podstatně ničím od nynějších. Z prastarých těchto kostí jsou nejproslulejší: lebka kanštattská, neanderská a engisská. První z nich nalezena byla r. 1700. v Kanštattě; Jäger podává o ní zprávu r. 1835. pravil, že velice podobá se lebce evropským. Později zkoumal lebku Quatrefages; dle něho je úplně zvláštního rázu a sahá do doby velmi dávné; že by to však byla lebka přechodní, nepraví žádný ze znaleců. — Lebka druhá byla vykopána r. 1857. v údolí neanderském u Düsseldorfu. Mnozí učenci ji prohlíželi: dle jedněch prý se podobá lebce opičí, ač podivno, že mozek její je mnohem větší, než u kterékoliv jiné opice; jiní srovnávali ji s lebkou Australanův, jiní zase považovali ji za lebku nějakého blbce, jenž snad nedávno tam zahynul. Známý kraniolog Davis vyslovil se, že je to lebka člověka, jenž duševní nemocí byl sklíčen, a proto lebka abnormální; neliší prý se ničím od abnormálních lebek nynějších. Huxley pak praví: „Nikterak není možno kosti neanderské považovati za zbytek tvaru přechodního mezi opicí a člověkem.“ Nejsprávnějším snad je mínění Fühlrotha, který dostav zprávu o nálezu tom, ihned se do údolí neanderského odebral a vrstvu, v níž kosti nalezeny, důkladně prohlédl. Dle něho má lebka neanderská podobný ráz jako lebky holandské, ač i na lebky Australanů připomíná. — Různá mínění o lebce neanderské ustoupila časem pevnému přesvědčení, že není přechodní. — Neméně proslula lebka engisská; nabyla důležitosti, že ležela v jedné vrstvě se zbytky zvířat předvěkých. Vogt ihned hlásal, že objevená lebka je přechodní dosvědčující, že člověk povstal z opice. Ale Huxley a Lyell nikterak s ním nesouhlasili, neboť bedlivým studiem poznali, že lebka engisská je dokonalá lebka lidská, jež spíše jeví ráz plemena kavkazského, než známky opičí. K nim se přidal archaeolog Lucae. Kromě lebek našlo se ještě mnoho jiných kostí lidských, hned z dob prvního pobytu člověka na zemi. Jakmile nějaká se najde, ihned ozývají se darwinisté, že to tvar přechodní; než radost jejich bývá předčasná a pomíjející; neboť posud tvar přechodní nebyl

nalezen a také se nenajde, když ho Bůh nestvořil. Ostatně jsou i mezi badateli znamenitými i samými darwinisty o věci té neustálé neshody. Dobře proto podotýká dr. O. Fraas: „Chcemeli dokázati, že o nejstarším obyvateli země pranic nevíme, uveďme jen mínění nejznamenitějších učenců; domněnky ty nejen že se od sebe různí, ale pravidelně úplně si odporují“¹⁾ Tím méně mohou darwinisté jistiti, že našli přechodní tvar, o němž by sporu nebylo.

Též v naší vlasti, na Moravě, nalezeno mnoho zbytků člověka předvěkého. „Žádná země našeho mocnářství, ba mohu s chloubou říci, žádná země celé střední Evropy nemůže se takovým bohatstvím cenných nálezů z dob prvního pobytu člověka na zemi honositi, jako poměrně malá Morava.“²⁾ Člověk třetihorní, jehož nikde nebylo, nežil ovšem ani v našich končinách, jak správně praví dr. M. Kříž, na slovo vzatý archaeolog: „Můžeme říci s jistotou úplnou, že u nás v této době člověk žiti nemohl, a že také nežil.“³⁾ Neboť za časů těch byla větší část Moravy zaplavena mořem, jež stálo asi 400 m. nad hladinou nynějšího moře; podnes zbyl z moře toho písek třetihorní u nás mnohdy na dosti vysokých kopcích uložený. — Nejstarší a nejproslulejší z kostí člověka pravěkého, a to nejen na Moravě, nýbrž i v celém mocnářství rakouském, je část čelisti r. 1880. od profesora Mašky v jeskyni „Šipka“ zvané na Štramберку nalezená⁴⁾ Kost byla 1 m. 4 dm. hluboko pod zemí ve vrstvě popela a je po obou stranách ulomena; je to nepatrný zbytek dolejší čelisti se 6 zuby, z nichž 3 jsou již úplně a 3 na polo vyvinuty. Mohlo by se tedy souditi, že je to čelist dítěte, jemůž právě zuby rostly; ale proti tomu svědčí zase rozměrnost její; je tak velika jako dospělého člověka. Pro tyto zvláštnosti povstaly o čelist tuto veliké spory mezi badateli; mnoho učenců rakouských, německých a francouzských ji zkoumalo, než každý byl jiného názoru, ba mnozí dokonce mysli, že je to lebka člověka přechodního. Než komise r. 1881. na archaeologickém sjezdě Saleburkském neshledala na ní žádných znaků přechodních. I Virchow srovnáváje úlomek s jinými podobného úsudku dospěl: „Čelist ze Šipky byla člověka dospělého, který trpěl retencí zubní, a nemá na sobě nic pikethoidního čili přechodního.“ — Jiný zbytek prastaré spodní čelisti lidské byl nalezen v Předmostě u Přerova od dra. J. Wankla. Je zcela normální, obyčejných rozměrův, a byla asi 24leté ženy; nemá na sobě ni nejmenší známky přechodní Proto je správně mínění Virchowovo, že předvěký člověk na Moravě ničím se nelišil od člověka nynějšího. — Prastaré kosti lidské našel také prof. Makowsky u Brna, a to na Červeném kopci, u Husovic a u

¹⁾ Vor der Sündfluth. S. 478.

²⁾ Prof. Maška, Der diluviale Mensch in Mähren. S. 3.

³⁾ Kůlna a Kostelík. S. 83.

⁴⁾ Maška, Der diluviale Mensch in Mähren. S. 80. sqq.

Šlapanic.¹⁾ První na Červeném kopci byla vykopána r. 1885.; prof. Makowsky zaslal ji znamenitému anthropologovi A. Schaafhausenovi do Bonnu, jenž se takto o ní pronesl: „Lebky této nemůžeme počítati v lebky hrubého rázu; má na sobě různé známky, jež svědčí o vzdělanosti člověka předhistorického.“ Druhá lebka vyskytla se s jinými ještě kostmi u Husovic r. 1883. Je dobře zachovalá a nemá ni nejmenší známky přechodní. Třetí konečně zbytek, část dolejší čelisti, objevil se u Šlapanic, když stavěna dráha r. 1886. Je též úplně normální, téže struktury jako čelisti nynější. — Mimo to nalezena u Obřan skoro neporušená lebka. jež, ač z prastarých dob, přece velmi s nynějšími se shoduje.

Leckdy však přece vyskytují se kosti lidské nápadně rozdílné od nynějších. Tak pozoroval dr. J. Wankeľ v Býčí Skále u Adamova několik lebek rázu úplně zvláštního. Ukaz ten vysvětluje nálezce sám:²⁾ „Z mnohých lebek, jež v Býčí Skále byly nalezeny, jest několik. jichž původní tvar stálým tlakem těžké kamenné vrstvy se pozměnil; obzvláště jsou to lebky, jež ležíce na měkké sypké půdě, příznivou polohou od úplného rozmačkání chráněny byly; tak se staly ze středních lebek buď krátké nebo dlouhé lebky, ba některé části se více méně otočily o svou osu.“

Tedy ani u nás, ani v cizině nebyly doposud nalezeny žádné opičí kosti lidské, ač bádání a objevy archaeologické valně se rozmnožují. Proto správně soudíme s Nadaillacem: „Na tu okolnost je nám neustále poukazovati, že posud známé nálezy celkem velmi málo příznivě nasvědčují vývoji člověka z nižší organické bytosti. Jako u jednotlivých nynějších národů všude vidíme významné rysy otcův: u nynějších Fellahů vyduté rty, lehce ohnutý nos egyptských králův atd. — tak nepodává i nynější člověčenstvo celkem žádného jiného obrazu, než jaký již v pravěku se nám jeví. Lidé v Cro-Magnonu a Solutré, lidé v Roknii, kostry v Italii, ve Španělsku, v Brasilii a v Luisiáně, jakož i kosti, jež až do dob třetihorních posunouti chtějí, všechny byly lidské a neliší se pranic od kostí 19. století. Hledaný člen přechodní posud nalezen není.“

Podle theorie Darwinovy byl duševním životem první člověk velmi chud; byl tedy spíše zvířetem, než rozumným tvorem božím. Než předměty z dob těch ukazují, že člověk již ve svém nejprvnějším pobytu na zemi byl vyšší činnosti duševní schopen. Tak nalezeno ve Francii v dep. Dordogne mnoho kostí s obrazy koňů, sobův a jiných zvířat; podobné kresby viděl také Boucher de Perthes v Abbeville v Pikardii. — Též na Moravě objevilo se mnoho nástrojův a výrobků z dob prastarých, jež svědčí o duševní činnosti a důmyslu tehdejšího člověka: prastaré zbraně, šípy, sekery, nože a j. Pozoruhodny jsou v této příčině kostky (6), jež dr. M. Kříž našel

¹⁾ Makowsky, Löss von Brünn.

²⁾ Bilder a. d. mähr. Schweiz. S. 390.

v Kůlně u Sloupa, na nichž se pravěký umělec se zdarem učil malovati koňské nohy a mimo to hojnost výrobků lidských z Pekárny či Kostelíka u Ochoze, na nichž rytby tu více, tu méně dokonalé lze pozorovati. Ba dru. M. Křížovi naskytly se v našich jeskyních i dva kousky líčidla: červené u Ochoze a žlutavé u Sloupa. — I písmo možná známo bylo člověku prvotnímu. V Býčí Skále bylo vykopáno kamení drobové, v němž jsou zářezy, jež mají velikou podobnost s písmem oghamským, jak se často spatřuje v jižním Irsku, ve Wallisu, Devonshiru v Anglii a ve Skotsku, ovšem ve větších rozměrech. Je to soustava kratších a delších čar, jež se na svislé čáře nebo rohu sbíhají. Zajímavý je též nález Krasserův v Pekárni u Ochoze:¹⁾ Objevené kameny břidlicové lze pro jejich eliptickou podobu přirovnati k malým brouskům. Jeden z nich vyniká ozdobami rostlinovitými; jsou na něm také stopy, jak vyhloubené rýhy kdysi byly vyplněny červenou hlinkou, tak že ze šedého pozadí červená ozdoba vynikala. Na jedné straně připomíná kresba ta jedlovou ratoleš, na druhé pak bylinu s kořenem, stéblem a poměrně malým květem.“ Člověk v dobách pradávných užíval už také nádob ku přípravě svých pokrmů. Tak vykopány v kulturní vrstvě Kostelíka tři střepiny nádob kamenných, jež byly ze tří rozdílně velikých hrnků. Dr. M. Kříž má také z této jeskyně kamenný kahánek. — Tak člověk „již hned na počátku, když se u nás usadil,“ píše prof. Maška,²⁾ „měl hojné vědomosti, znal oheň, na němž si maso a ovoce za pokrm připravoval. Z tvrdého křemene hotovil si velikou zručností nástroje, ba i kosti a rohu uměl dobře použiti. Jeho krasocit jeví se v jednoduchých sice, ale přece umělých ozdobách, jež obratnou rukou v prázdných chvílích vyryl do kostí nebo do sloniny.“ Dr. M. Kříž vypočítává některé výrobky pravěkého člověka praví:³⁾ „Nelze tudíž za to míti, že by práce tu jen stručně uvedené mohl provést člověk, o němž mnozí učenci praví, že tvořil přechod od pokolení opic k pokolení lidskému.“ A. Makowsky:⁴⁾ „Dle skrovných zbytků soudíc, nebyl první člověk na nejnižším stupni vzdělanosti.“

Poznali jsme, že člověk, jenž v pradávných dobách žil, ač ne tak daleko od nás vzdálených, jak chtějí darwinisté, ničím: ani složením těla, ani duševními schopnostmi se nelišil od nás. Důvody tyto přiměly Virchowa, že se vyslovil: „Nemůžeme učiti, nemůžeme považovati za vymoženost vědy, že člověk pochází od opice neb od nějakého jiného zvířete.“

Vědy zemězpytné, jak patrně, nenasvědčují ani za mák darwinismu; marně tedy dovolávají se jich stoupenci Darwinovi,

¹⁾ Krasser, Die Mokrauer Höhle bei Brünn. S. 98.

²⁾ Der diluviale Mensch in Mähren S. 106.

³⁾ Kůlna a Kostelík. S. 44.

⁴⁾ Löss von Brünn.

any nauky tyto spíše vyvracují domněnky jejich. Není také jinak možno: žádná věda, a tím méně vědy přírodní, v nichž tolik paprsků ideí božských znamenati můžeme, nemohou potvrditi theorie, která odporuje pravdě zjevené. Spor vědy s pozitivním náboženstvím nastává jen tehdy, pokládá-li věda něco za jisté, co dokázáno není nebo jen na lichých důvodech se zakládá.

Útočiště.

Jede kníže hustým lesem,
jede, letí jako střela;
pod koníkem zvonků plesem
podkova se rozzvučela.
Jezdci péro větrem vlaje,
kol úst libý úsměv hraje,
slastí září jasné oko.
Zbloudilť lesů ve hluboko,
v doubrav temné stany zašel,
teď však z bludů východ našel,
našel hvězdu cesty spasné.

Den už v loubí lesa hasne,
večerní zář nebem plane;
tichý větřík lesem vane
a ta ptačí havěť mladá
hlásek k hlásku v píseň skládá.

V ptácat snivé, sladké tony,
jak by lesem zněly zvony,
slova snívá, slova milá
z úst se jezdeci v píseň lila:

„Můj koníčku, dej se v skok,
hoj, přes hory příkrý bok
dál v rychlém mne skoku nes.
Dál přes bor a tichý háj
mne unášej v drahý kraj,
leť přes skálu, mech i vřes.

Tam za horou můj jest cíl,
tam královna bydlí vil,
tam zlatý krov její jest.

Ted' nese jí zvěst' můj ret:
než uvadne jarní květ,
chci vínek s ní z routy plést.“

Juž soumrak se sklání v dol,
stín halí vše kol a kol,
kles' za hory slunka svit.
Juž shasíná bílý den,
les tiše se skládá v sen
a na nebi hvězdný třpyt.

„Duj, větěrku chladný, duj,
s ním bělouši v závod pluj,
pluj přes hory, doly, les.
Hop, koníčku, v skok se dej,
ať z podkov tvých jisker rej
juž dává se v hravý ples.“

Bodl kníže koně v boky,
dal se koník v rychlé skoky;
po skále i hebkém mechu
běží, letí v divém spěchu,
kmit' se mýtinou jak blesk.
Jezdci větrem péro vlaje,
pláštěm vítr divě hraje,
v oku září hvězdný lesk.
Kmit' se, letěl zas jak střela,
podkova jen v dáli zněla,
pod podkovou zem se chvěla.

Hvězdný třpyt už v luzné kráse
v hustých snětích kolébá se;
šero, temno vůkol v lese.
Bujný koník pána nese,
skáče v stinném lesa loubí.

Zachvěl les se v temné hloubi
a slyš, v děsném echa plese
stromu strom hlas hrozný nese:

„Krásný kníže, koně stav,
kolem tebe náš jest dav;
koník tvůj už upocený.

Pohleď kolem na náš voj,
k poslední se chvíli stroj!
Zítřka slunko porosený
uzří kvítek lesní trávy
krví tvojí krásné hlavy.“

Slyší kníže děsné hlasy,
hbitě ocel z pochvy tasí,
hbitě bodá koně v bok.
Kolem však už vrahů chasa;
krve, zlata žízeň v zraku
svítí všem jak blesky v mraku.
Kníže milý, kde tvá spása,
hrozný, mocný tvůj jest sok!

Nad les noc už padla stinná. —
Pod knížetem kůň se vzpíná,
kůň se vzpíná, skáče, řehce,
budí ze sna lesní spáče,
budí, plaší z hnízda ptáče.
Ukrocen však koník lehce,
marně v skoky dáť se snaží.
Pán už stržen silnou paží
a kol něho divá chasa
nad lupem už výská, jásá.

Vyšla luna v nebe siné,
zář svou v lesní houšti topí,
kvítí chladnou rosou kropí;
z kvítků dech se vonný line.

Kde třpyt hvězd se s bledou lunou
snoubí dubů pod korunou,
tam s knížetem v pozdní chvíli
divá vrahů chasa pílí.
Na kmeni zde dubu visí
soška prostá — hrubé rysy,
jimiž ruka neumělá
zobraziti zbožně chtěla
milostnou tvář svaté Panny;
teď zde zdobí lesní stany.

Zde kol vrazi v hlučném davu.
Prostřed kníže kloní hlavu

a ret jeho bledý, mroucí,
šepce slova tichá, vroucí:

„Paní jasná,
hvězdo spasná,
k Tobě z prachu vin
srdce žhoucí,
prosbu vroucí
povznáší Tvůj syn.

Rač se, Máti,
smilovati,
milostnou schyl skráň;
duši moji
v sledním boji
k cestě věčné chraň.

Hospodina,
svého Syna,
pros, by milost dal,
by smyv pýchu,
zbaviv hříchu
k sobě povolal.

Pakli, Máti,
chceš mi přát
delších žití chvil,
zde k Tvé zdobě
stánek Tobě
vzdělat to můj cíl

Panno svatá,
duše vzňatá
u nebe dlí bran,
k Tobě letí
do objetí
jasný kde Tvůj stan.“

Utich' kníže, odhodlaně
duši vzdav do vůle Páně.

Avšak div, hle, vrahů v chase
zmatek jakýs vládnout' zdá se.

Kníže klečí, ruce spjaté,
před obrazem Panny svaté.

Rota oko divé zvedá,
knížete kol dubu hledá.

Krve, zlata žízeň v zraku
svítí všem jak blesky v mraku.

Ve chvatu do dubu kmene
ztápí meče obnažené.

Kolem dubu dav se mihá,
ráz v ráz rána ránu stihá.

Divě břítká ocel zvoní,
jisker z dubu roj se roní.

Náhle ztichlo ran už znění,
stojí vrazi v unavení.

Tajemně se listí chvěje,
kol se světlo jasné leje.

Vrahů zraky udivené
padly tam, kde větev klene
baldachýnu duté báně
nad obrazem Matky Páně.
A hle, svaté Panny lice
září jako jasná svíce,
zaří bleskem svatá hlava.

Tichne hrůzou vrahů vřava,
prechá rota v lesní sluje.

Nebem zlatá luna pluje,
kvítí sladkou vůni dýše.
S listů šeptem kníže tiše
chválu pěje svaté Panně
před obrazem jí se klaně.

* * *

Ještě kvítí neuvadlo,
ještě listí neopadlo,
a již pusté lesní stany,
zdobí stánek svaté Panny.
V stánku s kněžnou klečí kníže,
kněz jim štolou ruce víže.

* * *

Klesly dávno dubů kmeny
na temeni Svaté Hory,
prechly zbůjců divé sbory.
Kostela tu bílé stěny
a kol něho mladé háje
teď jen svítí v širé kraje.

V kostele tu na oltáři
dosud obraz Matky boží
rozlévá kol jasnou záři,
slávu její v světě množí.
Lid sem z dalných krajů spěší,
Matka boží všecky těší.

A. K. Dub.

Jak působil kult Marie Panny na osvětu a vzdělanost?

Jan Gabmayer.

Minulé prázdniny bavili jsme se jedenkrát ve společnosti u našeho starého p. doktora. Mluvili jsme o všem možném, až mladý jeden učitel, evandělík, vzdělaný však a intelligentní člověk, dotekl se i otázky náboženské.

Mluvili jsme právě o obraze „Zvěstování Panny Marie“, starobylé to malbě a okrase našeho oltáře, a hovor ten zabočil od umění k otázkám náboženským:

„Neračte toho, pánové, pokládati za neslušnost anebo zlomyslnost,“ pravil mladý učitel, „když dovolím si vytknouti katolickému náboženství, že zašlo v uctívání Panny Marie příliš daleko, tak že apotheosa marianská protíví se zdravému rozumu.“

Na ta slova vzpomněl jsem si maně chtěje pojednati o vlivu kultu marianského na osvětu a vzdělanost. Výtka ona, již pronesl evandělický učitel, ozývá se nyní velmi často — nejvíce z úst evandělíků.

Kult marianský jest prý nedůstojným lidského rozumu, jest prý zbožňováním, apotheosou člověka, povýšením tvora na stupeň, kde rovná se úplně Bohu, a tím Boha samého snižuje. Často i posměšné hlasy zaznívají, jež proneseny od zásadních nepřátel Marie Panny, nalezají tak snadného ohlasu — bohužel i u samých katolíků. Snad nikde jinde nenalezneme toho smutného zjevu, jako právě u katolíkův, aby veřejně ze svého vlastního náboženství posměch sobě tropili a dychtivě chytali se všeho, co jiní na potupu právě jejich, na potupu jejich víry a náboženství hlásají. Nejen protestanté, nýbrž i oni „vzdělaní a osvícení katolíci“ opětuji často slova, jež studem musí naplniti každého, v kom ještě neutuchla poslední jiskra svaté víry, v kom ještě nezmizel poslední záblesk onoho světla, jež mu v duši rozžehla milovaná matka, když, sklánějíc se nad kolébkou slabého děcka, vysílala zaň modlitbu k Matce nejsvětější.

Zdá se, jakoby nenávisť zuřící proti božskému Spasiteli měla se odrážeti i na jeho panenskou Matku, jakoby stůj co stůj měla

býti zničena ta, ku které modlí se církev svatá: „Věže Davidova, oroduj za nás!“

Než všechny útoky, jež kdy se na Marii Pannu daly a dějí, nebyly s to, by kult její ze srdcí lidu vykořenily. Úcta Marie Panny, tato nejkrásnější a nejplodnější ratolesť na rajském stromě božského učení Kristova, vynikala nad úctu všech ostatních světců, vynikala i nad úctu prvních hlasatelů nauky Kristovy, nad kult apoštolův. Úcta Rodičky boží nerozlučně jest spojena s celou bohoslužbou; nemůžeme uctívati Syna božího a spolu nectíti a nevzývati vznešené jeho Matky. Ctihodný Arnošt z Pardubic vyslovuje myšlenku tu ve spisu svém „Psalterium de laudibus beatissimae Virginis“ následovně: „Neboť jako Otec všechn soud ponechal Synovi, by všichni ctili Syna jako ctí Otce: tak Syn dílo a dobrodiní, jež učinil nám a činí doposud, připisuje Matce své, aby všichni ctili Matku jakož ctí Syna.“

Úcta Marie Panny byla již v prvních dobách křesťanství všeobecnou. Již v dobách těch vlétali první křesťané kvítka vroucí úcty a lásky ve slavověnce vznešené nebes Královny.

Svědectvím toho jsou nám slova sv. Ignáta z Antiochie, jenž píše: „Čím více Marii milujeme a jí úctu proukazujeme, tím větší lásku k nám má.“ Ku počtě Marii Panně vystavěl dle zbožné pověsti sv. apoštol Jakob větší chrám v Augustě Caesarově. Mezi ostatními apoštoly vynikal úctou ku Panně Marii sv. Jan. Též pryč sv. Martha v Massilii a královna Kandaces v Aethiopii Matce boží svatyně vystavěly. Nepochybně, že asi také Řím v nejstarších dobách svatyně ku počtě Matce boží zasvěcené měl. Historickou zprávu o nejstarším marianském chrámu čerpáme ze slavného dějepisce Baronia, jenž v díle svém „Annales ecclesiastici“ píše: „Christiani nobilem Ecclesiam erexerunt (anno 224) sanctissimae Virginis Dei Genitricis Mariae Partui“ a odůvodňuje tvrzení svoje takto: „In gestis s. Callisti Papae, qui Alexandri temporibus vivebat, legitur ab eo eam erectam esse Ecclesiam trans Tiberim positam. In libro enim „De Rom. Pontificibus“ sua antiquitate omnibus noto haec verba descripta habentur: „Hic fecit Ecclesiam s. Mariae trans Tiberim.“ Starobylého původu jest též chrám „Santa Maria schola graeca“, jež založil papež Dionysius r. 260.

Pocta Marie Panny neutuchla nikdy; ba úcta a kult marianský vyvíjel se čím dále tím utěšeněji. Z katakomb římských vystoupiv na trůn císařský, zazářil nejslavnějším leskem. A hlavně později byl to středověk, který se vyznamenával dětinnou důvěrou a úctou k boží Matce, byly to doby sv. Bernarda, který učil národ svůj volati ku sv. Panně:

„Vzpomeň, o Královno milá,
že nebylo slýcháno“ — —

Byly to doby ctihodného Heřmana z Beringů, jenž učil lid svůj modliti se: „Zdravas, Královno, matko milosrdenství!“ Kult

Marie Panny křísil národy a rozněcoval je k činům rekovným, byl jim pramenem a zdrojem síly a nadšení, naděje a potěchy, a tím nepřestává býti až podnes, kdy loďka Kristova tolika zmítána útrapami, kdy božský její Zakladatel tolik má nepřátel, kdy

. . . . ardet pugna ferox,
ipse Lucifer videns
horrida monstra furens ex
Acheronte vomit,

i tu volají ku Panně Marii hlasy :

Ocius Alma Mater, ocius fer
opem! — — *Sv. Otec Lev XIII.*

Úcta k nebes Královně byla vždy pro církev Kristovu zdrojem a pramenem neskonalých milostí. Velebný vzor nejčistší a nejctnostnější ženy a nejlaskavější matky zářil vždy jako jasná hvězda vůdčí veškerému lidstvu a život Marie Panny byl vzorem a heslem, dle něhož se měl uspořádati život křesťanské společnosti, křesťanské církve, křesťanské rodiny.

Zkoumámeli se stanoviska přesně historického, jaký vliv měl kult marianský na osvětu a vzdělanost národů, shledáváme, jak neoprávněny jsou výčitky nevěrců, brojících proti kultu blahoslavené Panny, jenž nejen na nábožensko-mravní, nýbrž i na sociální život, jenž na vzdělanost, umění a vědy křesťanské tak blahodárně působil. Vznešená Panna netoliko slovy, nýbrž i skutky byla oslavována. Dějiny církevní učí, že ve všech dobách panicové a panny, nadšení jsouce pro čest a slávu Marie Panny, službě její se docela věnovali, nápodobující ji v ustavičné čistotě, dokonalé chudobě a poslušnosti. Věděliť zajisté světcové tito, že nikdo nevešel do království nebeského leč skrze Matku boží. Za mnohé milosti, jichž na přimluvu božské Rodičky účastni se stáváme, má každý vroucí díky Marii Panně vzdávati. Církev katolická činí tak různými svátky a pobožnostmi marianskými, jimiž mysl a srdce věřících se zušlechťují a zbožnost sílí.

V oněch smutných dobách, kdy pohané se domnívali, že jediné neřestmi a zločiny bohové se uctívají, ctnost a mravnost byla každému jen na posměch.

Hlavně při slavnostech náboženských, v tak zvaných mysteriích, páchaly se nejhnusnější nepravosti. Aby však věřící v prvních dobách křesťanských nebyli uvedeni v nebezpečí odpadnutí, církev sv. ustanovila za tím účelem mnohé slavnosti křesťanské. Tak na př. papež Gelasius I. zavedl slavnost očistování Panny Marie (ὁπαπάντη). Svátek tento zaveden byl na místo pohanských luperkalií, z čehož jasně poznáváme snahu sv. církve na mravy a vzdělanost co nejúčinněji působiti. Četnými svátky marianskými, jež, jak vidíme, hned v nejstarších dobách byly zaváděny, zbožnost věřících velice se podporovala a příležitost se poskytovala lásku a vděčnost Marii

Panně co nejokázaleji projeviti. Slavnosti a svátky tyto se zbožnými svými obřady živě člověku smyslným dojmem přístupnějšímu znázorňují vznešenost a důstojnost učení Kristova a prostředků ku spáse vedoucích. Známo jest, že všichni lidé nemohou vznést se duchem svým ku všem vznešeným nadsmyslným pravdám. Proto církev sv. promlouvá k srdci jejich zbožnými svými obřady, jimiž vědomí náboženské sílí a vzpružuje.

Moderní nevěreční učencové rádi vytýkají středověku nevzdělanost a surovost. Dějiny však v pravém světle postaveny učí, že často kaceřovaný středověk ve mnohé příčině vynikal nad „osvícený“ věk náš. V dobách, kdy nebylo ještě provedeno násilné odloučení církve od státu, kdy žádná světská moc neodvážila se rušiti smělou rukou posvátných slavností církevních, kdy knížata a králové s velikou úctou při obřadech církevních spolupůsobili, v čase, kdy lidstvo skutečně se řídilo slovy Spasitelovými: „Hleďte nejprve království boží“, byl církevní rok o mnohé slávnosti bohatší. Uvážímeli všechnu onu nádheru a vznešenost při veřejných průvodech, obřadech a pobožnostech, uvážímeli ono vřelé účastenství, jež národové na těchto náboženských projevech brali, pochopíme, že lidstvo tehdy daleko bylo oné nevěry, která v čase nynějším tak zhoubné ovoce nese.

Moderní nevěra a hodný plod její, zhoubný liberalismus, chlubí se stále svou lidumilností a humanitou. Vizme však, jak tomu v životě skutečném s liberální lidumilností! Zdá se, že moderní „humanita“ omezila se jen na trestance, jimž bývají trestnice co nejpohodlněji zařizovány, kdežto pravá chudina strádá a úpí. Pohlédme však, jak sv. církev o chudinu pečuje a ve všech dobách pečovala.

Každé skoro katolické město mělo mnoho dobročinných ústavů, jež ku počtě Marie Panny byly zřizovány. V Neapoli byl proslulý ústav zřízený při chrámě „Maria di popolo“. Tam útulku a péče dostávalo se stíženým nemocemi nezhojitelnými, tam pomoci a útěchy skytáno osobám kajícím. Byl tam chrám „s. Maria montis pietatis“, kdež se bez úroků půjčovaly peníze; „s. Maria montis misericordiae“, kdež se prokazovalo sedm skutků milosrdenství; „s. Maria columna pauperum“, kdež se odchovávali sirotci; „s. Maria visita pauperes et egenas“, kdež měli péči o útlé dívky¹⁾

Podobně jiná, velká i menší města katolická po celém světě zařizovala různé dobročinné ústavy se jménem a ochranou Marie Panny, jež všechny v době novější pohltil zhoubný liberalismus a tím dokázal, jak bezvýznamná jsou zvučná hesla liberalův o lidumilnosti a humanitě; o nich platí plnou měrou slova božského Spasitele: „Po ovoci jejich poznáte je.“

Kult marianský působil však ještě jiným blahodárným směrem. Velebné ctnosti Marie Panny lákaly a povzbuzovaly k následování

¹⁾ Lenz, Mariologie.

a získávaly nových a nových rekův a rekyň. Byla to zvláště zářící ctnost svaté čistoty, již jakoby na odčiněnou Bohu za neslýchané urážky pohanů, v prvních dobách křesťanských zaslibovaly se nesčetné zástupy panen, jež pak raději potupnou a bolestnou smrt volily, než by dechem jediným poskvřnily sněhobílý šat čistoty.

A když bezbranní a proti římským císařům málomocní křesťané, mučeníci, slavných dobyli vítězství nad brutálností pohanskou, když krutá pronásledování přestala, sv. Scholastika shromáždila kolem sebe zástup duší stejně smýšlejících a založila první skutečný ženský klášter, kde čistota duše našla nejvhodnějšího útulku.

Tím byl dán základ k následujícím četným ženským klášterům, jež volice si Nejčistší Pannu vždy za svoji první patronku, věnovaly se Bohu a trpícímu lidstvu. Jakou důležitost mají v dějinách nejen křesťanství, nýbrž celého lidstva a veškeré vzdělanosti kláštery vůbec, toho snad neposoudí člověk buď nevědomostí nebo vášní zaslepený, ale to vděčně uznávají mužové nejznamenitější. Dějiny jsou nejvýmluvnějším obhájcem klášterův a každý velký dějepisec rád přiznal jim velkou jejich zásluhu.

Ale čím jsou nynější společnosti ženské kláštery, čím jsou ji milosrdné sestry, jež za velebným vzorem lásky k bližnímu a za vedením Tě, jež stala se matkou Lásky věčné, obětují svůj věk, své zdraví i svůj život, čím jsou tyto milosrdné sestry, to sice opět nerad uznává svět „vzdělaný“, liberální, ale na to musíme se ptáti chudiny, té chudiny, kterou jednou nakrmila ruka ctihodné sestry, té chudiny, toho ubožáka, s kterým se v jeho útrapách modlila ctihodná sestra a učila ho znova milovati Boha, doufati v Něho, učila ho znáti naši nejlaskavější Matku a volati k ní: „Útočiště hříšníkův, oroduj za nás!“ Jedinou zbraní ctihodných sester jest růženec, jediným štítem medaillonek blahoslavené Panny. A s důvěrou v její pomoc a ochranu vykonaly ctihodné sestry a konají posud služby společnosti lidské nejplatnější. Vyučování a výchova dívek, útulek pro dívky nešťastné, svedené, kde nalezájí opory, aby pozvednouti se mohly z bláta, kam byly buď svou, buď cizí vinou zapadly, ošetřování nemocných a chudých — kdyby již ani ničeho jiného nebylo, toť by zajisté pojistilo ctihodným sestrám jedno z nejdůležitějších míst ve společnosti lidské. Žel Bohu, i přes uznání samých nepřátel, zásluha největší nejmenší dochází odměny.

Smutný příklad, kde zneuctěna jest nejsvětější památka Bohorodičky, tam že také zahynulo nebo zahyne náboženství a tím i štěstí a blahobyť podává nám historie.

Protestanté zavrhlí úctu a kult Panny Marie, zavrhlí a nechtějí vzývati Orodovnice nejmocnější a hle — rozdrobenost a sektářství reformace chová v sobě zhoubný zárodek choroby vnitřní a úpadku, což ani sami protestanté sobě nezapírají. Liberalismus a materialismus, který povrhne vším náboženstvím a který Marii Pannu

způsobem nejhroznějším zneuctil, dopracoval se za to výsledků pro společnost lidskou a pro socialní život nejvýše povážlivých; postavil lidstvo na sopku, jež každým okamžikem hrozí vybuchnouti a lidstvo zahubiti, postavil lidstvo tam, kde o něm píše Karel Périni: „Nenavráťte-li lidstvu Boha, zahubí ono samo sebe, zahyne v nepokojné, chorobné, křečovitě činnosti, která je šírá.“ —

A pohledme dále, jaký vliv měl kult marianský na socialní život křesťanský a hlavně na společenské postavení ženy křesťanské! Skvrnou nesmazatelnou, která věčně bude lpíti na kultuře národů klassických, jest nehodné postavení ženy v životě rodinném a společenském.

Mravní zvrhlost a nevzdělanost starých Řekův a Římanů snadno posouditi ze snížení a potlačení ženy ve staré době. Žena považována za otrokyni mužovu, za bytost jemu naprosto podřízenou, na niž pohodlně skládal všechna břemena a práce. Na ženu ve starověku pohlíželi jako na pouhý nástroj, jenž se upotřebí a odhodí. Tak nazývá na př. syn vládce Thesea Hippolytos ve stejnojmenné tragoedii Euripidově šťastným muže toho, jehož žena jest doma ničím, jsouc úplně odstrčena:

„A šťastným ještě, komu žena bláhová
ba pouhé nic při krbu sedí domácím.“

Ač tento výrok vyplynul ze hněvu a zášti proti ženám, jejichž zkaženost, jak vysvítá ze základní myšlenky celé tragoedie, zvláště ze slov:

„K ženám zášti svého nezměním,
však věru ony stále špatny jsou“,

přece neobsahuje myšlenkou nic jiného, než co o potřebě či vlastně nepotřebě žen vyslovili Sokrates a Plato. Dle těchto slavných mudrců byla žena dosti vycvičena, znalali nejnezbytnější domácí práce a uměli tančiti a zpívati, neboť měli za to, že jest žena již od přírody více ku zlému nakloněna, mnohem více nežli pohlaví mužské, zvláště prý ráda klame a podvádí, a proto prý má zůstatí ne-cvičenou, nerozumnou, obmezenou.

Vychování důkladnějšího a pečlivějšího, ač mohli se to vůbec vychováním zváti, dostávalo se pouze dívkám, které už předem byly určeny ku životu hříšnému, bídnému. Tyto arcit musily se vyznati v umění, literatuře a v politice a docházely větší přízně u filosofů, sofistů, státníků než ženy ctnostné. Nejednou mívaly i rozhodný vliv na záležitosti státní, jako na př. pověstná Aspasia, hetéra Perikleova.

Proto život rodinný byl tak rozerván a rozpoután, byl tak bezutěšený, že již Thukydidés napsal: „Žádní otcové, žádné děti, žádní manželé!“ Že stav dívek a žen římských nebyl nikterak šťastnějším žen řeckých, dá se odvoditi z toho, že náboženství římské bylo takoruka analogií náboženství řeckého a z obojího plynuly

ty smutné výsledky socialní. Veškeré lepší city Vestiny umrtvoval hned v zárodku kult Venuše-Afrodity a odtud onen smutný stav mravní, o jakém píše dějepiscové římsí v době císařské.

„Pohlaví ženské,“ praví Guhl a Kroner, „bývá věrným zrcadlem své doby. Pýcha a bezúzdnost žen označuje pravidelně hluboce kleslý věk. Tak bylo i za časů římských císařův. Pohanský ženský svět potácel se ve propasti pusté zrůdnosti, a vlasy se nám ježí, hledíme-li na celkový obraz opravdového života žen, jak nám je líčí Juvenal, Martial, Lucian a jiní spisovatelé Veřejné slavnosti na počest Cybely, Baccha a Afrodity staly se slavným holdováním nejsprostším neřestem pod rouškou náboženství. A slavnosti těch veřejně a okázale účastnily se i dcery císařské! Vysilující jed chlipnosti byl se hluboko zažral do morku lidu a zejména vyšší stavy důkladně nakazil. Na tvářích žen vyskytly se záhy hnusné stopy předčasné nemravnosti. Zpustlá těla předčasně chřadla, mladistvé obličejy kryly barvy neřesti a zpotvořující vrásky mladých stařen.“

Jest to obraz hrozný, ale přece nebylo jinak možno; náboženství pohanské samo v sobě chovalo zárodek a símě tohoto ovoce. Ženy pohanské neměly v náboženství svém vzoru, dle kterého by život svůj upravily, dívky pohanské neměly svého ideálu čistoty a cudnosti, za kterým by spěly a dle kterého by se řídily. Pohanská Vesta byla příliš slabým soupeřem proti vítězné Venuši, která našla mocného spojence v křehké přirozenosti lidské. —

A v takový neblahý stav ženské poroby, kdy žena byla pouze nástrojem k ukojení hříšné žádostivosti, kdy žena klesla hluboko pod stupeň člověčenství, v takový hrozný stav šlehl najednou jasný paprsek, zasvitla spasná hvězda. Křesťanství vzešlo nad obzor a vznešené pravdy jeho vyprostily ženu z potupného jáma stejnou důstojností jako muži jí zabezpečivše. Křesťanství vzešlo nad obzor a neslo na svém štítu obraz Té, jež byla blahoslavenou mezi ženami, jež byla panovnicí národů. Stanovisko, jež Maria Panna v dějinách vykoupení zaujímá, vyniká neobyčejným významem pro pohlaví ženské. Jakmile se ctnosti, jimiž Maria Panna v životě pozemském zářila, jež krášlily ji oslňujícím diadémem, staly vzorem ženám všem, musila ženská důstojnost rozlomití potupné okovy, v nichž žena pohanská úpěla. V Marii Panně viděla nyní společnost lidská ideál ženství, důstojnost a důležitost ženy ve společenském životě, a poznání to vrátilo ženě její práva a pozvedlo ji na pravý stupeň jejího postavení.

A dobře věděla církev a křesťanská společnost, že Maria Panna jest štítem jejího trvání a s rozhodností naprostou odmítala každý i sebe menší stín nedokonalosti, jenž by padl na jasný obraz Bohorodičky. Proto setkal se blud Nestoriův s tak rozhodným odporem v církvi katolické, proto povstalo tolik slavných obhajovatelů,

poněvadž církev dobře si byla vědoma významu a důležitosti Marie Panny. Proto také ten jásos obyvatelstva a věřících v Efesu, když r. 431. na třetím všeobecném sněmu blud Nestoriův byl zavržen, poněvadž věřící dobře věděli, koho by tím pozbyli, jaký poklad by tím ztratili.

Důstojností a kultem Marie Panny získalo hlavně postavení ženy v obecném, společenském a rodinném životě. Žena od té doby v církvi katolické byla postavena na roveň muži, ano žena stála tu i výše nežli muž. Slabší její přirozenost, právě svou důstojností, již vtiskl ženě křesťanské ideál Matky boží, domáhala se úcty a šetrnosti. Byl to hlavně středověk, jenž ženu až přepjatým rytířstvím povyšoval ve společenském postavení vždy na první místo. Pomoci a ochrany dovolati se mohla žena proti každému a od každého, a bylo to čestnou společenskou povinností chrániti žen proti násilí a jedním z hlavních pravidel středověkého rytířstva bylo hájiti slabých vdov.

Toto postavení ženy ve společnosti převýšilo ještě postavení ženy v rodině. Tu jest pravé pole ženské působnosti, a toli se ženě odejme, pak bojuje se proti samému přirozenému řádu a poměry abnormní z toho pocházející ničí nejen samu rodinu, nýbrž i společnost veškeru a celé národy.

Žena ve státě pohanském byla doma otrokyní; muž si ji kupoval, mohl tedy s ní nakládati dle své vůle jako s každým jiným zbožím a žena proti tomu se nezpěchovala, bylať tomu zvyklá. Právo domácí a rodinné vykonával muž zcela absolutně. Mateřská hodnota ženy a úcta mizela pomalu až vymizela úplně, tak že řídké to byly případy, když v muži zvítězil přirozený cit lásky a synovská úcta k matce a příklad Koriolánův, když mluvil před matkou: „Juž klesni koleno mé k zemi!“ byl úkazem neobyčejným a všude oslavovaným.

Více bylo na světě Neronů, kteří vraždili vlastní svoje matky, než Koriolánů, kteří klekali před matkou a pro matku šli vstříc smrti.

Než křesťanstvím zazářil kult Bohorodičky a úcta rodinná k matce zaleskla se ve světle posvěceném nejvyšším příkladem. Žena — matka domohla se svého přirozeného práva, poněvadž tak kázalo křesťanství, ctíc důstojnost mateřskou, posvěcenou samým Bohem.

Stav ten potrvál potud, pokud trvala úcta marianská. Pokud rodina křesťanská viděla svůj ideál ve svaté rodině nazaretské, kde láska vespolečná vytvořila z chudé chýže stánek štěstí, pokud rodina křesťanská ctíla a ctí Marii Pannu a tím i božského Jejího Syna a jeho náboženství, potud vždy sídlilo a sídlí v rodinách takových štěstí a klidu. Pokud modlí se pod obrazem Bohorodičky svorně celá rodina, potud také v lásce a svornosti žije, a i v těch nejchudších chýžkách sídlí potom blahá spokojenost, posvěcena vzájemnou láskou.

Když však obraz Bohorodičky bývá povržen a když obyčejně s obrazem tím vyhnáno bývá i náboženství, tu z rodiny takové stěhuje se štěstí, láska i svornost a nenahradí jich ani bohatství ani důstojnosti.

Kult vznešené nebes Královny získal si neocenitelných zásluh též vzhledem ku vzdělanosti duchovní všech národů. Vzdělanost duchovní nějakého národa vrcholí obzvláště v umění a ve vědách, zkrátka v jeho intelektuelním životě a výplodech jeho. Všecka umění, jež pomocnou ruku propůjčila k oslavě Marie Panny, pocítila blahodárný vliv tohoto kultu, jenž na rozvoj a rozkvět všelikých krásných umění tak mocně působil. Pozorujme tedy, v jakém poměru stojí kult marianský k jednotlivým uměním.

Ve stavitelství již od šerého starověku, od nejprvnějších dob křesťanských, pozorovati lze onen blahodárný vliv účty marianské. Nesčetné chrámy, nádherné basiliky zakládány byly ku počtě Bohorodičky; ku její účtě staví se nejen chrámy obyčejné, ale i stoličné. Arnošt z Pardubic píše o tom ve slovném díle svém „*Mariale Arnesti*“ takto: „*In plerisque regionibus omnes Ecclesiae in honorem Virginis construuntur: sed et cathedrales Ecclesias in omnibus pene civitatibus ipsa habet*“ Sám slavný tento ctitel Mariin založil mnohé chrámy ku její počtě. I nástupce Arnoštův, zbožný Očko z Vlašimi, byl vroucím ctitelem Panny Marie. Vystavěl hospital a chrám „*Humilitatis Mariae*“, kterého ovšem nyní již nestává. Dr. Lenz praví ve své „*Mariologii*“ str. 271.: „Národ český ctí sv. Pannu, neboť vystavěl pouze v království Českém více než 300 chrámů ku počtě její.“

Též v sochařství pozorovati lze příznivý vliv kultu marianského. I v sochařství byla Maria Panna častým předmětem uměleckého tvoření. Úcta ku vznešené nebes Královně a svatý zápal a nadšení umělců pro ni neposlední bylo příčinou, že sochařství se zdokonaľovalo ba rozkvětu dospělo. Placidus Mathon („*Ž. P. M.*“) praví: „Vznešenost a pokoru, skromnost a královskou důstojnost, panenství a mateřskou hodnost, přirozenou a nebeskou něhu, svatost a vlídnost — to vše může jedna jediná socha Bohorodičky představit. Ode dávna byly sochy Bohorodičky z hrubého pískovce, z drahocenných kovů, ze dřeva a slonoviny zhotovovány. Rozmanité události z jejího bohatého života byly od nesčetných umělců výborně vypodobňovány. Bude málo větších kostelů, kde bychom jednu nebo více takových soch nenalezli.“ Z toho vidíme, že sochařství důstojně druží se ku stavitelství a takorka o závod obě umění svými plody hlásají účtu Marie Panny.

Též umění malířské na všech stupních vývoje svého vytvořilo mistrovská díla, jichž předmětem jest Maria. Před mnohým uměleckým dílem zastaví se člověk a bezděky napadne ho myšlenka, že pouze svaté nadšení pro Marii bylo s to, by takové dílo vytvořilo. Za dob rozkvětu malířství jsou slavní mistři ve službě kultu marianského.

Tajuplné libé kouzlo vznešené Panny a Matky vábilo všechny vynikající mistry, aby štětcem zvětčili Tu, o jejíž kráse píše Dante (Ráj) XXXI. 133:

„ . . . O kdybych zvážil přísně
svá slova všecka, by se vyrovnala
mé obraznosti, nemohl bych říci
ni nejmenší část vděků, v kterých plála.“

A skutečně, při mnohých arcidílech nevíme, zda obdivovati technické provedení či obrazotvornost umělcovu nebo nadpozemskou něhu a krásu, již obraz září, a zdá se, jakoby bytosti nadpozemské štětec umělcův byly řídily.

V životě Marie Panny najde umělec mnohé vděčné momenty, jež štětcem svým znázorniti může. Nejhlubší pokora a skromnost na jedné a vznešená velebnost na druhé straně, ideál nejčistšího panenství a důstojnost mateřská: toť jsou zajisté vděčné idey, jež vábily mistry všech dob a škol malířských. Svatá Panna byla vždy nejkrásnějším, nejčistším a nejněžnějším květem křesťanského umění, tak že právem se tvrdí, že bez Marie by nebylo křesťanského umění.¹⁾

Obrazů mariánských jest veliké množství; již v katakombách nalezájí se mnohé obrazy mariánské. Maria Panna dvojím způsobem bývá vyobrazována a to buď sedící na trůnu (obyčejně s Ježíškem na rukou) aneb stojící a s vyzdvíženými rukama se modlící, t. j. buď jako Matka boží nebo jako milostiplná orodovnice.

Nejstarší obraz mariánský jest fresková malba v coemeteriu sv. Priscilly. Maria jest tu vyobrazena sedíc na trůnu; anděl Gabriel v podobě jinocha oznamuje jí božský úrůdek, že má státi se Matkou boží, kteréžto poselství Maria pokorně přijímá.

Když křesťanství za dovolené uznáno bylo, úcta Marie rychle se šířila a obrazy její krášlily nejen nádherné basiliky, nýbrž i soukromé domy.

Nejstarší obrazy mariánské připisují se sv. Lukášovi, než neprávem; jsouť všechny výplodem školy byzantinské. O ní se Bayet vyslovuje takto: „Nelze si nic ideálnějšího mysliti, než typ matky a dítky, jak jej byzantinští umělci často vyobrazili, spojujíce v jednom obraze panenství a mateřství.“²⁾

V Německu malířství vyvíjelo se podobným směrem a tamější školy malířské řídily se dle umění byzantinského až do 13. století.

Po té následovala škola florentinská. Vznešené myšlenky sv. Bernarda, Bonaventury a sv. Tomáše Aquinského, vroucích to ctitelů mariánských, obrazy se zřetelně v poesii a zvláště umění výtvarném jejich věku. Mistři školy florentinské holdovali z počátku umírněnému naturalismu a tím hlavně lišili se od směru, jenž

¹⁾ Hettinger: Maria in der Malerei.

²⁾ Bayet L' art byzantin.

zavládl současně v Sieně, jehož stoupenci hlavně živel mystický k úplnému vývoji přivedli.

Na sklonku 14. století vybraly si německé a vlašské školy ze života Marie Panny za předmět svého tvoření ideu neporušeného panenství. V tomto novém způsobu malby vynikl hlavně Fra Giovanni Angelico. Když pak škola sienská klesla, odebrali se slavní mistři do Perugia, kdež vynikl Pietro Vanucci dle rodiště Perugino zvaný.

Ve století 16. dospělo malířství největšího svého zdokonalení. Plody z této doby svědčí o největším rozkvětu. Vzpomeňme jen slavných oněch jmen jako: Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Correggio, Tizian! Všichni tito umělci zobrazovali Marii s obdivuhodnou umělostí. Rafaelova Madonna sixtinská jest nejznámější a v kopiích nejrozšířenější obraz, nad nějž doposud v umění malířském nic vznešenějšího vytvořeno nebylo.

Ve století 17. kvetla škola eklektiků, jež přednosti různých mistrů spojovala. Na předním místě stojí Quido Reni, o němž se všeobecně mysli, že ve zvláštním vidění vznešené idee k obrazům marianským mu byly sdělovány. V tomto století po dlouhém boji zvítězilo učení o neposkvrněném početí Panny Marie, což bylo mocným motivem pro umělce doby té, kteří se snažili tajemství toto symbolicky znázorniti. Ve Španělsku vynikl hlavně Murillo. V Německu a Nizozemsku vynikli Holbein, Van Dyck, Rubens a j. V dobách našich, ač materialismus a liberalismus bezbožecké zásady hlásají, zasvětili mnozí vynikající umělci štětec svůj službě marianské, jako Overbeck, Führich, Klein, Steinle a j., jichž obrazy jeví zvláštní podobnost s obrazy eklektiků 17. století.

Ještě větší však nežli v malířství, jest vliv marianský v poesii. Tytéž motivy a myšlenky, jež vtělil malíř na plátno štětcem, uchvacují sice a povznášejí, ale jsouce znázorněním jediné okamžiku, nemohou i přese všechno umění technické rozvinouti všeho bohatství krásna, jež se umělci podává. Co však nemůže nám podati malířství a sochařství, čeho nemůže vystihnouti štětec a dláto, ty myšlenky dovede obsáhnouti poesie. Básníkovi vždy otevírá se volnější a rozsáhlejší pole tvoření, neboť jeho neváže ani plocha ani hmota, jeho myšlenka volně plyne a svobodně vyjadřuje, co duše cítí.

I v umění básnickém, v poesii a hudbě, zaznívá mohutná struna, jejíž čistý, jasný ton hlásá slávu Panny Marie. Vypravuje se o Byronovi, že byl dojat až k slzám, když slyšel jednou v pohorském italském kostelíku pěti hymnu: „O sanctissima, o piissima!“ Dojmů takových zažil již mnohý, a abychom jen nějaký příklad ještě uvedli, jest to zajisté již příliš blaseovaný člověk, jehož by nedojal prostý hlas zvonů, když večer v pohorském údolí zvoní klekání. Toť kouzlo, jehož tak lehce každý nevysvětlí, jemuž však rozumí duše zbožná. I v tom jest poesie marianská.

Poesie vždy jevila mohutný vzlet, když uhodila na struny marianské. Tolik velebných hymen, jako právě ku počtě svaté Panny, nenajdeme tak snadno v žádném jiném odvětví básnickém. Jest to zcela přirozeno. Dokud duch křesťanský povznášen byl živou věrou v Boha, dotud také viděl v Marii Panně svoji matku, a právě ten důstojný poměr dětí k matce byl lidstvu nevyčerpatelným zdrojem čisté poesie. Duch křesťanský viděl na matce své v nebesích všechno krásné, všechno dobré a chválil i velebil proto Pannu Marii. Duch křesťanský viděl v Panně Marii nejmnocnější a nejlaskavější přímlyvkyni a proto v důvěře utíkal se k ní, a odtud ona důvěra a tklivost v písních marianských.

Tento poměr jeví se vždy u národů, dokud jejich víra jest živa, ale jevil se vždy měrou největší, když poprvé národ matku svou nebeskou poznal. Důkazem toho jsou staré písně marianské, nacházející se v kancionálech starých kostelních anebo roztroušeny mezi lidem a vynikající onou něžnou důvěrou a citem, jaký jen mezi matkou nade vše dobrou a milovanou a mezi dítky jeviti se může.

A zase nejvíce u národa našeho jeví se vliv marianský na národní básnictví. Povaha národa našeho jest zpěvna. Písní vyjadřuje všechny svoje city, písní chválí, písní prosí, písní žaluje, písní se těší. Když pak ustoupili staří bohové Bohu jedinému a když poznali předkové naši matičku svoji v nebesích, což tu snazšího, než že místo písní na počest starých bohů pěli nyní písně ku slávě Boha jediného a ku slávě jeho Mateře.

Důvěra v moc a přímlyvu Marie Panny byla mocně zakořeněna v srdci lidu a právě z těch útrob srdce vyprýštila se prosba křesťanův na Hostýně:

„Ostaň, o Hospodine, v hněvě svojem,
i povyš ny v krajinách nad vrahy,
vyslyš hlasy k Tobě volající!“

Legendy marianské, jichž tak hojně nalezáme ve sbírkách národních písní (Sušil, Erben) a z nichž mnohé poukazují jak obsahem tak melodií na první doby křesťanství, písně ty a legendy rovněž dokazují vliv kultu marianského na národní poesii a na ducha národního.

Než nejen v poesii národní, nýbrž i v poesii umělé setkali se básníci vždy se šťastným zdarem, když se lýra jejich rozzvučela chválou marianskou. Velebná hymna Jacopona di Todi „Stabat mater dolorosa“ jest světoznáma, a hluboký dojem její, jakým působí na posluchače a hlavně na věřícího křesťana, sotva nalezne soupeře v poesii vůbec. Jména pak mistrů, jež se ku hymně této pojí, jména Palestriniho, Witta, Dvořáka a j. zabezpečují mu slávu trvalou, a nikterak nejsou přehnána slova, jimiž ukončil úsudek svůj o Dvořákově oratoriu „Stabat mater“ jistý kritik jednoho

anglického listu: Exivit in omnes terras sonus eorum et in omnes fines terrae verba eorum.

Hymny a ody marianské sv. Bernarda dýší vroucí důvěrou a nadšeným vzletem, dýší vším, čím pravá poesie může vynikati. Nadšené ody Petrarcovy, Danteovy, Torquata Tassa, Calderonovy atd. . . . jimiž opěvali velebné ctnosti Mariiiny, jsou až podnes a zůstanou povždy pravými perlami literatury básnické.

Než i moderní básníci, již nepřilíší rádi zabývají se motivy náboženskými, rádi u motivů marianských činí výjimku a vždy uhodí tu na vděčnou strunu a hlas její vždy dochází všeobecného ohlasu.

Známy jsou na př. verše Byronovy, jimiž po rozbouřeném svém životě touže po klidu vyznává k Matce boží:

Ave Maria! Bláha buď ta chvíle,
ten čas, ten kraj, kde jsem tak častokrát
zřel tiché blaho v nejmocnější síle
tak velebně a krásně k zemi vláť

— — — — —
Buď zdráva, Panno, modlím se v té době
Ave Maria! Totě štěstí čas,
Ave Maria! kdy se vznáší k Tobě
a k Synu Tvému zemských proseb hlas,
Ave Maria! ve skromnosti zdobě
ty milá tváří plná božských krás!
O neříkejte, že to obraz jen,
onť není klam, on příliš podoben!

Nejkrásnější báseň polského národa a věrný obraz polského ducha, Mickiewiczův „Pan Tadeusz“, začíná slovy:

O Panno svatá, Ty, jež Čenstochovy chráníš
a v Ostré záříš Práně! Ty, jež mocně bráníš
vrch Novohradský s lidem jeho věrným Tobě,
jak divem ku zdraví jsi navrátila robě,
když s pláčem od matky Ti v obět dán jsem zraky
pod pláštěm Tvým zas povznes obestřené mraky
a mohl kráčet hned a do Tvých svatých stanů
jít za vrácené zdraví poděkovat Pánu,
tak divem navrátíš i nás do lůna vlasti!

A tak ve veškeré poesii, zvučíli struna marianská, zvučí ohlasem krásným a nadšeným. Marianský kult velký měl vždy vliv na vzdělanost a umění národů. Společnosti lidské září jako velebný vzor, dle něhož národové založiti mohou šťastný svůj život. Jsou vzorem společností, jest vzorem i jednotlivcům, jest vzorem i lásky, pokory, trpělivosti, jest vzorem všech ctností, jest vůdčí hvězdou tam, kde sídlí Láska věčná, již ona porodila.

Umění pak jest skvělým ideálem krásna, jest nevystihlým a nevyčerpatelným pramenem nadšení. Dokud ten jediný motiv bude

působiti na umění, dokud ideál marianský bude zářiti v umění, dotud vždy umění bude zkvétati a vždy bude míti hojně nových a velebných myšlének.

Kult marianský učinil šťastny národy a kult marianský národy také šťastny zachová. Maria Panna svých dítek a svých ctitelů nikdy neopustí.

Ballady.

F. Leubner.

Havraní.

„Kamo to míříte neblahou se zprávou,
havrani zlověstní, výšinou modravou?“

„Letíme, spěcháme upřímo ku králi,
krví že růměnnou zbraně už zaplály.

Z králova vojska jen mrtvoly po pláni,
zbytky — třas běsnící v útěku pohání.

Světlo dne bílé než v červácích doplane,
pověz, kde krále as poselství zastane?“

„Loví tam ve hvozdu, — vojska mrou na poli,
nemá tam syna, to v srdce jej nebolí.

Ošetřil starocha syn by mě na zemi —
živli či mrtev, vy havrani rcete mi!“

„Na poli v krvi své spočívá zabitý,
nepřítel zohavil mrtvolu kopyty!“

Starci zrak zaskvěl se slzavém ve třpytu,
divý skřek havraní hlaholil k blankytu.

Nad šerou nad skalou, nad lesem šumícím
stanuli havrani v letu svém kvapícím.

Kroužili ve výši, stišil se křídel svist,
vrhli se dolů pak, střela jak na kořist . . .

Slunce se halilo večerních do stínů,
za pluhem s pole spěl šedivec v dědinu.

K rokli se přiblížil, utajil v řadru dech: —
ležel tam mrtvý kdos ve drahých střemenech.

Z lebky zob havraní oči mu vyklinul,
jak by tu na kořist Pán Bůh sám pokynul.

Na skále hlaholem zvučela lesina,
krále to hledala sirá tam družina.

Hledali, volali, — král se jím nevracel,
na ostrém kamení rokliny krvácel.

Křížem se znamenal šedivec po čele,
s tajemnou hrůzou se k visce bral stemnělé.

Meluzina.

Dítě k srdci vine, pláče, hořekuje,
na břeh řeky kleká, ruce zalamuje:

„Přenešťastná matka těžkou nesu vinu,
nač jsem na svět bílý zrodila tě, synu?

Každý tobě ve tvář slinu hanby metá,
živá výčitka mi, věčná v tobě zkvétá.

Slinu setru líc, — a jak napojím tě,
políbím tě v tváře — a jak nasytím tě?

Čímže napojím tě, chudé matky dítě?
Či snad chladnou rosou z rána na úsvitě?

Z rána na úsvitě chladná rosa kane,
jako slzy za mé mládí zakopané.

Čímže nasytím tě? Kamenímli drobným,
v poli nasbíraným, chlebem přechudobným?

Prosila jsem chleba ode tvého otce,
ale hněv jsem četla v dobrém jindy oce.

Otec tebe nezná, lépe bude tobě
spáti s matkou bédnou v chladném řeky hrobě.

V temnou vodu bystrou skočím pro úlevu,
posměchu tak ujdu, ústrku a hněvu.“

Dítě políbila, k srdci přivinula,
do vody jen skok — než v tom se voda hnula.

Z ní se vynořila krásná postać bílá,
k matce vzhledla hněvně, přísnou hovořila:

„Pro své dítě trpět nemáš dosti síly,
proto volíš raděj skrátit žití chvíli?

Za to kletba stíhej věčné tebe časy:
smrt ti nikdy svíci žití nezahasí.

Kdo dítěti svému, kdo mu chleba skytá,
neli matky něžné ruka pracovitá?

Těžká tvoje vina přísný trest si klidí:
pro své dítě vyptej chléb u dobrých lidí.

Světlem blud' vždy věčně, světa do skonání,
vichřice jak divá zatemnělou plání!“

Dívku zaklnula — mhy se u výš vinou:
zaklnutá matka řeky nad hladinou.

Matka zaklnutá s děckem — beze těla,
těžce zaúpěla, ku vesnici spěla.

Pod okno se staví, naříká a stená,
nad jejím že bolem hnula by se stěna.

Celým krajem širým bolest' srdce nosí,
sebe zapomíná, pro své dítě prosí.

Věčně věků svírá duši hříšná vina —
a tak světem bloudí s pláčem Meluzina.

Dudák.

Hoj dnes bude veselo,
jde k nám dudák mladý!
K tanci dudy zahudou,
v dudách písní sklady!

„Dejte vínka rudého,
písní bude k díku,
co je drobných krupějí
v plném poháříku.

Dejte vínka rudého,
dudy písně hrají,
jakých slyšet nebylo
v široším kraji.“

„Měli my jsme dudáčka —
rok a den je tomu,
v krvi jsou jej našli
u pustého lomu.

Znával slavně zadudat
na ty zlaté dudy — —
Nás dnes ty však rozvesel,
zažeň strast' a trudy.“

Vše se staví do kola,
dudák písně hledá, —
nic vám, lidé, nepraví,
ta tvář jeho bledá?

Nadul měch — což, Bože můj!
divně hučí v měchu!
Jako těžký ston a kvíl
při posledním vzdechu: —

„Den a rok spí chudáček
pod zelenou travou,
jiný na plec dudy vzal
za mzdu za krvavou.“

Na dudáka v úžase
zmlklá chasa vzhlíží —
běda, či to hlavu ta
těžká vina tíží.

„Divná, divná písnička!
Či nás ďábel mámi?
Zahud', — jeli ďábla klam,
budiž Pán Bůh s námi!“

Dudy dují, — hrobu hlas —
truchlou, temnou notou,
jak stesk mrtvé matere
drobnou za sirotou:

„Druhu nepřál slávy — vrah,
nyní hrob mě tísní,
místo slunce — šer a noc,
němo — místo písní.“

Dudák jak by zkameněl,
zmaten k zemi zírá.
Komu bylo do tance,
slzu s oka stírá.

„Věru, také neslyšet
písně v širém kraji;
zahrej, — dudy tajemné
více říci znají.“

Marně dudák zdráhá se,
marně, neodolá.
Dudy dují, — krve hlas
pomstu nebe volá:

„O dudy mě oloupil,
co mi byly blahem,
Bůh jej za to pokárej,
a tys, hudče, — vrahem!“

Ach ty hudče nešťastný,
po tanci je, zpěvu!
Slzy tryskly v dívčí zrak,
mužům jiskry hněvu.

Teskno na vsi — jako kdys,
rok a den je tomu . . .
Vrány divě krákají,
sletují se k lomu — — —

Zbojník.

Černý lese, černý lese,
co tak zvučíš v slavném plese?

Svatba jede, hudci hrají,
s hřívy koní stužky vlají.

Radost muži v tváři kvete,
jak když jezdil od děvčete.

Ale jakým smutkem žena,
mladá žena zarmoucena?

Jaký bol jí tísní duši?
Či snad tuší, či snad tuší . . .

Bůh ať svatbu doprovází —
sedí mladý zbojník v mlázi.

Na cestu zří zamračeně,
smrtnou zbraň má na koleně . . .

„Jak ta mlha láska mizí, —
milou vezou pod krov cizí.

Brzo jsi mne zapomněla, —
zasáhne tě bystrá střela . . .“

Jede svatba stínem lesa.
Proč zbojníka rámě klesá?

Na nevěstu truchlou zírá,
divný žal mu srdce svírá.

„Za muže se na vždy vdáváš;
přece na mě vzpomínáš?

Mou jsi nechtěla být ženou,
prát košilku skrvavenou . . .

Uvadla mi rozmarýna,
ale ty tím nejsi vinna.

Nejsem hoden lásky tvojí,
po divém se pustiv zboji.“

Svatba slavným hlučí plesem,
zbojník smutně kráčí lesem.

„Choré srdce žalem chřadne,
líp by bylo v zemi chladné.

Štíhlý strome v lesním šeru,
skloň se břitnou pod sekeru.

Skloň se mistru truhlářovi,
ať mi rakev uhotoví.“

„Přes sebe dva trámy hrubé,
pro zbojníka dost jich bude . . .“

Došel hory, u pokraje
modrý len tam v slunci zraje.

„Na svatební na košile
nedal jsi mi plátno bílé.

Na rubáš dej aspoň tenký, —
nechci žít své bez panenky.“

„Zem ne pro tebe mě roští;
konopí ti bude dosti . . .“

Bujný vítr dolem letí,
šumí v houšti těžkých snětí.

„Bujný větre, neleť v dáli —
vyvěj srdce mého žaly!“

„Žaly svanu, slzy slíbám,
viselcem až zakolíbám . . .“

Smutný zbojník lesem kráčí,
jasná slza líc mu máčí.

V hlučném městě lidí davy, —
před právo se zbojník staví.

„Páni, páni, radní páni,
poslední mi splňte přání:

Tam mě dejte mistru katu,
odkud spatřím svoji chatu,

zbojníkovy širé dvory:
zelené, ty smutné hory!“

Česká poesie a bible.

Literární studie.¹⁾ Napsal Alojs Vít kovec.

I.

Bibli, zvláště Starý Zákon, dobře lze nazvati velikolepou historickou básní, do níž vloženy jsou odvěké ideje, jež prozíratí mají z pravého uměleckého díla. Ideje ty jsou: Pravda, dobro a krása — toť ono božské trojhvězdi, jež svítiti má lidstvu cestou k dokonalosti. Jak by nevyzařovala z velikolepého díla biblického první hvězda — pravda?! Vždyť původcem díla toho jest Bůh — Pravda naprostá! Jak by nezasvítila z díla toho hvězdice druhá — dobro?! Vždyť původcem jeho jest Bůh — Dobro neskonale! Jak by neskvěla se v díle tom hvězda třetí — krása?! Vždyť umělcem nesmrtelného výtvaru toho jest Bůh — Krása nejdokonalejší! Než snižme se trochu z tohoto, jak zdá se, frasovitého ovzduší metafysického a postavme se na stanovisko třeba rationalistické. A tu, i když odlušťujeme ode pravdy, že bible je svatým písmem, písmem od Boha inspirovaným a tedy dílem božským, přece uznati jest, že to kniha přezajímavá, rázu neobyčejného. Vždyť bible nepodává nám jenom historie národa israelského, nýbrž vyličuje též historii všeho člověčenstva, t. j. jeho původ a osudy jeho od stvoření až po vykoupení. A třeba si dějiny filosofie málo všímají bible, přece z ní dovídáme se, jak duch lidský a celý člověk kdysi povznesen byl, jak klesal, jak se znova zvédal a konečně Bohočlověkem zase povznesen byl.

Nejsme s to, bychom jedinou větou vyslovili výbornost bible, jisto však, že není jiné knihy, která by poskytovala tolik vhodné látky na přemýšlení filosofovi, tolik vděčné látky ke znázornění myšlének umělcovi. Zvláště umělcům všeho druhu jest bible zdrojem nevyčerpatelným. Ne divu tedy, že látka biblická vábila i vábí malíře, sochaře, zejména pak básníky.

Snad nejspíše chopila se látky biblické poesie dramatická (ačkoli poesie dramatická jest vrcholem básnictví).

Již ve 4. století Apollinaris (vrstevník a, nežli se stal haeretikem, též přítel důvěrný²⁾ sv. Athanáše, † 373.), klassicky vzdělaný presbyter v Laodicei, jednak chtěje zatlačiti světskou

¹⁾ Laskavému čtenáři dovoluje si pisatel připomněti, že článek tento není nějakým důkladným aestheticko-vědeckým pojednáním, nýbrž opravdu jenom studií. Poněvadž pak v naší literatuře nemáme, pokud pisateli známo, žádných téměř prací, jež by se zabývaly biblí po stránce aesthetické a literární (protestanté pracují v tom oboru málo, ale přece něco, na př. v almanahu „Biblí k svobodě!“ jest ne právě výborný článek „O poetických krásách bible,“ — katoličtí pak „doktoři písma“ nepracují v té věci skoro nic), neměl pisatel po ruce pramenů, jakých by si bylo přáti. Odtud račiž si laskavý čtenář částečně vysvětliti a omluviti vady této literární studie.

²⁾ Cf. Dr. Fr. Zeibert, Comp. hist. eccl. p. 143.

četbu, jednak chtěje nahraditi klassiky pohanské, jejichž četbu Julian Odpadlík křesťanům násilně zabraňoval, aby se vzdělaností nevyrovnali odpůrcům Kristovým, překládal jednotlivé knihy St. Z. v hexametrech a skládal z nich dle vzorův Euripidových tragédie a dle Menandra komédie. Jakož se v Ottově Nauč. slovníku dočítáme, zachoval se pode jménem Apollinarovým též prepis žaltáře herojskými verši. (Ale slovutný učenec Ludwich dokazuje pravděpodobně, že Apollinaris není skladatelem oné metafrase, a klade dobu, v níž metafrasta žil, mezi r. 450.—457.)

Touž asi dobou, kdy Apollinaris, žil sv. Efrém Syrský († 373. nebo 380.), kterýžto podle vypravování evandělického napsal syrskou báseň „Šugító šubchó al Marjam vamegušé“ (Canticum de Maria et Magis), t. j. chvalozpěv magů, kteří se přišli poklonit novorozenému Ježíškovi, v němž vítají Světlo světa. Báseň má přes 50 čtyřveršových slok. (Sr. Oberleitner, Syr. Chrestomatie, S. Ephraemi S. Hymn. VII.)

O něco později vystupuje více již proslavený básník křesťanský Aurel Prudentius (zprva advokát, potom řeholník, † 413.). Napsal biblickou povídku ve verších „Eucheiridion.“ (Týž sepsal také 2 knihy apologie proti Symachovi v hexametrech, potom „Liber peristefanon“ — básně na křesťanské mučenníky, „Psychomachia,“ t. j. boj ctnosti a hříchu ve člověku a j.)

Z doby následující až po století 9. není nám znám žádný literární plod vzdělaný podle biblického vypravování, až obšírné dílo benediktina Otfrida, jenž kolem r. 865. napsal (německy) rýmovanými strofami svého „Krista.“ (Dle Jakoba Nostadta „eine in deutschen Reimstrophen geschriebene Evangelienharmonie.“) Ve století 13. italský básník Jacopono di Todi (původní jméno jeho: Jacopo de Benedetti, † 1306.) napsal několik básní na motivy biblické, z nichž nejkrásnější jest „Ukolébavka“ u jeslí Ježíškových a „Stabat mater.“ V témže století německý básník Konrad v. Fussesbrunn sbánil „Dětství Ježíšovo.“ V 15. století italský básník Marcus Vida (arcibiskup albský) na pokyn papeže Lva X. a Klementa VII. napsal latinsky zajímavou báseň nazvanou „Christias“ (Kristiada).

V 17. století největší ze starších básníkův holandských Foost van den Vondel básnicky zpracoval několik myšlének biblických, hlavně života Kristova se týkajících. Známa jest jeho báseň „Ecce homo!“ V témže století Angličan Robert Klarke napsal latinsky svou „Kristiadu“ a Španěl Lope de Vega napsal několik básní s biblickými motivy („Ukolébavka Matičky Boží“).

Století 17. vykazuje nám mimo jmenované plody literární, (celkem přece jen méně významné), mnoho vpravdě dokonalých vytvorů básnických s látkou biblickou, a to hlavně v poesii

dramatické. Zatím co ve Francii „Veliký“ Corneille, otec dramatického básnictví francouzského, skládal své klassické kusy, ve Španělech Calderon¹⁾ pracoval o duchovních svých dramatech. Calderon napsal celkem 135 divadelních kusů, z nichž ve 108 zpracoval látku profání a v 27 („duchovní dramata“) látku biblickou. Ve 13 dramatech užil látky St. Z., zachovav úplně jeho předobrazivý ráz. Ve hrách těch s plastickou názorností oslavuje se Emanuel, očekávaný Spasitel národů, ve starozákonních předobrazích Isákovi, Josefovi, Mojžíšovi, Davidovi, hlavně pak ve velikonočním beránku. V. Günther vypočítává v časopise „Literar. Handweiser“ (1889.) znamenitější Calderonova dramata duchovní a zmiňuje se vždy o tom, co ve kterém kuse zvláště vyniká. První bibl. hra jest „Věž babylonská“ s velikolepým líčením potopy, jež básník vkládá do úst Noemových; potom „Mystický a skutečný Babylon“ s dojemnými písněmi zajatých mládenců; děsně tragická „Hostina Baltazarova“ s úchvatnou allegorickou postavou smrti a jejím pověstným monologem. Potom jsou: „První a druhý Isák“ se svojí líbeznou poesii pastýřskou, „Klasy Ruthiny“ a „Rouno Gedeonovo“. Poslední duchovní drama dle látky St. Z. upravené jest „První kvítko Karmelské,“ kdež půvabně a vznešeně oslavuje se Matka Kristova, jitřenka spásy lidské. — Z N. Z. Calderon užil ke svým hrám zvláště výborných podobenství Spasitelových; látku novozákonní zpracoval ve 14 dramatech. Z těch vztahuje se 6 nejlepších přímo na nejsv. Svátost oltární. Tak „Beránek Jesajašův“ s mohutnou závěreční scénou soudní; „Povolání a vyvolení,“ jehož podkladem je podobenství o svatební hostině syna královského; „Símě Kristovo“ — opírající se hlavně o podobenství o hospodáři, který posílá dělníky na vinici. Zvláště vyniká velikolepé dílo „Vinice Páně,“ v němž úchvatně se líčí vznešené povolání, pýcha i pád vyvoleného národa.²⁾ Pro zvláštní uměleckou rázovitost zmínky zasluhuje originální drama „Řád Melchisedechův,“ kdež výkupné dílo Kristovo vyličuje se obrazem zkoušky způsoblosti pro stav kněžský. Konečně jest hra „Tajnosti mše sv.“, v níž básník vysvětluje symbolický význam mešního ritu formou dramatickou.

Skoro o 40 let později, nežli Calderon ve Španělsku, vystoupil ve Francii Jean Racine. Též Racine všiml si látky biblické a napsal tragédii „Ester“. Bohumil Hakl ve svém pojednání „O ženách biblických“ (Pastýř duchovní 1888.) praví: „Racine v truchlohře „Ester“ se zvláštní, jen jemu příslušnou výmluvností

¹⁾ Calderon, nejslavnější básník španělský, narodil se r. 1601. v Madridě, studoval všelijaké vědy, byl vojínem, potom knězem, žil delší dobu u dvora královského v Madridě, zemřel r. 1681.

²⁾ Německý překladatel her Calderonových Lorinser právem podotýká, že „Vinice Páně“ jest tragédií v nejvznešenějším slova smyslu; tragickým efektem může prý se postavit po bok všem velikánům, které kdy umění dramatické zrodilo.

vyličil truchlivé a radostné zpěvy dívek israelských, které tvoří v tom dramatu sbor“ (po způsobě antického choru).

Současně s Calderonem žil veliký básník anglický John Milton (* 1608., † 1674.), jenž napsal velikolepé epos biblické „Ztracený ráj.“ Výbornost básně té přiměla našeho Jungmanna, že ji přeložil do češtiny. Český překlad vyšel ve dvou vydáních. Mimo to Milton napsal méně významné epos „Ráj opět dobytý.“ —

Ve druhé polovici minulého století sepsal známý německý idylkář Šalomón Gessner báseň „Smrt Abelova.“ O něco později proslavil se Klopstock svým „Messiášem“ (nebo Messiadou), biblickým eposem ve 20 zpěvích. Na sklonku minulého století italský básník Alfieri napsal tramelogedii „Abel.“

Nejvznešenějším a nejzajímavějším dílem poetickým s látkou biblickou jest Byronova dramatická báseň „Kain.“¹⁾ (Lord Byron nar. 1788., † 1824.) Do češtiny přeložen jest Kain od J. Durdíka. (Překlad není právě nejvýbornější.) Mohutné, démonické postavy Luciferovy, jež vedle Kaina jest hlavní osobou básně té, snad žádný básník nedostihne.²⁾ Byron nazývá báseň svou mysteriem. Pravíť v předmluvě: „Následující scény nazývám „Mysterium,“ starým to titulem, jenž dáván byl dramatům o podobných látkách jednajících, ale nedovolil jsem si s látkou biblickou takových svobod, jako se dělo někdy v profáních výtvorech toho druhu. Kde mi bylo vzíti text z Písma, změnil jsem jej jenom potud, pokud toho žádal rytmus, ale jakož doufám, ničehož jsem z Písma sv. nepřekrucoval.“ Za motto své básně vzal si Byron 1. verš III. hlavy Genese: „Had pak byl chytřejší,³⁾ nežli všichni živočichové země, kteréž byl učinil Hospodin Bůh.“

Těž francouzský básník našeho století Leconte de Lisle napsal báseň „Kain.“ Četli jsme ji v překladě Vrchlického. Je to báseň vzdoru a nespokojenosti s některými reminiscencemi na Kaina Byronova, ale nad něho vyniká svojí nesrozumitelností. Myšlenky těžké brzy zavání pantheismem, brzy a to často páchnou materialismem, tak že by mimo Vrchlického snad nikdo jiný nebyl přeložil nesnadno pochopitelné „filosofské“ básně té. Vrchlický, jenž sám má také velice rád pochmurné, nesrozumitelné reflexe, čemuž jeho ctitelé říkají „filosofická pointa,“ ve svých „Maskách a profilech“ praví také o Lecontovi de Lisle:

„Zříš chmurným zrakem do zmatku své doby,
ve srdci vulkán, ale tváře z ledu.“

¹⁾ Walter Scott nazývá „Kaina“ „velikolepým a hrůzyplným dramatem,“ v němž se Musa Byronova vznesla nejvýše. T. Moore praví: „Kain jest úžasný, děsivý. Tuším, že klesne hluboko světu do srdce, a zatím co mnozí hrozí se budou jeho rouhání, pokoří se všichni jeho velikostí.“ — J. Durdík píše: „Není druhé básně, která by takovou opravdivostí a hloubí tak průhledně a prostě jednala o velikých záhadách lidstva jako Byronův „Kain“.“

²⁾ Srv. dr. Rohling כבוד ישראל („Die Ehre Israels“) Prag 1889. str. 15.

A nepochopen; tím již básník pravý (?)
zdáš se hlídati velkých duchů hroby
a mírniti tak hořkou žluč své slávy.“

V básni jmenované jest také narážka na otázku, bylli Kain počat před anebo po pádu prvních rodičů.¹⁾ — Zajímavo, že Vrchlický věnoval překlad Lecontova „Kaina“ našemu spisovateli a knězi Fr. Douchovi. —

Předloni napsal a vydal německý kněz Vilém Mayer biblické epos, jehož hrdinou jest Mojžíš. A jak se ve „Stimmen aus Maria-Laach“ (1889.) dočítáme, předloni v Amsterdamě vyšla literární rarita (za naší doby je to rarita), jež se jmenuje: „Susanna. Carmen Petri Esseiva Friburgensis Helvetii praemio aureo ornatum in certamine Hoeftiano.“ Báseň ta, jejíž autor — kněz — již několikráte byl dostal cenu, jest psána hexametry. Kritik její podotýká: „Ve Švýcarsku dělají se ještě latinské básně, v Holandsku mají za ně ještě zlaté medaile — nezbývá již, než aby se básně ty také — četly.“

Tyto poslední dvě básně jsou asi nejnovějšími cizími výtvary poetickými s látkou biblickou. —

Stručný historický přehled cizích básnických prací dle motivů biblických utvořených podali jsme jednak proto, že některá znamenitější ona díla jsou přeložena do češtiny a tím významu nabývají též pro literaturu naši, jednak že bohoslovci zajisté zájemno jest míti co nejvíce rozmanitých vědomostí týkajících se bible, knihy to, jež jest přece základem a zdrojem naší theologie.

II.

Jako v literaturách cizích tak i v naší shledáváme se s výtvary poetickými s biblickou látkou, zdařilými i nezdařenými.

Ve staré době písemnictví našeho chopila se látek biblických nejprve poesie dramatická, a to již na sklonu doby té, t. j. ve XV. století, kdy literatura naše obohacena již byla básněmi epickými a lyrickými (míníme staré památky Rk. K. a Z., jež snad pravděpodobně přece jen jsou nejstaršími výtvary poesie české). Básnictví dramatické u nás pěstovati se počalo účinkem církevní vzdělanosti latinské a nepřekročilo za dob nejstarších mezi tak zv. mysterií, majících látku svou z legend o umučení Páně a jeho z mrtvých vstání a vůbec z příběhů biblických. Z mysterií těch teprve později,

¹⁾ V Písmě sv. praví se zřejmě (Gen. hl. 3. v. 24.): „I vyhnal Adama; a postavil před rájem rozkoše Cherubíny, a meč plamenný a obratný, k ostříhání cesty k stromu života.“ A ve hl. 4. v. 1. čteme dále: „Adam pak poznal Evu, ženu svou: kteráž počala a porodila Kaina, řkouc: „Obdržela jsem člověka skrze Boha.“

když sazeno bylo k látkám světským, vyvinulo se drama moderní.¹⁾ Jak K. Tieftrunk (Hist. lit. čes.) píše, mysterie byly živé obrazy, v nichž jednotlivé osoby své úkoly odříkávaly nebo také konaly. Původ vzaly v obřadech křesťanských, zvláště takových, jež týkaly se hlavních svátků (narození Spasitele, umučení a p.). Tyto mysterie byly zprva latinské, obsahu vážného, a mniši je sami v kostelích provozovali před lidem, který ovšem nerozuměl slovům, nýbrž obrazům. Provozovány byly u večer před božím hodem vánočním, kdež představován Kristus v jesličkách, potom o velikonocích, kde vztahovaly se na umučení, pohřbení a z mrtvých vstání Ježíše Krista, zjevení se jeho učeníkům do Emaus jdoucím a p. Takové látky bývaly s počátku nejoblíbenější.²⁾ Brzy však představovaly se též jiné příběhy z Písma, a hráváno i mimo svátky. Tu pak účastnili se mysterií též nekneží, a do latinských her vkládány rozličné průpovídky v řečech národních. Tímto přiměšováním osob a episod světských stalo se, že v mysteriích ponenáhlu dosáhl vrchu obsah světský nad nábožný, až posléze herci nekneží docela se jich zmocnili na větší zábavu lidu obecného. Tím však básnický duch, který ani spíše z podobných her příliš nezavíval, z mysterií namnoze vymizel a sprostáctví do nich se vloudilo.

Takové hry rozšířily se záhy z Francie do Němec a odtud do Čech. Zachoval se nám z tohoto dramatického básnictví zlomek hry o vzkříšení Páně, jež V. Hanka (nebo dle Nauč. Slovníku J. Dunder) nalezl a dle kramáře Severina, masti prodávajícího, nevlastně Mastičkářem nazval. Pochází dle dra. Gebauera (v. „Listy fil. a paed.“ r. VII.) z první polovice XIV. stol. Gebauer pokládá jež za české zpracování nějaké skladby cizí a to bezpochyby hry latinsko-německé. „Mastičkář“ obsahuje necelý episodický výjev latinsko-české hry jednak vážné, pokud se vztahuje na tajemství o hrobě božím, jednak sprosté, co se týká dryáčnického prodávání mastí ženám truchlícím. Ačkoli tedy látka „Mastičkáře“ jest výhradně biblická, přece již také látkou světskou s příměskem komiky dosti sprosté jest protkán. Vystupují v něm mimo osoby biblické Abrahama, Isáka a tři Marie také osoby silně nebiblické: mistr Severin (kramář), jeho žena, jeho sluha Pustrpalk (potomní „pimprle“) a šašek Rubín z Benátek, na něhož Severin na př. volá: „Rubíne, wo pystu?“ anebo: „Wo pystu kvest?“ což ovšem přepodivně se nese vedle veršů, které pronáší jedna z Marií: „Omni-potens, pater altissime . . .“ Celkem jest „Mastičkář“ skladba

¹⁾ Srv. dra. Bačkovského článek o dramate čes. ve „Květech“ r. 1883. II.

²⁾ Dle J. Vesnického (Přehl. lit. čes.) rozlišovati jest mezi mysteriemi a moralitami. „Morality čerpají svou látku z biblických dějů (marnotratný syn), v nich vystupují též osoby allegorické: ctnosti a neřesti. Mysterie jsou dramatizované legendy nebo berou látku z umučení Páně a z jeho z mrtvých vstání. V nich jeví se již záhy živel humoristický a rozpustilý, jehož představitelem je kramář masti prodávající. Na jevišti byla 3 patra (peklo, země, nebe).“

dosti vtipna i slohu obratného, obsahem však někdy až neslušna i hruba.

Podobné hry jsou „Hrob boží“ a mystérie „O narození Páně“, z nichž první jedni do XIV., jiní, jako Josef Dobrovský (*Geschichte d. böhm. Spr. u. L.*) do pozdějšího věku kladou.

Mimo jmenované dramatické „básně“ máme ze staré doby lit. čes. též jiné výtvary literární druhu podobného, tož hlavně legendy, jako: *Legenda o mládí Ježíšově*, jež v 1150 nesprávných a nerovných verších vypravuje o narození a vychování Panny Marie i narození a vychování Krista Pána. Zlomek legendy o Jidášovi (172 veršů). Vypisuje se v něm plyným dvojverším, kterak Jidáš, usmrtiv krále Skariotského, utekl se do Jerusalema k Pilátovi, jak na jeho pozev v zahradě otce svého Rubena jablka kradl a otce svého zavraždil. (Patrně, že jen jména legendy té jsou biblická.) *Legenda o sv. Maří Magdaléně* zavírá v sobě 1000 veršů, ve kterých se líčí, jak Maří Magdalena, nakoupivši drahých mastí, ke hrobu Ježíše Krista šla a nenalezši ho, naříkala, načež se jí Kristus zjevil. Potom známy jsou: *Legenda o příchodu Páně do Jerusalema*, *Zlomek legendy o umučení Páně*, *Legenda o dvanácti apoštolích* a *Zlomek legendy o seslání Ducha sv.* —

Konečně jest připomněti, že ze staré doby písemnictví našeho máme také překlad žaltáře. Žalmy jsou ozdobou poesie hebrejské a tudíž jejich překlad právem čestné zmínky zasluhuje v básnictví našem. Již ve XIII. a XIV. století vznala se v mnoha mužích duchem básnickým nadaných láska k zajímavým těm zpěvům hebrejským. I snažili se mužové ti přivésti je na jazyk národní. A tak povstaly rozličné žaltáře jako jest žaltář Klementinský z konce XIII. století nebo ze začátku XIV., žaltář Wittenberský ze XIV. století (r 1880. Gebauerem vydán) a m. j. —

Jako ve staré době literatury české, tak i ve střední době spisovatelé dramatičtí rádi ještě ohlíželi se po oblíbených látkách z dějin biblických; spracování však těchto látek jeví se již zcela jinak nežli dříve, přiodívajíce se již rázem skutečně dramatickým (ačkoli za střední doby veškeré básnictví české obsahem i formou na velmi nízkém bylo stupni, jsouc prázdnou vzletu a hlubších myšlének). Přispělo k onomu přísnějšímu rázu dramatickému to, že dramata přestala se provozovati ve chrámech a tudíž „ke směru svému původně církevnímu přibrala také směry jinaké obecnější, životné, a byl představován nejen biblický děj, nýbrž byla zobrazována také základní jeho myšlenka.“¹⁾

Většina dramatických her té doby časem se ztratila; ale z těch, které se nás dochovaly, a ze zpráv o divadelních hrách tehda provozovaných patrně, že plodnost tehdejších spisovatelů na

¹⁾ Srv. „Květy“ r. 1883. II. str. 466.

poli dramatickém byla dosti značna. Některé z her těch buďto nemají ceny básnické nebo jsou otrocké překlady her cizích, z nichžto nejoblíbenější byla „Komedia nebo hra rykmy a písněmi sepsaná Judit vdovy,“ přeložená z němčiny od Mikuláše Konáče z Hodištkova (lat. Finitor, † 1546.), prvního spisovatele českého, který pokusil se za střední doby českého písemnictví o drama. Tištěna byla hra tato teprve po smrti Konáčově r. 1547.

Cennou veselohru (komedii) z dějin biblických o šesti jednáních nazvanou „Ruth“ napsal veršem Slovák kněz Jiří Tesák Mošovský († 1617.),¹⁾ která byla vytištěna poprvé r. 1604. (Jos. Jireček vydal Tesákovu Ruth r. 1878. v „Památkách staré literatury české“ a to v prvním svazku „Staročeských divadelních her.“)

Zmínky zasluhují také hry Šimona Lomnického z Budče († 1622.), jež obsahují valně živlu biblického; jsou tři: „Triumf anebo komedie o vzkříšení Páně,“ ve které vystupovali čerti, „Marie o navštívení hrobu Krista Pána,“ která jest asi novým toliko spracováním „Mastičkáře,“ a „Vzkříšení Páně,“ kterážto hra zachovala se nám pouze jakožto rukopis zlomkovitý.²⁾

Jak již také živel světský zmocnil se těchto látek biblických, zřejmo na př. z toho, že sv. Jan posílá pro pivo, by jím vzkřísil omdlévajícího sv. Petra; Kristus posílá Maří Magdalenu do Vodňan, Prachatic, Písku, Plzně a jinam na žebrotu a p. Charakteristická jsou také slova, která strážník Kuman pronáší u hrobu božího: „Přijdeli, ať jsem habartn i také guttn drabantn, že budu mítí tesakn undr špicen halapartn: tak já se k němu zachovám, že tu snad bude pochován.“

Při této příležitosti dovolujeme si anticipovati něco z literatury nové doby. Jak Jos. V. Frič ve svých „Pamětech“ o sobě vypravuje, hrával již jako malý študentík s bratrem svým (mladším) a několika druhy a družkami divadlo. Než při hrách těch — jak hloupý kluk — byl by se málem zamiloval do své vlastní sestřenky (sestřenky bývají bratránkům často nebezpečny), která jsouc děvčetem stejného věku, byla první tragédkou mladistvé umělecké družiny té. Když se matka Fričova dovéděla, jaké „zlo“ Josífkovi hrozí, zakázala mu se sestřenkou obcovati. Bylo po lásce, ale ne po divadle. Mladý Frič dlouho se nerozmýšlel o pomoci; nesáhl sice k bibli, nýbrž jen k biblické dějepравě, a stalo se pak, co sám vypravuje: „Bylo třeba, pomyslití na divadelní hru bez damského personálu, a tu se mi sama sebou doporučila biblická látka: Esau a Jakob. Děj položil jsem do Panenské vinice. Esau chválil si honbu, popisoval králíky, zajíce, lišky a jelena, nabil si

¹⁾ Jiří Tesák, jehož práce honosí se svěžím humorem, vydal též několik jadrných epigramů.

²⁾ Viz „Časopis Musea čes.“ r. 1860, str. 353—355.

pušku, přehodil ji přes rameno, odvázal si psa a napomenul ho, by na vše strany pozor dával. Jakub pak měl monolog plný falše a závisti. Esau, hladov vracel se domů, zatím co si byl Jakub svou krmičku připravoval, připomínaje, že by mu vlastně vdolečky nebo buchtičky lépe chutnaly, nežli nevyhnutelná sobotní čočka. Počalo vyjednávání mezi bratry, při čemž mne však matka píšícího a deklamujícího a zadumaného zastihla, načež jsem byl vybidnut, abych ji přečetl, co již bylo načmáráno černé na bílém. Zavrtěla povážlivě hlavou. Především podotkla, že, co je z biblické historie vzato, mělo by býti aspoň ve verších složeno. „Co je to verš?“ ptal jsem se polekán a udiven. Matka hleděla mi to dle známých písní národních poněkud vysvětliti. „Ale to nejsou verše, to jsou písničky, které se musejí zpívat,“ odvětil jsem. „No dobře! ale snad víš, jak znějí verše, které se deklamují,“ a matka (rozená Němka — pozn. pisat.) přednášela mi známou balladu Šillerovu o rukavičce. „Ale takhle přece nikdo nemluví,“ namítal jsem zase, „a do takového verše se skoro nic nevejde.“ „Nu, tedy si piš, jak umíš a rozumíš,“ pokračovala matka, „ale prosím tě, jak přichází Jakub do Panenské zahrady? Kde pak žil?“ „V zemi Kanaan, ale to je všecko tuze daleko.“ „A měli tenkrát prach? Strílejí se snad v Asii zajíci?“ Námitka nahrnulo se potom tolik, že jsem nevycházel z rozpakův a koncem zastydl jsem se, vyběhl z pokoje a hodil v kuchyni svůj první dramatický pokus do plotny.“ (J. V. Friče Paměti, str. 65.)

Episodku o tomto pokusu dramata biblického vztahující se na spisovatele nové doby vřadili jsme k podobným hrám starším, protože pokus Fričov svým začátečnictvím a, ať tak díme, naivností podobá se poněkud dramatickým pokusům na př. Šimona Lomnického.

Mnohem cennější, ač rozsahem menší, nežli plody dramatické, máme ze střední doby z oboru biblického poetické tvorby lyrické.

Z těch jsou hlavně básnické převody žalmů, počtem 4 a to: 1. Jiříka Streyce převod přízvučný; 2. Matouše Benešovského: Osmero žalmů, rozměrem elegickým; 3. Vavřince Benediktího (Slováka rodem) z Nudožer převod v časoměrných strofách rýmovaných (zachovalo se 12 ž.); 4. Jana Amosa Komenského překlad časoměrný.

Nebude nevhodno, uvedeme-li zde na ukázkou několik veršů dvou metricky rozdílných překladů téhož žalmu. Na př. začátek žalmu 90. (91.), dle přebásnění Jiříka Streyce zní:

1. Kdož ochrany Nejvyššího
V skrejši jeho užívá,
Tenť v stínu Všemohaucího
Bezpečně odpočívá;

2. Pročež i já říkám Pánu
V každý čas s důvěrností:
Tys hradem mým, ty mou schráni,
Jáť na Tobě mám dosti.

Dle převodu Vavř. Benediktiho :

Pod ochranou božskou, kdokoli sedí,
na nějž okem Bůh přívětivým hledí,
bezpečně ten můž odpočívat,
zlého se mu nic nepotřebí bát.

Já často říkám Tobě, můj Pane,
Tys můj pevný hrad, štít, autočistě mé:
kdož autočistě v něm koliv máš,
přívětivost k sobě Páně poznáš.¹⁾

Dovolíme si podati ještě ukázkou zajímavého překladu časoměrného J. Am. Komenského.

První verš 8. žalmu dle Vulgaty zní: Domine, Deus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! Quoniam elevata est magnificentia tua super coelos.

Překlad Komenského :

Ó veliký velikého Ty náš panovníče okršku,
Hospodine, ach, velikát jest Tvého jména velebnost!
Ach, jak nestižená Tvá, jenž zemi přistřela všecku,
Všecku nebes výsost věčným zastínila bleskem,
Býti musí sláva! — — — — —

Žalmu 14. (15.) první tři verše dle Vulgaty zní: 1. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescit in monte sancto tuo?

2. Qui ingreditur sine macula et operatur justitiam.

3. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum et opprobrium non accepit adversus proximos suos.

Překlad Komenského zní:

V důstojném, Pane, Tvém nebe stánku, na Tvé hoře svaté,
Prav, kdo hoden uznán bydliti věčně bude?
Ten bude, kdož srdcem jest upřímnosti milovník,
Rád čině všecko pravé, rád mluvě všecko milé.
Ke škodě kdož jazyka svého bližnímu nebrausí;
Před krivdau zlobivých zastane radše lidí.

Mimo básnické převody žalmů máme též mnoho písní nábožných, v rozmanitých kancionálech zachovaných, jež zpracovány jsou na motivy biblické (N. Z.); mnohé jsou znamenité. Z nejlepších jest na př. píseň „O umučení Krista Pána,“ složená původně od M. J. Husi, od Č. Bratří nepochybně pozměněná. První dvě sloky zní:

1. Jezu Kriste, štědrý kněže,
s otcem, s duchem jeden bože!
tvá štědrost jest naše zboží
z tvé milosti.

2. Ty si v světě bydlil s námi,
tvé tělo trpělo rány
za nás, za hříšné křesťany,
z tvé milosti.

¹⁾ Srv. J. Grim „Výbor z lit. čes.“ II.

(Píseň tato, jak řečeno, jest od Mistra Jana H. Kolik těch moderních „Husitů“ ji zná, kolik ji zpívá, kolik dle ní za vzorem „Mistra“ o umučení Páně rozjímá?!)

Jiná krásná píseň jest „O vzkříšení Páně.“

První sloka zní:

Nuž všickni vesele svého Stvořitele
chvalmež z té milosti, kteráž nám s výsosti
dána jest od něho skrze Syna jeho,
kterýž s nebe staupil, aby nás vykoupil.

Obě jmenované písně zachovány jsou v kancionále evančickém. —
Z uvedeného patrno, jak prospěšný byl vliv bible na naši starší poesii zvl. lyrickou. —

Konečně ocitáme se v době nové našeho písemnictví. Co se počátku doby té týče, známo nám, že Frant. Rayman sepsal několik větších básní epických, z nichž zvláště se připomíná biblická báseň „Josef Egyptský;“ vzdělána jest veršem časoměrným, „první to u nás větší epická práce toho způsobu veršování.“ (Sr. Tieftrunk Hist. I. č.)

Mimo to P. Jan Rais (1803—1884) přeložil některé žalmy metricky do češtiny pod názvem: „Věneček uvitý v zahradě Davidově“ a uveřejnil je v letech třicátých v „Časopise pro katol. duchovenstvo.“ O překladě svém praví: „Hlavní mé zření k tomu bylo obráceno, abych pravý původního textu smysl, pokud mi ho dosáhnouti možno bylo, vyjádřil (že jsem časem nějaké epiteton přidal, laskavý čtenář mi promine, an jsem takovým způsobem k větší srozumitelnosti nápomocen býti chtěl); a proto jsem netoliko všeho uměleckého rozměru se chránil, ale také rýmu jen šetrně užíval, ano i v některých — zvláště Messiášských Žalmech rýmování docela opomenul: moha na německém přeložení žalmův od Weinzierla a na našem českém od Zábřezského patrno viděti, jaké násilí za příčinou rýmování textu bývá činěno. Že jsem v každé čtyřřádkové strofě dva toliko verše rýmoval, stalo se nejenom proto, abych, nejša příliš rýmem vázán, tím věrněji hebrejštinu přeložiti mohl, ale zvláště proto, abych takovým způsobem skrze rým každou strofu na dvě rozdělil, ony dva členy hebrejského paralelismu, jenž v každém verši ozývá se, jak nejlépe možno vyjádřil.“ Ze slov těch patrno, že Raisův převod žalmů není všude přebásněním, nýbrž někde jenom překladem písní biblických. Přes to však „Věneček“ Raisův, jenž byl výtečně vzdělán v hebrejštině, upoutal na sebe pozornost tehdejších učenců. (Sr. „Museum“ 1888—89 „Studium semitské v církvi kat. . .“)

Z pozdější doby známy jsou zdařilé ohlasy některých žalmův od osvědčených básníkův Erbena a Sušila jakož i Em. Týna.

Z nejnovější doby známe více plodů literárních, v nichž zpracována jest látka biblická nebo proveden motiv biblický. Některý básník užije motivu biblického správně a hezky jej spracuje, jiný

zase biblické látky zneužije a spracuje ji dle svého nadání a básnické individuality, resp. dle své, často zvrhlé, manýry. Uvedeme zde dle chronologického pořádku bible několik vlastní četbou poznaných výtvorů poetických, v nichž užito rozmanité látky biblické za účelem rozmanitým.

Známý humorista Ign. Herrmann napsal ve své první sbírce „Z chudého kalamáře“ črtu „Červená růže,“ v níž vykládá o původě červené růže. Když prý Adam poprvé Evu políbil, měla právě ve vlasích několik bílých růží. Jedna z růží splývala jí až na líce, kdež pod žhavým polibkem Adamovým zároveň s lícem zčervenala. Eva otrhávala pak z růže lupínek po lupínku a kam který lupen zapadl, tam vypučela červená růže. — Črta Herrmannova obratně sice vypravovaná, ale obsahem svým přece jen jevíci, že jest z chudého kalamáře, má z bible ráj, Adama a Evu. Jenom fantasií pravého básníka poskytuje ráj i s osobami svými příležitost převhodnou ke krásným výtvorům poetickým. —

Jaroslav Vrchlický napsal v „Sonetech samotáře“ znělku „První člověk,“ v níž dává z ráje vyhnanému sestárlému Adamovi takto filosofovati:

„Že nerozsláp jsem život, prášek malý!
Já jediný moh' jedním vzmachem ruky
zde učiniti konec žití všemu
a ušetřiti lidstvu příští muky.“

Těmito Adamovými slovy — Adama ovšem nedůstojnými — mluví vlastně básník sám. Podivno! Ve „Zl. Pr.“ r. 1885. posuzoval Vrchlického kterýsi jeho ctitel a napsal o něm, že prý náš básník, jak zřejmo z jeho básní, prožil tři fáse životní: 1. periodu pessimismu, 2. periodu optimismu a nyní prý dospěl již výše humanismu. A hle! v témže roce (znělka „První člověk“ psána je, tuším, v r. 1885.) Vrchlický napsal verše tak stroze pessimistické, že by se za ně žádný Schopenhaurovec nemusil stydět. A za pět let Vrchlický vzpomněl si na pessimistu Adama zase, a to v zajímavé básni nazvané „Zjevení u rajske brány,“ již uveřejnil v 1. čís. „Osvěty“ 1890. Obsah jest: Noc byla tmavá, jen žeh plamenného meče andělova ozařoval okolí rajske. Z ráje vyhnaný

„tu první člověk s žalnou výtkou v oku
na ženě utkvěl, zastavil se v kroku
a pravil těžce z hloubi vzdychaje:
„Ne, nemožno nám žít bez vnady ráje,
bez klidu, hudby, něhy, vůně zřidel
těch saffrových, v nichž andělských křídel
se odlesk míhal, jak pouť snů jde hlavou.
My zpátky musíme, s tou zbraní žhavou
zlý cherub musí ustoupit nám přece!“

— — — — —
A temnou nocí čím blíž jdou, tím více
plá trestající Hospodina metla.

Již stanuli u brány rajské a zjevivšímu se Hospodinu lkají:

„A pane milost — — — — —
my bez ráje žít nedovedem více . . .
My k vůli ráji celodenní poutí
jdeme zpátky k tobě, a náš život celý
jen poutí za ním bude smutný, ztmělý — — —
Ni nadějí náš se nebude zlácen,
že lépe bude . . .“

„Dost rouhavé řeči,
Bůh, který raní, v té chvíli léčí¹⁾ — — —
i vám dám spásu!“

„Smím ji vidět, pane?
bych věřit moh,“ s rtů Adama řeč skane,
co mysl stihne, lépe duše věří.“

Cherub kynul, a co vidí Adam? Podivný zjev ženy hrozné,
jenž ho však ne strachem, nýbrž klidem, „mírem svatým“ naplňuje tak,

„že plesem vzkřiknuv po zjevu vztáh' ruce.

„Trp zatím, však se dočkáš!“ znělo v mraku
A zjevení dál spělo po oblaku,
jak celý svět by chtělo obsáhnouti,
co Adam s Evou dál za jeho poutí
zrak šinou, v díky bolest' jejich taje,
že Bůh dal Smrt' jim za náhradu ráje.

Nelze upříti, že v zajímavé této básni jsou některé myšlenky krásny („Ne, nemožno nám žít bez vnady ráje“ — toť ona vrozená lidstvu touha po blaženosti —, „My k vůli ráji celodenní poutí jdeme zpátky k tobě . . .“ — celý náš život má být poutí do ráje k Bohu, jenž jest naším cílem —), ale hlavní myšlenka, jakoby smrt' lepší byla života bez ráje pozemského, jest, aspoň jak ji Vrchlický podává, nesprávná, protože jest pessimistická. Bůh slíbil kleslému Adamovi spásu. Dle Vrchlického je spásou tou žena hrozná, kostlivá — Smrt', dle Pisma sv. žena mocná, milá, která potře hlavu svůdcovu — P. Maria a sítě její²⁾ Ježíš Kristus, který přišel na svět zvítězit nad smrtí a ďáblem. Slíbená spása není smrt', nýbrž život, vždyt Spasitel sám pravil: „Já jsem cesta, pravda a život.“ Smrt' není spásou, nýbrž trestem lidstva za hřích a proto lidé obyčejně smrti se bojí a „nevztahují s plesem“ po ní rukou svých. Jsou ovšem také lidé, kteří právem těší se na smrt'. Nemíníme však zoufalé vyžilce nebo slabochy, nýbrž lidi, kteří vědí, že smrt' není jenom „náhradou ráje“, nýbrž prahem do ráje, že „život smutný ztmělý“ jest v pravdě cestou do ráje, a kteří proto rádi trpí, až Pán sám otevře jim ztracený kdysi ráj. Pak ovšem slova Vrchlického „Trp zatím, však se dočkáš“ lze krásně nahraditi slovy sv. Jana (Zjevení 2. 9.): „Vím o soužení tvém a o chudobě tvé . . . nebojíš

¹⁾ Srv. Deuteronom. 32. (Cantic. Moys.): „... percutiam et ego sanabo...“

²⁾ Srv. Gen. 3. 15.

se nic toho, co trpěti máš . . . Budiž věrný až do smrti a dám tobě korunu života.“ Odpust' mi, laskavý čtenáři, že jsem zašel jaksi do kazatelského tonu; dalť jsem jen průchod myšlénkám, které ve mne vznikly, když jsem báseň Vrchlického přečetl. A že je řeč o smrti, již dle Vrchlického Hospodin spásou dal lidstvu, uvedeme tu ještě jednu, dle našeho soudu zajímavou myšlénku: Smrt' tedy „spása, náhrada ráje?“ A hle, první smrt' člověka byla — vražda, bratrovražda . . . !

Vrchlického básni „Zjevení u rajske brány“ podobá se trochu báseň J. Nečasa „Sen utěšitel“ (ve sbírce „Biblické příběhy“).

Když anděl s mečem plamenným postavil se k rajske bráně, „Adam s Evou prechal v pusté kraje . . . po ztraceném ráji smutně toužil.“

„Uviděl je, bludné tvory světa,
anděl Eloa, jak kleslí mdlobou,
a že bylo líto mu jich obou,
prosil Boha: „Ulev jim, ó Pane!“
A Bůh — láska pravil: „Necht' se stane!“
Anděl Eloa se nesl k zemi
na perutích májového vánku,
Sen jim vdechnul do prvního spánku.“

U Vrchlického „Smrtí,“ u Nečasa „Snem“ ulevil Bůh vyhnanému Adamovi. Krásná myšlénka Nečasova dá se zpracovati účinněji a mohutněji, nežli to sám v básniče, vlastně jen mládeži určené, učinil. —

Ve sbírce básní, nazvané „Sfinx“, má Vrchlický báseň „Duo z pravěku.“ Jest to dialogicky provedená, básnická parafrase slov Písma sv. (Gen hl. 4. v. 21. 22.): „ . . . A jméno bratra jeho (Jábele) Jubal: ten byl otec hrajících na citeru a na varhany. Sella také porodila Tubalkaina, kterýž byl kovář a řemeslník všelikého díla od mědi a železa.“ V básni té Vrchlický způsobem dosti slušným líčí Jubala jakožto původce a repraesentanta těch, kdož duševní se zabývají prací (zvl. poesií), Tubalkaina pak jako repraesentanta těch, kdož tělesnou prací lidstvu prospívají. Na konec biblického toho duetta připsal Vrchlický:

Finale básníka.

Ten v písně rytmu a ten v kladiv ruchu,
dvě křídla tvořili ti, lidský duchu!
Ó kdybys oběma ty stejně vládnout uměl,
líp velké básni té bys porozuměl,
jež tmy a záře chaos v noc se řítí,
a sluje dějiny a sluje žití!

Zajímavé a významné to verše!

Ve sbírce Vrchlického „Staré zvěsti“ jest první báseň »Methusalah.« „Již archa hotova a Noe čekal vody,“ začíná báseň ta. Tu spatřil Noe anděla nesoucího pohár, v němž byl hněv Jehovy; i ptá se Noe, proč již nepřišel příval na zvrhlé syny světa. Anděl

zavedl Noacha na poušť, kde na kameni spal vetchý stařec Methusalah, a pravil mu: „Tento zdržuje osud světa!“ „Proč?“ táže se Noe; „snad pro svou ctnost? Snad pro útrapy?“ A vážně pravil anděl: „Ne: on je starý!“

Idea básně té jest: soucit a úcta ke stáří. (Methusalem byl syn Lamechův, děd Noachův; i není pravděpodobno, že byl ještě žil, když Hospodin hrozil potopou.)

Ve „Zlomcích epeje“ má Vrchlický báseň nadepsanou „Píseň života“, v níž vykládá, co dělal Noe v arše, když o potopě vody opadávaly. Noe objímaje a líbaje svou ženu volá na Jehovu:

„Vlny vrou divoce, slyšíš je Jehovo?
Co jsi chtěl, stalo se, dílo je hotovo!
Zdrtil jsi v pěsti, jak zmiji člověka . . . Však
Život — ten nezničíš, sebe bys musil dřív,
život, ten největší vesmíra bajný div,
mým teče žilobitím . . .“

„Dost rouhavé řeči“, pravíme tu Vrchlickému jeho vlastními slovy (viz báseň „Zjevení u rajske brány“). Zdaž neví Vrchlický — bývalý bohoslovec —, že života tvůrcem i dárce jest Bůh a že tvůrci volno jest činiti s dílem svým, co mu libo? Což neví Vrchlický, že psáno jest: „Života pán i smrti — Bůh.“ (Ego occidam et ego vivere faciam . . . et non est, qui de manu mea possit eruere. Deuteronom. 32.)

Ve sbírce „Dojmy a rozmary“ má Vrchlický dvě znělky nadepsané „Dcera potopy.“ V první znělce vykládá o původě révy: „Když o potopě svět vodami se zmítal a všude pláč a umírání, tu přistoup' k Bohu anděl slitování: „Což nezanecháš upomínky na zaslý svět, na sílu lásky jejich, na vášní žár, na vzlet jich gigantický? Má všecko, všecko zhynout' ve peřejích?“ Bůh usmál se: „Až s vrchů voda spadne, nad hrobem jejich vín se réva vždycky!“ Ve druhé znělce přichvaluje si básník:

„A posud cítím v hroznů sladkém plání
těch obrů zápasy, jich touhy, hněvy,
jich vzdor a sílu jejich milování . . .
A myslím schválně jejich svět bůh sbořil,
by duše jejich zaklel v duše révy
a nejkrásnější tak svou báseň stvořil.“

Nedivme se již tak mnohým, pochybným básním Vrchlického; vždyť své nadšení, „vzlet gigantický“ mívá — z vína (jiní „básníci“ také z čaje, jak o tom kdysi „Paleček“ [1876] psal) a to z vína révy, v níž zaklety jsou duše „zvrhlých synů světa“, které Hospodin potopou ztrestal.

Ve Vrchlického „Sonetech samotáře“ jest báseň „Babel.“ Dle Vrchlického družina Nimrodova vystavěla babylonskou věž proto, aby Bůh na své pouti nebem unaven jsa, měl kde spočinouti. „A na štítu věže stále četa kněží bděla, stůl nemoh' číše, misky

obsáhnout, a na kobercích dívčí krásná těla . . . A kněží čekali . . . však bůh stále nešel, žízni kněží práhli. A nejstarší děl: Teď juž přijde stěží! A snědli mísy a vypili číše, dívky vrhly před svítáním s věží.“

Nelze říci, že by „báseň“ tato vynikala duchaplností, spíše prázdnotí. Pouhá dvě slova „věž babylonská“ jsou větší básní nežli všecko to povídání Vrchlického. Věž babylonská — vzdor, vzpoura proti Bohu . . . , pokoření vzdoru toho! Nejsouli to krásnější, ušlechtilejší myšlenky?

V „Perspektivách“ má Vrchlický „Eklogu andělskou“, v níž nám vypravuje pikanterii, kterou zažil s dcerou Lotovou anděl, ježž Jehova s jedním druhem poslal ze Sodomy vyvést Lota a jeho rodiny. Dle Vrchlického Bůh poslal dva anděly Sefora a Etiniaha, aby vyvedli ze Sodomy Lota s rodinou, dříve nežli rozedští síru a oheň nad městy znemravnělými. Když vešli do „paláce“ muže, jenž měl býti zachráněn („šedý Hebrej starý, liščí jeho sivé oko úsměv přelít lstivý . . . jeho mysl nebyla víc (?) prosta jako srdce patriarchů . . .“), byli od něho znamenitě pohostěni a bavili se „interessantně“ s jeho dcerami, jak patrno ze slov:

„ zasedli juž, kde se číše pění,
mnohý žert lít' plaše kol a mnohé políbení.“

Není divu, že jeden z andělův — Etiniah

„ propad kouzlu, jež z bytosti ženy
líje se jak z harfy tóny lítnou rozvlněny,
kouzlu, jímž svět, nebe (?), peklo hynou podmaněny.“

Po hostině šel Lot se Seforem do chrámu Astarotina podívat se na „velkých bohův hody“, zatím co Etiniah s jednou dcerou Lotovou sami doma zůstali. A co nyní líčí básník, toho obsah stydíme se podati. Nejškaredší — Vrchlickému ovšem sladký — hřích líčen tu „básníkem“ barvami tak křiklavými, že lépe zastříti si oči neprůhlednou rouškou, nežli pozíratí na obraz, ježž Vrchlický ze své zvášněné fantasie vyňav, čtenářům na podiv vystavil. — Mluvili jsme o „andělské ekloze“ s jedním sečtělým a dosti soudným milovníkem poesie, zároveň však náruživým čtenářem a nerozvážným ctitelem Vrchlického; řekl mu, že se nám nelíbí a líbiti nemohou znemravňující verše „eklogy“, třebaš líceň byla orientalsky bohata a krásna, tázali jsme se ho, jakou asi Vrchlický měl ideu, když psal báseň tu (— vždyť verše bez ideje nejsou básní). A tu nám onen ctitel Vrchlického odpověděl, že prý básník eklogou andělskou chtěl ukázati, jak všemocna jest láska k ženě, a tudíž idea básně že jest: Lásce k ženě podlehne každý i anděl. Mělli Vrchlický tuto ideu na mysli, dobře ji provedl. Ale idea ta jest — špatna, pravě jako špatno jest Vrchlického ponětí o lásce. Zapomínaje totiž, že

přeložil kdysi verš Canizzarův „a ctnosti větší nad lásku není,“
dává v „ekloze“ Seforovi mluvíti:

„ Co je láska? Málo!
Vášně rozkoš, plamen touhy, ráj, o němž se zdálo
synům země! Nic a stíny!“

A právě taková láska, úkoj smyslů,¹⁾ toť jest předmětem eklogy andělské, v níž anděla dává klesnouti jako nějakého pražského hejska. Ti z andělů, kteří zůstali Bohu věrni, dle dogmatického učení již ničím svedeni býti nemohou; zůstanou věrni. Kleslí pak andělé nejsou již posly Božími. Proto naprosto chybně a neslušně jest, líčiti Vrchlický, kterak anděl, posel božský, klesl, smyslností jsa jat (Říká se přece nevinný jak anděl.) Jinak jest u lidí; i nej-světější člověk, pokud jest na zemi, může klesnouti. Proč Vrchlický neužil ke provedení své ideje nějakého vznešeného člověka ušlechtilého a velikého charakteru, jehož pád by nás pak dojímал i odstrašoval, proč drží rukou sáhl na osobu nebeskou, na anděla?! (Podobnou a také nesprávnou ideu má Vrchlický v básni „Assoko — mala“ („Květy“ 1883). Jako v ekloze andělské praví o kouzlu ženské krásy, že „jím svět, nebe, peklo hynou podmaněny,“ tak praví v závěrečném verši „Assokomaly“: „Svět padne kráse přec jen do náručí“ — rozumí se ženské kráse. — To není pravda.)

Nelze nám nepronešti upřímného úsudku: Z „eklogy andělské“ vane odpornější dech nežli ze síry sodomské a shnilého moře mrtvého, jež se svým okolím jest výmluvným potvrzením 6. přikázání božího. Vtipně praví Alb. Stolz: „Da hat Gottes allmächtiger Finger mit Felsen, Wasser, Salz und Feuer einen Satz hingeschrieben, 20 Stunden lang, und der gar nicht mehr von der Erde ausradirt kann werden, so lang sie steht; der heisst: „Du sollst nicht Unzucht treiben!“ Že jest odporná a nehezka myšlenka „eklogy andělské“ ve krásné oděna roucho, nepopíráme; připomínáme jen, že se nám zdá, jakoby báseň ta podobala se na oko krásnému, vnitř však zhnilemu a odpornému jablíčku, jež prý roste na břehu mrtvého moře a o němž praví Al. Stolz: „Es gedeiht auch daselbst, am Rande des bösen Wassers, ein besonderes Vergissmeinnicht, der sogenannte Sodomsapfel. Das sei eine Frucht, die äusserlich roth und fröhlich aussehe; bekomme aber einen Appetit und beisse hinein, so beisse er in ein eckelhaftes Geknäuel von Asche und Würmern,

¹⁾ Nedivme se, že básníci jeví tak nízký pojem o lásce; vždyť jsou podporováni „vědou.“ Bedřich Katzer ve „Studii o lásce“ (Světozor 1886.) praví docela vážně, že „vědecká definice lásky jest: Láska jest instinkt rozmnožovací, řízený nejvyššími zájmy řádu živočišného“ Uvádí také příklad: „Pravímeli »Jeníček do Mařenky ohnivě se zamiloval«, znamená to, že Mařenka jest bytost, se kterou Jeníček by měl děti dokonalejší a větší část výhodných podobností obou rodičů dědicích nežli se ženou jinou.“ — Nevíme, byloli co od darwinistů (Katzer je fysiologem darwinistou) napsáno prostšího a směšnějšího! Inu, kdo by se mermomocí rád rovnal zvířatům — ať; nikdo mu nebrání.

die versteckt sind unter der falschen Schale. Es braucht einer gerade nicht übermässig gescheidt zu sein um zu merken, was dieser Vexirapfel bedeuten könnte, nämlich die wüste Sünde gegen das sechste Gebot.“ (A. S. „Compass für Leben und Sterben.“)

J. Zeyer napsal jednoaktové drama „Z dob růžového jitra“ (Květy 1889.), jež sám básník nazývá pastýřskou hrou biblickou. Ve hře té Zeyer zpracoval událost z doby patriarchální, která se vypravuje v Genesi ve hl. 20.: Abraham přišel se svou družinou do krajiny Gerarské v území Filistinském, říkal o ženě Sáře, že jest jeho sestra. Dověděl se toho král Abimelech, vzal Abrahamovi Sárů, chtěje ji mít manželkou. Za to jej Bůh ve snách pokáral, oznámiv mu, že Sára jest již provdána. Abimelech vrátil ji tedy Abrahamovi, na jehož prosby byl uzdraven od neduhu, který naň Bůh seslal pro zamýšlený (cizoložný) sňatek. I dal Abrahamovi dobytka i vykázal mu kus území svého obydlím. — Tak vypravuje bible. Zeyer užil biblické události, ale rozšířil ji ještě tradicemi arabskými a jednajícími osobami místo Abrahama a Sáry učinil Isáka a Rebeku. Hlavní idea dramata jest asi: Lež jest nepravost — zasluhuje trestu. Hezké, zvláště poetickou, něžnou mluvou vynikající drama Zeyer věnoval vldp. P. Karlu Mensingrovi, českému knězi v Miláně, u něhož básník na své cestě Itálii několik dní byl strávil.

Ve sbírce „Barevné střepy“ má Vrchlický „báseň v próse“ nazvanou „Pomsta hmoty.“ Kratinký obsah jest: „Mojžíš rozkázal, aby veliká nádrž, ve které se umývali měli kněží a levité před obětí, slita byla z kovových zrcadel žen a dcer israelských. I stalo se tak. Ale obrazy žen, jež se kdysi shlížely v zrcadlech těch, utkvěly ve hmotě, i když na sebe vzala jiný tvar, a pronásledovaly vábivými posuňky očisťující se kněží.“ Kluzká myšlenka ta nemohla se snad jinde zroditi nežli ve fantasii — Vrchlického.

Aug. Mužík napsal hezkou báseň „Mojžíšova skála“ (Květy 1888.), v níž srovnává skálu na poušti se srdcem lidským a vodu z ní tryskající s nadšením.

(Ve srdce pustinách zdas viděl skálu čniti?
Jen v hloubi nahlédni a zvedni závoj dum.
Cos tajemného tam tvá duše jistě cítí,
to zvučí z hluboka jak spodní vody šum.)

Symbolické myšlenky Mužíkovy (sice jest Mužík pěvcem pessimismu) jsou opravdu pěkné.

Vrchlický uveřejnil ve „Zlaté Praze“ (1888.) báseň „Boj o mrtvolu,“ v níž líčí zápas andělův se satanem o mrtvolu Mojžíšovu, vlastně o víru v Boha a jeho zákon. Za motto básník vzal si 6. verš z poslední hlavy Deuteronomia: „a nepoznal člověk hrobu jeho (Mojžíšova) až do dnešního dne.“ Sestavíme tu z hlavních myšlének obsah celé básně:

Na temeni pohoří Pisga leží Mojžíš — mrtvý. Satan a archanděl nad ním se setkají,

„jak Noc a Den by v tuhý spor se slétly.
A pravil Satan: Mým je toto tělo,
je k zemi snesu, kde lid žije podlý,
lid, který musí v prachu sklánět čelo,
a šťastný jest, když svíjí se a modlí,
tam idolem je vztýčím, aby čnělo
v jich arše úmluvy; neb lid chce modly,
on musí cítit, že kdos nad ním vyšší
mu podává pít pohrdání číši
čím sám je zbabělý a trpasličí,
tím výš svou modlu zvedne nad nebese,
lid bez Boha — rej much nad skalnou strží,
bez modly žádný národ nevydrží.
A žárlivý Bůh nebude víc jeden
a takto bohů nadělám víc časem,
jak v lese klamán poutník a v zmar veden,
tak lidstvo půjde za jich klamným hlasem
Leč archanděl vzpjal peruť svoji dvojí:
Lží darmo líčíš úmysl svůj škůdný!
Jeť Jahve jeden veliký a silný,
vše ostatní prach nehoden, by řízy
se jeho dotkl, z lásky jeho dílny
svět vyšil čistý, veliký a ryzí,
tu vstal's jen v úklad proti němu pilný;
však jak červ rozšlápnutý v blátě mizí,
ty zdeptán mojí, zmařen budeš patou,
svou slinou sám se zalkneš jedovatou.
A nebude mít lid ten jiných bohův! — — —
A umkl — a již se střetli s tělem
A vítěz Michael stál v zápolu . . .
Z hlubin kletba Satanova zněla:
„Lid musí modly míti, jimi ztrestá
svou hloupost nejlíp“

Že modly a modloslužba jest dílem satanovým, jest pravda. Dílem satanovým jest hříšné modlářství pohanské, kdy člověk z hrubé hmoty bohů si nadělal (a na Olymp je vznesl), dílem ďáblovým jest pohanství moderní, kdy člověk za boha neb aspoň více než Boha ctí — hmotu (materialismus), nebo sebe sama zbožňuje (pantheismus). Že by však lid jen modly musil ctíti („lid chce modly,“ „bez modly žádný národ nevydrží“), není pravda. Což křesťanství s Kristem, s jediným, pravým, věčným Bohem? Což má vznešené křesťanství modly?!

Obširnější přemýšlení a rozzímání o zajímavé básni této ponecháváme čtenářům samým; proto podali jsme tak obširný obsah básně té, abychom uvedli nejvážnější myšlenky.

Francouzský básník Alfred da Vigne napsal báseň nazvanou „Mojžíš,“ již přeložil Vrchlický (Květy 1889.). Celou básni zaznívá myšlenka: „Jsem veliký — ale samotný; protož nech mne, Jehovo, zemřít!“ — tak stýská si Mojžíš před samým Bohem.

Ve sbírce „Motýli všech barev“ (z r. 1887) Vrchlický má báseň „Píseň dcery Jeftovy.“ Jak nejnovější exegetové všeobecně

učí,¹⁾ dcera Jeftova měla slib panenství, a to byla vlastně její oběť. Ale což je Vrchlickému po slibu panenství! Ve své básni dává dceři Jeftově naříkati: „Vše darmo! Zítřa zabije mne vlastní otec sám! O družky moje, dokud čas, jen hleďte milovat! O vizte, pouze to je můj žal, že bez muže jdu spat! O dívky, jedno na paměť si vštípte: Dnes, zítřa, vždycky v den i noc, ať vedro nebo chlad, ať Jahve v tom, či Boha moc, jen hleďte milovat!“ Takovéli myšlenky vzbuzují ve Vrchlickém dojemně krásná slova dcery Jeftovy, jež praví k otci: „Nech mne, otče, ať obcházím hory a opláči panenství svého s tovaryškami svými“ (deprecor, ut plangam virginitatem meam). A dále praví Písmo sv.: „i šla a plakala panenství svého na horách.“ (Kn. Soudců, XI. 37, 38.)

Pravda sice, že „dívce hebrejské největší žalostí bylo, mělali zemřítí za svobodna, jakož i ženě, bylali bez dětí“;²⁾ přece však Vrchlického parafrase slov dcery Jeftovy, jež dle Písma sv. otci propověděla, jest — neslušna.³⁾

Ve sbírce Vrchlického „Hudba v duši“ jest v oddíle „Serenady melancholické“ zajímavý ghazel nadepsaný: „Dle Joba.“ Refrén básně té jest: Kde jsi byl? — otázka to, již se básník, jakoby za všecko lidstvo mluvil, sám sebe táže.

„Když zakotveno v hlubinách svých moře, kde jsi byl?
když slunci v pozdrav zařval první lev,
a člověk cítil první touhy hoře, kde jsi byl?
Zříš tedy, jaký stín jsi, jaké nic,
a darmo ptám se, k věčna dnu se noře, kde jsi byl?
A znikneš, zhasneš, měsíc zapadne,
a slunce v moři napojí své oře. — Zda jsi byl?“

Melancholicko-filosofské reflexe má Vrchlický rád, ale jeho melancholie mění se někdy v povážlivý skepticismus a pessimismus,

¹⁾ Cf. Zschokke, Hist. s.; sr. Kn. Soudců, h. 11. v. 39.: „... a učinil jí, jakož byl slíbil, kteráž nepoznala muže“ — dle Vulgaty: „et fecit ei, sicut voverat, quae ignorabat virum.“ Srozumitelněji napsáno jest v původním textě hebrejském: **וַיַּעַשׂ** t. j. vykonal jí (Jefta) slib svůj, kterýž slíbil, a ona nepoznala muže, čili: zůstala na vždy pannou. —

²⁾ Viz Mlčoch „Starověda biblická“ str. 174.

³⁾ Historie o dceři Jeftově vypravuje se ve knize Soudců. V téže knize vypravuje se o Samsonovi, jak pozbyl síly své skrze ženu Dalilu. Látka tato jest zajisté vábiva pro umělce, zvláště malíře. Vidělit jsme již krásný obraz představující Dalilu, kteráž úlisností svou vítězí, stříhá Samsonovi krásný dlouhý vlas. Básně nečetli jsme o tom žádné; za to četli jsme loni ve „Hl. Nár.“ denní zprávu nadepsanou „Novověká Dalila.“ Není to sice žádná báseň, ale povážímeli, že někteří „básníci“ malí i velcí píší o hloupostech ještě větších, dovolíme si pro žert zprávu onu zde v koutku pod čárou uvést: „Novověká Dalila. Byl jednou jeden švec (ve vesnici T.) a ten si rád zavdal a to někdy tak, že o sobě ani nevěděl. Ctná jeho žena to velice těžce nesla; co tedy neudělala? Když jednou manžela v opilosti doma usnul, oholila mu rekovně celou hlavu. Švec prý se potom dlouho styděl vyjít do hospody a mezi lidi.“ Ach, kdo vypíše „kouzlo poesie manželského ráje ...?!“

jak nasvědčuje i naše báseň; a máme-li užiti přirovnání, jež sám básník názvem své sbírky („hudba v duši“) naznačil, — jeho myšlenky bývají někdy ne důmyslnou, svěží harmonií, nýbrž hudebně nesprávnými dissonancemi, nebo hudbou sladkou sic, ale mělkou a nezdravou. „Zříš tedy, jaký stín jsi, jaké nic;“ ovšem dle těla a vůči Bohu je člověk téměř ničím, je stínem, jenž pomine, „když zhasne slunka svit,“ ale duše, nesmrtelná duše — to jest také nic? A přece duše jest, co činí člověka člověkem. „A znikneš, zhasneš . . . zda jsi byl?“ O životě posmrtném neví básník nic? A právě, až tělo znikne, zhasne, tu odpoví se zřejmě duši člověkově na otázku „zda jsi byl,“ a poví se také, jak jsi byl, jak jsi žil, co's vykonal — neboť „zjevení budou všichni skutkové naši,“ jak praví Písmo.

(Že již o té „Hudbě v duši“ mluvíme, dovolíme si uvést, co o sbírce té řekl nám kdysi náš gymn. professor propaedeutiky, jenž si rád o ledačems zavtipkoval: „Vrchlický vydal zase »Hudbu v duši;« myslil jsem si, jaké to asi budou symfonie, a zatím je to obyčejný — flašinet.“) —

Uvedli jsme několik básní s motivem nebo látkou biblickou (St. Z.), jež v rozmanitých časopisech nebo sbírkách básnických jednotlivě byly uveřejněny. Jsou však také podobné výtvořky poetické, jež tvoří celý cyklus.

Tak r. 1888. vyšla v Telči u Šolce úhledná knížečka „Biblické příběhy a legendy ze zemí východních. Mládeži veršem vypravuje Jan Nečas.“ Ze St. Z. tu plynným veršem zpracováno: Zachránění Mojžíšovo, David a Goliáš, Moudrost Šalomónova, Judith a Job. Z N. Z.: Hlava Jana Křtitele, Pokřtění Ježíšovo, Utišení vln na jezeře Genezaretském, Smrt sv. Štěpána a Pod křížem Kristovým. Z legend pak k bibli se vztahují: Noemova holubice (překlad ze Salise), Ze života krále Šalomónova (1. Fíky, 2. Tři sklenice) a Sen utěšitel. Již ze slov samého autora („mládeži veršem vypravuje . . .“) patrně, že básničky Nečasovy nemají příliš mnoho aspirace, aby vřaděny byly mezi literární výtvořky v pravdě poetické. Jsou to většinou opravdu jenom veršem vypravované příběhy biblické, a to — což rádi uznáváme — obratně a pro mládež účinně.

Nejzdařilejší se nám zdá vypravování o Jobovi, jež lze nazvati — básní. Několik veršů na ukázkou:

Satan k Hospodinu:

Pak tě Job tvůj horlivě milovati může,
když mu sypeš na cestu samý květ a růže;
rukou štědrou dal jsi mu do krásného domu
sedm synů statečných a tři dcery k tomu,
sedm tisíc ovec a velbloudy a voly,
pět set oslic pasených na rozsáhlém poli.
Ale sešli na něho jen dost malou ránu,
a on bude zlořečit tobě, svému pánu!

Hospodin k Satanovi:

Zkusím toho, a ty sám zbav jej toho všeho,
cokoli jej těšívá a je v moci jeho,
na něho jen samého nevztahuj ruky!

Nyní autor dovedně líčí pohromy Joba stihající. Po poslední však ráně

„Vstal Job, roucho roztrhnul z velikého hoře.
Potom padnuv na tvář svou, zvolal u pokoře:
»Bůh vzal, co mi z dobroty jeho bylo dáno;
jméno Jeho na věky budiž požehnáno!«“

Satan k Hospodinu:

Člověk za svůj život rád odřekne se všeho!
Vztáhni ruku na tělo, tkni se kostí jeho,
uvidíš, co udělá lidskost jeho pouhá,
zazní z něho drsný hlas, jenž se tobě rouhá.

Hospodin:

Budiž tedy v moci tvé, ale zůstaň živý!“

I stížen jest Job od ďábla z dopuštění božího nemocí nej-
ošklivější. Ale

„Odpověděl dobrý Job: »V jakékoli ráně
nepřestanu doufati v slitování Páně!«“

Rovněž zdařilá jest básnička „Utišení vln na jezeře Gene-
zaretském“ jakož i poslední „Pod křížem Kristovým,“ jež krásným
končí trojverším:

Pro krev, jež na kámen Golgaty tekla,
učiň, by srdce nám k soucitu změkla,
Kristovy lásky vzbud' paprsek v nás!

Poněvadž básničky Nečasovy jsou rázu poučného a mravně i
z části esteticky uslechťujícího, přejeme knížečce té mnoho zdaru a
odporučujeme ji všem, kdož mládeži něčím dobrým radost chtějí
způsobiti. —

Roku 1888. vyšly v Krňově v „nové salonní bibliotéce“¹⁾
sonety Xav. Dvořáka „Zlatou stezkou.“ Ve druhém oddílu sbírky
té nadepsaném „Reminiscence na píseň písni“ jest 10 znělek, v nichž
propracovány jsou rozmanité motivy z chvalořečí ženichových, kterými
vychvaluje nebo vábí nevěstu. Básník — nejspíše nějaký kněz —
maje na zřeteli allegorický a mystický význam velepísně, aplikoval
vhodné motivy na P. Marii. Za motto vzal si 7. verš 8. hl. „Vele-
písně“: „Vody mnohé nemohou uhasiti lásky; aniž řeky zatopí ji;

¹⁾ R. 1888. začala v Krňově vycházeti „Nová salonní bibliotéka,“ vydávaná
redakcí P. Karla Vodičky, kněze řádu minoritského, a nákladem časopisu „Zahrádka
sv. Františka.“ (Tato nová salonní bibliotéka měla snad býti morální konkurencí
staré salonní bibl., která již od let sedmdesátých vychází v Praze u Otty, v níž
však bývají někdy věci až příliš nesalonní.) Prvním číslem nové sal. bibl. byla
právě sbírka mariánských znělek Dvořákových „Zlatou stezkou.“

dávalli by člověk všecken statek domu svého za milování, jako ničímž pohrdne jím.“ Nelze nám všechny znělky Dvořákovy stejně pochváliti; některé se však básníkovi zdařily. Tak v první znělce poetická mluva biblická šťastně jest napodobena:

„Kdo jest ta, která přes poušť stoupá tiše
jak vonný proutek dýmu kadidla,
lem řízy její jasným vzduchem vlá,
jí v ústret otvírá květ vonné číše;
paprsek hvězdný nad čelem jí výše
tak bájným kouzlem jako v snění plá
a jak se zvolna pouští vznášela,
ta zdála se být květnou nivou spíše;

— — — — —
O znám Tě, zjeve sladký, plný vůně,
Tys, po níž prahne srdce mé a stůně
a hymnou lásky teď se rozzvučelo.“

Těž sonet „V touze“ jest hezký.¹⁾

Jest uznati, že Dvořák některými znělkami projevil nadání básnické, a zpracování motivu biblického dosti šťastně se mu zdařilo.

V naší studii zmínky zasluhuje též knížka, jež má nápis: „Žalmy Davidovi.“ Původními (?) rozměry v nově zřýmoval Fr. Šebesta. (V Brně u Winikra.) Neostýcháme se p. Šebestovi vytknouti předně chybičku mluvnickou (ne „Žalmy Davidovi, nýbrž Davidovy), protože se p. autor neostýchal chybu tu napsati. Potom připomínáme p. autorovi (jenž je kdesi evang. farářem), že žalmů Davidových není 150, nýbrž že některé žalmy žaltáře jsou od jiných autorův.²⁾ A konečně podotýkáme, že p. Šebesta správně v názvě své knížky napsal „zřýmoval“ a ne — přebásnil. V předmluvě praví sice: „Nové toto zřymování žalmů má za účel vedle šetření pravidel prosodie, mluvu biblickou i v řeči vázané co možná doslovně podržeti, aby se původní síla a dojem biblického žalmu při zpěvu příliš nezkrátily. Jestliť to práce čtyřletého zalíbeného namáhání, jíž jsem téměř každou volnou chvíli věnoval.“ (Věříme rádi, že p. autora zřymování žalmů stálo tolik námahy; nadanější by se byl třeba tolik nenamahal.) Přece však v původním textě a obyčejném překladě (na př. Bible čes.) znějí některé žalmy dojemněji, mohutněji, nežli verše p. Šebestovy, jemuž ostatně zásluh získaných neupíráme. —

Zvláštního pozoru hoden jest nejzajímavější a nejrozsáhlejší plod poesie české — zpracovaný na motivy a z látky biblické, t. j. „Sulamit,“ dramatická báseň ve 3 jednáních od osvědčeného

¹⁾ Z německých básníků „Velepíseň“ skoro slovným překladem přebásnili G. Jahn a Schäfer.

²⁾ Dle nápisů jest Davidových žalmů 73. Některé ž. připisují se šalomónovi, jiné synům Corachovým, jiné levitským zpěvákům Emanovi a Etanovi; 89. ž. jest od Mojžíše. (Cf. Zschokke „H. s.“)

Julia Zeyera, v níž pozorovati hlavně vliv „Velepísně.“ Obšírnější pojednání o znamenitém tom díle ponecháme si na zad.

Zatím zmíníme se ještě o některých poetických výtvorech s biblickou látkou novozákonní. O starších plodech podobných pojednal důkladně Fr. Pohunek ve „Vlasti“ (I. II. „Básníci a Kristus“), kdež dobře posoudil reflexivní a nábožensko-filosofské básně hlavně Vrchlického i Mužíka a právem odsoudil rozpustilé ballady Nerudovy a Quisovy.

Nám zbývá jen promluvit o novějších plodech poetických, pokud nám ovšem z četby známy jsou.

J. Neruda uveřejnil ve „Květech“ (1887.) báseň „Matka sedmibolestná“ (ukázka ze „zpěvů pátečních“), v níž srovnává Matku trpící, na Kalvarii pokořenou, s naší vlastí pokořenou, a Syna mrtvého Matky sedmi bolestné s národem naším, jenž kdysi hrobu již blízek byl. Dovolíme si uvést několik veršů:

„Na naší Kalvarii, charém kříže stínu,
hle matka Vlast' — syn Národ v jejím klínu.

Do noci skleslo slunce, bouří hnáno,
do prázdna bouř své vyhučela amen,
syn, matka bez pohnutí, jeden kámen —
je ticho, mrtvo — vždyť je dokonáno!

— — — — —
má duše trne, ret můj sotva dýše,
třesoucí ruka k Vaším nohám píše:
„Vy všichni, kteříž božím světem jdete,
krok zastavte a sem pohlédněte,
zda jesti bol, jenž tomu roven bolu.“¹⁾

Z básně této patrně, jak něžným a ideálním dovede býti Neruda; to už dokázal v některých „komických písních“; ale týž Neruda ukázal také, jak dovede býti hrubým, rozpustilým a — správně snad pověděno — cynicky sprostým. Kdo tomu nevěří, ať se podívá třeba jen do jeho „Žertů dravých a hravých,“ kdež mimo drzých vtipův a urážek náboženství našeho lze se dočísti též „žertu“ (dravému či hravému?) „Biblická šlechta,“ kdež vůči Písmu sv., osobám biblickým nejposvátnějším, i proti samému Ježíšovi chová se neslušně, beztaktně — nerudovsky. (Jest nám ovšem poznamenati, že ony „žerty“ byly psány vlastně jako feuilletony „Národních listů“ . . .)

Ve „Světěozoru“ (1887.) Mužík uveřejnil „Biblickou znělku,“ která se obsahem i formou zamlouvá. Místo obsahu a nějakých poznámek uvedeme ji celou:

„Děť Kristus: „Kumi talítha — vstaň dcero,“
a za ruku vzal dívku mrtvo spící.
Hned v žití vzruch zas v její zaplál líci
a věčné noci (?) odstoupilo šero.

¹⁾ Srv. Jerem. Threni I. 12.

O závidi a nízká nedůvěro! —
Již byl tu zástup, nevěda, co říci,
jen fariseové a zákoníci
té dívce kladli otázek hned stero:

Kde byla? Zdali v svatém lůně Mojžíšově?
Zda proroka tam zřela Eliáše?
Zda Kristus jest, jenž vzkřísí zákon nově?

A dívka ještě slába, řekla plaše:
Já nevím, leč že přesladce jsem snila
a náhlá slunce zář mne probudila.“

Ot. Mokřý má ve sbírce „Dumy a legendy“ báseň „Proč Kristus plakal,“ k níž podnět mu dalo — vzkříšení Lazarovo. V bibli (Jan 11. 32) čteme: „Maria pak, když přišla, kde byl Ježíš . . . řekla jemu: Pane, kdybys byl ty zde byl, bratr můj nebyl by umřel. Tedy Ježíš, když uzřel, ana pláče, i Židy, kteříž byli s ní přišli, ani pláčí, pohnul se v duchu, a zkormoutil sebe samého a řekl: Kde jste jej položili? Řkou jemu: Pane, pojď a pohleď! I zaplakal Ježíš. Tedy řekli Židé: Hle, kterak ho miloval! Někteří pak z nich řekli: Nemohlíž on, jenž otevřel oči slepého narozeného, učiniti, aby byl tento neumřel? Tedy Ježíš opět pohnut sám v sobě, přišel k hrobu . . .“ a vzkřísil Lazara. Tak dí Písmo sv. Mokřý však buď úmyslně z pohodlné licence básnické nebo z nevědomosti spletl si okamžik pláče Kristova. V jeho básni Kristus Lazara vzkřísí a zatím, co se všichni z toho radují, on pláče a vysvětluje pláč odpovědí, kteráž jeho poslání i povahy naprosto jest nedůstojna:

. Duši moji bolnou
z hluboka svírá trudné pomyšlení,
že tužbu žhavou vyplniti hledě, —
jsem bratra vzbudil z blaženého snění —
k života hoři, strádání a bédě!

O básni této Fr. Kyselý, kněz, praví mírně (Hlíd. lit. 1888.): „Nezdařila se legenda „Proč Kristus plakal,“ zatím co laik dr. J. Kórec rozhodně ji odsuzuje, pravě (Obzor 1888.): „Kdo proti vší možné pravdě tak hrubě může se prohřešiti, že z Krista Pána dělá pessimistu rázu Schopenhaurova (v básni „Proč Kristus plakal“), ten nechat motivy biblické nechá s pokojem.“ Osmělujeme se správným slovům těm projevit svůj souhlas. Oč lépe užil motivu Kristova pláče moravský náš básník Vladimír Šťastný, v překrásné básničce „Posvěcená láska“:

Plakal Kristus o přítele,
nad jehožto hrobem stál,
a lid, vida slzy vřelé,
dí: „Hle jak jej miloval.“

A zas vidí učenníci
Pána svého slzeti,
na město když nekající
žal mu bylo hleděti.

Posvětil Pán slzou strasti
na zemi nám květů dvě:
květ to svaté lásky k vlasti
a květ lásky přátelské.

Že již o Šťastném mluvíme, nesmíme se nezmíniti o nejnovější velezdařilé jeho básni „Lumen Christi“ (Obzor 1890. č. 3.), jež zpracována jest na biblické motivy: „Fiat lux!“ (Gen. I. 3) a „Ego sum lux mundi“ (Joan. VIII. 12.). Budťež tu dvě sloky ukázkou:

„Na počátku řekl Bůh: Buď světlo!
A kam slovo tvůrčí pozalétlo,
všude jasnou hvězdu rozžalo.
Tisícero sluncí přede Pánem
sklání se, noc prchá přede ránem,
tvorů Božích žití nastalo.

„Světlo světa jsem!“ dí Kristus znova,
a kam zalétá moc jeho slova,
všude hvězdou spáasy zaplane.
Prchá noc a duši zatemnělé
slunce milosti kde vzhází skvělé,
jitro tam i jaro nastane.“

Tolik o básních s motivy novozákonními.¹⁾

Nyní vraťme se k připověděnému pojednání o „Sulamité.“

III.

„En jejunos a Te munus
posco, ne deficiam,
ut sacrarum scripturarum
mihi des scientiam.“

(*Mariale S. Anselmi.*)

„Sulamit“²⁾ Zeyerova jest nejušlechtilejší a snad nejrozměrnější výtvar české poesie, v němž užito látky biblické. Kratinký obsah jest: Davidova žena Batsěva porodila dvojčata, z nichž jeden — Benaja byl pohozen, druhý — Šalomón právě vládne. Pohozený Benaja byl od anděla Anpiela zachráněn a na Libanu vychován. Jednou sešel Benaja samotén s Libanu do údolí Gilbojského a uzřel Levónu, dívku Šulémskou; i zahořel k ní láskou. Levóna však milovala Šalomóna, nejprve za pastýře přestrojeného, který ji však potom odvedl do paláce královského. Benaja, láskou jsa trýzněn,

¹⁾ Ještě něco: Ve „Květech“ (1890. č. 3.) jest začátek povídky, jež jest nadepsána: „Němák.“ Povídka z cyklu „Sedmero blahoslavenství.“ Napsal K. M. Čapek. Motto: „Blahoslaveni tiší, neb oni dědictví obdrží na zemi.“ „Bible.“ Nelze nám pronéstí úsudku o povídce té, protože jest uveřejněn teprve začátek, z něhož poznáváme, že látka není vzata z bible, nýbrž z nějaké události v severovýchodní Moravě se stavší. Spisovatel líčí nám zatím rysy silně realistickými dvě hrdinky — starou Zapletalku a její dceru Maryšu, „kteráž byla podivuhodnou směsí obmezenosti a potutelnosti“ — ale ticha, mírna, trpěliva.

²⁾ Obšírný obsah i pokus aesthetického rozboru „Sulamity“ podali jsme v loňském „Museu“ ve článku „Sulamit“, takže tato část naší studie jest vlastně pokračováním onoho loňského pojednání.

prosí anděla Anpiela, by mu naklonil Sulamit. Anpiel, ač nerad, zavedl jej do paláce královského a způsobil divotvornou mocí, že se Benaja všem zdál býti Šalomónem a Šalomón — žebrákem. Sám Šalomón zděsil se, spatřiv před sebou sama sebe. Tím povstal veliký zmatek; pravý Šalomón byl od Pseudo-Šalomónu uvězněn. Sulamit však jediná poznala, že zdánlivý Šalomón, není její pastýř — milenec. Když pak slepá Batševa uslyšela hlas Benajův i Šalomónův, svědomím jsouc znepokojována, přiznala se, že o b a jsou její synové. Tu přiznal se i Benaja, že není Šalomón, a jsa zamítnut od Sulamity, jež toužebně Šalomónovi do náručí spěje, umírá ze zhrzené lásky své. Anděl Anpiel zalká nad ním: Chtěl jsem, bys velikým byl, však láska k ženě tě zničila. Jsem samotn ve své velikosti.

Tot stručný nástin děje našeho dramata.

Ze kterých prvkův a jak drama Zeyerovo vzniklo, o tom poučuje nás básník sám v předmluvě; praví: „Podnět k této práci dala „Píseň písní,“ které se vášnivě podivuji. Poněvadž však děj biblické básně na drama nestačil, přibral jsem ještě talmudskou pověst (o Šalomónovi).“ Zeyer praví tedy, že děj Velepísně na drama nikterak nestačí; tím asi staví se na správné stanovisko těch, kdož Píseň písní nepovažují ani za hotové drama hebrejské, ani za úmyslný pokus pravé dramatické básně, nýbrž za výtvar poetický významu zcela jiného. Z katolických vykladatelů Písma žádný nepokládá Velepíseň za drama. Za to však nekatolíci, zvláště rationalisté zastávají se tak řečené dramatické domněnky, aby tím snáze básni té upřeli vznešený mystický význam a tím také vysokou cenu poetickou. Zvláště německý učenec Böttcher zastává se domněnky, že Velepíseň byla určena k tomu, aby se jakožto hotové drama na jevišti provozovala. Ve svém spise „Die ältesten Bühnendichtungen“ praví: „Šalomónova Velepíseň je národní hebrejská hra divadelní, namířená proti Šalomónovu rozpustilému dvoru a jeho haremům, které život rodinný ohrožovaly.“

Téhož, téměř nesmyslného názoru jest pověstný Renan, jenž r. 1860. vydal v Paříži spis „Le cantique de cantique,“ v němž nestydí se projevit domněnky, že v dramatě nazvaném „Píseň písní“ byl také velkolepý — ballet (snad podobného často bezvýznamného rázu jako jsou nynější ballety, jež přišly tak do módy, že se pašují do nejvážnějších uměleckých děl hudebních). Myšlenka ta svědčí ovšem Pařížanu Renanovi; což jiného mají v Paříži na mysli nežli ballet, pikanterii a — modu! —

Jiný učenec, Rocke, praví, že Velepíseň je dramatická prvotina literatury orientalské, že je to „zrcadlo pro nevěsty a manžely.“

Též Ewald ve spise „Básníci Starého Zákona“ pokládá Velepíseň za drama, „v němž vyličuje se cena nevinnosti, která odolá veškeré svůdnosti a vábivosti.“

Jest tedy nemálo rozšířen názor, že Velepíseň Šalomónova je drama; ale názor ten není zastancům svým příliš na čest, neboť

svědčí o slabém vzdělání estétickém a povrchní znalosti literatury staro-klassické a biblické.

Německý, katolický estétik praví:¹⁾ „Velepíseň má ráz didaktický; a jako Kniha přísloví, Kohelet i kniha Sirachova náležejí do didaktické epiky, žalmy pak do didaktické lyriky, tak jest nám knihu Job a Velepíseň vřaditi mezi výtvoxy rázu poněkud dramatického. Kniha Job jest více epicko-dramatická, Velepíseň pak lyricko-dramatická.“ Ale tím ještě není řečeno, že Job nebo Velepíseň je drama. Neboť dialog (jenž biblickým oněm básním rázu dramatického dodává) jest jen část ústrojí dramatického, nikoli však celé drama.

Slovutný učenec Haneberg píše: „Hebrejská poesie vyvinula se nejvíce jen v lyrice. Na epiku neměla (lidských) hrdin, poněvadž ve všem největším hrdinou byl Jehova.“ Drama bylo u Hebrejů nemožno; neboť Israelita nezná osudu, proti němuž by nějaká vznešená osoba bojovala a kterýžto boj byl by podkladem dramatického děje, jakož se dělo v klassických tragédiích řeckých. U Israelitů Prozřetelnost božská zatlačila všechnu osudu.

Že literatura hebrejská dramata nemá, patrně z povšechné historie poesie dramatické.²⁾

Všude, kde musa dramatická triumfovala, lze nám podati historii dramata. Tak v Sanskritě nalézáme nejprve zpěvy obětní, které bývaly za tance zpívány, potom dramatické pokusy, v nichž zpracovány byly látky mythické a konečně očitáme se v době rozkvětu, v níž vynikal básník Kalidaša. Známý jsou jeho dramatické básně Šakuntala a Urvaši.

U Řeků máme nejprve dithyramby zpívané o Dionysiích, potom hry Thespidovy a konečně tragédické trojhvězdy Aischyla, Sofoklea a Euripida.

Sledujeme-li vývoj dramata u národů křesťanských, najdeme jakési neurčité začátky (hlavně ve hrách biblických), potom zdárné pokroky a konečně výši dramatické poesie náboženské u Calderona. Podobně vyvíjelo se i světské drama, v jehož historii jako koryfej stkví se na věčné časy — Shakespeare. K Shakespeareovi do školy chodil Lessing, jehož kritický duch spojiv anticko-klassickou formu s duchem a životem německým, povznesl dramatickou musu německou na výši, na níž později vévodili Goethe a Schiller. —

1) Srv. Dr. B. Schäfer „Das hohe Lied,“ Münster 1876.

2) Mimochodem poznamenáváme, že exposice neboli první jednání dramata „Urvaši“ jest hlavní myšlénkou podobno exposici „Sulamity.“ V Sulamitě Benaja, nade vši slabost lidskou povznesený, sestoupí s Libana do údolí Gilbojského — jeho láska k pastýřské dívce jest pak předmětem celého dramata. V Kalidašově dramatu vznešené bytosti z ráje Judrova jménem Apsary zatouží po zemských slastech a strastech i snesou se s výšin Himalajských do rozkošného háje. Tu následuje milostné dobrodružství jedné z oněch vznešených bytostí, jménem Urvaši — a láska její jest předmětem celého dramata.

Tot kratinký náčrt historie dramata u všech národů kulturních. U národa židovského není však žádných dramatických začátků, žádného pokroku — a tu máme mítí najednou 1000 let před Kristem, hotové dokonalé drama, ačkoli žádný semitský kmen posud nemá poesie dramatické, byť byla literatura semitská sebe bohatší. Zajisté kompetentním je zde úsudek Herderův, jenž praví: „Do dneška nemají orientálové dramata. Jejich literáti vzdorovali se nejvýše na báseň poučnou, na ódu a píseň všelijakého druhu, též na bajku, přísloví, ale dramat nenapsali. Příčinou toho nebyla však nedovednost básníků nebo neobratnost řeči, nýbrž povaha a mravy orientálův. Napodobování děje, posunky na jevišti — to jest východanu jaksi podezřelo. Mimo to povolání a postavení ženy orientalské nedopouští, aby se na jevišti ukazovala a produkovala.“ (A bez ženských není — tragédie; komédie pak jenom se ženskými jest možná.)

Již z těchto důvodů jest uznati, že ani Velepíseň není dramatem. Mimo to poesie hebrejská jest výhradně nábožensko-etická a tudíž národní, poněvadž králem národa židovského byl Bůh, a jejich ústavou byla theokratie. Profaní literatury národ vyvolený nemá. Není tedy Velepíseň dramatem ani světským, protože Israelité světské poesie nemají, ani náboženským, poněvadž poesie dramatická literaturě východní jest cizí. — Tot negativní úsudek o Velepísni čili pověděno jest, čím Velepíseň není. Positivní úsudek podává Schäfer tento: Nazývali sv. Jeroným Velepíseň „*carmen nuptiale in modum dramatis a Salomone conscriptum*“ (báseň svatební na způsob dramata od Šalomónova složená); jest slovům těm tak rozuměti, že Velepíseň jest jaksi ideálně dramatická báseň, kterou skladatel jsa inspirován v duchu viděl a potom napsal, právě jako proroci St. Z. nebo Jan ve svém Zjevení napsali několik dramatických scén, které však neměly žádného realního podkladu, nýbrž byly symbolicky nebo allegoricky. (Exegeta Jakobi praví: Velepíseň není přísně dramatická, nýbrž jen dialogem provedená chvalořeč manželství.) Lze tedy Velepíseň nazvati dialogickou allegorií. Jako u Dantea peklo je symbolem hříchu, očistec symbolem pokání a ráj symbolem milosti, nebo jako u Calderona loď je symbolem církve, tak ve Velepísni allegorický poměr mezi ženichem a nevěstou jest symbolem vyšší lásky mezi Bohem a lidstvem nebo mezi Kristem a církví. Tot katolické a se stanoviska víry i estetiky jedině správné smýšlení o Velepísni. —

Budiž nám laskavě prominuto, že jsme se tak dlouho zdrželi u věci, jež se týká spíše samé Velepísně nežli „Sulamity.“ Měliť jsme za dobré zmíniti se trochu více o nejzajímavějším výtvaru poesie biblické a vůbec o rázu poesie hebrejské; bez toho v málo-které historii literatury světové děje se v pravdě důstojná zmínka literatury biblické a mnohá „Poetika“ úmyslně o ni skorem ani nezavádí. —

Poněvadž tedy Velepíseň drama není, Zeyer dobře učinil, že nespokojil se s chudým dějem básně biblické přibral si pověst talmudskou, v níž se vykládá, kterak Šalomón dobytý Tyra, odvedl princeznu sidonskou do Jerusalema do paláce královského a zahořev k ní láskou, postavil jí v domě svém sochu Astartinu. Za to byl ovšem od Hospodina potrestán, ale litovav hříchu, zase na milost přijat. Z Velepísně Zeyer vzal nejprve kus jeviště, t. j. pastviny v údolí Gilbojském a královský palác Šalomónův. Z jednajících osob vzal hlavní osoby Velepísně Šalomóna a Sulamitu s milostným jejich poměrem. Největší vliv Velepísně na drama Zeyerovo je viděti ve mluvě. Zeyer buď užil těchže figur básnických, jakýchž je v „Canticu“ hojně, nebo je šťastně napodobil. Uvedeme tu jen dva příklady: Sulamit čekajíc u potoka v údolí Gilbojském svého pastýře milence, toužebně praví:

On krásný jest jak cedr na skále,
jak slunce jeho tvář, a kadeře
jak větve palmové mu splývají
a jeho oči jako ptáčata,
jež zlatá koupají se v studánkách.
Taký jest on, a já jak prosta jsem.

Tu skloní se Sulamit nad potokem a vidouc v něm svůj obraz praví:

Ne, ne, jsemť krásna též. Jsem sněda sic,
však svaté slunce mne tak zlíbalo . . .

Zdaž nepodobají se první ty verše básnické mluvě biblické, již charakterisují hlavně krásná často smělá přirovnání? Zdaž nepřipadá každému, že v posledních dvou verších rozváděn jest motiv známých slov nevěstinych: „Nigra sum, sed formosa?“

Slov biblických Zeyer nevkládá vždy do úst osobám biblickým, nýbrž i jiným, vybásněným. Tak společnice kněžny sidonské, která dlela v paláci Šalomónově, opěvuje svou paní:

Jak luna jsi, o ženo půvabná,
líc jako polovice granátu
pod závojem ti září průhledným,
tvé kštiny jako stádo temných koz
na stráních Galádu se pasoucích
na skrání ti visí . . .

Týmiž obrazy opěvuje ve 4. hlavě Velepísně ženich svou nevěstu. Zdá se, že Zeyer prostudoval poetickou mluvu „Cantica“ co nejdůkladněji; někde užil třeba jen jediného slova biblického, jinde zase jen myšlenky, ale vždy případně a s uměleckým vkusem.

Mimo Velepísně jeví se v dramatě Zeyerově vliv jiných míst biblických. Tak anděl Anpiel, vychovatel pohozeného syna královského Benaje, chtěje chovance svého uchrániti zla lásky, které mu hrozilo z jeho touhy po Sulamitě, praví:

Ty nevíš, jaká (z lásky) zírá prohlubeň
u nohou tvých! Je plna hořkosti.

Já marně líčil ti, jak před věky
dcer lidských krása měla v zápětí
zmar synů božích ?!

Slova ta jsou patrnou reminiscencí na začátek 6. hlavy Genese, kdež čteme: „A když se počali lidé množiti na zemi, vidouce synové boží dcery lidské, že by byly krásné, brali sobě (z nich) manželky. I řekl Bůh: Nezůstaněť duch můj v člověku na věky, neboť tělo jest . . . Vida pak Bůh, že by mnohá zloba byla na zemi, zželelo se mu, že člověka učinil na zemi. A bolestí srdce dotčen jsa vnitř, pravil: Vyhladím člověka, kterého jsem stvořil . . .“ To stalo se potopou, již Zeyer nazývá „zmarem synů božích.“

Jinde zase Aniel napomíná Benaju slovy:

Kdo duši víže k věcem mýjícím,
klam trpký pozná, zví, co bolest jest;

a jinde praví:

Kdo ženu miluje, smrti kořist jest.
Smrt! Láska! Nepoznat měl's tato zla!

(Tedy láska k ženě — zlo jako smrt.) Zeyerova slova ta upamatují nás na knihu moudrého Siracha (na př. hl. 5., 9., 19. Ve hlavě 9., verši 9. čteme: „Pro krásu ženskou mnozí zahynuli“).

Ve II. jednání „Sulamity“ je scéna, kde královská vdova Batševa žehná Pseudošalomónovi-Benajovi, domnívající se, že to král Šalomón. V tom však ozve se pravý Šalomón a praví:

„O matko stůj!

Zde je skráň, která práhne, abys vložila své žehnající ruce na ni, zde o požehnání ždá, sem obrať vyhaslý svůj zrak!“

Scéna ta vybavila nám událost z Genese vypravující, kterak Jakob z návodu matky Rebeky ošidil bratra Esaua o požehnání prvorozenské. Esau pak dověděl se podvodu toho, zvolal na slepého otce Isáka: „Zdaliž toliko jedno požehnání máš, otče?! Mně také prosím, abys požehnal. A když lkaním velikým plakal, hnut jsa Isák, požehnal mu.“

V I. jednání Sulamit rozmlouvající se Šalomónem za pastýře přestrojeným, projevuje nevoli proti pýše a krutosti králově a nevědouc, že sám král stojí před ní, praví:

Stará slova Samuelova,
jimiž proti králům hřměl tak nadšeně,
ta posud mocně v uších znějí nám:
„On z vašich synů sluhy udělá,
a sloužit budou vaše dcery jemu
a pole vaše, stáda, vinice,
vše jeho bude, vám jen půjčené.
Až k Bohu v bídě volat budete,
Bůh slyšet nebude váš velký hlas!“

Těmi verši básník náš do roucha básnického oděl slova Samuele proroka, která na rozkaz Hospodinův propovídal lidu israelskému,

když nespokojen jsa soudci, chtěl mermomocí míti krále. Čtemet o tom v 8. hlavě 1. knihy Samuelovy: „A ten, kterýž kralovati bude nad vámi, bráti bude syny vaše a postaví je při vozích svých a udělá z nich předběhače vozů svých a ustanoví z nich setníky a orače rolí svých, žence obilí a kováře zbroje své. Z dcer také vašich udělá sobě ty, kteréž dělají masti a ty, kteréž jsou kuchařky a pekařky. Pole také vaše a vinice nejlepší poběře. Služebníky i děvky vaše, mládence nejlepší i osly odejme vám. Ze stád vašich bráti bude a vy budete mu za služebníky. A volati budete k Bohu v ten den a nevyslyší vás Hospodin, neboť jste sami žádali sobě krále.“

V téže scéně, kde Sulamit Šalomónovi vykládá o pýše a zpupnosti králově, praví mu také, že lid již dávno popěvuje si píseň o královi, která jest jaksi proroctvím jeho pokoření. Píseň ta zní:

Je velký Hospodin a silný je,
v prach kácí krále, pyšné snižuje
a povýší ty, kteří žijí v pokoře.

Podobnou myšlenku nalézáme mimo jiné v žalmu 112. Z uvedených příkladů patrně, že Zeyer zná dobře bibli a že v dramatech svém případně užil látky biblické, která se mu právě hodila.

Mimo bible Zeyer čerpal ke svému dramatu — jakož řečeno — také z talmudu (hlavně pověst o Šalomónovi a princezně sidonské), potom ze spisů kabalistických, zvláště z knihy nazvané „Sohar.“ Ze spisu tohoto Zeyer užil hlavně vznešených myšlének o životě nadzemském, o životě povznešeném na nízké touhy obyčejných lidí, kteréžto myšlenky vkládal nejvíce do úst andělovi Anpielovi. Zeyer sám mluví o pramenech, z nichž čerpal k „Sulamitě“ a praví: „Kojím se nadějí, že se mi poněkud podařilo elementy biblické, talmudské a kabbalistické v jeden harmonický celek spojit.“ Nelze nám, než přisvědčiti básníkovi, že se mu to skutečně podařilo. —

Tolik o prvcích, z nichž drama Zeyerovo povstalo.

Nyní promluvíme si o osobách dramata našeho. Nejprve jest zmíniti se o Sulamitě, dle níž Zeyer své drama nazval. Jméno Sulamit vyskytuje se v bibli jen ve „Velepísni“ a to dvakráte po sobě v 1. verši 7. hlavy (dle textu hebrejského; v textě českém jest podle Vulgaty kus 1. verše 7. hlavy vřádně jakožto 12. verš do hl. 6.). Jménem tím oslovuje dívku pastýřskou Aminadab, jenž ji chce svést a ženichovi odlouditi i volá na ni: „Navrať se, Šulamská (Šulamko), navrať se, ať pohlednu na tebe! Co uziříš na Šulamské, leč houfy vojenské? Jak krásni jsou krokové tvoji v střevících, dcero knížecí!“ Jméno Sulamit není rodinné jméno neboli příjmení dívky té ani vlastní jméno osobní (jako u nás na př. Mařenka), nýbrž nazývá se tak dle krajiny, ze které jest. V hebrejštině je totiž שולמית t. j. tvar adjektivný, jakož

z adjektivní koncovky יַית, již se zhusta užívá na označenou nějakého národa nebo kmene. Znamená tedy שולמית tolik co Šulamský nebo Šulamská, t. j. z krajiny Šulam či Sulém. Sulém byla krajina poblíž Jerusalema. Zeyer užil jména Sulamit jenom v názvu dramata, v dramatu samém uvádí ji jako Levónu, dívku sulémskou. Že název dramata je Sulamit, stalo se tím, že nevěsta Velepísně všeobecně dle Vulgaty Sulamit se nazývá.

Jest otázka, kdo jest ona dívka sulémská, jestli to osoba historická nebo smyšlená. Někteří exegetové nekatoličtí, kteří vykládají Velepíseň ve smysle doslovném (in sensu verbali proprio), domnívají se, že jménem Sulamit Šalomón nazývá dceru Faraona egyptského, kterouž byl za ženu pojal a na niž složil svou píseň lásky — „Píseň písní.“ Též známý theolog Bossuetius zastává se názoru, že ve Velepísni v doslovném smysle vypisuje se šťastné manželství Šalomónovo s dcerou Faraonovou, ve smysle typickém pak spojení Kristovo s církví. Náзор ten jest ovšem nesprávný, poněvadž dle učení katolického doslovného smyslu Velepísně vůbec není. Jiní zase praví, že Sulamit je táž dívka, o které se vypravuje v 1. knize královské a která se tam nazývá Sunamit. V 1. knize královské v 1. hl. se vypravuje: „I sestaral se král David a měl věku svého velmi mnoho dní: a když se přikrýval šaty, nezahřívál se. Řekli tedy jemu služebníci jeho: Nechať vyhledáme pannu našemu králi, mladici pannu, aby stála před králem a opatrovala jej, a aby spala v lůně jeho a zahřívála pána našeho krále. Hledali tedy mladice krásné ve všech končinách israelských, a našli Abisag Sunamitskou a přivedli ji ku králi. Byla pak ta dívka pěkná velmi a spávala s králem a posluhovala jemu; král však nepoznal jí. (Domníváme se, že čtenářům význam eufemistického rčení biblického „poznati ženu“ (יָדָעָהּ) jest známo.) Král David potom zemřel, a Abisag Sunamská zůstala na dvoře královském, jakož se dovídáme ze 2. hlavy 1. knihy královské. Adoniáš totiž, bratr Šalomónův, žádal matky Betsabé, by mu na Šalomónovi, nástupci trůnu, vyprosila Abisag Sunamskou za manželku. Tím rozhořčil se Šalomón tak, že dal Adoniáše zabiti. Podezíralť pro žádost tu právem bratra svého, že by se rád zmocnil trůnu královského; neboť ženy a ženiny králův židovských i jiných panovníkův orientalských právem dědičným připadaly nápadníkům královského trůnu, jakožto nerozlučitelná částka dvoru a království.¹⁾ Dále o dívce Sunamské zmínky není. — Nedá se tedy z Písma dokázati, že by byl Šalomón Abisag Sunamskou tak naruživě miloval, že by ji byl ve své Velepísni opěvoval. Co se slova

¹⁾ Srv. Dr. M. Mlčoch, Bibl. Starověda str. 209.: „žádati o některou ženu z haremu znamená tolik jako nároky činiti na trůn; kdo se toho odvážil, propadl hrdlem svým jako buřič (Cf. II. Sam. 12, 8; 16, 22.).“

Šunamit (שֻׁנָמִית) samého týče, lze připustiti jeho záměnu se Šulamit, poněvadž záměna hlásky **l** a **n** vyskytuje se v řečích, kde hlásky **ty** jsou, velice často. Ale uvažujemeli věcně historickou událost, že Šalomón dal Adoniáše zabiti ne ze žárlivosti milostné, nýbrž panovačné, jest nám popříti, že by Šunamit byla zvláštní a jedinou milenkou, resp. manželkou Šalomónovou, kterou by tak horoucí láskou byl miloval, jakou jeví ženich k nevěstě ve Velepísni.

Tu jest vhodno připomněti, že Vrchlický ve své sbírce „Povídky ironické a sentimentální“ má povídku nazvanou „Abisag.“ V povídce Vrchlický zpracoval právě příběh o dívce Šunamské, Abisag zvané, která spávala s Davidem, aby ohřívala jeho údy starobou ztrnulé, ale užil látky biblické dle svého způsobu. Ačkoli se povídka ta zdá býti velice poetickou a co do mluvy a fantasmie, jak se říká, orientalsky sytou, vane z ní přece týž dech smyslnosti jako s jiných prací Vrchlického druhu podobného. V této povídce měli jsme velmi dobrou příležitost poznati všelijakost fantasmie a trochu zlomyslnosti Vrchlického. Většinou držel se Vrchlický historické pravdy, v tom se však odchýlil, že dle něho Šalomón zahoří prudkou láskou k dívce Šunamské a to, když byl ještě David na živě. I čekal prý toužebně Šalomón, až by naposledy vydechl David, aby si mohl Abisag vzíti za manželku. A skutečně, sotva David ducha vypustil, nastrojil vše tak, že hned sám zaujal místo na loži Davidově vedle spící dívky Šunamské. Tu dává Vrchlický spící dívce ze sna mluvíti slovy Velepísně: „Polož mne jako pečeť na srdce své a jako pečetní prsten na ruku svou, nebo silné jest jako smrt milování, tvrdá jako hrob touha, uhlí její uhlí řeřavé a jako plamen nejprudší, vody mnohé nemohly by uhasiti toho milování, aniž zatopí řeky . . .“ Nejsouli nikde slova Písma sv. profanací a rouháním, tož jsou jistě zde u Vrchlického. Pointa povídky „Abisag“ jest, že dívka Šunamská miluje vroucně Adoniáše bratra Šalomónova, Adoniáš pak její lásku ještě vroucněji opětuje; když pak Abisag z onoho blahého, milostného sna procitne, dovídá se, že miláček její Adoniáš zabit jest na rozkaz Šalomónův — tedy na rozkaz toho, který také po lásce její touží — Látky biblické Vrchlický ve jmenované „sentimentální povídce“ zneužil; zdá se nám aspoň, že mu bible nebyla ani dosti málo svatým Písmem, nýbrž obyčejným romanem, jehož osobám dává se skvíti právě takovou nahotou, jako hellenským svým nymfám a bohyním nebo svým milenkám.¹⁾

Sulamit, o níž je ve Velepísni řeč, není tedy ani dcera Faraonova, manželka Šalomónova, ani Abisag, dívka Šunamská čili

¹⁾ Že nekřivdíme Vrchlickému, dosvědčetež na př. jenom tyto verše:

„Ó lesů taje stíné kdes v horském zátiší,

kde šumným stínem nahá těla nymf jen svítí . . .“

(„Život“, sbor z antické tragédie.)

Sunamit. Zschokke¹⁾ v introdukci k Velepísni praví: „Nomen sponsae שלמית aperte derivatur a שלמה (t. j. Šalomón).

Dle něho je tedy jméno Šulamit úplně smyšleno, takže autor Velepísně spodobou jména nevěstina se jménem ženichovým naznačiti míní vzájemnou jejich lásku. —

Druhá biblická osoba dramata Zeyerova je Šalomón. Vrchlický ve svém posudku o „Sulamitě“ nazývá Šalomóna, Zeyerem vyličeného, zpupným. V dramatě však samém Šalomón zpupně nejedná. Historický Šalomón jest ovšem „pyšný, krutý, zpupný,“ vedle toho však bohabojný, mírný, něžný. Sotva nastoupil vládu, byl z jeho rozkazu zavražděn jeho bratr Adoniáš a několik dvořanů; to dělo se z vůle boží, aby upevněn byl trůn otce jeho Davida, a vzpoura proti králi by byla potlačena.

Ve III. knize královské (3. hl. 3. v.) čteme: „Miloval pak Šalomón Hospodina, chodě v přikázáních Davida otce svého.“ Proto zjevil se Bůh Šalomónovi vece: „Žádej, zač chceš, abych dal tobě.“ Šalomón pak dí: „Dáš tedy služebníkovi svému srdce umění schopné (cor docile), aby lid tvůj souditi mohl a rozeznati mezi zlým a dobrým.“ Dále praví Písmo: „I líbilo se to Hospodinu, že takové věci žádal Šalomón.“ A potom čteme: „Dal také Bůh moudrost Šalomónovi a opatrnost velikou náramně a širokost srdce“ (sapientiam et prudentiam multam nimis et latitudinem cordis) (4. 29). Šalomón líbil se tedy Bohu pro svou Jemu oddanost a poddanost, a proto byl moudrým „i zveleben jest král Šalomón nade všecky krále země v bohatství a moudrosti“ (10. 23.). — Ale Šalomón nebyl pořád hodný; zvrhl se, zvláště — otevřeně to povíme — když se chytil ženských.

V 11. hl. (III. král.) v. 1. čteme: „Král pak Šalomón zamiloval ženy cizozemky mnohé . . . a odvrátily ženy srdce jeho a když již byl stár, nakaženo jest srdce jeho skrze ženy, že jest následoval bohů cizích: aniž bylo srdce jeho dokonalé s Hospodinem Bohem svým, jako srdce Davida otce jeho.“ (Ostatně Šalomón nebyl v této věci snad o nic slabší ani silnější nežli jeho otec David, jak dosvědčuje ona událost se ženou Uriášovou. David svedl Uriášovu ženu; když pak ho pokárat přišel muž boží prorok Natan, všecek jsa rozlítostněn volá: „Miserere mei . . . tibi soli peccavi et malum coram te feci . . . amplius lava me . . . Smiluj se nade mnou, Bože! Tobě samému jsem zhřešil a zlé před Tebou učinil . . . Více obmyj mne od nepravosti mé a od hříchu mého očisť mne . . .!“ (Žalm 50.)

Ejhle, lkání hříšníka litujícího! — ale to Davidovi přece nevadilo, aby si neponechal všech 50 žen a ženin, které měl před tím. Ovšem dá se omluviti zvykem králů východních, mezi nimiž král

¹⁾ Dr. H. Zschokke „Historia sacra“ p. 221.

židovský za Davida i Šalomóna čestné zaujímal místo.) Šalomón snížil se ke svým ženám tak, že s nimi ctil Astartu i Molocha. Za to byl ovšem od Hospodina potrestán, ale na konec s Bohem jsa smířen zemřel.

Právě tyto nesrovnalosti a stíny v povaze Šalomónově, který byl přece králem theokratickým a naplněným moudrostí Boží, zavdaly příčinu, že se jeho Velepíseň tak rozmanitě vykládala i vykládá. Z toho se zvláště vysvětluje, proč někteří tak rádi Velepíseň vykládají o smyslné lásce Šalomónově. Sám Herder nazývá „Canticum“ „Lieder der Liebe, die ältesten und schönsten aus dem Morgenlande“ a Lessing praví, že Velepíseň jsou „Eclogae regis Salomonis“ (bukolické písně). Proto také někteří, jak Cornely¹⁾ praví, Velepíseň jakožto píseň lásky smyslné připisují Šalomónovi zvrhlému. Cornely píše: Nonnulli Salomoni lapsa Canticum attribuunt ob liberiores et lasciviores, quas inveniunt, descriptiones. Někteří uznávajíc vznešený allegoricko-mystický význam Cantica, pro stinné stránky povahy Šalomónovy Velepíseň mu vůbec odpírají. Tak Boufrerius píše: „... tam parum sobrius et tam mulierosus homo parum videtur idoneus, ut castissimos Christi et ecclesiae concineret amores.“ Ovšem Šalomón rozkošník a děvkař (parum sobrius et mulierosus) nebyl asi s báseň tak vznešenou jako jest „Píseň písní.“ Než od církve definováno jest, že Šalomón Velepíseň skutečně složil. Nuže, kdy? Poněvadž dle učení katolického Velepíseň má jedině allegorický a mystický smysl a poněvadž, jakož řečeno, tak vznešené básně Šalomón ve své pozdější zvrhlosti napsati nemohl, nezbyvá, nežli že Velepíseň napsána byla tehdy, když byl Šalomón ještě hodný,²⁾ jakož v tu dobu spadají jiné spisy Šalomónovy: Přísloví, Kohelet,³⁾ některé žalmy a j. Vždyť ve 4. hl. III. kn. král., kdež

1) Rud. Cornely, Introductio in lib. ss. V. T. II, 2. (Parisiis 1889).

2) Srv. P. S. Tiefenthal („Das hohe Lied,“ Kempten 1889): „Cum Salomon juvenili et florentiori sua aetate totus Sapientiae amore teneretur, cecinit Canticum Canticorum.“ (Danko.)

3) Zajímavo, co dr. J. Durdík ve svém spise „O modní filosofii naší doby“ soudí o okolnostech, v jakých byl sepsán pessimistický „Kohelet“. Durdík píše: „Písma svatá i světská jsou plna žalob; mudrci i básníci i zakladatelé náboženství nahromadili výroků nejrůznějších o bídě a marnosti světa. Zrovna příslovím staly se světy z knihy „Kohelet“ — Kazatele. A ještě dříve, dávno před filosofií Koheletu Job stýská si, kéž by se byl nenarodil. Touž myšlénku opětuje řecký tragik zase, a Shakespearův jasný svit chmuří se čím dále tím více, až konečně Timonem proklíná svět...“

„Mnohý pessimismus není nic jiného, nežli hnus nastalý po dlouhém hýření, omrzlost, jako po probdělé, prostopášné noci kocovina.“

„I Kohelet je psán v téže náladě kocoviny a odbytého rozkošnictví.“

Půjčujeme p. dru. Durdíkovi, že opilci po „probdělé, prostopášné noci“ mluvívají, jakoby byli inspirováni (od ďábla), ale že by Kohelet byl vznikl v podobné opilecké inspiraci a následující z ní kocovině, v níž by tvůrce „Kazatele“ průchod byl dal svému vyžilému pessimismu, — o tom dovolujeme si pochybovati. Též „Kohelet“ je částkou Písma svatého.

se vypisuje všestranná slovnost Šalomónova, praví se výslovně ve v. 32.: „Promluvil také Šalomón tři tisíce přísloví: a bylo písní jeho tisíc a pět.“

O Šalomónovi mluvíce, zmíníme se ještě, že Vrchlický napsal znělku „Div Šalomónův,“ jež zní:

Na duchy hvízdnul (?) Šalomón a sborem
lhně poslušně se sletli k jeho trůnu:
„Mne mrzí v erotickou bítí strunu
a z vlastních přísloví jsem zhloupěl skorem.

Přineste slunce, dřív než nad obzorem
kdes v moři usne, pak chytněte lunu
a obě v láhev dejte; tajnou runu
můj prsten vtiskne v pečeť nad otvorem!“

A stalo se. Co v této láhvi dělo
se celou noc, to ani talmud neví.
Leč k ránu výbuch, jako svět když padá,

A luna zardělá jak žena mladá,
a slunce zářné oblohou se skvělo,
však z láhve rostly — celé keře révy.

Báseň tuto umístil Vrchlický ve své sbírce básní „Dojmy a rozmary“ mezi 12 znělkami, jež nazval „Slzy révy.“ Ve znělkách těch, jež začínají révou Noachovou, píše Vrchlický o tom, jak je dobré víno. Bezpochyby že si rád zavdává — a proč by ne, když mu nakladatel dobře zaplatí každý i nepodařený verš, věda, že někteří lidé budou jeho básně čísti s větším nadšením a podivem nežli samo Písmo sv. —

Tolik o osobě Šalomónově.

Další osoba dramata našeho jest Batševa — matka Šalomónova. Ve Vulgatě jmenuje se Betsabe; v původním textě בת-שבע (t. j. dcera Šábova). Je to známá ona žena, kterou, vnady svoje

Vrchlickému „Kohélet“ také nedal pokoje, vlastně Vrchlický nenechal „Kohéleta“ na pokoji a napsal ve sbírce „Sfinx“ báseň „Kohélet,“ jejíž obsah tu podáme vlastními slovy básníkovými:

»Odložil starý Hebrej blány bílé,
kam psal, jsa hořkým žalu zpitý vínem;
jak stál by všeho tvorstva na mohyle,
na svět se díval jedním velkým stínem.

A prožlých dnů tíž na něho padá,
svit lampy uráží jej i svit denní;
zřel v život jako v slunci sprahlá lada
a cítil člověčenstva unavení.

Všech poutníků ty bludné kroky marné,
všech rukou mozoly a pot všech skrání
i hořkost žluče, pal zimnice zářné
a nudu porodu a umírání.

Tu hořkost, jež se z ženy v duši vlívá,
když dopít ke dnu pohár smyslnosti . . .
To vše uzavřel v knihu Kazatele.
I děl mu kdos: Co platný rmut a slina,

jež vrhl jsi na dlo stvořitele?
přec ku polibku není žena líná,
pták zpívá, voní květ a marnost všecka,
již kážeš, v nové tvary odřívá se . . .

Leč starý Hebrej vrtěl šedou hlavou:
Když Jahve spokojen s mým vytím vlčím,
co komu po tom? — On bůh oblit slávou,
já, pes, řek' své — teď čekám jen a mlčím.«

Kéž by také Vrchlický někdy raději mlčel! Jeho báseň zdá se býti důmyslnou; ale jak chatrná jest jeho ponětí o vzniku písem sv., o inspiraci!

ne příliš cudně ukrývající,¹⁾ David, smyslností jsa jat, Uriášovi odňal a za manželku sobě vzal. (S ní zplodil Šalomón.) —

Potom jest anděl Anpiel. Jméno Anpiel vzal Zeyer z talmudu, a znamená tolik co ochrance ptactva. Celá pak postava Anpielova jest výtvozem fantasie Zeyerovy. Básník sám praví o něm v předmluvě k „Sulamitě“: „Pro tento výtvor fantasie bylo mi mnoho nespravedlivých a lichých výčitek snášeti. Drama prý nesnese nadpřirozené bytosti, a zasahování nadzemské bytosti do děje nemůže prý se na jevišti připustiti. Řekové, Shakespeare, Calderon i Goethe byli na štěstí jiného názoru, a řídím se tu raději velikými vzory nežli malými teoriemi. Anpiel nezasahuje zajisté do děje dramata více, nežli na př. duch Hamletova otce. A pak je fatum snad méně nadpozemské než anděl, a zasahuje snad méně do děje, protože se na jevišti jakožto osoba neobjeví?“ (A přece jakou úlohu hrá osud v dramatech řeckých!) K jasným slovům Zeyerovým netřeba přidávati vysvětlení, ale trochu je rozvedeme.

Zeyerovi se vytýká postava anděla Anpiela, protože prý drama nesnese nadpřirozené bytosti. Výtka ta je nesprávná. Nikdo zajisté nebude na př. klassickým kusům Sofokleovým, Euripidovým a hlavně Aischylovým vytýkati, že v nich bytost nadzemská do děje zasahuje. Zdaž nehájí se ve známém „deus ex machina“ jakýsi moment theologický a jakési mravní pozadí s prozřetelností božskou? Anděl Zeyerův pak nevystupuje znenadání jako nějaký deus ex machina, nýbrž veškerým svým zjevem zasahuje do samého ústrojí dramatického. A což „Faust“ Goetheův se svým Mefistem?! Důsledně měl by býti na jevišti směšný ďábel jako anděl, — a přece snad nikdo nezavrhoval dramata Goetheova proto, že v něm vystupuje nadzemská (resp. podzemská) bytost ve způsobě ďábla Mefista. Podobně u Shakespeara hrávají duchové i čarodějnice velikou úlohu (Hamlet, Caesar, Makbeth).

To vše odpovídá vzdělání a smýšlení jisté doby, do níž děj dramata spadá. Proč by tedy v „Sulamitě“, jejíž děj odehrává se 1000 let před Kr., nesměl vystoupiti anděl? Vždyť v tu dobu Jehova sám ještě mluvíval s proroky v národě židovském a posýlal anděly za účely rozmanitými. Myslíme tedy, že v dramatech, jehož děj vzat jest z historie hebrejské, hlavně ze starší doby, může vystupovati postava nadpřirozená; vždyť kolikráte se dočítáme v bibli theofanie. Tím zajisté aesthetika pranic netrpí.

(Tak zv. realisté, kteří nejvíce v této příčině proti Zeyerovi brojí, měli nejprve dobře prostudovati bibli a všimnouti si bedlivěji dramat antických a potom teprve — posuzovati.)

Další osoba dramata našeho jest sidonská kněžna Lilitha. Jméno to jest název jakéhosi božstva fénického. Postavu tu vy-

¹⁾ Srv. Dr. Zschokke „Historia sacra“ p. 193.: „... licentiores Betsabe mores ...“

básnil si (dle talmudské „princezny lyrské“) Zeyer sám, učiniv ji, jak se nám zdá, repraesentantkou cizího (pohanského), hlavně ženského vlivu na dvoře Šalomónově. (Její úlisnost i půvab svedly Šalomónu.) Její pýchu a nezkrotitelnou touhu panovačnou Zeyer načrtl těmito mistrnými verši:

„Ty zlatý vínku, jaká je tvá moc!
Kaž zavraždiť mi dítě, přítele,
kaž svatý popel otce vyrvati
ze země lůna, vmetat' do moře,
vše učiním, jen když lesklý kruh mé čelo obemkne!“

Konečně jest nám se zmíniti o poslední důležité osobě dramata Zeyerova, jež jest vlastně hrdinou kusu, o Benajovi. Jméno Benaja je vzato z bible (kdež se vyskytuje na několika místech).

Ve II. kn. Samuelově v hl. 23. v. 23.: „Benajáš, syn Jojadův — — byl slovatný mezi třemi silnými, kteří byli mezi 30 znamenitější: i učinil ho sobě David tajným radou.“ A v I. kn. král. v 2. hl. v. 35. čteme: „I ustanovil král (Šalomón) Benajáše nad vojskem.“ Byl tedy historický Benaja tajným radou Davidovým a ministrem vojenství Šalomónovým. Zeyer vzal však z bible jenom jméno toho muže; o jeho postavě pak praví sám básník: „Benaju utvořil jsem si sám proto, aby tragický zápas byl mezi smrtelníky. Vymyslíl jsem si v něm jakéhosi adepta tajných věd . . .“ V původním textě bibl. zní jméno to בְּנֵי־יָ, t. j. syn boží. Hodí se tedy jméno to Benajovi Zeyerovu, jehož lze právem nazvati synem anděla božího, od něhož byl vychován a nad ostatní lidi povznesen. Celkem má Benaja něco podobného s Faustem Goetheovým.

Tím pověděli jsme, co jsme vhodným uznali říci o osobách dramata „Sulamit.“

Na konec zmíníme se stručně o tom, co napsal „Čas“ (1889.) o dramatě Zeyerově. Div. kritik „Času“ praví: „Zeyer ve svém kuse biblickou dějepřavu a vlastní fantasií splétá způsobem, kterým se nestává práv ani jednomu ani druhému. Zcela zevně vzal několik postav a dát z bible a kolem nich nakupil vidiny své obraznosti. To však není ani poetické ani realistické.“ „Ani pravdivé“ — dodáme ještě my, t. j. není pravda, co „Čas“ povídá. Neboť Zeyer látku biblickou se svojí fantasií skutečně poeticky sloučil, jakož uznávají všichni jiní kritikové. Za to ovšem Zeyer nemůže, že se poesie na jevišti již přestává líbiti (či se ani nelíbila?) — ani za to nemůže, že kritika „Času“ má někdy zvrácený názor o poesii, zvrácený a zkažený nedobře pochopeným realismem ať francouzským ať ruským.¹⁾ Dále praví referent „Času“: „Z ovzduší doby, do níž

¹⁾ Aby se nezdálo, že mluvíme do větru, poukážeme jenom na př. na „drama“ chovance „realistické školy“ Vil. Mrštíka, jež uveřejněno bylo ve vídeňském časopise „Česká Revue“ (1889.) pod názvem „Paní Urbanová.“ Je to drama opravdu

Zeyer klade svůj kus, mohl vážit drama zajisté úchvatné, života schopné; k tomu by však potřeboval seznámiti se s moderní exegesí a kritikou biblickou . . .“ Co „Čas“ touto „moderní exegesí a kritikou biblickou“ rozumí, nevíme. Nejspíše rationalistický výklad Písma sv. To je však požadavek dosti neslušný, zvláště kladeli se básníkovi, který s pravou úctou a uměleckým taktem látku biblickou zpracoval. Zdá se nám, že „Čas“ jest někdy takovým, jako bývají mnozí mladí „chlapíci“, kteří by o všem rádi mluvili, ale o všem málo vědí. Všecko haní, nic se jim nelíbí, ale co by se jim líbilo, sami ani udati, ani vykonati nemohou. Odsuzují někdy práci sebe poctivější proto, že jí sami vykonati nemohli.

Nelze nám ovšem říci, že by Zeyerova „Sulamit“ byla klassickým vzorem dramata nebo nepřekonatelným výtvozem poesie; vždyť sám básník praví ve svém úvodě k „Sulamitě“: „Prosím nesmrtelných básníků „Písně písní“ a „Žalmů“ za odpuštění, že jsem se odvážil kulhati po oné cestě, kudy oni božským krokem kráčeli;“ v nás však vzbuzuje Zeyer úctu již tím, že Velepísně, jež doslovným smyslem jest dosti kluzka, nezneužil k nějakým frivolnostem a že ve svém ušlechtilém a zdařilém dramatu mimo podivuhodnou znalost bible projevil též nemalou úctu k Písmu sv.

Vzpomněli jsme si bezděky slov prof. Mussila. Když jsme totiž v přednáškách ze studia biblického začínali kursorickou exegesí „Cantica“, pravil: „Najděte si, pánové, Exodus III. hl. 5. v.“ Našli jsme si místo to a četli: „Ne appropies huc: solve calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.“ Tak praví Jehova Mojžíšovi, když se mu zjevil v hořícím keři. Ta slova měl by míti na paměti každý, kdo se dává do četby Velepísně. „Zzuj obuv (smyslnosti) z nohou svých, nebo místo, na kterém stojíš, země svatá jest!“ Slova těch pamětliví by měli býti vůbec všichni, kteří se z jakýchkoli příčin biblí zabývají. Bible jest písmo svaté, řeč Ducha sv., řeč Boží, a proto uctivě má se pozírat i na místa choulostivá a poněkud kluzká, která však jenom všetečníkům a zlomyslníkům bývají kamenem úrazu.

I my měli jsme na paměti slova ta při studii své, a proto bude nám snad odpuštěno, že jsme se z potřeby zmínili o některých věcech choulostivých. Dovoluji si tudíž i laskavému čtenáři připomněti: „Zzuj obuv, nebo místo, na kterém stojíš, země svatá jest!“ —

vynikající — všedními, až nestoudnými myšlenkami a sprostou, trivialní mluvou. Toli jest poesie? Divíme se domýšlivosti, jakou autor projevil, žádaje již přede 2 lety (jak jsme doslechli) dramaturga Nár. div. pražsk., aby se drama to provozovalo v Národním.

Dodatek. Bylo by nám ještě zmíniti se o pastýřských hrách vánočních, zvláště pro děti, jež zpracovány jsou na základě biblické události o narození Páně a příchodu pastýřů do Betléma k jeslím Ježíškovým. Hry ty však určeny jsouce pro útlou mládež, jež by si vážné verše poetické v souhře sotva pamatovala, nedostupují zhusta výše poesie, jsouce většinou jenom obratně veršovanou neb i rýmovanou prosou. Hru vánoční od Vlad. Štastného (také pro dospělé) lze zařaditi do výtvorů poetických, ale není původní, nýbrž upravena dle německé hry L. Knoppa.

Co pak se koled týká, rozvláčno by bylo promluvití třeba jen o několika z velikého jich množství ceny rozmanité.¹⁾ Mimo to nezbytno koledy zvláště národní posuzovati nejen po stránce slovní, nýbrž i zpěvné. (V obojí příčině výborna jest na př. dojemná „Koleda Valašská.“)

Vánoční básně rozmanitého druhu a formy Vl. Štastného, jež zhudbil osvědčený skladatel prof. dr. Jos. Chmelíček (melodrama, zpěvy vánoční), jsou výborny. —

Na konci studie své dovolíme si uvéstí kousek poesie národní, v němž zpracován jest nejen motiv, nýbrž i látka biblická, ale trošinku nebiblicky — tož píseň tříkrálovou. U nás, t. j. v mém rodišti, tři králové již dávno nechodívají (u nás bývá totiž příliš velká zima, u nás v létě v zimě „vane proti,“ a tak se, myslím, těm králům z teplého východu k nám nechce, zvláště v lednu), a tudíž mi píseň tříkrálová byla známa jen ze sbírky Erbenovy; letos však na den sv. Tří králův obohaceny byly literární moje vědomosti rozšířenou a všelijak národně přiozdobenou písní tou. Prodléval jsem tehda u bratra, jenž je kaplanem v městečku T—ově. Bratr právě špekuloval, co by ještě na „velké“ s kazatelný domýšlivým maloměstákům pověděl tak od srdce k srdci, když tu za dveřmi kapláanky ozve se rozkošně vážné tercetto (že byli tři, bylo poznati na první poslech, ačkoli zpívali unisono):

1. [: My tři králi my jdeme k vám, :]
[: štěstí, zdraví vinšujem vám. :]	5. Do Betléma pospícháme,
ještě málo peněz máme.
2. Štěstí, zdraví dlouhá leta,
my jsme tři králi zdaleka.	6. A co ty černý tam vzadu,
že máš opálenou bradu?
3. Král Herodes kouká z okna,
vidí tři krále zdaleka.	7. <i>Solo:</i> Já uznávám, že jsem černý,
já jsem z té mouřenínské zemi.
4. Táže se jich, odkud jedou,
že zlato, kadidlo, myrhu vezou.	8. <i>Sbor:</i> Bys byl na slunce nechodil,
byl bys si tvář neopálil.

¹⁾ Česká národní poesie, pokud se vztahuje k bibli (legendy, koledy, pořekadla a p.), zasluhovala by zvláštního pojednání. Ve sbírce Sušilově i nejnovější Bartošově (sv. II. a III.) jest mnoho krásných písní s motivem a látkou biblickou. —

9. *Solo*: Slunce je toho příčina,
že je má tvář opálona.

10. *Sbor*: Slunce je drahé kamení,
skrz Krista Pána narození.

11. Hajej dítě s Kristem Pánem,
až na věky věkův amen!

Když královský zpěv dozněl,¹⁾ otevřel jsem dvěře, pokynul králům, aby vešli a poprosil jsem, aby mi Jejich Veličenstva píseň svou ještě jednou zapěla, že si ji napíši. Sedl jsem k pianu, a kluci — či, pardón, králové spustili svou. Když zapěli konec 2. sloky „my jsme tři králi zdaleka,“ tázal se bratr jednoho, na pohled nejstaršího, monarchy, odkud je. „Z Kukýrně,“ odpovědělo J. Veličenstvo. („Kukýrňa“ je nejvznešenější třída městečka T—ova, rozkládá se hned nad „Trmáčovem.“) „Tak ty nejsi od Východu?“ ptal jsem se — uznávám, že hloupě — krále domácího. On se však ještě hloupěji usmál, a všichni tři potentáti spustili dále: „Král Herodes kouká z okna . . .“ Když pak si písní svou zasteskli: „ještě málo peněz máme,“ tázali jsme se, kde byli, než přišli k nám. „U p. faráře,“ odpověděli monarchové najednou. „A před tím?“ — „Nikde. My jsme začali od kostela.“ Bylo mi jaksi podivno: zpívají si, že vezou zlato, a hned naříkají, že mají peněz málo. Zlato je přece lepší a spolehlivější, nežli peníze, zvláště rakouské „banknoty.“ — „Málo peněz máme,“ zpívali králové. By nás více ještě dojali a sobě naklonili, začali znovu tři králové svoji píseň, důraz kladouce na slova „Málo peněz máme.“

1. [: My tři králi my jdeme k vám, :]
[: štěstí, zdraví vinšujem vám. :]

3. Král Herodes kouká z okna,
vidí tři krále zdaleka.

2. Štěstí, zdraví dlouhá leta,
my jsme tři králi zdaleka.

4. Táže se jich, odkud jedou,
že zlato, kadidlo, myrhu vezou.

5. Do Betléma pospícháme,
ještě málo peněz máme.

Dali jsme králům celých 6 kr., aby se o ně pohodlně rozdělili (a nepoprali se, jak v „Žertech“ vypravuje Neruda, jenž třem králům — ovšem jiným nežli byli v T—ově — schválně dal 5 kr., aby se o ně po dobrém nemohli rozdělit), a nabídl jsem jim, aby se také zastavili v šedě-zelenavém, nejkrásnějším domě na náměstí, tam že budou jistě královsky uvítáni. —

¹⁾ Nedomnívejž se nikdo, že bychom těmito řádky zneuctívali památku sv. Tří králův, aneb opovrhovali „posvátnými zvyky národními;“ jest nám však vyznati, že tento tříkrálový, žebravý zvyk národní působil na nás příliš podivně zvláště když jsme viděli před sebou tři nejpodařenější kluky městečka. —

Promiň nám, laskavý čtenáři, že jsme se tak zapomněli a dali se do všelijaké povídačky, zapomněvše zatím na pojednání o písni tříkrálové. To ponecháme již nějakému odbornému, folkloristickému literátu-estetikovi.¹⁾

Bylali matka pohanská autoritou ve vychovávání dětí?

(Výňatek z díla »Základ a vývoj stavu učitelského.«)

Frant. Kalvoda.

Vychování pohanské, jak známo, zvrhlo se tak, že podvrátiti musilo pohanský stát, všechnu sílu pohanstva a všecko obecné blaho. A odkud to, že takové následky mělo vychování pohanské? Odtud, že založeno bylo jenom na autoritě lidské, mimo to ovšem také ještě na jakési autoritě božské, ale na autoritě takových bohů, jací jsou nám známi z historie pohanstva. Jaká však mohla býti autorita bohů pohanských? Žádná. Vždyť kde více než jeden Bůh, žádný Bůh, protože jen jediný Bůh může býti a jest Bohem pravým, neomezeným, všemohoucím. A tohoto jednoho pravého Boha pohané neznali, aspoň ne tak, aby to bylo stačilo aspoň na zařízení života vezdejšího. — Autoritou tedy vychovávací u pohanů byla autorita lidská, světlo rozumu, které však se velice snadno klamati může.

Ovšem i my křesťané ve vychování spoléháme na autoritu lidskou, ale nikdy jen výhradně hlavní autoritou, hlavním důvodem všeho vychování jest nám neomylná autorita církve sv., autorita boží. Autorita lidská jen potud jest nám pravou autoritou, pokud se zakládá na autoritě boží nebo, jinak řečeno, pokud se srovnává se zákonem a řádem od Boha stanoveným.

¹⁾ Když jsme již studii svoji dopsali, dostalo se nám do rukou 5. číslo letoší „Obrany víry“ a tam jsme četli: „Sarah Bernhardt na divadle pařížském bude dávati Pannu Marii. Pověstný spisovatel Haracourt, jenž pro Sárku B. upravil pannu orleánskou, nyní dramaticky uspořádal i celý evandělický děj nového zákona v 1500 verších. Tento kus (!) bude se dávati v Odeonu pařížském, a Sarah bude dávati P. Marii.“ To bude krásná představitelka Panny Marie! Herečka, která kdysi v okružním divadle vídeňském (na slavnost „Neposkvrněného početí M. P.“ rok před požárem toho divadla, který vypukl také na slavnost Nep. p. P. M.) persiflovala katolickou slavnost marianskou, — bude představovati největší světici — Marii Pannu! Toť drzá smělost! Pokřtěná židovka (ale přec jen židovka) bude na jevišti hráti — Matku Kristovu. Neníliž to blasfémie? (Řekne snad někdo: Však Maria byla také židovka. Dobře; ale přece špatně. Maria P. nebyla židovkou obyčejnou, ba nebyla ani člověkem obyčejným; bylať se zřetelem na mateřství Syna Božího vyňata z toho, co nejvíce jest lidským — byla uchráněna všelikého hříchu.) Ženština, která nedávno již oženila nemanželského syna — bude na jevišti

Rozumíme pak autoritou lidskou ve vychovávání výroky rodičův, učitelů nebo jiných osob, dětem milých a vzácných, k nimž se děti mají se svatou bázní a úctou jako k nějakým vyšším bytostem. Tato autorita rodičův, učitelův atd. zakládá se na jejich duševní dospělosti, zralém rozumu a z toho nezbytně plynoucí mravní převaze. Osoba pak má u dětí tím větší autoritu, čím patrněji děti ze všeho jednání a konání té osoby poznávají její umělost a mravní dokonalost a čím zřetelněji vidí, jak upřímně a laskavě osoba ta s nimi zachází. Rozkazy osob takových jsou dětem svaty, jsou jim hned po rozkazech božích. Nemilost rodičů hněte děti více než všeliká nepřízeň jiných osob, pohled matčin na dítě více působí, než kopa slov cizí osoby. Dětem je pouhé vědomí, že matka, otec, učitel, jsou na blízku, dostatečnou pobídkou, aby konaly své povinnosti. Výpovědi osob těch, zvláště výpovědi otce a matky jsou dítěti nezvratným důvodem pravdy. Dítě jen tomu pevně věří a to uznává, co slyší od nich. Povídá-li dítěti něco někdo jiný, běží hned k matce a táže se jí, jeli pravda, co slyšelo od jiného. Každý zná zajisté hojně takových případů. Mimochodem připomínám jediný příklad:

Dítě jedlo jakési ovoce. „Nejez toho,“ pravím mu, „otrávíš se!“ — „Neotrávím,“ povídá dítě, „maminka mi to dala.“ — Ta okolnost tedy, že mu matka dala to ovoce, jest mu dostatečným důvodem, proč věří, že se neotráví.

A jak mocna jest pro dítě autorita učitelova, patrně na příkladě, jejž podává J. K. Hraše (v Radhošti, v Telči I. roč. 1. č.):

ze sebe dělali Marii Pannu. O té dovednosti ženské v přetvářce! Jak může tedy nezbožná, jinověrná, kleslá ženština představovati onen vznošený výkvět ženskosti, onu panenskou něhu, onu krásu ušlechtilé povahy?! Lze-li Sáre dobře procítiti, oduševniti partii Marie Panny v oné hře Haracourtově, když sama jest povahy protivné? A bez citu, bez vervy není přece uměleckého výkonu dramatického! Nezbyvá než upřímně říci: „Umění“ Sařino jest ženská ješitnost, pýcha — a židovské řemeslo, kšeft. Teprve nyní uznávám pravdu slov, jež pronesl o Sáre Turgeněv, když se kdysi na Rusi produkovala: „Sarah B. jest chladná posuňkářka, ovšem co nejvíce rouťinovaná.“ Po trapných zkušenostech vystoupení Sářina na českém jevišti s „Fučidlem“ (Frou—frou) a „Fédorou“ lze se právem obávati, že správa Národního divadla pražského pozve si co nejspíše Sáru se svou družinou do „Stánku Uměn nad Vltavou,“ že jí vyklopí ráda mizerný pakatel dvanácti tisíc za dva večery, a že ve svém národním chrámě uměn dá obecenstvu poslouchati francouzskou a tedy cizí mluvu herečky posuňkářky a obchodnice, produkující se svou — Marií Pannou

Jak jsi bídná, ty dobo pokleslá!

Teď právě dočítáme se také zajímavé zprávy v nejnovější biskupské kurrendě (1890, č. 4.) J. M. dra. Fr. Bauera pod titulem: Ex S. Congregatione Indicis. Kongregací tou odsouzen jest nový literární plod: Judas de Keriot — Poema Dramátich de Frederich Soler de la Academia de la lengua catalana, Mestre en gay saber — Barcelona Libreria de J. López, Editor — Rambla del Mitj. num. 20. 1889. Jak z názvu lze se domnívati, bylo v dramatické básni té užito látky biblické; jak jí bylo užito, svědčí nám okolnost, že báseň ta přišla „na index.“

„Bylo po inspekci ve třídě školy N. Pan inspektor a p. učitel pomodlili se s dětmi. Děti pomalu odcházely, jen jedno děvčátko zůstalo opodál obou pánů státi, držíc v ruce jakési psaní. Pan učitel, jenž zatím připravoval úřední knihy panu inspektorovi na prohlédnutí, spatřil dívku a maje plnou hlavu starostí, otázal se jí nevrle, nač ještě čeká.

„Pane učiteli,“ pravilo děvče rozpačitě, „maminka Vás prosí, abyste jí na toto psaní napsal adresu strýčkovi do Hamburku podle této adresy.“

„Počkej až zítra, teď nemám kdy,“ řekl p. učitel netrpělivě a připravoval dále úřední knihy.

„Ukaž, panenko,“ řekl p. inspektor k děvčeti a vzav psaní, napsal na ně adresu. „Zde máš, už je to napsáno, můžeš jíti.“

Děvče však stojí jako přimrazeno a teprve, když se p. učitel přiblížil, přiskočilo k němu držíc v jedné ruce adresu, již p. inspektor právě napsal a ve druhé formulář, dle kterého ji měl napsati, a pravilo: „Prosím Vás, pane učiteli, napsal to p. inspektor dobře?“

„Tak, tak, ty's to vyvedla,“ bručel p. učitel, ale p. inspektor se s chutí zasmál a pravil učiteli: „Vidím patrně, jakou důvěru to dítě k Vám má.“

Nuže, zdali pak byla matka pohanská u svých dětí autoritou? — Nebyla a nemohla jí býti.

První autoritou dítěte jest matka. Dítě s matkou, abychom tak řekli, tvoří jednu osobu, vždyť z matky má své tělo, s mlékem mateřským ssaje i povahu matčinu. Než matku pohanskou zbavovalo této autority její smutné postavení jak v životě domácím, tak i společenském. Matka pohanská měla docela jinačí postavení, než matka křesťanská. V celém pohanstvu nedostávalo se pokolení ženskému potřebného a náležitého vzdělání a výchování. Mezi mužem a ženou byla tu veliká mezera ve vzdělání, ve vědomostech, a tím žena v hodnosti své, až na málo čestných výjimek daleko níže nežli muž byla postavena.

Dívka řecká, která měla jednou býti manželkou a matkou, vyrostla beze všeho výchování a vzdělání, z čehož patrně vidíme, zač Řekové ženu, manželku a matku pokládali. Dívky řecké vyučeny byly jen nejpotřebnějším pracím domácím a poněkud tanci a zpěvu, aby se mohly účastniti společné bohoslužby.

Když pak se dívka provdala, bylo její největší a jedinou etností míti domácnost v pořádku a muže svého ve všem bezvýminečně poslouchati. Jak matka děti své vychovávala, na to u Řeků nekladeno váhy. Řekové vůbec mínili, že žena již od své přirozenosti jest horší a ke zlému více nakloněna nežli muž, že žena více nežli muž podléhá závisti, nespokojenosti a p. Podle toho také Řekové nakládali se ženami. — Když syn dospěl do let mužných, když se stal plnoletým, stála matka pod jeho poručenstvím. Jaký to převrácený poměr! Matka, která má syna vychovávatí nejenom pokud je dítětem

nerozumným, ale jistou měrou i po celý život jeho, ta matka u pohanů poddána byla synovi, který věku chlapeckému sotva odrostl. Žena řecká dále o své újmě a bez dovolení manželova žádné, ani sebe menší smlouvy zavíratí nesměla. A poněvadž ani manželství nebylo Řekům ničím jiným, nežli pouhou smlouvou zevnější, proto ani v této věci žena řecká neměla žádného rozhodného slova a žádného práva. Muž bral si ženu na základě smlouvy jako nějakou věc, o kterou se shodl s jejím otcem. Z toho ovšem patrno, zač potom muž manželku svou pokládal, a jakou úctu měla manželka u Řekův.

A kterak působilo takové postavení matky řecké na děti? Kterak působilo na děti pohlaví ženského, když viděly, že matka jejich, která nerozdílně s nimi žila, které ani dovoleno nebylo od dětí svých se vzdáliti, za nic více pokládána není nežli za otrokyni, již otec poroučí jako nějakému nižšímu tvorů? A jak to působilo na děti pohlaví mužského, když viděly již od malička, že matka jejich v důstojnosti své daleko níže pod otcem postavena jest, když viděly, kterak matce se stále ukazuje a předstírá její domnělá nízkost a špatnost? Pak ovšem není s podivem, že dospělý syn s chutí se chápal poručnictví a vlády nad svou matkou.

Jaký to rozdíl rodiny křesťanské a pohanské! V naší rodině křesťanské jsou manžel a manželka jakožto jednou duší, jednou osobou morální, která působí jednou vůlí, jedním srdcem na dospívající děti, — v rodině však pohanské mezi manželem a manželkou není žádné jednoty, manžel tu přísně poroučí a manželka s bázní koná jeho rozkazy. V rodinách našich manželé vzájemně si pomáhají ve výchování svých dětí, manžel napravuje nedostatky a slabosti manželčiny a naopak, aby děti tím ve výchování svém netrpěly, — u pohanů však manžel bezohledně i před dětmi tupí manželku svou. Manželé křesťanští autority své vzájemně hájí vši mocí a silou, — pohanský manžel a otec před dětmi autoritu manželčinu ruší a ničí.

Zvláště však neblaze a škodlivě působila na výchování dětí volnost svazku manželského. — Manželství pohanské, poněvadž ničím jiným nebylo nežli pouhou smlouvou zevnější, mělo podle toho i svou závaznost. Jako smlouva se může zrušiti, když se na tom obě strany ustanoví, zrovna tak i manželství pohanské se mohlo zrušiti, ba mohlo se zrušiti ještě mnohem snáze nežli obyčejná smlouva, protože muž beze všeho mohl manželku propustiti podle své libovůle. A což nejhoršího, mohlo dokonce několik mužů míti jednu ženu.

Tu ovšem není nic přirozenějšího nežli že takový život rodičův i na výchování dětí nezbytně zhoubně působil. Kterak mohla matka, jež byla společným majetkem několika mužů, vychovávatí své děti, kterak mohla býti svým dětem autoritou? A jak to také možno,

když dvoje nebo troje děti v jedné matce měly nalézt svou autoritu vychovávací?

A dále: máli býti matka dítěti autoritou vychovávací, nesmí býti její autorita, t. j. její mravní cena a převaha nad dítětem ničím rušena a zrušena. Toho však u pohanů nedbáno. Manželka, matka mohla býti propuštěna, kdykoliv muž chtěl, zvláště bylali manželka chudobná a neměla žádného věna. Bohaté manželky měly jakous takous oporu ve svém věně, protože muž, propouštěje svou manželku, musil jí i věno vrátiti.

Mnohem lépe bylo u Římanů. Římané měli dvojí způsob manželství. První způsob nazýval se manželství „cum manu.“ Byl to pevnější svazek, který měl trvati po celý život, byl to svazek uzavřený za tím účelem, aby muž a žena společně slasti a strasti snášeli a dítky své vzájemně vychovávali. Žena římská byla ve svém jednání mnohem svobodnější, nežli žena řecká. Nicméně však muž římský měl právo nad životem a smrtí celé své rodiny a pro nepatrnou příčinu mohl tudíž i svou manželku usmrtiti. Jenom proti nejhorší zvůli mužově chránili ženu censorové, přátelé a veřejné mínění.

Manželství druhé nazývalo se „sine manu.“ V takovém manželství byla žena pod přísným dozorem svého otce nebo příbuzných, ale i v tomto volnějším a mírnějším manželství měl muž právo, ženu svou trestati. — Tento svazek manželský býval nejčastějším za doby císařské. Manželství toto mohl zrušiti pouhou vůlí svou manžel neb otec nevěstin.

Avšak, žel Bohu, ženy římské oddávaly se příliš nemravnostem. Tak se stalo, že manželství a výchování dětí bývalo jim nesnesitelnou obtíží. Hle! kam dospělo pohanstvo? Pohanstvo štítí se života rodinného, v němž křesťanství vidí své veliké štěstí, pohané štítí se povinnosti vychovávat děti, jež rodičové křesťanští mají za drahocenný poklad boží.

Kterak taková matka římská děti své vychovávala, snadno si pomyslíme. Zdali pak vidělo dítě v takové matce, již bylo jenom na obtíž, svůj vzor, zdaž vidělo v ní tu autoritu, jakou vidí dítě křesťanské ve své matce? Dítě přirozeně čeká a má nejspravedlivější nároky na lásku matčinu. A dostaloli se dítěti pohanskému takové lásky? Nedostalo. A když se dítěti té lásky mateřské nedostalo, bylali potom matka pohanská dítěti svému něčím více, nežli necitelnou osobou cizí? — Jakou tedy autoritu měla matka pohanská u dítěte svého?

Žena pohanská neměla o životě rodinném, jak ho křesťané pojímají, ani ponětí. Vždyť děti náležely státu, nikoliv matce, a žena náležela muži, pokud jí dle své libovůle nepropustil. Proto také neštítíla se matka pohanská dítě slabé nebo zmrzačené usmrtiti. Vždyť toho žádalo blaho státu, který potřeboval silných a zdravých občanů. Dítě bylo majetkem státním, ne matčíným, proto dle vůle státu a ne dle vůle své musila s ním matka nakládati. — Proto

tedy slabé a nezdravé děti usmrtiti nebylo matce pohanské žádnou ukrutností, neboť v tom viděla velemoudré zřízení státní. Taková žena ovšem pak nemohla míti nejmenší autority u dítěte. Dítě pohanské nemělo pak zajisté v matce své toho, co má dítě křesťanské: vzor vši dobroty, lásky, obětavosti, vzor bytosti vyšší, vzor — abychom tak řekli — zosobněné vůle boží, na kterýžto stupeň ženu povznesl Kristus svým učením, jímž vyprostil ženu z otroctví muže a na stejnou důstojnost s ním ji povznesl.

Na rozhraní té poroby pohanské a svobody a vznešenosti ženy křesťanské postavil Bůh velemoudře nejblahoslavenější Pannu Marii, nejčistší Matku boží, která nade všechny ženy, co jich na světě bylo a bude, nekonečně vynikala, která vznešeným vzorem jest, čím jest a čím býti má žena křesťanská. Nejsvětější Panna Maria byla tím světlem vše pronikajícím, jež posvítilo jasně na bídu a porobu ženy pohanské a osvítilo cestu, po které jíti měla žena křesťanská. Ctnosti Panny Marie, které měly býti vzorem ženám křesťanským, měly povznést ženu na výsost ušlechtilosti a zdržiti pouta okovů, v nichž úpěla žena pohanská. Marii Panně tedy a náboženství křesťanskému povinně jest pohlaví ženské nekonečnými díky za to, že je z milosti boží vysvobodila ze hnusné poroby a že je povýšila k důstojnosti nynější.

Z Chodských písní.

I.

Prolog.

Tak leť, písni, do všech krajů . . .	Jeden jak chce něco k smíchu,
i své sestry potkáš tam	druhý, — co jde na rozum;
plné hloubky, plné tajů,	ten jak hledá slovo hříchu,
kterak brání pravdu — klam.	soused plody těžkých dum.

Uvidíš tam v cetkách státi	Pohádek si jeden žádá,
všechno zboží na prodej,	a ten vedle přísných fakt,
po cenách se kupce ptáti,	ta by zase román ráda,
na ty zvlášť si pozor dej.	druhá v čem je dobrý takt . . .

Tož se nerdi, písni chudá,
jenom vyleť směle ven,
rci jim: „takhle Chodsko dudá,
a můj krok je — šerka jen!“

II.

P o r o c e.

Sedí stařec bělovlasý,
před ním leží chodský pes . . .
Starocha co trápí asi?
Zamyšlen proč hledí v les?

Ponuře proč v lesy hledí,
proč je smuten, proč tak bled,
proč tu v tichém pláči sedí, —
šepce vše teď jeho ret:

Sedí stařec bělohlavý,
v oblouk sehnut jeho hřbet . . .
Podryto proč jeho zdraví?
Otravný kde ukryt vřed?

„Dnes rok zasmíli se pání,
Chodsko přišlo vo syna,
vo svou pomoc, vo zastání —
dnes rok visíl — Kozina . . .“

III.

P o s l e d n í d u d y.

Žil v Klenčí, v chatě u lesa,
kdys dudáček tak chudý,
že střechou zřela nebesa
v té chatě jenom — dudy.

Teď chudáku je do pláče,
a jako těžké hrudy
ho tlačí zámek boháče,
jenž prohlíží si dudy.

Tu jednou také v naší vsi
když panstvo jelo tudy,
on — nevěda to — zahrál si
na svoje chodské dudy.

„Vždyť panskou mají muziku,
roh, housle, — vína sudy,
i v cizím mluví jazyku;
nač chtějí mě a dudy . . .?“

Dnes pání jen se zasmáli, —
leč brzy z dlouhé nudy
si pro dudáka vzkázali
i pro ty jeho dudy.

„Nuž tak nám něco zadudej,“
pán kynul vínem rudý.
„Ó Bože, co jen? — radu dej!“
Chod vzdych a natáh dudy,

Tu staroch celý pomaten,
jak nevěda a kudy,
šel za lokajem ze vsi ven
a nesl svoje dudy.

a pání propukli už v smích —,
v něm hudeci ztuhly údy,
on řek' si, že by to byl hřích
jim na chodské hrát dudy. —

Než v zámku teprv úzko mu!
Zde cítí bolest — trudy,
zde nerovná se nikomu,
zná jenom svoje dudy.

Smích zašel panstvu, přišla zlost
a řvalo všechno všudy,
proč „sprostý chlap“ jak vzácný host
hrát nechce na své dudy.

Ba neví, chudaš, co má říci,
jen zardívá se study,
když hrabě sám jde jemu vstříc
a bere mu, ach! — dudy . . .

Leč stařec jak by hluchý byl! —
On vidí lež a bludy,
své bratry, jež pan hrabě bil,
a svoje věrné dudy . . .

On vidí jenom panskou zášť
plát zlými nad osudy,
zří zkrvavený chodský plášť
a potupené dudy . . .

V tom zasáhla ho panská pěst,
až klesá stařec chudý,
a slovo, jež má na rtech, jest:
„Mně na zem padly dudy!“

Hned sluhové ho nesli ven,
zas nezří jak a kudy; — — —
pak cítil bolest v hlavě jen
a ptal se, kde má dudy . . .

Leč nežil dlouho, brzy svad',
a přikryly ho hrudy,
ba umřel proto, věřte, snad,
že ztratil svoje dudy.

Ted' vždy, když vítr burácí,
zní ze zámecké půdy,
jak hráli by tam dudáci. — —
Tam leží jeho dudy . . .

IV.

Pláně.

Stojí hu nás planý stromy,
stojí hu nás na louce,
v lítě je tu perou hromy,
vichor v zimním palouce.

Nespočítáš, věř mi, hani
v kerou kolik slítlo ran,
na vrchu šak každý pláni
přece hnízdo černejch vran!

Rozedřená s mechem kůra
místy jenom kryje kmen,
smutně chřestí suchá hůra,
— bez listu to suky jen.

Do ví co se pláním stálo,
zasáh' je duch Mořeny,
zdravejch už tu tuze málo,
hynou vrch i kořeny.

„My je přece máme rádi
necháme si je tu stát,
dyť sou naši kamerádi!“ —
— říkal starej Podestát.

Neštěstím to bulo pro ně . . .
Jednou, svatým po Jáně,
přijíli si panský koně
na podníví pro pláně.

Lekly se jich černý vrány,
letí k lesům „na díly,“
pláně byly porubány,
vrány v lese sedíly,

vzpomínaly na Kozinu,
dvě stě let prej teprve,
pro lípu co pro křovinu
s pány rval se do krve . . .

Krákoral pak havran vráně:
„Sou to divný Chodáci,
sou huž jako tuty pláně,
sou huž teky — chudáci . . .“

H. Podlesák.

Z cyklu „Mé matce.“

(Písně.)

Ty náš kostelíčku,
stojíš na vršíčku,
na vršíčku stojíš,
moje srdce zhojíš.

Po světě já chodím,
žaly s sebou vodím,
roním slzy vlahé
po matičce drahé.

Lidé se mne ptají,
proč mé oči lkají,
proč mi líc bledné
za noci i ve dne?

Lidé, neptejte se,
lidé, netažte se,
proč já smutný chodím,
žaly s sebou vodím.

Tam u kostelíčka
zelená travička,
stojí křížů řady,
rov vyčnívá mladý.

Tam mi zakopali
lidé pochovali
pode křížů řadou
radost moji mladou!

Tam ji zakopali . . .
smutně zazpívali —
štěstí, moje štěstí,
přestalo's mi kvéstí!

Tam u kostelíčka
zelená travička,
stojí křížů řady,
rov vyčnívá mladý.

Tam u kostelíčka
zelená travička,
a tam leží v hrobě
milená matička.

Lidé, neptejte se,
lidé, netažte se,
proč já smutný chodím,
žaly s sebou vodím!

Půjdu k kostelíčku,
tam se za matičku
pomodlím já svoji —
Pán Bůh žal můj zhojí!

Vincenc Černoch.

Vzpomínky.

Jsem zase dnes tak rozteskněn, A vzpomínám si, vzpomínám
že sám si nerozumím ani — a slza horká z oka kane,
v mých nádrech samý vzdech a sten vždyť všecko zase v duši mám —
a v srdci samé vzpomínání. ty tahy kdys tak milované . . .

A hlava klesá bezděky —
a ret ni slov už k písni nemá — —
svit hvězd plá v obzor daleký,
a noc dál táhne tichá, nemá . . .

K. Theod. Kotrouš.

Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému.

Napsal Ant. Lujka.

»Kdo bere lidu nebe, musí mu dáti zemi.«

Social-Demokrat.

Není zajisté otázky, kterou by se myslící část lidstva nyní vážněji zabývala, než otázka sociální.

Socialismus přivaliv se jako lavina z Francie, strhl s sebou valnou většinu ostatních národův a rozšířil se úžasně v krátké době, přijímaje na sebe formu tu politické ekonomie, tam státního socialismu, onde nihilismu. Hlavní útok jeho namířen jest proti nynějšímu společenskému řádu, jež založil liberalismus, původce vši nynější hmotné i mravní bídý. Napsav na svůj prapor okřídlené slovo „svoboda,“ svrhl ve jménu politické svobody panovníky s trůnů; ve jméno národohospodářské svobody prohlásil svobodu v obchodu, průmyslu, zrušiv dosavadní spolky cechovní; rolníku dovoleno dle libosti s půdou svou naložiti — jedny zahrnul bohatstvím, druhé přivedl na mizinu.

„Liberálové chtěli práci učiniti svobodnou, zatím však ji podrobili pode jeho kapitalismu; . . . chtěli blaho společnosti a stvořili jen nedostatek a přebytek; . . . chtěli neobmezenou svobodu a přivodili hanebné otroctví,“ praví Marlo.

Kapitalismus si podrobil veškerou práci.

„Stroj zvětšil její výkony, není však dělníkův, on není jeho pánem, nýbrž — otrokem . . . Práce stala se zbožím, jehož cena stoupá a klesá podle toho, jaká je poptávka. Octneli se dělník v bídě, není nikdo povinen ho životními prostředky opatřiti. Jest svoboden; obdržel svou mzdu; jeho věcí je, z nouze si pomoci.“ (Laveleye.)

Pohlédneme aspoň zběžně na svobodu v průmyslu, kterou zavedl liberalismus.

Věda svými objevy prokázala se býti užitečnou průmyslovým podnikům. Stroj nahradil, ano předčil síly člověka a dovedl mnoho dělníků zaměstnávat, netušených výsledků docíliti, byť pracovníci nebyli obzvláště obratní a učeni. Nejtěžší část práce konal stroj sám, dělník ho jen mechanicky obsluhoval. Majetník závod zvětšoval, přijímaje více dělníkův a zakupuje nové stroje; — výroba se množila, a čím více vyráběl, tím laciněji mohl své výrobky prodávati.

„Konkurence počala, rostla; kdo měl peníze nebo úvěr, mohl více strojů postaviti a více dělnictva najati — a zvítězil nad konkurrentem, neboť s ním nemohla závoditi ani tělesná ani duševní síla jiného. Velkopřůmysl opanoval takto trh. Nyní však šlo o mzdu. Od toho času, co panovala věc nad osobou, kapitál nad člověkem,

rozdělila se průmyslná třída obyvatelstva na podnikatele a dělníky, již se měli k sobě jako nabídka k poptávce.“ (Dr. J. Scheicher.)

Podnikatel se dohodl s dělníky o mzdě, jež byla buďto větší neb menší, nerovnjíc se však nikterak ceně práce. Hlavní výdělek podržel si podnikatel sám. Čím větší byla poptávka po práci, tím menší byl plat. Mzda klesla tak hluboko, že se sotva dělník se svou rodinou uživiti mohl; zástupcové kapitalismu neznají ovšem žádné ethiky, žádné spravedlnosti, neznají Boha.

Než i mezi podnikateli samými zmenšoval se počet samostatných, — větší pohltit menšího. Dobře praví „Hlas“ 1890.: „Velkopřůmysl opravdu se podobá tomu žraloku, který menší ryby požírá, aby jen sám úplně neobmezeně mohl vládnouti a miliony nahromaděné rozmnožovati.“

Odpor proti tomuto nesnesitelnému panství kapitalismu stal se nezbytný, neměli převeliká část společnosti lidské vzíti za své. Dožadovati se práva a ochrany u státu liberálního nepotkávalo se se žádoucím úspěchem. I vystoupili v této tísní socialisté na kolbiště, chtějíce zjednatí „vyrovnání.“ Kdo však jsou socialisté? Co je socialismus? Jest těžko pojem toho slova vymeziti, vyměřiti. Každý z nás je více méně socialistou. Po červnové revoluci r. 1848. pravil Proudhon k soudnímu předsedovi, jenž se ho tázal, co přišel vidět: „Vznešené hrůzy kanonády.“ — „Cože,“ pravil předseda, „nejste vy socialistou?“ — „Ovšem, pane předsedo.“ — „Nuže, co jest vlastně socialismus?“ — „Každý pokus zlepšiti společnost,“ odpovídá Proudhon. — „Tu však,“ dí předseda docela správně, „jsme všichni socialisty!“ — „Právě tak myslím,“ končil Proudhon.

Socialismus chce odstraniti a zmírniti nepřirozené rozdíly o lidské společnosti, opravu její provésti cestou zákonnitou nebo převratnou.

I křesťanství káže rovnost všech lidí, káže vzájemnou lásku, ujímá se chudých proti bohatým, „neb všichni jsme dítky jednoho Otce,“ užívá proti bohatství právě tak prudkých výrazů, jako nejradikálnější socialista. V Písmě sv. čteme: „A opět pravím vám: Snázeť jest velbloudu skrze díru jehly projíti, nežli bohatému vejíti do království božího“ (sv. Mat. 19, 22.); a opět: „Ale však běda vám bohatým, nebo máte potěšení své“ (sv. Luk. 6, 24.); a jinde: „Nuže nyní, boháčové, plačte kvílice nad bídami svými, kteréž přijdou na vás“ (list sv. Jak. 5, 1.).

Bůh doporučil chudé bohatým, by je z přebytku svého živili: „Bohatým tohoto světa prikazuji, . . . ať dávají a se sdělují“ (1. k. Tim. 6, 17, 18.), — což se také skutečně v první obci křesťanské dalo, — „ut fiat aequalitas,“ jak dokládá sv. Pavel. (II. ke Kor. 14.)

Rovněž sv. otcové důtklivými slovy bohatým péči o chudé na srdce vkládali a by na statech vezdejších celou svou bytostí nelpěli, je výstražně varovali. Stůjtež zde aspoň výroky dvou sv. Otců:

„Více, než co stačí potřebě, jest násilím nabyto“ (sv. Ambrož). — „Cizí věci má, kdo má nadbytek“ (sv. Augustin). — Těmto a podobným výrokům však se má tak rozuměti, jak podotýká sv. Tomáš, že co kdo má nadbytečného, to dle práva přirozeného náleží chudým.

A v tomto smyslu také „v každém křesťanu, který napomínání svého Pána a Mistra zná a si je k srdci bere, leží úrodná půda pro socialismus, a každý socialista, jakkoli každé náboženství nenávidí, má v sobě nevědomky kus křesťanství“ (E. Laveleye). Než socialismus nevstoupil na stanovisko křesťanské, jež bratrskou láskou a spravedlností chce rozhárané poměry urovnati, nýbrž spíše vrhl se do řady jeho nepřátel — atheistů. „Socialismus vede k atheismu,“ proslovil se jednou vynikající zástupce této nauky na německém sněmě r. 1877.

Po roce 1848tém počalo se o sociální otázce vědecky pojednávat i v Německu a jiných zemích, kdežto ve Francii zásady socialismu vyslovili již dříve St. Simon, Charles Fourier, St. Cabet, Louis Blanc a hlavně Proudhon („Práce toliko uděluje právo a má právo“). V Německu přenesl socialismus na vědecké pole Marlo (pravým jménem Winkelbleh) vydav spis „*Untersuchungen über die Organisation der Arbeit oder System der Weltökonomie.*“ Zástupcové však socialismu jsou Karel Marx („*Das Kapital*“) a ještě více Ferd. Lassalle „*Messiáš socialismu*“ zvaný (nar. 1825. ve Vratislavi, zabit v souboji 1864.). Rodem jsou oba židé.

Mezi jejich učením je rozdíl: Marx praví, že reforma sociální v jednotlivém státě je nemožná; je třeba, by všeobecná revoluce sbořila trůny a oltáře, by se mohla založiti svoboda. — Lassalle naproti tomu chtěl reformy mírným způsobem v jediném státě zavésti, který by sloužil jiným za vzor, dle něhož by se ve svých opravných pokusech řídily.

Nuže, vizme již, jaký program si ustanovil socialismus v boji proti nynějšímu řádu společenskému!

Předně ve příčině práva majetnického chce socialismus odstraniti veškeren soukromý majetek, o němž Lassalle dí, že jest historickým a pomíjejícím zařízením“. Dědičného práva neuznává; jen „práce jest přirozeným důvodem (titulus) pro majetek; zákonodárství, které nedbá tohoto principu, jest intrinsecus nespravedlivé“ (Balmes). Chce tedy socialismus na místo majetku soukromého zavésti jen majetek spolkový; tu však upadá do krajností, ježto přirozený řád žádá jak soukromý tak i spolkový majetek. „Něčeho nabyti jest přirozené právo člověka, protože každý má přirozené právo na sebezachování a na svůj tělesný i duševní vývoj; proto zajisté má též právo prostředků k tomu potřebných si opatřiti a jich se ujeti jako pravého vlastnictví, tak že nikdo není oprávněn mu statků takto nabytých vzíti.“ (Dr. Jos. Dippel.)

Druhý požadavek socialismu se týká způsobu výroby. Socialismus žádá, by dosavadní soukromá výroba přestala, a na její místo nastoupila spolková — pak by důsledně přestala také všecka konkurence. Budeli však společnost uspořádaná, by spolková výroba mohla býti provedena, prolomí se hráz výlučného panství kapitalismu na poli výroby, a blahobyt se stane údělem celého lidstva. Spolková výroba má však opět svou velikou vadu. „Nemáli nikomu býti dovoleno, samostatný závod si zříditi, když každý jen ve službě spolkové výroby pracovati má, ochromí se tím všechna snaha po vyšším zdokonalení výrobků; lidstvo se spokojí, nejsouc pobádáno žádnou konkurencí, s posavadními obyčejnými vymoženostmi. Jen laciné a špatné výrobky budou pak na prodej.“ Tak soudí Dr. Albert Stöckl. Jak by to dopadalo s vědami a uměním, na které si též chce vzít „associété“ monopol, lehko si domyslíti.

Dále usiluje socialismus o to, by práce za mzdu („das eherne Lohngesetz“) přestala a proměnila se ve práci spolkovou. Práce za mzdu přivádí prý dělníky v otrockou závislost na podnikateli; dělník vzdává svou pracovní sílu podnikateli jako nějaké zboží, ten mu ji odkoupí, by ji po své vůli využítkoval. Při každé však koupí a každém prodeji platí zásada: čím větší nabídka a čím menší poptávka, tím více klesá kupní cena, a naopak. Tento poměr obrací kapitalista též na určování mzdy dělníkům; čím více sil se nabízí a čím menší je poptávka po zboží, tím více klesá sazba cenní a naopak. Nedá se upříti, že tato zásada jest dělníka na nejvyš nehodna, neboť považovati jeho práce za pouhé zboží, které je na prodej, jest tolik, jako dělníka samého mítí za věc, která není k ničemu jinému, než aby kapitalistovi za nástroj práce sloužila.

Socialisté praví: „Nyní je práce kapitálu podřízena; vlastně by však měl býti opak toho — kapitál má býti práci podřízen.“

Stroje by měly dělníka osvoboditi a počet pracovních hodin zmenšiti, než „posud nezkrátily stroje práce žádné lidské bytosti ani o jednu hodinu,“ praví Stuart Mill; stroje obohacují spíše své majitele, ale práci těch, kteří jsou při nich zaměstnání, činí tvrdší a otročtější. Mzda není v žádném poměru k vykonané práci; dělník pracuje celý den, celý měsíc a přece sotva se s rodinou užíví. Na druhé pak straně kupí se bohatství, přebytek, tak že správně dokládá Rousseau: „Kdyby nebylo přepychu, nebylo by chudých.“

Nyní je dělník ve službách kapitálu. Toť převrácený svět! „Právem,“ praví Lassalle, „má býti kapitál ve službách dělníkových“. Člověk tvoří kapitál, by ho užil při své práci — nemá pracovati ve prospěch kapitálu. Na místě mzdy, která se vždy více snižuje, musí dělník celý výrobek své práce obdržeti. Kapitál a práce musí přestati na vzájem se potírati — musí jíti v míru.

Prostředek k tomu je snadný: spojí se oba v jedné ruce, což se stane tím, založí se spolková výroba. Dělník bude pracovati dle svých schopností bezprostředně pro zájmy této společnosti,

prostředně pak teprve pro sebe, dostáváje přiměřený podíl ze společného výtěžku. Toť lze zase jen těžko provést; pokud je tu soukromý majetek, potud je nemožno odstraniti práci za mzdu; že pak soukromý majetek jest sociální nezbytností, již nahoře jsme vysvětlili.

Převrat tento má způsobiti stát, jenž jest nejdokonalejší společnost, v níž se soustřeďuje všechen sociální a hospodářský život. Táž osoba morální bude zároveň kapitalistou a dělníkem, čímž bude odstraněn antagonismus mezi prací a kapitálem a zároveň větší podniky budou umožněny. Ale nejen práce hmotná, nýbrž i duševní — věda, umění, vyučování, výchova — má se vykonávati jen ve službě státu, tak že by státní moloch pohltil všecek individuální život. Dle St. Simona má všechen majetek připadnouti státu, jenž jej má rozdělovati mezi své pracovníky dle jejich zásluhy.

Máli se však pojem sociálního státu uskutečniti, je třeba, změnití ústavu moderního státu, jenž přeje liberalismu — kapitalismu. Poněvadž prý všechny moderní ústavy mají ráz aristokratický — vláda je v rukou kapitalistů — musí aristokracie zmizeti a postoupiti místo demokracii. „Pravou demokracií může se však jen ta ústava jmenovati, ve které skutečně *δημος*, t. j. pracující lid má nejvyšší moc ve svých rukou, — a toť jest demokracie, po které socialisté touží. Tím píchli do vosího hnízda! Moderní stát je ohrožen! Proto jsou považováni socialisté za nepřátele státu, již bez výjimky bývají zatýkáni a odsuzováni. Toť největší zločin socialismu! Jakoby liberalismus sám nebyl jim předcházet dobrým příkladem! Vymyslivše si princip o „svrchovanosti národa“ (*Volkssouverenität*) poslali ve jménu tohoto principu na popraviště Ludvíka XVI. a v nejnovnější době svrhli s trůnu brasílského Don Pedra.

By se lidu dostalo svrchované moci ve státě, usiluje socialismus o všeobecné právo hlasovací a volební (na něm. sněmu zasedá už 35 sociálních demokratů), chce odstraniti všechny zákony, které svobodné myšlení a bádání obmezují, chce zavésti všeobecnou a stejnou výchovu dětí, bezplatné vyučování na všech ústavech, prohlásiti náboženství za věc soukromou (kongress socialistů německých v Gothě r. 1877.).

Není těžko takovým způsobem navnaditi sobě obecný lid, jehož nejvyšším cílem jest pozemský požitek. Všichni lidé musejí tohoto cíle dosáhnouti — nejen jistá část lidstva. Náboženské vědomí v nižších i vyšších vrstvách zmizelo, — a tu není divu, že svůdná kázání socialistická přivábila mnoho posluchačů.

Panství liberalismu je tedy socialismem ohroženo; pátrá tedy onen po prostředcích, jimiž by hrozící sobě zhoubu odvrátil. Utíká se k násilí; násilím má býti násilí odraženo! Pravý to *circulus vitiosus*! Jest to boj spravedlivý? Zvítězí v něm liberalismus? — Vážně pochybujeme. „Pokud se bude proti socialismu jen násilnou mocí bojovati a neodstraní se jeho příčiny, bude toto zakročení bez

výsledku, protože jest nerozumno, chtěli kdo zničiti výsledek, zůstaneli příčina," praví dr. Stöckl.

Stát pak, dokud spočívá na základech liberálních, nechce a nemůže čeliti socialismu (tím, že by aspoň uvolnil daně a zmenšil militarismus), „poněvadž jsou mu svázány ruce panující stranou.“

Sám Bismark podává svědectví o malomocnosti státu oproti socialismu. „Musíme se diviti," píše „Vaterland“ 1890., „že kníže Bismark nepoznal v pravý čas, že se sociální otázka nedá urovnati podle staré šablony macehiavellistického státnictví. Tento veliký státník operoval v této nejdůležitější otázce naší doby s pramalými prostředky; hodil, aniž se nadál následků, hospodářsky a právně nespokojeným dělníkům všeobecné právo hlasovací do klínu, a když z toho vznikly přirozené důsledky, pokoušel se rozpoutané a rozjitřené mysli zákony výjimkovými opět potlačiti.“ —

Jediné náboženství jest účinným lékem, kterým se sociální nemoc dá vyhojiti. „Víra v Boha a ve věčný život musí lidu býti vštípena, by se ubránil mravní nákazy a osud svůj spokojeně snášeti mohl.“ (Dr. Stöckl.) Ovšem musí třída panující také touto věrou býti prodechnuta, sice by mohli socialisté s plným právem zvolati: „Vy k nám přicházíte s náboženstvím, sami však ho nemáte. Ukažte napřed, že vy jste nábožni, potom teprve spolu promluvíme!“

To uznal též německý císař Vilém II.; poslal totiž před zahájením berlínských mezinárodních konferencí o upravení otázky dělnické (v březnu t. r.) papeži list, v němž praví, že spoléhá na podporu jeho a duchovenstva; sv. Otec odpověděl, že rozřešení otázky sociální pozůstává ve svěcení neděle (ne v pouhém „nedělním klidu," pro nějž jsou i socialisté) a ve vyučování náboženském.

Tot tedy právo a úloha církve, jež pečující o blaho nadzemské svých svěřenců, musí také ukázati prostředky, které k němu vedou. Bez náboženství není možná mravní a sociální reforma; píšeť Roscher, jehož se liberálové tak často dovolávají (Geschichte der Nationalökonomie): „Nezná lidské přirozenosti, kdo tvrdí, že vláda nad sebou samým a vzájemná snášelivost bohatých a chudých, které jest ku blahodárnému vývoji nevyhnutelně třeba, může spočívat na pouhém poznání bez náboženství. Není větší převrácenosti, než když nyní mnohý „vzdělanec“ socialismus chce potříti tím, že rozšiřuje beznáboženskou polovzdělanost; ta může nanejvýš sloužiti jen k posile obávaného odporce.“

Pracovní lid musí býti hlavním předmětem naší péče; nesmíme ho ponechat sobě samému. Musíme ho poučovati, osvěcovati, varovati; musíme se hlavně jeho dětí ujímati a o to pečovati, by křesťansky vychovány byly. Musíme se však také neohroženě práv dělnictva hájiti: dobudeme-li si tak jeho srdce a důvěry; odvrátíme a potlačíme socialistické snahy. K tomu se musí přidružiti skutky křesťanské lásky, která všude pravé divy činí: pečovati o nemocné,

zakládati spolky ku podpoře chudých (jako je na př. spolek sv. Vincence z Pauly).

Jen vzkveteli opět pravá láska křesťanská, pravý to humanismus, obrodí se lidská společnost. Pčinímeli se o to dle svých sil, můžeme spokojeně budoucím událostem hleděti vstříc.

Prameny: Dr. Albert Stöckl: Das Christenthum und die grossen Fragen der Gegenwart. — Dr. Jos. Dippel: Christliche Gesellschafts-Lehre. — Emil von Laveleye: Die socialen Parteien der Gegenwart. — Dr. Jos. Scheicher: Der Clerus und die sociale Frage.

Úvaha o sociální otázce.

Přednáška Františka Husara v lit. jedn. „Jirsík“ v Budějovicích.

Doba naše nazývá se dobou pokročilou, stoletím osvíceným a periodou osvěty a vzdělanosti.

A vskutku, ohlédnemeli se kolem sebe okem, abych tak řekl, povrchným, přisvědčujeme mimoděk zvučným těmto přívlastkům našeho věku. Vždyť není oboru, ať na poli vědy nebo umění, ať v obchodě nebo v průmyslu, který by nerozkvétal za doby naší a nedomáhal se rozvoje opravdu nebývalého.

Tak na př. představme sobě školství naše dnes — a třebaš jen před 50 lety.

Jaký to veliký rozdíl!

Nejnádhernější paláce našich měst jsou školy. Krásné, prostranné učební síně, pohodlné, dle nejprísnějších požadavků zdravotních upravené lavice — a na stěnách samý obraz, samý modell, samý přístroj. Dnes má skoro každé číselko své zvláštní počítadlo ve školách národních. A nejen města závodí v době naší o největší vymoženosti v oboru školství; máme dnes již i po venkově tolik pěkných budov, že věru až radost... A co říci jest nám o našich mladistvých školách odborních? „Kdož prý to kdy slyšel,“ říkávají staří, „aby se chodilo do školy rolnické, košíkářské, a kdo ví ještě jaké!“ Ano, ve velikých městech mají dávno již nejen řezbáři, zlatníci, nýbrž i kováři, obuvníci, ba nejnověji v Praze i sklepníci své vyšší pokračovací školy. Zajisté, doba naše nazývati se může novou érou v rozvoji školství. —

Podobně má se to i s obory ostatními. I umění krásné a výtvarné dočekalo se již u nás nevídaného rozkvětu. Nám dávno již nechybí slavných básníkův, ani plodných spisovatelův, ani obětavých nakladatelů — nám však zároveň se již dnes nedostává čtenářů, což tedy nejlepším důkazem toho, že jsme přesyceni.....

Vystavěli jsme si také „chrám umění,“ skutečnou to chloubu matičky Prahy, a že nám bývá nyní trudno, uvažujemeli o způsobu,

kterým potlačováno bývá v něm pravé dramatické umění, nebo že se i navštívit ho někdy ostýcháme — o tom nemilo rozmlouvati.

Také obchod nyní poskytuje pozorovateli zajímavého studia. — Stojíme stále na světovém trhu. Žijeme v čilém spojení s veškerým vzdělaným světem. Někaký hlouček millionářů stará se pečlivě o potřeby celého lidstva. Hračkou dopravují nám z jednoho dílu světa do druhého, skoupí pěkně jako opatrní faraonové všechny naše zásoby obilí, ovoce, řepy, uhlí, železa do svých skladův a pak nám to zase pomaloučku v příhodnou pro sebe dobu prodávají. Že to nemohou dělati zadarmo, každý uzná! My se sice divíme, jak pohodlně ustanovují se ceny v bursovních síních, ale kupujeme přece, kupujeme z druhé ruky znova a již ani se neptáme, zdražiloli se nám to neb ono zboží v Hamburku, v Berlíně, v Paříži nebo v Londýně.

Zbývalo by nyní, abychom se zmínili též o vývoji průmyslovém a velikém pokroku, který překvapuje nás téměř den co den v tomto odvětví. Do únavy možno by bylo vypočítávati moderní naše vynálezy, odhalovati roušku s tajemných dílen Edisonových a líčiti umělost a dovednost přemnohých těch strojů, jež zhotovila sobě ruka lidská, nedbajíc, že připravuje tisíce jiných o poslední sousto! Pomiňme raději toto pole nejpestřejší, uznávající milerádi, že ve mnohém mají pravdu chvalořečníci přítomného věku, nazývající ho dobou páry a elektřiny — stoletím osvíceným.

Než nesmíme zapomínati, čím jasnějším bývá světlo, tím tmavější že mívá stín. A bohužel, tato pravda platí o věku našem největší měrou.

Temné stíny liberalismu, socialismu a kommunismu vystupují čím dále hrozivěji na obzor naší doby, jako děsivé mraky bouře na zlaté červánky letního večera. Žalostné příznaky blížící se bouře čím dále tím více oprávněnou obavou naplňují myslí všech. Boj proti katolické církvi systematicky za hranicemi vedený, neblahý stav národohospodářský vůbec a zoufalý zápas dělníkův o chléb zvláště, toť jsou ozvuky palčivé otázky sociální, toť ony temné stíny naší doby.

Slovutná spisovatelka Marie Červinková-Riegrová líčí ve svém díle: „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“ ráz našeho věku těmito slovy: „Každá perioda dějinná má svou zvláštní fysiognomii, své krásy i své hrůzy. Křiklavé, do nebe volající kontrasty jsou významným odznakem doby naší.

Báječná výroba, pravé zázraky vykonané industrií pod kouzelným prutem vědy, vedené badavým duchem lidským, ale při tom stále vzrůstající nerovnost v roztržštění a požívání těchto plodův a výhod civilisace.

S jedné strany nejen hojnost, ale přebytek; bohatství, které může vyhověti všem rozměrům libovolných choutek, luxus v nejrozmanitější své podobě — a s druhé strany nejen stísněnost, nýbrž

i nedostatek nejnnutnějších potřeb, hlad, bída fysická a pak i morální.“

Smutná to věru slova, ale úplně pravdivá. Vytkli jsme sobě za účel sledovati v úvaze naší právě tyto protivy mezi jednotlivými stavy, pozorovati bídu našich spolubratrův a ukázati, že jediné křesťanská láska k bližnímu je s to, aby překlenula tuto propast zjevující se ob čas v dějinách člověčenstva. Zastavme se tu poněkud uvažující poslední právě uvedená slova: „Hlad, bída fysická a pak i morální.“

Chudobu dobře známe z našich vesnických chaloupek; než podívejme se též aspoň na chvílku pozorující a uvažující do světničky některého obyčejného dělníka ve velkém městě. Nemyslím chudasa, jenž není již práce schopen, spoléhaje na sousto, jehož mu skytá dobročinná ruka, ale pouze prostého muže, otce, jemuž rodina jeho vděčně líbá mozolovité ruce za svou výživu.

Také slovem „dělník“ nesmíme si mysliti dnes jenom snad nádenníka, nebo tak zvanou „sílu pracující“ v továrně.

Nyní nazývá se i dělníkem řemeslník, který nemaje vlastní dílny — a těch jest ovšem nyní mnoho — pracuje pro závod jiného, šťastnějšího.

Nuže, jaký obrázek bychom v takovém bytě spatřili? Maličká, často podkrovní komůrka přístřeší skytá šesti, ba i více hlavám; hladovy očekávají příchodu svého živitele. Starostlivý otec shání každý kousek práce, jako poklad, pracuje od božího rána do večera, lopotí se a namahá a jest večer blažen, podařilo se mu opatřiti za den potravy pro tolik, kolik hladových krčkův upírá k němu toužebně svá očka A šťasten je, kdo denně má práci jistou, kdo při vši té bídě a námaze těší se pevnému zdraví!

Ale jak často se vrací dělník do čtyř holých stěn s osudným slovem na rtech: „Nedostal jsem práce!“

Řekne snad někdo: „Pořádný člověk vždy najde práci, jen když chce opravdově dělat!“ Tomu odpovídám: V tom jest hezký kus pravdy, ale ne celá.

Uvažme jenom, jak ohromná soutěž je v těch „pracovních silách,“ a pak to množství nesčíslných, různých strojů, kterými sice jednotlivci velice rychle zbohatli, ale celé krajiny na dobro ochudili.

A konečně i dejme tomu, že ten aneb onen dělník zaměstnán jest po celý rok — jak mnoho mravní síly tu potřebí, aby člověk, jenž den ode dne jako ten mrtvý stroj pracuje v továrnách, jenž záhy ráno odchází a pozdě domů se vrací, jemuž často ani klidu svátečního dopráno nebývá, jenž nezná rodinných slastí, nýbrž jen strastí, co mravní síly, pravím, tu nevyhnutelně třeba, aby takový muž čestně vytrval v boji o existenci! A což, když se té síly nedostává, kdy nešetří se v takých rodinách zásad náboženských, jak tu tisícera nebezpečností, jak tu neodvratná záhuba hrozí těm, kteří nenalézají útěchy a posily ve pravdách sv. katolické víry!

V pozoruhodném spise: „Duchovenstvo a sociální otázka“ (Scheicher) uvádějí se slova německého spisovatele Todta, jenž praví v této příčině: „Ve velikých městech nelze se chudšovi ubrániti trapnému pocitu. On pomáhá budovati paláce a místnosti věnované smyslným požitkům — tam čte na rozích ulic ohlášené zábavy a rozkoše, které kynou bohatci, vidí bohaté sklady nádherných oděvů, vidí přepych báječný na mimojdoucích, pohlíží k ozářeným oknům, odkud slyší hudbu, zpěv a tanec, slyší hlasy veselých hodovníkův — a zatím doma snáší žena a dítky jeho největší bídu a rády jsou, když mohou poněkud den ode dne skrovnou večerí hlad svůj utišiti. Ký div, že srdce takového člověka zanevře hněvem a závistí, a že skrytě svírá svou pěst, která by mnohdy ráda pracovala, jen kdyby měla o čem.“

Otázka sociální jest věru hrozná ve svých následcích. Co pak znamenají šířící se obrovské stávky dělníků na všech stranách? Nic jiného, než nerovný boj chudšas s bohatcem, boj o vezdejší chléb. Pamatujeme se posud na zoufalý zápas chudiny v Belgii před málo lety s bezcitnými kapitalisty a jsme věru nyní žádostivi, jaký výsledek míti bude zvláštní porada vynikajících státníků německých, kteří na povel svého panovníka rozřešiti mají sociální otázku, otrásající mocně celým Německem.

Než není třeba pro doklady choditi až do Belgie, Němec neb Anglicka, kde středního stavu nijakého už není, než jen sami boháči nebo žebráci, nýbrž ohlédněme se též po vlasti naší.

U nás sice kapitalismus teprve se vyvíjí; než proto ani u nás už není bývalého blahobytu. Nasvědčují tomu ony smutné úkazy, že právě naše vlast je to, ze které ročně na tisíce rodin opouští své rodné chatky a chvátá vyhledat si nového domova daleko za oceánem. Ano, Čechové jsou to, kteří zalidňují nejen pusté nivy americké, brasílské a jiné, ale kteří na př. rok co rok hrnou se v davech do Vídně, hynouce tam obyčejně jak na těle, tak i na duši. A co jest hlavní příčinou těchto zjevů v naší drahé domovině? Nedostatek práce, nouze o chléb.

Ano, toť úkazy obyčejného života, docela všední — a přece, jak veliký to zápas našich spolubratrů, volajících k nám o soucit! Než bédovati jen, to nám nepomůže. Zde třeba pomoci, podpory účinné a přede vším lásky, obětavé lásky k trpícím třídám lidu. Té lásky, která zahrnuta jest ve velikém přikázání Kristově: „Miluj bližního svého, jako sebe samého.“

Co tu bylo podáno již různých soustav, aby zacelily se tyto rány na těle veškerenstva, ale bez pravé, ryzí, křesťanské lásky vše dosud osvědčilo se marným. My věru cítíme s básníkem Svatoplukem Čechem až do té hloubi, jenž ve velmi pěkné a úpravné knížečce „O bídě lidské,“ která nedávno v Brně vyšla pění dobročinných paní, takto touží a volá:

„Zda přijde čas, kdy boháč zastydí se
za skvoucí síně své a pyšný šat,
an uvidí, jak bloudí bez přístřeší
a mrazem chví se polonahý brat —
kdy odstrčí svou drahocennou číši,
kdy rázem přeruší svůj bujný kvas
a řekne sobě: Hřích jest hodovati,
an o chléb suchý sténá bratří hlas.“

Jest sice pravda, že právě v poslední době mnoho se mluví a píše o humanitě na všech stranách, ale ve skutečnosti jest málo těch, kteří se slovem „humanita“ spojují čistou, obětavou a účinnou lásku ke svým bližním. Zajisté krásnými slovy označil význam pravé humanity proslulý spisovatel náš František Pohunek, napsav o tom ve „Vlasti“ (roč. 1887.) takto: „Pravá humanita nikde jinde dařiti se nemůže, než na půdě čistě křesťanské, na půdě katolické. Neboť jenom křesťanské náboženství, proto, že samo z oběti vyšlo, oběti učí, ba oběť ukládá přímo za povinnost, a to tak přísně, že křesťan, kterýž nepřináší Bohu v oběť vůli svou i srdce své, jich nepodřizuje zákonu Božímu, který nedovede ze svého majetku a ze svého pohodlí přinést oběť ve prospěch bližního; jest křesťanem pouze dle jména a nikoli v skutku a v pravdě.“

Pole humanity opravdu křesťanské jest všestranné, skoro nepřehledné. Není chvíle v životě lidském, kde by láska k bližnímu nekonala své božské, velikolepé poslání. Ona ujímá se ve velikých městech ubohých, pohozených nalezencův, uvádí droboučkou mládež do svých opatroven a mateřských škol, zařizuje útulny pro chudé dívky školní, buduje katolické dílny pro dorostlejší učeníky, tovaryše a řemeslníky vůbec, zakládá dobročinné spolky všestranných oborův a nezapomíná ani opuštěných, zanedbaných a zpustlých již členů společnosti lidské. Ano, právě tyto ubožáky, kteří již hluboce byli poklesli, volá láskyplným hlasem dobrého pastýře do svého útočiště, vyhledává jich schválně na cestách nepravosti a stává se jejich druhým andělem strážným. Láska křesťanská jest to, která otevírá trpícím brány velikých nemocnic ctih. řádu Milosrdných bratrů, neptajíc se na jejich národnost ani na vyznání náboženské. Ano, ona neleká se žádných obětí a nebojí se nebezpečství. Dostavuje se s ochotou i do podzemních bytů chudičkových rodin, jak činí to naši Vincenciáni, stará se o chráněnce své při zdraví, v nemoci, ba i po smrti ještě jim poskytuje posledního toho výstroje — rubáše a rakve, — jak vytkli sobě za účel členové spolku arimatejského. Láska křesťanská jest to, jež jako anděl útěchy kráčí i na bojiště k raněným vojinům v postavách prostých, hrdinných řeholnic . . .

Bohudíky, my dnes s chloubou rozhlédnouti se můžeme po katolickém světě, co vykonala a koná dosud tajemná ona moc nebes, která na poušti pusté vykouzluje ráj a se stromů planých sbírá nejvzácnější květy. Kdybychom chtěli na doklad uváděti jednotlivé

institute, jež lidumilnost křesťanská pro dobro společnosti lidské již založila, bylo by k tomu potřebí věru obrovské knihy.

Netřeba choditi pro důkazy do dávné minulosti, abychom se o tom přesvědčili. Všimejme si jenom nynějšího života veřejného po této stránce a jistě, že brzy rádi dáme za pravdu známému spisovateli anglickému Smilesovi, jenž dí ve svém „Karakteru,“ „že veliká jest moc, jíž dobrota poutá a vládne, a že člověk dobrem nadšený jest pravým králem lidstva, jenž všechna srdce k sobě táhne.“ Komu ideálem života stala se nadšená, obětavá a vytrvalá láska k Bohu a pro Boha k bližnímu, ten zajisté na tomto poli pravé zázraky koná. Vizme jen mohutné dílo, které v našem století vykonal obyčejný, chudý kněz Don Bosco v Itálii! Zdaž nezraje dnes ovoce vroucí lásky k bližnímu, se kterou krácel člověčenstvu vystříc tento „apoštol mládeže“ nejen v Itálii, nýbrž ve Francii, ve Španělsku, ba i v Americe? Ano, jestliže dnes, více jak 130 dobročinných ústavů žehná památce tohoto světce, kdo vykonal z jednotlivců pro naše století víc?

A hle, sotva že pochopili jsme o celém dosahu výtečné záměry vzácného ducha Boscova, již vystupuje před námi jiná, vznešená bytost, pracující o zájmech nejsvětějších na poli křesťanské humanity. Kohož, přátelé draží, nezajímají zprávy o bohumilých snahách a velikolepých činech, jež obral sobě za úkol života svého kardinál Lavigerie? Celá století bojovati bylo národům vzdělaným o to, aby rozžehli pochodeň osvěty obyvatelům černé pevniny. Avšak, bohužel, často bývaly jenom kořistivé sobectví a mrzká ziskuchtivost jediným cílem podobných snah.

Ti, kdož ubohým synům pouští afrických přinášeli na oko zákony lidskosti a ušlechtilost mravův, uvrhovali je ve skutečnosti ve kruté otroctví. Věru, hrozno jest, že obchod s otroky, tato skvrna nesmazatelná v dějinách veškerého člověčenstva, provádí se, jak známo, dosud úžasným způsobem. —

A hle, o co často již usilovaly mnohé státy marně, toho odvažuje se dnes znova s utěšeným zdarem kněz, lidumil v eminentním smyslu toho slova. Jaký to vzor ryzí, křesťanské lásky k bližnímu!

Kdo jiný schopen jest takových podnikův a tak stkvělých činů, než ten, komu zářící hvězdou pravé osvěty stala se nauka Kristova! — Znamý paedagog český a rázný katolík, professor Josef Šauer z Augenburku, uvažuje ve svých „Paedag. cestách po Švýcarsku“ o činnosti tamějších četných dobročinných ústavů, zakončuje dílo své těmito nadšenými slovy: „Jak stkvělý a velikolepý to příklad křesťanské obětavosti! Vy, kteří prohlašujete křesťanství za tmu, prohlédněte a nezavírejte oči svých před takovýmto světlem! A kdo považuješ křesťanství za instituci přežilou, ukaž na poli indifferencismu jediný jen podobný příklad!“

Nyní však ohlédněme se i po vlastech našich, jak tu si vede dobročinnost soukromá, zasahující mocně k rozřešení otázky sociální.

Jest nám nejprve uvést zde rozsáhlou činnost, jakou rozvinuly u nás od r. 1876. konference spolku sv. Vincence z Paula. Účel a působení těchto odborů ve prospěch naší chudiny — znám je dobře. Vždyť každé skoro číslo časopisu „Vlasti“ přináší pečlivě zprávy o těchto družinách, věnujíc ve svém listě spolku sv. Vincence zvláštní, chvályhodnou pozornost. Chci jen podati některé datum této spolkové činnosti. Tak máme dnes v Čechách 35 konferencí spolku sv. Vincence (16 v Praze), které v minulém roce (1888.) podporovaly dohromady 972 chudých rodin, jimž rozdaly způsobem co nejužitečnějším 51.620 zl. Mimo to připomenouti dlužno, že mají Vincenciáni veliké chudinské kuchyně v Praze zařízeny, dále že hledí proniknouti mezi dělnický lid hlavně katolickými knihovnami (konferenční knihovna v Karlíně čítá 4000 svazků zdravé, ušlechtilé četby). Nejnověji pak vstoupil v život nový podnik spolkový, totiž „dům milosrdenství,“ tak zv. Vincentinum v Praze, o němž přinesl již „Čech“ několik pěkných zajímavých zpráv. Nemoha se déle u krásné činnosti spolku sv. Vincence pozdržeti, přeji si jenom z té duše, aby nová ratoleť jeho, která nedávno ujala se i v naší sesterské Moravě, zapustila hluboké kořeny na těchto požehnaných nivách. —

Vedle „Vincentina“ máme v Praze již půl druhého roku též „Johanneum.“

Šlechtný hrabě Arnošt Sylva Tarouca získal sobě velikých zásluh, zařídív tento ústav, kde buď zdarma, nebo za mírný doplatek dostává se celého opatření těm, kdož se buď umění, obchodu, nebo řemeslu učí. Ústav, jehož vrchní správa svěřena jest dvěma kněží, jest veden ryzím katolickým duchem. Loni hostil ve své útulně 55 chovanců, kteří zaměstnáni byli buď mimo dům, aneb učili se v dílnách při ústavě samém zařízených. Kéž i tento počátek ve prospěch našeho dělnictva a řemeslnictva dočká se nejlepšího zdaru! Bez toho neoceníla veřejnost naše dosud význam katolických spolků tovaryšských!

Příklady uvedené jasně dokazují, jak lze v nejkrásnější soulad spojití vzácné vlastnosti ducha i srdce, kterými ozdobena byla již tak mnohá vznešená povaha kněze a jež obsažena jsou v heslech, jaká zvolili sobě na př. Jan Valerian Jirsík, Sušil a jiní.

Nuže, obraťme pozornost svou k jasnému patronu naší literární jednoty, k nezapomenutelnému Jirsíkovi!

Jirsík byl z vlasti naší, on v ní žil a blaze působil, on budiž též naším nejprvnějším vzorem! Přátelé, náš Jirsík to byl, jenž vlast svou miloval celou duší až do posledního svého vzdechu. On to byl, jenž hájil naše práva, náš jazyk a naše celé bytí. A znali jste Jirsíkovo zlaté srdce pro chudinu? Kdo učinil pro ni v Čechách

více? Dal z mála vše, co měl, a bylo toho mnoho. — Bůh mu zázračně žehnal a na tom mnoho záleží. Jirsík jest nám zajisté nejlepším dokladem toho, že pravý vlastenec a lidumil jsou pojmy velice blízké, jež družiti se mohou v srdci všech, kdož státi se chtějí horlivými služebníky církve na vinici Páně a věrnými syny svého národa.

Vzpomínka na † P. Antonína Wagnera.

A. V — ec.

„Žeť tak krátký život náš! Po přípravě nepatrný kousek času lze působiti.“

(Z denníku † P. A. Wagnera.)

Smutně počínala letos brněnská „Růže Sušilova“ svoji činnost. V zahajovací schůzi (27. října m. r.) oznámil totiž předseda, že právě přede dvěma dny skončil v Pánu nově svěcený kněz P. Antonín Wagner, předseda „Růže S.“ a pořadatel „Musea“ z r. 1888/9.

V poslední schůzi Sušilovky minulého roku mluvil k nám, ač trochu jsa již churav, přece slovy srdečnými na rozloučenou, povzbuzuje nás, bychom neustávali ve zdárné činnosti, jakouž se Růže S. posud honosila. V první pak schůzi nového šk. roku nemluvil již on — onť navždy umkl — nýbrž mluvilo se o něm, mluvilo se, že truchliti jest Růži S., protože pozbyla nadějného příznivce svého. Jistě netušil tak brzkého skonu, když loni s nezlomnou pílí a nadšeností pořádal 23. ročník „Musea“ . . .

Budiž nám dovoleno několik pověděti slov o † P. Ant. Wagnerovi v tomto společném listě bohosloveckém, ježž loni sám redigoval.

Narodil se v Líšni u Brna dne 4. ledna r. 1865. Otec jeho býval kovářem. Když mu bylo něco přes dvě léta, zaveden byl se starším bratrem do školky (čili jak Lišňáci říkají do „čapaly“), kdež prý se mu tak zalíbilo, že málo kdy potom zůstal doma. Do školy obecné chodil 4 léta v Líšni a dvě léta do německé v Brně na Cejlu. Jeho neobyčejné vlohy a čipernost když poznal tehdejší kaplan lišenský, P. Karel Bačák (nyní auditor, archivář i registrátor biskupské konsistoře brněnské a český kazatel u sv. Michala čili u Dominikánů), upozornil otce jeho, nedalli by svého Toníka na studie. Otec ovšem rád svolil, a p. kaplan připravil svého nadějného ministranta na studia gymnasijsní.

Školním rokem 1877—78 vstoupil do českého gymnasia brněnského. Studoval výborně; ve všech třídách míval přednost, takže ve vyšších třídách byl od profesorův doporučován za učitele mladších gymnasistů. Poněvadž mu pak rodiče ne příliš zámožní nemohli poskytovat všeho, čeho na studiích potřeboval, byl nucen dávat několik „hodin,“ aby rodičův ušetřil.

Při vši námaze své zabýval se též předměty nepovinnými, jako těsnopisem, v němž opravdu vynikal; dobylť si při závodech těsnopisných, brněnským spolkem těsnopisným pořádaných, dvakráte ceny. Mimo to hleděl si bedlivě důkladného sebevzdělání četbou literárních plodů českých i cizích.

Po zkoušce maturitní, již vybyl s vyznamenáním, vstoupil do alumnátu. Též v bohosloví studoval výborně, ačkoliv i tu ještě bylo mu dávati hodiny, aby jednak v nutných potřebách svých příliš neobtěžoval churavých rodičů, jednak aby si uspořil na knihy a hlavně na cesty prázdninové, jichž byl velikým milovníkem.

V prázdniny po prvním roce bohosloví podnikl výlet na Velehrad, Buchlov a Cimburk, kterouž cestu hodlal popsati, jak patrně z důkladných jeho poznámek. Po druhém roce cestoval se svým příznivcem dp. P. Bačákem jižními Čechami. Cestu svoji popsal v přednáškách, jež potom konal v „Sušilovce“ a později pod názvem „Kus jižních Čech“ v „Obzoru“ (1888) uveřejnil.

Ve třetím roce zvolen byl jednatelem „Růže Sušilovy.“ Úřad ten zastával pilně a dovedně. Jako jednatel přednášel v Sušilovce „O vzniku filosofie.“ Práce ta byla zajímavá a svědčila jak o pílí tak i nadání Wagnerově. Výtky, jež činěny byly přednášce té, zaviniily některé nesprávné názory a myšlenky, jež prý si autor zaznamenával již na gymnasiu dle přednášek ve škole. Později přednášel poutavě a poučně o své cestě jižními Čechami.

V prázdninách po 3. roce zúčastnil se poutní schůze bohoslovců moravských na Hostýně, kdež promluvil „o posledních dnech Sušilových v Bystřici pod Hostýnem.“ (Sušil zemřel v Bystřici p. H., kdež se léčil; odtud byl převezen do Brna.) V prázdniny ty cestoval též Slovenskem, kdež prý zažil nemálo dobrodružství také s Maďary zvl. v Turč. sv. Martině. Cestu tu hodlal jistě popsati; na procházkách nám často o ní vypravoval a říkával: „jen až to bude napsáno;“ bohužel, nebylo to napsáno.

V roce 4. bohosloví zvolen byl předsedou „Růže Sušilovy“ a tím též pořadatelem „Musea.“ V pořadatelství „Musea“ vrcholil jeho zdárná činnost. Že „Museum“ v roce 1888—89. vůbec vyšlo, jest jeho zásluhou.

Ve 4. r. Wagner byl též předsedou zábavného spolku bohosloveckého „Kuřák,“ jehož účelem jest sbíratí příspěvky na humanní podniky národní a jiné. (Ve šk. r. 1887—8. dal spolek ten 100 zl. spolku sv. Vincence, v r. 1888—9. dal 100 zl. brněnské „Matici školské.“) Ve spolkovém časopise „Kometa“ uveřejnil Wagner několik zábavných črt, jež se zamlouvaly podařenými vtipy a ušlechtilým humorem. Jedna z črt oněch uveřejněna byla potom také v „Hlase“ pod čarou („Kolik má čert růžků?“).

Než utěšený květ činnosti Wagnerovy právě se rozvíjející brzy pomrzl. Krátce před koncem 2. běhu Wagner onemocněl. Nejprve stěžoval si do podivného píchání na pravých prsou — dával vinu

psaní a sedění —, potom jal se pokašlávati — říkal, že se nachladil —; pozbyl chuti na jídlo — lékař pravil, že má žaludeční katar. Znenáhla slábl a slábl, takže po zkoušce z práva odešel domů do Líšně, aby se posílil k dalším zkouškám a sv. exerciciím před ordinací. Než nezotavoval se, ba naopak sil stále ubývalo. Zkoušky, sv. exercicie i ordinaci šťastně přestál, ale zdraví se nevracelo. Prvotiny odkládal, až by se zotavil a trochu sesílil, když však nebylo naděje na brzké zlepšení, odhodlal se prvotiny slaviti v neděli dne 11. srpna (1889.). Jak těšila se ušlechtilá duše jeho na okamžik, kdy poprvé slovem svým Boha svolá s trůnu nebeského na oltář pozemský! Jak těšil se prací a starostmi sešlý otec a chorobou vysílená matka na chvíli, kdy poprvé z rukou syna svého přijmou Toho, jenž jest posilou, občerstvením i uzdravením všech, kdož doufají v Něho! Jak těšila se Líšeň a všecko okolí na slavnost tak řídkou a vzácnou! Řídkou a vzácnou pravíme; vždyť již po 223 let Líšeň neslavila slavnosti podobné, neboť po 223 let nebyl z Líšně nikdo na kněze vysvěcen.¹⁾ Ký div, že se Líšeň a veškero okolí všemi silami přičinila co nejdůstojněji oslaviti den tak významný.²⁾ A v pravdě prvotiny P. Wagnera byly velikolepě slavný. Než nás, kteří jsme u oltáře kolem vp. primicianta stáli, smutná zmocňovala se předtucha; bylť tak sláb, že sotva dosloužil tichou mši sv.

Mimo mši sv. o prvotinách sloužil jen jednu mši sv., v úterý po primiciích, při níž mu však dp. farář Pavelka pomahati musil. Brzy potom nemoc se tak zhoršila, že sotva mu bylo lze jíti několik kroků na procházku. Ačkoli nebylo naděje, že by se z neduhu plicního uzdravil, přece pln naděje na uzdravení říkával: „Myslím, že do vánoc budu zdrav a po vánocích půjdu na štaci.“ Jeho naděje se nesplnily. Koncem září úplně ulehl a netuše nikterak tak brzkého skonu, v pátek dne 25. října oddechl si naposledy po úmorném úkolu, jakým byl jemu všecek jeho život. „Defecit gaudium cordis nostri“ zalkali jsme dověděvše jeho smrti. Zmizela potěcha rodičů, zmizela chlouba rodného městečka, zmizela radost přátel!

Jako prvotiny tak i pohřeb P. Wagnera byl velice slavný. Zmíníme se několika slovy aspoň o pohřební promluvě, již měl proslulý vdp. rada P. Kosmák. Vzav si za motto slova církve sv.: „Amavit eum Dominus et ornavit eum; stolam glorie induit eum et ad portas paradisi coronavit eum“ (Commune Conf. Pont. III. noct.) t. j. „Miloval jej Pán i přiozdobil jej; rouchem slávy přioděl jej a u bran rajských korunoval jej,“ — motivoval smrt zemřelého novokněze. „Bože, proč jsi zlomil stromek tak utěšeně vzrůstající, proč

¹⁾ Vldp. archivář Bačák ze starých listin se dověděl a ve své slavnostní řeči primiční posluchačům pověděl, že posledním knězem z Líšně rodilým byl P. Engelbert Hájek, pozdější opat premonstrátského kláštera zábrdovského. P. Engelbert Hájek byl vysvěcen asi před 223 lety.

²⁾ Vp. primiciant sloužil první mši sv. v překrásném ornátě, jež mu Líšeňští darovali. Po smrti P. Wagnera ornát stal se majetkem líšenské o kostela.

jsi dopustil zvadnouti květ tak libovonný, proč nechal jsi zemřít novokněze našeho?“ „Protože jsem jej miloval,“ odpovídá Bůh. Bůh věděl, že by novoknězi našemu někdy snad bolestí srdce puklo, neboť za dnů našich býti knězem znamená býti mučedníkem; Bůh věděl, že by něžné srdce jeho nesneslo drsnosti (všedního) života a proto „přiozdobiv jej a rouchem slávy přioděv jej,“ povolal ho ze slzavého údolí pozemského, aby „u bran rajských korunoval jej.“ — Slova vdp. kazatele dojímal hluboce srdci posluchačů. Po promluvě vdp. Bačák sloužil slavné „Requiem“ a na hřbitově pohřební obřady vykonal dp. P. Pavelka, farář líšenský, přítel a útěcha v nemoci jeho.

Dojemný byl okamžik na hřbitově. U hrobu stojící strápený otec zesnulého novokněze snášel bol svůj s patrným odevzdáním do vůle boží. Srdce jímající byl pohled na chorou matku nebožtíkovu, která v němém, bezslzném bolu skláněla se nad zejícím hrobem hodného syna svého, jakoby se zoufale bránila těm, kteří miláčka jejího vyrvati chtějí z objetí lásky mateřské. Než, vlastní tělesná matka nebyla sama, která bolem nezměrným želela smrti zdárného syna svého, nýbrž ještě jiná matka lká nade hrobem zemřelého kněze — církve, jejímž nadějným sluhou a zastancem zesnulý nedávno se byl stal, lká i vlast, pro niž pracovati hodlal s láskou a nadšením.

Život † P. Wagnera byla — práce. Jen pracovat a mnoho vykonati — toť bylo jeho heslo. V zápiskách svých touží (dne 15./10. 1883.): Hrozná to myšlenka, že mi uplynula již třetina věku — snad polovice —, a já posud pranic nemohl vykonati. Žeť tak krátký život náš . . . ! Po přípravě nepatrný kousek času možno působiti — — neuprosná odvolá tě nutnost.“ Hle! ani ten „nepatrný kousek času po přípravě“ nebylo mu dopřáno působiti. Odvolán byl neuprosnou smrtí, pohřbeny byly jeho naděje a ideální snahy.

Ve „Hlase“ ze dne 27. října 1889. ke zprávě o úmrtí P. Wagnera přidána jest stručná, ale správná charakteristika zesnulého novokněze: „Nadějného kněze toho želi církve i vlast, neboť ušlechtilou povahou svou byl miláčkem druhů svých v alumnátě a mnohými literárními pokusy osvědčoval neobyčejné vlohy spisovatelské.“ O jeho literárních pracích jsme se příležitostně již zmínili; jest ještě pověděti, že v rukopise zanechal hotovou téměř práci „Dva kláštery v jižních Čechách,“ jež byla určena pro „Obzor.“ Práce ta jest výsledkem jeho cest jižními Čechami.

Wagner zemřel mlád, ve mladickém kvěť (byloť mu 24 let), práci svou však čestnou připravil si památku.

S Bohem, druhu milý, spi sladce, příteli . . . !

Zprávy jednatelské.

O brněnské „Růži Sušilové“ za r. 1889/90.

O jiskru svého mladického vznětu,
vy mrtví, dejte nám.

Sv. Čech.

Podivné to motto k jednatelské zprávě, řekne někdo. Není; ale podivno jest, že nedostává se všem onoho mladického vznětu, jaký v předchůdcích našich háral a jaký v jiných rozněcovali. Naše „Růže Sušilova“ čítá 133 členův, ale jaká jest ochablost u některých! Nepravíme tím, že by se „Sušilovce“ nedobře dařilo, míníme jen, že nedostatkem nadšení některých členů nepokračuje tak, jak by se poměrně k počtu členů dalo očekávati. A kdo nepokračuje, zpět jde!

Nicméně vyznati, že letoší činnost „Růže S.“ čestně smí se řaditi k její činnosti za let minulých. Činnost „Sušilovky“ zahájena byla slavnostní schůzí dne 27. října 1889., v níž nejprve zpěváci zapěli vroucí „Veni S spiritus“ (t. j. Zvonařovu modlitbu „Jako jarní deštěk ssýlá“). Potom předseda vzpomněv srdečnými slovy právě zemřelého vp. Ant. Wagnera, býv. předsedy „R. S.“ uvítal staré i nové členy a zmínil se stručně o účelu naší literární jednoty. Jednatel pak přečetl zprávu o poutní schůzi bohoslovců moravských, konané v prázdninách. Poněvadž tato první pouť bohoslovecká v diecési brněnské jest důležitou událostí v kronice brněnské „Růže Sušilovy“, dovolíme si tu podati celou onu zprávu:

Zpráva o poutní schůzi bohoslovců brněnských a olomouckých konané dne 29. a 30. července r. 1889. ve Sloupě.

Již od několika let (1874.) scházivali se ct. pp. bohoslovci moravští na posvátném Velehradě, aby na místech, od učitelů našich sv. Cyrilla i Methoděje posvěcených, jednak pobožností chrámovou vzdali úctu svatým věrovestům slovanským a Tomu, jehož naši světcové hlásali — Kristu s Marií P., jednak, aby vespolečným obcováním hlavně pak společnou schůzí výroční jaksi se poznali a povzbudili ku práci na poli cyrillo-methodějském. Do r. 1888. bývala poutní schůze vždy na Velehradě. Předloni (r. 1888.) však zvolen byl z náležitých důvodů posvátný Hostýn, kdež byla ustanovena o místě poutním výhodná změna. Usnesli se tam ctp. bohoslovci obou diecézí, by poutní schůze konala se jeden rok na poutním místě v diecési brněnské, druhý rok v diecési olomoucké a každý třetí rok vždy na Velehradě. Letos měla se tedy poutní schůze konati v diecési brněnské (loňská pouť sv.-hostýnská platila již za první v diecési olomoucké). Dle přání ctp. bohoslovcův olomouckých a za souhlasu brněnských zvoleno bylo památné místo poutní — Sloup.

Poutní schůze zahájena byla v pondělí dne 29. července večer slavným požehnáním, jež měl dp. Frant. Kolísek, vikář na dómě v Brně. Obojí pp. bohoslovci zapěli při požehnání za řízení boh. p. Frant. Ehrmanna Wittovu trojhlasnou litanii a ostatní příslušné zpěvy. — Druhý den počala chrámová pobožnost slavnostním kázáním mariánským, jež provedl jmenovaný dp. Frant. Kolísek a v němž srdečným tónem vyložil posluchačům význam zázračné sochy bolestné P. Marie sloupské, přihlížeje případně ke zvolenému mottu: „Mnohé dcery nashromáždily sobě skvostů, ty pak (ó Maria), překonala jsi všecky.“ (Přísl. 31, 29.) Po kázání měl vdp. arcikněz a děkan sloupský (nyní též čestný kanovník král. kapitoly brněnské) P. Alois Wolf slavnou mši sv., při níž assistovali dp. P. Kolísek, vp. P. Přichystal, kaplan letovský, a vp. P. Ševčík, kaplan blučinský (rodák sloupský); při mši sv. pp. bohoslovci společně zapěli nesnadnou, ale mohutnou a krásnou mši Wittovu „in honorem S. Luciae“ (pro 4 mužské hlasy s průvodem varhan) a příslušné chorální vložky. Po mši sv. konána byla schůze v místnostech p. Veselého.

Místo čestného předsedy zaujal na návrh pořadatelstva a za bouřlivého souhlasu všech přítomných vdp. arcikněz Wolf. Když pp. zpěváci zapěli vroucí modlitbu Jelenovu „Slyš nás Hospodine,“ zahájil schůzi předseda „Růže Sušilovy“ brněnské koll. Frant. Soukal, jenž v nadšeném proslovu rozhovořil se o významě schůzí poutních bohosloveckých, hlavně pak o sjednocené práci dorostu cyrillo-methodějského. Potom zmínil se několika slovy o historii poutního místa Sloupa, zvláště poutního chrámu P. a sochy P. Marie.

Potom přednášel p. J. Jančík, předseda liter. jednoty bohoslovcův olomouckých, „o sociální otázce.“ Řečník zmínil se hlavně o známém Lassalovi, rozhovořil se o návrzích, jež učiněny byly pro nápravu sociální krise zvláště ve třídě dělnické, i dospěl toho úsudku, že ani církev sama, ani stát sám, nýbrž církve a stát dohromady jsou s to, aby řádnou u věci té učinili nápravu.

Po přednášce p. Jančíkově zapěli pp. zpěváci vlastenecký sbor Bendlův „Svoji k svému.“ Potom přednášel jedn. brn. lit. jedn. „R. S.“ Alois Kolísek o „slovanské liturgii“ se zřetelem na časovou otázku „všeslovanskou.“ Podav stručnou historii jazyka liturgického vůbec, zmínil se o významu liturgie slovanské za dob sv. Cyrilla a Methoděje a poukázal na to, jak neoprávněn jest za dnů našich křik po „národní církvi cyrillo-methodějské“ a po slovanské liturgii, dovodiv též, že směšný a v principu protinárodní byl by směr panslavismu provozovaného „Parlamentärem“ a „Kroměřížskými Novinami.“ Zvláště opřel se též proti drzému žvastu Grégrovi (na letoším sjezdě mladočeském) o „národním náboženství“ a jakési „ideji cyrillo-methodějské,“ jakož i proti kroměřížskému národnímu a náboženskému bojovníku „Velehradu.“ Sdružení se všech Slovanů, jeli vůbec možno, jest možno jenom na půdě katolické a zvláště toužebný smír s Rusy jest možný jenom na základě katolicko-dogmatickém, liturgie je vedlejší. —

Po řeči Kolískově podal p. Soukal návrh, aby se pojednalo o dalším vydávání „Musea.“ Od té doby, co „Museum“ vychází tiskem, jest mu překonávati nemalé obtíže finanční, zvláště když nadšení ubývá a dlužníků za „Museum“ přibývá . . . Pojednání o věci té přenecháno jednotlivým jednotám literárním všech bokeslovcův českomoravských. Na konec schůze zapěli pp. zpěváci Wittovo „Ave Maria.“ Zpěv i přednášky odměněny byly hojným potleskem pochvalným.

Schůze účastnilo se asi 80 bohoslovců, mezi nimiž byli též dva ze semináře pražského. Mimo to přítomni byli, jak praveno, vdp. arcikněz Wolf, potom kaplan sloupský vp. Cyrill Vala, nadučitel sloupský p. Necit s mnoha jinými pp. učiteli, z hostů pak vzdálenějších dp. Tesař, farář Ostrovský, dp. Kovář, farář Lipovecký, a několik jiných vpp. z obou diecézí. Též známý vídeňský professor Ševčík a pražský knihkupec Urbánek, kteří právě ve Sloupě dleli, poctili pp. bohoslovce svou přítomností.

Po schůzi byl společný oběd, jehož se laskavě účastnil též vdp. arcikněz. Po přípitku, jež na čest vdp. arcikněze pronesl dp. Kolísek, rozloučil se vdp. arcikněz s účastníky poutní schůze, promluviv ke přítomným slovy srdečnými, nenucenými a rozmarnými. — Po obědě byla návštěva sloupských jeskyň, v nichž zapěn byl sbor Tovačovského „Na horách.“ Po návštěvě jeskyň měla býti programem stanovená akademie, která však nemohla býti úplně provedena, poněvadž mnozí účastníci schůze odešli jednak podívat se na Macochu, jednak ke zpátečnímu vlaku. Akademie nahrazena byla volnou zábavou, při níž zazpíváno několik překrásných sborů (Bradského „Tatry,“ Tovačovského „Bouře,“ „Orle pestrý, orle“ a j.), začez chvála sluší p. sbormistru Ehrmannovi. Většina účastníků rozešla se v úterý večer, ostatní ve středu.

Celkem lze říci: poutní schůze bohoslovců se zdařila a přispěla též nemálo na oslavu jubilea vldp. Wolfa, jenž brzy potom (4. srpna) slavil kněžské druhotiny. — Mám pak jedno přání: Kéž utkví účastníkům poutní schůze v paměti a v srdci slova, jež pronesl vdp. arcikněz, když dokončena byla dopolední schůze: „Kdyby tak vstal Sušil, ten by asi radostí nad vámi plakal. Z nás pracovalo jen hrstečka (asi 5 „Slovanů“ — jakž nám přezdívali —) na

poli církevním a národním, dnes pak hotoví se celý šik bojovníků cyrillo-metodějských v boj za ideje Církve a Vlasti . . .!“

Když jednatel tuto zprávu přečetl, předseda rozhovořil se o návrhu loňském, dle něhož by se usnadnilo vydávání „Musea.“ I byl přijat návrh, aby v liter. jednotách všech bohoslovců česko-moravských zřízen byl fond, jenž by poskytoval aspoň nějaké zálohy pro náklad „Musea.“

Potom bylo vyřízeno ještě několik spolkových záležitostí, a slavnostní schůze zahajovací skončena byla překrásným, nadšeným sborem vlasteneckým Tovačovského „Vlasti.“

Mimo schůzi zahajovací konáno bylo posud 13 veřejných schůzí; v nichž předneseny byly tyto práce: 1. Darwinova theorie a výzkumy geologické (Zháněl, IV. r., ve 3 přednáškách); 2. Veritas liberavit vos, čili nástin dějin filosofie (Hromeký, IV. r., ve 3 předn.); 3. O „Růži Sušilové“ — jindy a nyní (Kolísek III. r.); 4. O kompaktatech (Papírník, IV. r., ve 3 předn. — dokončení loňských přednášek); 5. Moderní materialismus (Kreutzer, II. r., ve 4 předn.); 6. Náboženský a legendární význam rostlin zvláště u našeho lidu (Zháněl, ve 4 předn.); 7. O polytheismu (Soukal, 4. r.); 8. O důležitosti správné řeči (Procházka Jakub, III. r., ve 2 předn.); 9. Liturgie ss. Cyrilla a Methoděje (Ruprecht, IV. r., ve 3 předn.); 10. Jak se jeví naděje Messiáše v některých spisech Římanův a Řekův (Česnek, I. r.); 11. Palčivost sociální otázky (Kreutzer, ve 2 předn.). — Přednášky byly dobré a líbily se.

Kromě jmenovaných schůzí veřejných konány byly 3 schůze výborové odboru literárního i odboru pro zakládání knihoven. Odboru knihovního došlo 16 žádostí, z nichž vyhověti se mohlo jen 7, založeny knihovny, a sice: v Bačkovcích, Bilovicích (u Podivína), Bohonicích, Novém Městě, Přibicích, Rožné a ve Věcově. Rozdáno bylo na tři sta svazků zavírajících v sobě spisy Dostálovy, Ehrenbergrovy, Jiráskovy, Kosmákovy, Kuldovy, Němcové, Pravdovy, Preissové, Třebízského, Světlé a j. Z poučných spisů dány hlavně spisy Borového, Ekertovy, Procházkovy (Jak. i Mat.) a j.

Vzácné vydatné k základu knihoven pomoci dostalo se nám od „Dědictví sv. Jana“ a „sv. Cyrilla a Methoda“ darem mnoha cenných knih svým nákladem vydaných. Za to vyslovujeme tu zmíněným „Dědictvím“ upřímné „Bůh zaplať!“ —

Co se další činnosti „Růže Sušilovy“ na venek týká, jest pověděti, že na počátku roku posláno bylo 50 zl. na opravu kaple svato-hostýnské, kteréžto peníze sebrány byly na sklonku léta minulého.

Průznivci „R. S.“ dp. Frant. Kolískovi, vikáři na dómě, jenž zvláště o zdar pouti sloupské zásluh sobě získal, poslán byl jmenem „Růže S.“ blahopřejný telegram k jeho promoci na doktora bohosloví (v Olomouci v říjnu 1889.).

Na hrob Sušilův na dušičky a na rakev † P. Ant. Wagnera položila „R. S.“ po jednom věnci se stuhou.

Na oltář sv. Cyrilla a Methoda v katedrále sarajevské darovali bohoslovci brněnští 26 zl.

Letos zaplatila „R. S.“ poslední splátku na členství Matice české a 15 zl. zaplatila jako člen zaklád. družstva „Vlasti.“

Vzácného průznivce pozbyla liter. naše jednota úmrtím vldp. msgr. kan. dra. Matěje Procházky, jenž vezdu spanilomyslným osvědčoval se přítelem jak „Růže Sušilovy“ tak zvláště „Musea.“

Ve 13. schůzi „R. S.“ byl přijat návrh, aby bohoslovci brněnští stali se členem „Družstva Hlasu.“

Zvláštní přízní vyznamenal letos „R. S.“ vldp. regent a prof. dr. J. Pospíšil, jenž vůbec snahy naše s upřímným zájmem sleduje, skytaje nám hmotné i duševní podpory; daroval letos „Růži S.“ 1 dvacetifrank ve zlatě jakožto cenu za nejlepší práci theologickou z oboru, jaký určí výbor Sušilovky.

Též dp. dr. Fr. Kolísek daroval „Růži S.“ 1 dukát jakožto cenu za nejlepší vypracování themata: Jak působil kult Marie Panny na osvětu a vzdělanost?

Časopisy Sušilovka odebírala tyto: Athenaeum, Časopis vlast. mus. spol. olom., Literární hlídku (2 ex.), Literární listy, Osvěta, Slovenské Pohledy, Vlast,

Naučný slovník Ottův, Die katholischen Missionen, Christlich-soziale Blätter, nečítajíce v to oněch časopisů, které jednak česká knihovna bohoslovců (již vydrží sami bohoslovci), jednak jednotlivci hromadně odebírají, jako: Cyrill, Method, Časopis katol. duchovenstva, Obzor, Pastýř duchovní, Obrana víry a m. j. —

Členů všech bylo 133, kteří odboru literárnímu (t. j. hlavně na spolkové časopisy) upsali 67 zl. 88 kr. a odboru knihovnímu, t. j. na zakládání knihoven 66 zl. 2 kr. —

V době, kdy jednatel byl churav, úřad jednatelský vykonával dovedně koll. Rosenberg (II. r.), t. č. pokladník „R. S.“ —

Milou vykonáme nyní povinnost, vzdámeli srdečné díky vdp. dru. Pospíšilovi za laskavou k nám náklonnost, jakož i svému vldp. spiritualovi P. Antonínu Adamcovi, č. konsist. radovi, jenž zvláště v otázce „Musea“ nemálo nám byl pomocen, a vůbec všem příznivcům literární naší jednoty. —

Na konci vracíme se ke svému mottu. Růže Sušilova — toť jakási živoucí vzpomínka Sušila, onoho Sušila, jenž mladickým vždy proniknut jsa vznětem, pevným krokem šel k cíli, kdež kynulo mu „dvě krásy spanilých — Církev a Vlast.“ Jeho žáci vypravují, jak i ve stáří pokročilém s mladickou nadšeností vykládal jim Písmo sv., zvláště božské dílo — evandélium sv. Jana. Jeho odchovanci vykládají, s jakým zápalem budil v bohoslovcích českých sic, ale z německých škol vyšlých, národní vědomí, s jak opravdovým citem vlasteneckým učil je jazyku mateřskému — češtině. Jeho „Výklady Písma sv.“ jeho sbírka písní národních, právě to skvosty naší literatury, svědčí nám, jak svěží mysl a jarý duch uchoval si povždy Sušil. Sušila již není, jest dávno mrtev. Ani věrného jeho druha — Procházky již není. Jak podívovali se všichni ustavičně svěží, mladistvě zanícené myslí Procházkově! Stařec tělem — mladík duchem! Jeho mladická nadšenost nedala mu ani na chvíli péro odložit. Kolika vědeckými články, bohosloveckými a jinými, obohatil naši literaturu! S jak srdečně upřímným zájmem sledoval všechny naše národní práce, jak se rozradovala jeho ušlechtilá, vždy vznětlivá mysl jeho, kdykoli vyšlo nějaké záslužné dílo literární. Dr. Pospíšil vypravoval nám: Když prý Procházkovi přinesena byla Mlčochova „Starověda biblická“, byl prý tak dojat, že zaslzev pravil: „Bože můj, děkuji Ti, že jsem se dočkal chvíle, kdy literatura naše takovým dílem jest obohacena!“ Ejhle, jaká svěžest a něha myslí, jaká mladická pružnost ducha . . .!

Sušil, duchovní tvůrce a otec „Růže S.“, Procházka, její přítel a rádce — oba mrtvi jsou. A což Růže Sušilova, tato zadruha mladistvých bohoslovců? Místo odpovědi toužíme s básníkem:

»O jiskru svého mladického vznětu,
vy mrtví, dejte nám!
V ten život náš, kde čistý zápal hasne,
kde pochybnostmi tlumen jarý vznach,
kde jíní mdloby na všech srdcích leží —
nám vraťte jitrní zář a vesnu svěží
svých ideálních snah!«

(Sv. Čech v básni »Mrtvým vlastencům« ve sbírce »Nové písně.«)

O Lit. Jedn. bohosl. Olomouc. za r. 1889/90.

Činnost literární začali jsme dne 13. října, kdy byla první schůze „Literární jednoty.“ Předseda přivítal četně shromážděné členy, pobízejce, aby pilně pracovali pro jednotu. — Na to podával jedn. Frant. Sedlár zprávu o společné pouti bohoslovců do Sloupa.

Schůze bývaly čtrnáctidenní. Dosud — do začátku března — měli jsme schůzí devět. Čteny byly práce z oborů různých, psané veršem i prosou. Básně předčítali pp. Pavelčík Ant. a Knotek Ant. ve dvou schůzích. Z prací prosaických čteny dosud: 1. Blaženost věčná a mravní zákon (Kristian Novák), 2. Z cesty na Slovensko (Al. Musil) ve čtyřech schůzích, 3. Shakespeare a jeho náboženský

názor (Vinc. Černoch), 4. O hudebním krásnu (Lad. Janča), 5. Kapitola o vášních (Ant. Dosedla.) — Mimo to jednalo se ve schůzích těch o katolickém časopisectvu, hlavně o „Hlasu“ a „Čechu“ (Tesárek Karel), o akad. spolku „Arnošt z Pardubic“ (předseda) a j. Schůze bývaly četně navštěvovány. Páni představení docházivali často do schůzí našich. Zvláštními díky povinni jsme vlp. P. Ferd. Černíkovi, aťjunktu bohosl. fakulty, jenž jest opět letos protektorem naší jednoty a pečlivě se o jednotu stará.

Členů má jednotu letos 192.

Hned na začátku roku vypsali jsme ceny na práce pro „Lit. jednotu“:

1. Cenu 1 dukátu na nejlepší práci vůbec,
2. 5 zl. na nejlepší práci dějepisnou,
3. 5 zl. na nejlepší práci vědeckou (práce o sociální otázce mají přednost),
4. 5 zl. na nejlepší práci beletristickou,
5. Tři ceny po 3 zl. na práce obsahu různého.

Práce třeba odevzdati do svátků velikonočních. Do začátku března odevzdáno bylo celkem 26 prací různých.

Mimo „Lit. jednotu“ jeví se činnost naše roku letošího hlavně v těchto věcech: Na posv. Hostýn odevzdali jsme na začátku prázdnin 262 zl. Letos upsalo se asi 160 zl. —

Jako léta předešlá i letos založili aneb rozšířili jsme několik knihoven. Založili jsme letos knihovny: farní v Plesné ve Slezsku (80 sv.), obecní v Breznici (20 sv.), ve Spálově u Oder (40 sv.), ve Velké Bystřici „na pasekách“ (40 sv.), v Hněvkově (40 sv.), v Nemili (40 sv.), v Olšanech (50 sv.). — Mimo to zaslali jsme do Dobrkovic 14 sv. a do Vídně škole Komenského evandélií a katechismů 60 výtisků po 30 kr. — Rozdali jsme tedy letos celkem 384 knihy. Peníze dali bohoslovci většinou sami, skládající měsíční příspěvky, jež činí ročně asi 90 zl. Mimo to uspořádali bohoslovci II. r. v ostatky věcnou loterii na týž účel, jež vynesla sumu nebyvalou 132 zl. — K tomu dostalo se nám letos daru velice vzácného od p. Romualda Prombergra, zdejšího knihkupce, jenž věnoval venkovským knihovnám 10 dukátů, začez budiž mu vysloven vřelý dík. Na domácí českou knihovnu sebereme letos asi 150 zl.

Akad. kat. spolku „Arnošt z Pardubic“ zasíláme měsíčně 10 zl.

Z časopisův odebíráme hlavně: Obzor (85 výt.), Hlídku literární (70 výt.), Vlast (39 výt.), Časopis katolického duchovenstva (23 výt.). Pastýře duchovního, Školu Božského Srdce Páně, Cyrilla, Methoda, Naučný slovník, Obranu víry, Vychovatele, Zábavy večerní, Kosinovy spisy, Anděla strážného, Květy Marianské a mn. j. Osvětu odbírá 1 výt. naše česká knihovna, jednotlivcům není dovoleno Osvětu odebírat.

Z listův politických odebíráme všechny kat. české a též slovenské.

Z dědictví svato-Prokopského objednali jsme letos větší zásylku knih, jakož i z dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. Mnoho bohoslovců přihlásilo se též letos za členy dědictví sv. Prokopa.

Mimo to kupují jednotlivci mnoho knih nově vyšlých, tak že co se týče odebírání knih a časopisů, činíme zajisté zadosť své vlastenecké povinnosti.

Na konec nemohu aspoň krátce se nezmíniti o jednom skutku úcty, který jsme letos vykonali.

Jako každého katolíka vlastimila dotkla se bolestně i nás smrt patriarchy spisovatelstva a kněžstva moravského, nezapomenutelného Matěje Procházky. Abychom ukázali svou lásku a úctu k zvěčnělému skutkem nějakým, zařídili jsme mezi sebou sbírku na účel ten. Sebrali jsme 95 zl. Usnesli jsme se, že je věnujeme účelu nějakému, jenž nebožtíkovi zvláště byl drahým. A ustanovili jsme proto, že zakoupíme za sebrané peníze tři podíly družstva „Hlasu“ a diplom dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, jež obě že věnujeme venkovským knihovnám. Tak se i stalo. Podíly zakoupeny, jakož i diplom dědictví Cyrillo-Methodějského, při čemž nás nemálo potěšil list vdp. dr. Pospíšila, jímž oznámil nám, že stali jsme se členy i „Hlasu“ i dědictví. Po svátcích velikonočních hodláme zaříditi slavnostní večer Procházkův.

Letoší pouť bohoslovecká bude opět na posvátný Velehrad.

Další činnosti naší žehnej Pán Bůh!

O pražské „Růži Sušilově.“

V hojném počtu sešla se po prázdninách jednota naše v první schůzi dne 24. října, kde předneseno bylo „Slovo úvodu“ od Ant. Hoffmanna. Přečtena totiž zakládající listina naší „Růže,“ dýšící vřelými slovy nadšených snah, aby i ve srdcích našich ohlas probudila k horlivé práci, jejíž účel a prostředky v další řeči na mysli jsme si obnovili. V tom směru nesla se i povzbuzující řeč vldp. ředitele našeho Fr. Brusáka, jenž literárním snahám jednoty ve všem pomocnou ruku i radu skýtá zároveň s vldp. vicerektorem. dr. Jos. Doubravou. —

Programmu svému pak naše „Růže Sušilova“ dle sil dostátí se snažila. V 15 dosud schůzích pořádány byly tyto přednášky: „O Giordanu Brunovi“ přednášel p. Ant. Kríž. Z anthropologie podal nám p. J. Holeček dvě ukázky: „Stáří pokolení lidského dle bible a dle vědy moderní“ a „Potopa světa ve světle nynější vědy přírodní.“ „O podstatě liberalismu a jeho poměru k církvi“ promluvil p. Karel Štella. V obor historie spadala přednáška p. J. Noska: „Boj španělské inkvisice se svobodnými zednáři.“ Z kulturních dějin ukázky předvedl p. Vl. Hálek ve dvou přednáškách: „Jak se dříve v Čechách konaly pohřby křesťanské“ a „Z dějin dobročinnosti v Čechách.“ P. Frant. Zima obral sobě cyklus o „Problému kultury.“ Mimo to přednášel p. V. Šproc o „Moderních synech kočovných Arabů“ a p. Fr. Fryč poukázal na pravý „Původ hromnic.“ Však ani otázek časových nebylo opomenuto. P. Karel Štella v řeči své: „Katolíci a oslava Husova“ vymezil stanovisko, jaké katolík v dnešním hnutí husitském zaujímatí musí ohledem na čest církve a prospěch svého národu. Též poukázáno na potřebu obrátiti společnou pozornost ku brožůrkám katolickým pro lid. — Co se další činnosti tkne, chystají přednášky tito pánové: Fr. Vocílka, A. Kríž, Prokop Holý, A. Hoffmann, J. Dyrrhon, Jindř. Baar. Podotknemeli ještě, že mnohé z prací členských veřejností tiskem podány byly, jest tím zpráva o činnosti naší vyčerpána.

Časopisy všechny jako roku loňského mezi členy kolovaly. Členů bylo celkem 129; však i letos, bohužel, doznati musíme, že ne vesměs u všech z tohoto počtu potřebné horlivosti by se nacházelo . . . Než konáme zprávu svou s tím upřímným přáním, aby zelená haluz nadějí našich svěžejší byla rokem příštím i nadále.

O Lit. Jednotě boh. bud. „Jirsík“ za r. 1889/90.

Činnost svou započala Jednota naše v letošním období valnou hromadou dne 23. října r. 1889. Předseda J. Kotrouš obrav si za motto heslo Sušilovo: „Církev i vlast — ty v mojich milují sestersky se nádrech,“ vyzýval členy Jednoty, aby snažili se býti všickni horlivými kněžími a horlivými vlastenci. Po té až do dneška odbyvána byla ještě jedna valná hromada, a sice dne 22. prosince, pak 8 schůzí nedělních a 1 schůze čtvrteční. Ve schůzích letošních čilejší než předešlá léta proudil život, což sluší přičísti jednak tomu, že letos vldp. spiritual horlivě bral účastenství v činnosti Jednoty naší a všech schůzí se spolu s námi účastňoval, jednak i tomu, že letos více než kdy jindy pěstován u nás zdravý a bujarý humor. Humoristickými přednáškami jmenovitě veliké obliby získal si p. Miláček, předseda „Hudebního spolku“ v semináři našem, jenž po 4 večery bavil nás svou znamenitou prací „Z pamětí starého muzikanta,“ jehožto příhody od nejútlejšího mládí líčené péroem drastickým a přednášené hlasem lahodným s přiměřeným pathosem nemálo rozveselovaly veškeré shromáždění, čehož důkazem byly časté hromové salvy smíchu. Mimo to přednesl z oboru tohoto p. Miláček ještě humoresku Ig. Herrmanna, jež rovněž velice pobavila četné posluchačstvo. Pak přednášel p. Krojher svou vlastní humoresku: „Jak se znalci mýlí.“ Byl to první pokus, avšak dopadl nad očekávání dobře. V poslední schůzi pak přednesl ještě p. Kyzour svůj humoristický list příteli, nadepsaný „Masopust za kamny,“ v němž dovedným žertovným péroem charakterisovány poměry nynější doby.

Avšak vedle prací humoristických přednášeny i práce vážné, z nichž skoro všechny pracované s nemalou pílí a s láskou prospěti dobré věci s nemalým potkávaly se účastenstvím všech členů Jednoty. Jsou to jmenovitě: 1. „O idealismu a realismu“ (p. Podlaha), 2. „O překážkách našich národních buditelů“ (p. Kyzour), 3. „Obrázky z našeho venkova,“ ve 2 schůzích (p. Roubík), 4. „O temných stínech naší doby“ (p. Husar), 5. „O lidumilných snahách u nás i jinde“ (p. Husar), 6. „Životopis dr. msgr. M. Procházky“ (p. Kotrouš), 7. „O nešvarech naší hudby chrámové“ (p. Miláček). Mimo to přednášel mladičský poeta p. Horký ve 4. schůzi svou báseň „Obrázek ze zátíší,“ v níž projevili nepopíratelné nadání básnické. Pak p. Husar přednesl svou báseň „Za dr. msgr. M. Procházku“ ve schůzi, jež na počest Procházkovu byla pořádána, v níž i životopis zesnulého od předsedy přečten a zapěn „smuteční sbor“ od kollegů zpěváků řízením p. Miláčka. Schůze účastenil se vedle vldp. spirituala tentokrát i vldp. vicerektor a veliké množství členů. Druhý den na to sloužil vldp. spiritual k požádání „Lit. jednoty“ slavné Requiem za tohoto velikého kněze i vlastence. —

Pro další schůze v letošním období ještě čteně prací jest přichystáno; mimo to hodlá Jednota pořádati velkolepou akademii na počest svého desítiletého trvání, k níž přispěti slíbil i „Hudební a zpěvácký spolek,“ tak že můžeme se kojiti nadějí, že vše vypadne skvěle.

Tak pracovali jsme letos, pokud síly stačily a pokud čas dovoloval, jako léta předešlá tiše sice, ale vytrvale, abychom dosáhli bezpečné cíle, k vůli němuž Jednota naše zřízena byla. Že ještě tu i tam, u toho i onoho pozorovati nechuť k Jednotě naší, jest úkaz sice smutný, ale, buď Bohu chvála, již čím dále tím řidší. Kojíme se blahou nadějí, že záhy všickni bohoslovci čeští jmenovitě v nynějších trudných dobách sami nahlédnou, jak důležito jest, aby byli učenými kněžími a dobrými vlastenci, a že pak snáze pochopí a ocení důležitost „Lit. jednoty,“ jež berouc se za heslem nesmrtelného Jirsíka našeho, „Bůh, církev, vlast“ — právě toho chce se dodělati u všech členů svých. A této lepší budoucnosti naší Jednoty, jež v letošním roce nastoupila 11. svoji pouť, a dalšímu. hojnějšímu jejímu rozkvětu v desítiletí následujícím voláme z plna srdce: „Zdař Bůh!“

O Lit. Jed. boh. král.-hradeckých „Třebízský“ za r. 1889/90.

Jednota naše ukončila právě se zdarem 1. rok nové dekády svého založení. Členů činných čítá letos 151 — tedy jen o 9 méně nežli r. min. — zakládajících 23; členem zakládajícím se vůbec může stát každý z kat. duchovenstva, kdo daruje naší Jednotě 5 zl. hotově nebo knihy v ceně 10 zl. Za členy přispívající přihlásilo se r. m. 60 pánů, většinou bývalých členů činných.

Jednota stará se doma o poučení a zábavu svých členův a rozmnožuje pilně spolkové knihovny. Tak rozmnožena naše knihovna za minulý právě rok o 64 knih.

Odebíráme tyto časopisy: Osvětu, Květy, Světozor, Zl. Prahu, Vlast (jako zaklád. člen), Slovenské pohľady, Hlasy kat. tisk. spolku, Humory, Časop. kat. duchov., Hlídku liter., Obzor, Zábavy večerní, Blahověst, Obranu víry, Mariánské květy, Přítel mládeže, Školu Božsk. Srdce P. a konečně časopisy Cyrill a Method.

Mimo to Jednota dobírá nákladná díla „Čechy, Hradý a zámky . .“ pak cestopisu Holubova a j.

Jednota pořádající slavnostní večery ku počtě mužův o církev a vlast obzvláště zasloužilých, živí a utužuje mezi svými členy smýšlení církevní a zájem vlastenecký. Tak pořádala Jednota dne 27. října 1889. oslavu zemřelého Václ. Štulce, probošta starob. kapit. Vyšehr., vlastence vzorného a vynikajícího spisovatele. — Program zábavy byl dobře volen a provedení jednotlivých čísel se potkalo se zdarem.

Pořádající pak přednášky a rozmanité zábavy příležitostně pěstuje Jednota řečnické nadání svých členův a povznáší společenský život mezi svými členy. Zvláště dojemná byla roku loňského slavnost desítiletého trvání Jednoty; není to

ovšem příliš velická vzácnost, trváli nějaký spolek deset let, ale u naší Jednoty znamená to mnoho. Vždyť spolek náš, na úzký kruh domácí omezený, nemůže jako spolky jiné nadíti se pomoci a podpory širšího obecnstva, nýbrž odkázán jest jen na dobrovolnou peněžní a morální pomoc svých vlastních členů.

Na venek jeví Jednota tichou, přece však důležitou činnost, zakládajíc farní knihovny venkovské v osadách nábožensky a národnostně ohrožených. V té věci vykonala Jednota za 7 let kus záslužné práce, neboť založila již ve 20 obcích knihovny, které čítají přes 2200 svazků. Zvláště za příležitosti loňského jubilea Jednoty vzrostl počet knihoven o 5. Letos upsáno od členů 98 zl.; sejdeli se nám alespoň také tolik dárců od příznivců z venkova, budeme moci posloužiti třem po případe čtyřem vesničkám pěkným a hojným čtením. Poněvadž Jednota touto svou činností činí jen zadosť rozkazu provinciálního sněmu českého, jest provázena ve svých krocích požehnáním Božím. — Jednota zaslala letos pátou stovku na Ú. M. Šk. žádajíc, aby byla zařaděna mezi členy zakládající. Dostali jsme však jako odpověď diplom členů skutečných, na němž výslovně podotknuto, že se stáváme „po páté“ skutečnými členy. Z toho soudíme, že se musí ta částka 500 zl. buď složití najednou, nebo při prvé splátce se přihlásiti za člena zakládajícího. Mimo to přispěla i letos Jednota 11.60 zl. na vánoční stromek dětem školy Ú. M. v Trutnově. V době pak právě minulé přispěla Jednota sbírkou členů na opravu starob. kostelíčka sv. Václava na Brůdce u Všerub 10 zl. Stručný tento nástin roční činnosti naší Jednoty dostatečně opravňuje všechny přátely Jednoty k upřímné radosti nad takovými úspěchy.

Pán Bůh nám pomohl, Pán Bůh nám pomůže i dále!

O Čtenářské Jednotě česk. boh. v Litoměřicích.

Čtenářská Jednota naše čítá letos 66 členů, pojíe v sobě všechny české bohoslovce semináře litoměřického.

Započavši činnost svou dne 7. listopadu uspořádala dosud šest čtrnáctidenních schůzí s přednáškami, v nichž probírána tato themata: O letorách (R. Šubrt), O životě, působení a významu Frant. Sušila (J. Macoun), O katolicismu v národě českém (předn. V. Havel st. ve dvou schůzích), O velikoleposti všehomíra (Ant. Ondroušek), Otázka sociální a řešení její dle mravouky křesťanské (Jos. Kazda).

Činnost Jednoty na venek záleží pak hlavně v tom, že rozeslala letošního roku značný počet knih ku zakládání knihoven pro lid, a to: knihovnímu odboru družstva „Vlasti“ 66 svazků a pro knihovnu zakládanou akadem. spolkem „Střetným“ v obci Černici 26 svazků; „Spolku soukromých úředníků v Plzni“ bylo zasláno 29 svazků, jež věnovala dílem Jednota, dílem jednotlivci ze soukromých svých knihoven.

Stanovy Jednoty naší změněny letos v ten způsob, aby asi $\frac{2}{3}$ jmění jejího určeny byly za předplatné na časopisy a k zakoupení knih pro knihovnu Jednoty, zbývající pak třetina věnována k nějakému dobročinnému účelu.

Z časopisů odebírá Jednota: Světozor, Osvětu, Hlídku literární, Literární listy, Časopis katol. duchovenstva, Vychovatele, Vlast, Obzor, Obranu víry; mimo to odebírány jednotlivci: Vlast (42 ex.), Obzor (10 ex.), Cyrill, Method, Ottův Naučný slovník, Libuše a jiné spisy vědecké i zábavné hojnou měrou.

Čtenářská Jednota přistoupivši loňského roku za zakládajícího člena družstva „Vlasti“ splatila již z 50 zl. vkladu 28 zl. 25 kr. Pro hmotnou podporu „Vlasti“ jeví se v semináři našem čilý zájem, ježto družstvo to vzbuzuje naději, že se stane střediskem spisovatelů katolických, a že bude pilně o tom pracovati, aby mocnou bylo hrází proti záplavě tisku nekatolického a protikatolického.

Sbírka na votivní obraz sv. Cyrilla a Methoděje pro chrám karlínský dospěla již v našem semináři té výše, že bude příštím rokem ukončena a tím upsaná částka 160 zl. splacena.

Vší chvály hodna jest horlivost, s jakou valná většina členů činnost Jednoty sleduje a jí se účastní; pravidlo to však není bohužel bez výjimek.

